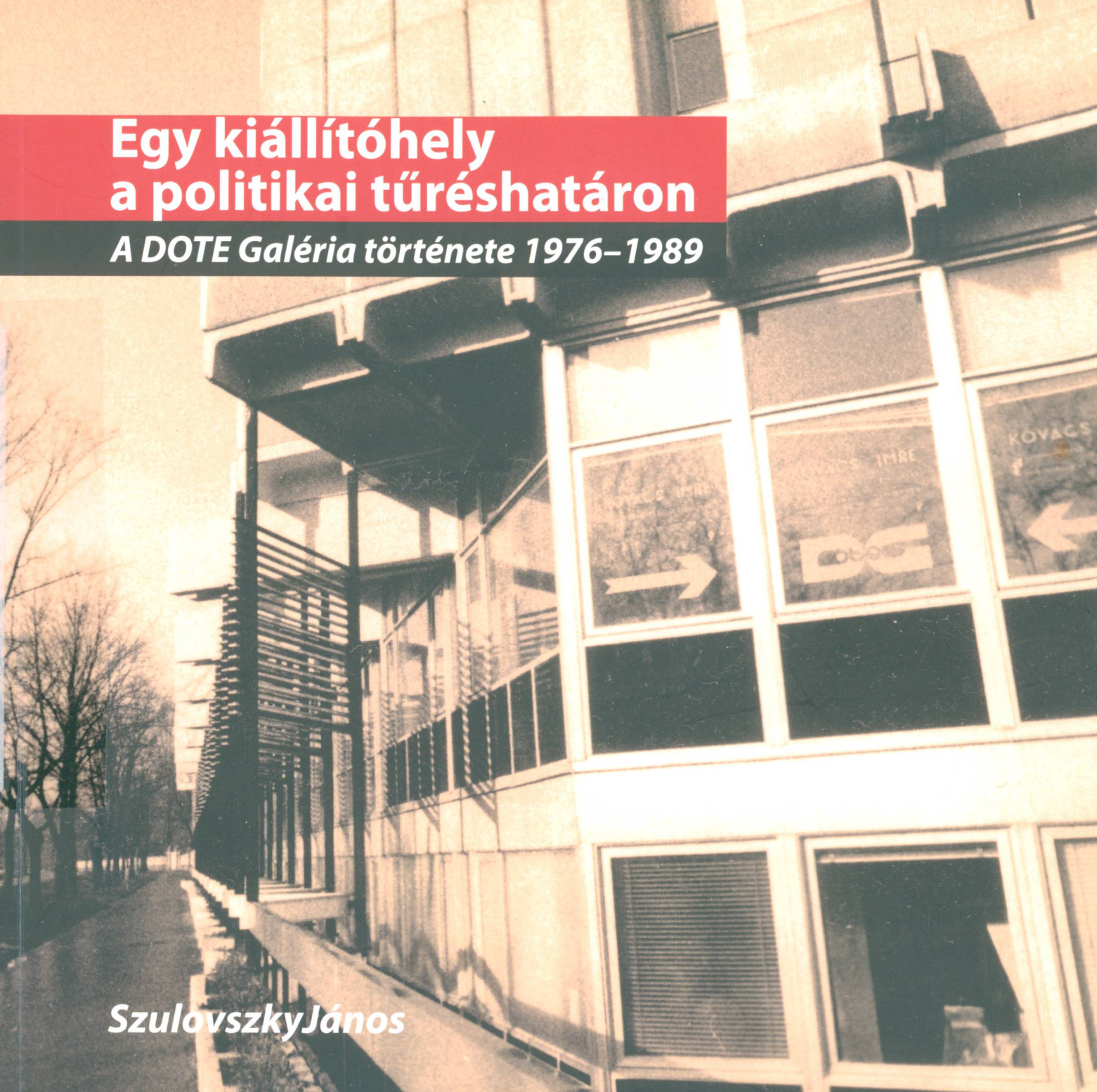

Egy kiállítóhely a politikai tűréshatáron

A DOTE Galéria története 1976–1989

Szulovszky János

Szulovszky János

X 247611

Egy kiállítóhely a politikai tűréshatáron

A DOTE Galéria története 1976–1989

Budapest, Plusz + Könyvek

2015

A kötet megjelenését
a Magyar Művészeti Akadémia támogatta
a 2311-MMA-15-P. nyilvántartási számú
„Egy kiállítóhely művészeti kánonja a kései Kádár-korszakban c. pályázat alapján

SZTE Klebelsberg Könyvtár

J001185747

MMA
MAGYAR MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

A Szerző kiadása

ISBN 978-963-8257-09-3

© Szulovszky János

Borítóterv:
Velényi Rudolf – Gergely Attila
Tipográfia:
Szulovszky János
Fotó:

Alföldi Nyomda Fotókontakt, Balogh Zoltán, Balogh Zsolt, Bodnár Imre, Cservenska Ferenc,
Eggmann Ferenc, Gábor Károly, Hernádi Oszkár, Horváth István, Kazsuba Attila, Kincses Gyula,
Komarniczky Péter, Lukács János, Mészáros István, Münnich Dénes, Ortutay Tamás, Seres Géza,
Szabó André, Sz  v   Lajos, Urbán Tamás, Velényi Rudolf

Nyomdai   l  k  sz  t  s:

Gergely Attila (Sz  nforr  s K  t., Debrecen)

Nyomdai munkálatok:

Kapitális K  t., Debrecen
Felelős vezető:
ifj. Kapusi József

X 247611

Tartalom

Mi végre mindez? / 7

A művészeti vezető: Velényi Rudolf / 9

Egy kiállítóhely a politikai tűréshatáron / 19

A kiállítások / 23

1. Vilhelm Károly: kazettás mennyezetek   tal ihletett
(doboz)képek / 25

1.* Cservenska Ferenc: hatty  sz  l  t   fotográfiák / 27

2. Weisz Zsuzsa: tájképek, szenvedéllyel / 31

3. Haraszty István: emberarcú gépek / 33

4. Halmy Miklós: etno-art gondolatok ecsettel / 36

5. Beregi textildíszítés: egy tészta forrás / 41

6. Sajdik Ferenc: karikatúrák vonalból és
agyagból / 44

7. Székelyhidi Attila: a természet finom
részletei / 49

8. Csáji Attila: f  nys  rolta fekete-struktúrák / 50

9. Kovács Imre: kozmoszba lövellő
ny  l-emberkék / 54

9*. Országos Medikus Fotoki  ll  t  s: rátalálás a
művészetre / 58

10. Pécsi Ifjúsági Iroda   p  t  szcsoport: mementó és
organikus nyitány / 61

11. Csete Ildikó – Kun   va: etno-art textilek és
kerámiák / 67

12. Borbás Tibor: torz  k panteonja / 71

13. Tamás Noémi: festményekben fel  lt félelmek / 76

14. Réber László: gyermekkönyv illusztrációk / 80

15. Ortutay Tamás: születés – szerelem – halál / 82

16. Pintér József: rejtelmes emlékképek és
t  j  lm  nyek / 84

17. Ludmány Ottó: múltidéző grafikai modulációk / 86

18. Almásy Aladár: szemlélődő rézkarcok
szeml  l  d  ni képeseknek / 87

19. Heinzelmann Emma: gyermekkönyv-
illusztrációk / 89

20. Nagy Sándor Zoltán: grafikák – plasztikus képek
– struktúrák / 91

21. Bodó Károly – Csutoros Sándor – Horváth István
– Mohácsi Péter – Velényi Rudolf – Urbán Tamás:
TÁG 25, avagy hat képzőművész egy alma
materből / 93

22. Maghy Zoltán: válogatott képek egy életműből / 95

23. Melega István: rendezett formák tisztasága / 97

24. Kovács Johanna: kalligrafikus korrekt  rajelek,
struktúrák / 99

25. Jankovics Marcell: animációs metamorfózis és
etno-art / 101

26. Mészáros Géza: pap  rreliefek, gobelinek / 104

27. Bartl József: etno-art jelek, jelrendszerek / 106

28. Polgár Ildikó:   nne  i és hétköznapi csendéletek
t  l  lva / 108

29. Tóth József: Füles mester f  ls  z rekl  mplak  tja / 111

30. Klimó Károly: kozmikussá váló limlomok / 115
31. Várnai László: teremtetett szívárványok – fénygrafikai változások polárszűrővel / 118
32. Sajdik Ferenc: Pom-pom és társai / 121
33. Deák – Horváth – Tamás – Velényi: alkalmazott grafika – reklámfotó / 123
34. André Szabó: optimista víziók három szemüveggel / 125
35. Szyksznian Wanda: gyűrődések és plakátok / 129
36. Felcsúti László – Földes Zsuzsa: lakás vagy otthon? / 133

37. Gábor Károly/Karl Gabor: Világok – Váldar – Worlds / 136
38. Halmy Miklós: plazmák és kőkertek / 142
39. Laborcz Flóra – Vilhelm Károly: formák térben és síkban / 147
40. Dolányi Anna: hármassugrás – lépésekben / 153
41. Papp György: tűzzománc hitvilág / 156
- DOTÉ Galéria: érték, rend, értékrend / 159
- Epilógus: a művészet és az ember szabadsága / 163
- Képek jegyzéke / 167
- Irodalom / 173

Mi végre mindez?

Az egyik legrégebb gyermekkori emlékem, az 1960-as évek derekáról: a nagyhegyesi általános iskola szolgálati lakásának hófödte udvarán disznóölés zajlik. A megérett hízónak már a vérét vették, s oldalára fektetve várja, hogy a bőrének sörtéit szalmával megperzseljék. A segítkező fekete kucsmás falusi férfiak beszélgetnek.

„Ezt nemrég még csak sutyiban csinálhattuk” – hümmögi az egyik. Két-három éves gyerekként hallom ugyan a szavait, ám nem értem, hogy valójában miről is beszél. Majd csak jóval később, évek múltán vált világossá számomra az elhangzott szavak jelentése, amikor már ismeretekkel rendelkeztem a kommunista diktatúra ötvenes évekbeli padláslesöpéréseiről,¹ a kényszer-beszolgáltatások időszakáról, a parasztságot sújtó intézkedések hosszú soráról.²

Valami hasonló történik ebben a könyvben is.

Egykor középiskolásként és egyetemistaként, majd pályakezdőként szemlélője voltam egy eseménysorozatnak, s most egy emberöltővel később arra vállalkozom, hogy ne csak felidézzem, hanem immár további ismeretek birtokában, akkor nem is sejtett összefüggések felderítésével megpróbáljam megérteni és bemutatni a történeteken túl – ahol lehet – a miérteket is.

De mi értelme van ennek? Kit érdekelhet ez a történet? – vethető fel.

Egy embert – engem – biztosan. Ez akár már önmagában is elég lehetne ahhoz, hogy időt és energiát fordítsak a megírására. A személyes emberi és kutatói kíváncsiságon túlmenően azonban további tényezők is motiváltak. Gyermekeim már az ún. rendszerváltás után születtek, s a nagykorúsághoz közeledve egyre többször kérdeznak a számukra már történelemnek számító szocializmus időszakáról, hogy milyen volt az élet az én gyermekkorom és ifjúságom, a kései Kádár-korszak puha diktatúrája idején?

Az eszmélődésemben, világ- és művészetlátásom formálódásában jelentős szerepe volt a Debreceni Orvostudományi Egyetem Galériájában 1976 és 1989 között bemutatott kiállításoknak, s az azok kapcsán folytatott beszélgetéseknek – nemcsak a kiállító vagy a tárlatot megnéző művészekkel, hanem a Galéria „kemény magját” képező, a vizuális kultúra iránt fogékony hasonszórú egyetemi, főiskolai hallgatókkal, fiatal vagy már érettebb értelmiségiekkel. A korlátozott szabadság időszakában a Galéria és a közege a szabadság oázisa volt a számomra. (Ekkoriban járta az a mondás, miszerint „egy szabad országban egy szabad ember azt teszi, amit szabad”...)

A kommunista kurzus ideológiája által preferált „szocialista realizmus” portékáival szemben itt merőben más indíttatású és világképű törekvéseket ismerhettünk meg.

¹ Erről átfogóan: Erdmann 1992.

² Ld. pl. Závada 1986., Valuch 1988., Jávor–Molnár–Szabó–Sárkány 2000., Ö. Kovács–Horváth 2012., Nagy 2013., Bíró–Für 2013–2014.

Ráadásul nem beszűkülten, egy meglehetősen jól körülhatárolt „művészetkarámból” válogatva a paravánokra, pulpitusokra kerülő alkotásokat, hanem egy fölöttébb tág és nyitott merítésben. Megegett, hogy először komolyan megütköztem azon, egyik vagy másik művész művei miként kerülhetnek itt bemutatásra, ám amikor alaposabban végignéztem a kiállított anyagot, már felismertem sajátos értékeit. Úgy vélem, jellemformáló ereje volt annak, hogy így ráeszmélhettem, prekoncepcióim mitől foszthatnak meg, s mi mindennel gazdagíthat, ha nyitottan közeledve próbálom megérteni egy, a sajátomtól merőben eltérő világlátású ember művészetét, annak belső törvényszerűségeit.

Nemcsak a vizuális előítéleteim béklyói minél hatékonyabb levevése révén segített a szabadság megélésében a DOTE Galéria. A tárlatok utáni beszélgetések során olyan volt a légkör, ki-ki kendőzetlenül beszélt, szabad emberként, nem törődve azzal, hogy esetleg van-e a jelenlévők közt besúgó. Bibó István kifejezésével élve, a szabadság kis köre volt ez a számunkra. Nem véletlen ez a többes szám. Amikor e könyvhöz az anyaggyűjtést elkezdtem, akkor még ezt csak egyes szám első személyben és csupán feltételes módon mertem volna leírni. Időközben azonban sok olyan emberrel beszéltem, akik a törzsközönséghez tartoztak, s kiderült, a Galéria kapcsán mindannyiúnknak egyöntetűen megélt tapasztalata volt ez a szabadság-élmény. Sőt, mint utóbb kiderült, még az akkor már évek óta a „szabad világban”, Svédországban élő és alkotó Karl Gabor (Gábor Károly) számára is a szabadság szigete volt ez a kiállítóhely: az új hazájában az idő tájt kizárólagos jelleggel preferált munkásábrázolással ellentétben – hm, cseberből vederbe? – itt nem volt megkövetelt téma vagy elvárt megjelenítési metódus, „pusztán” az artisztikum, a megvalósítás művészi színvonala volt az egyedüli válogatási kritérium.

Tágabb perspektívából szemlélve a DOTE Galéria története abból a szempontból is tanulságos lehet, hogy egyrészt miként lehetett a kései Kádár-korszakban az

egyen szabadságát megélni,¹ másrészt az Aczél György-i három T (támogatott, túrt, tiltott) idején egy kiállítóhelyet úgy vezetni, hogy bár sorra adott teret olyan alkotóknak, akik legfeljebb a túrt kategóriába tartoztak, ám emiatt e 13 év alatt egyszer sem volt politikai botrány? Mi több, a Galéria művészeti vezetője – és ezt annak idején szégyenkezve újságolta el – ez irányú ténykedése miatt az 1980-as évek végén a DOTE akkori vezetői felterjesztése alapján még a Szocialista Kultúráért kitüntetés is megkapta.

A múlt kutatója magától értetődően arra is rákérdez, vajon milyen válogatási elvek, milyen művészeti kánon érvényesülését lehet tetten érni a hajdani tárlatok tükrében?

E kérdések megválaszolásához az egykori kiállítások mellett fel kell idézni a korabeli közeget, az Orvostudományi Egyetem akkori viszonyait is. Sajnos, az egyetem levéltárában a korábbi selejtezések miatt csak egy-két erre vonatkozó dokumentum található, teljesen hiányzik a közművelődési bizottság iratanyaga. A történet rekonstruálásában így fontos szerep hárult a Galéria múltjában érintettekkel folytatott interjúkra. A minél pontosabb kép érdekében felhasználtam a korabeli helyi sajtót is (Egyetemi Élet, Hajdú-Bihari Napló, Alföld).

Az a körülmény, hogy a DOTE Galériáról személyes élményeim is vannak, az elbeszélésnek inkább a javára, mintsem a hátrányára válhat. A kellő távolságtartást segíti, hogy e történetnek nem én vagyok a főszereplője, de még a mellékszereplője sem. (Azaz pontosabban szólva egyetlen egyszer, egy kiállítás megnyitása révén mégiscsak voltam valamiféle epizodistája – ám erről majd később.) Ahogy egykor képzőművészeti kritikákat író egyetemistaként, úgy most is a krónikás, a hivatásos szemtanú szerepére vállalkozom.

Azt, hogy milyen eredménnyel, döntse el az olvasó.

¹ Az egyénnek a diktatúrán belüli cselekvési lehetőségeiről ld. Apor 2008:

A művészeti vezető: Velényi Rudolf

Ahhoz, hogy érthető legyen a DOTE Galéria története, nélkülözhetetlen felvázolni a már megszületésénél bábkodó, majd az első tárlatok után, 1977-től annak művészeti vezetését is felvállaló Velényi Rudolf – vagy ahogy közvetlensége miatt minden ismerőse emlegeti és szólítja: Rudi – életrajzát.

Szatmárnémetiben látott napvilágot 1940. december 19-én – magyar állampolgárként. Ugyanis a második bécsi döntés értelmében 1940 szeptemberében csatolták vissza Észak-Erdélyt Magyarországhoz. Apai ágon régi hungarus-tudatú, Berlin környékéről betelepült német család sarja, anyai ágon szatmári magyar gyökerekkel (Barcsay, Gyügyei családok) rendelkezik. Édesapjáék heten voltak testvérek: három fiú, négy lány. Miután hadikölcsönön elvesztették vagyonukat, 1945-ben a három fiú áttelepült. Nem akartak még egyszer román impérium alatt élni.

Velényi a szüleivel a háború végét Csengerben vészelte át. Édesapja jogászként Debrecenben az OTI-nál, a társadalombiztosítónál helyezkedett el, így került őt évesen a civis városba.

Általános iskola felső tagozatától kezdve járt képzőművészeti körbe, ahol *Félegyházi László*, *Menyhárt József* és *Veres Géza* voltak a tanárai. Középiskoláit a Fazekas Gimnáziumban kezdte meg, azonban a Tóth Árpád Gimnázium megalakítása után az 1957/58-as tanévet

már ott folytatta, és ott is érettségizett 1959-ben. Még abban az évben felvételt nyert az egi Tanárképző Főiskola rajz-földrajz szakára. Emlékeztetések maradtak számára *Jakuba János* nagy diavetítései és *Dienes Klára* művészettörténet órái. *Gergely Pál* ábrázoló geometria órákat tartott, *Nagy Ernő* pedig a „mozgalmi dekoráció” alapismerteteire tanította a rajz szakosokat. Egykori tanárai közül igen sokra tartotta emberi tartása és mesterségbeli tudása miatt *Blaskó Jánost* – a kiváló Blaskó Péter színművész édesapját –, aki egy időben a tanszékvezetői feladatokat is ellátta. (Évekkel később szeretett volna a műveiből kiállítást is rendezni a DOTE Galériában, azonban ezt megakadályozta a kedves tanára halála.)

Egykori főiskolás hallgatótársai közül többen is figyelemre méltó művészi pályát futottak be. Egy ideig évfolyamtársa volt *Csáji Attila*, egy évvel fölötte járt *Kovács Imre*, *Szentgyörgyi Kornél*, az alatta lévő évfolyamokra járt többek között *Székelyhidi Attila* és *Szilágyi Imre*.

Végzését követően visszakerült Debrecenbe. Húsz éven át, 1963-tól 1983 augusztusáig a Tóth Árpád Gimnázium rajz- és művészettörténet tanára volt, az utolsó öt évben már csak félállásban. Nagy lendülettel látott munkához. Képzőművészeti kört indított. Egy-egy fontosabb tárlat miatt akár más városokba is elvitte diákjait: rendszeres látogatói voltak a Miskolci Grafikai Biennálénak, de *Victor Vasarely* budapesti kiállítására is ellátogat-

tak. Tanítványai közül *Fátyol Zoltán*, *Lakatos Aranka* és *Sulyok Géza* művészeti pályára lépett, de a más hivatást választó diákjai közül több is életre szólóan eljegyezte magát a vizuális kultúrával, különösen a fotográfiával (*Balogh Zsolt*, *Czabán Csaba*, *Kincses Gyula*, *Münnich Dénes*, *Pató Sándor*).

Az 1963-as év nemcsak azért nevezetes Velényi számára, mert ekkor kezdte meg tanári munkáját. Legalább ennyire fontos, hogy *Kádár Józseffel* és *Hoppál Mihállyal* ekkor alakították meg a *Kékek* képzőművészeti csoportot. Munkáikkal bemutakoztak a Kossuth Lajos Tudományegyetemen is – egy nap után betiltották a kiállítást.¹

Jóllehet, 1961-ben huszonegy évesen már részt vesz a Megyei Őszi Tárlaton, az első komolyabb bemutatkozása az egri főiskola dísztermében történt, ahol három hallgatótársával – *Csáji Attilával*, *Piroska Gézával* és *Székelyhidi Attilával* – szerepelt együtt. Ugyancsak jelentős lépés volt, amikor 1963-ban *Égerházi Imrével* közösen tárhatták közönség elé a munkáikat Debrecenben, a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat (TIT) Csokonai Klubjában. Ezt a bemutatkozást a *Déri Múzeum* művészettörténésze, *Kürti Katalin* figyelemre méltónak találta, s az *Alföld* c. folyóirat hasábjain írt róla kritikát.² Egyik cikkében a jeles literátus kulturális új-

¹ A korszak megkövetelt irányvonala, a „szocialista realizmus” eszméisége számára Hoppál műtárgyként kiállított festékfoltos farmernadrágja volt elsősorban botrányos.

² Kürti 1963.

ságíró, Bakó Endre is úgy emlékezett erre a kiállításra, hogy akik ezt megtekintették, a „23 éves kezdő művészt tehetségesebbnek vélték, mint a késve induló, akkor harmincéves Égerházit” (aki egyébként tartalmas, sikerekben nem szűkölködő festőművész pályát futott be).³

Az első önálló tárlata 1965 novemberében volt, ugyancsak a TIT Csokonai Klubjában. Erről a kiváló irodalomtörténész, *Julow Viktor* írt értékelést a megyei lap hasábjain.⁴ 1966 áprilisában a Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára kiállítótermében,⁵ 1967-ben pedig a Megyei Könyvtárban szerepelt önálló tárlaton.

Biztatóan indult tehát a pályája, az említetteket csoportos és egyéni kiállítások hosszú sora követte, nyaranta részt vett a művésztelepek munkájában, rendszeresen jelentek meg rajzai, linómetszetei a megyei lapban, az *Élet és Irodalom*ban, és az *Alföld*ben.

Velényi magatartását – a régi barát, Joób Árpád kifejezésével élve – egyfajta *kívülállás* jellemezte. Nem akart idomulni az elvárásokhoz, és az érvényesülés érdekében megfutni a szokásos tiszteletköröket. De nem hangoztattott ellenzéki, rendszerellenes megjegyzéseket sem, ha politikára terelődött a szó, legyintett egyet, és inkább

³ Bakó 2002: 10.

⁴ Julow 1965.

⁵ Erről: Hoppál 1966., Székelyhidi 1966.

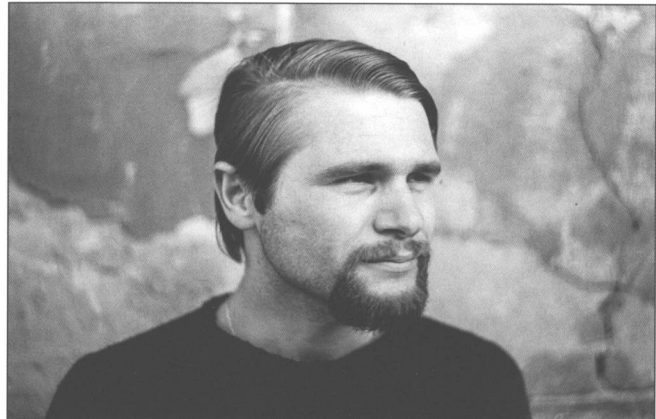
másról beszélt. Tette ezt az 1960-as, 70-es években, akkor, akkor, amikor a kommunista ideológia elvárta a művészek részéről az elkötelezettséget és a pártosságot. Egy példa. Amikor 1978-ban kiállítási katalógusára azt az ars poeticát íratta Almásy Aladár, miszerint „Létezésem egyedülálló vizuális formavilág, belső érzelmeknek a meghatározója, ez egy soha el nem kötelezett tiszta kimeríthetetlen világkép”, óriási botrány tört ki, egészen miniszterhelyettesi szinten is foglalkoztak vele, és jóakarói csak úgy tudták megmenteni a retorziótól Almásyt, hogy azt bizonygatták, a szövegnek nem ő a szerzője.⁶ Ez a társadalmi-közéleti játszmákból való szándékos kimaradás, ez a kívülállás tehát korántsem volt magától értetődő és tolerált viselkedés. Legfeljebb az számított menlevélnek, hogy „művész”, vagyis nyilván habókos egy kicsit, nem kell ezért olyan komolyan venni, amit csinál, vagy pláne nem-csinál...

Mindenesetre sokan és sok helyen nem nézték jó szemmel Velényit. A megyei képzőművészeti élet meghatározó személyiségével, *Bíró Lajossal* (1927-2010) híresen rossz viszonyban volt. Az idősebb pályatárs megfenyegette, hogy amíg ő él, nem engedi Debrecenben vagy a megyében érvényesülni. (A személyes művészi kvalitásuk mellett talán Bíró felé egy fricska is volt az a gesztusa, hogy később a DOTE Galériában több olyan, Debrecenből elszármazott művésznek – Almásy Aladárnak, Kovács Imrének, Tamás Noéminek – adott bemutatkozási lehetőséget, akik azért is kerültek el a cívis városból, mert merőben más utat akartak követni, s nem kívántak Bíró uszályába kerülni.)

Velényi felkeltette az állambiztonsági szervek kíváncsiságát is. 1966-ban a „Dézsi István” fedőnevű ügynöknek feladatul adták „Velényi Rudolf és Bényi Árpád festőkkel való szorosabb kapcsolat kialakítását és azok politikai állásfoglalásuk, kapcsolatuk felderítését”.⁷

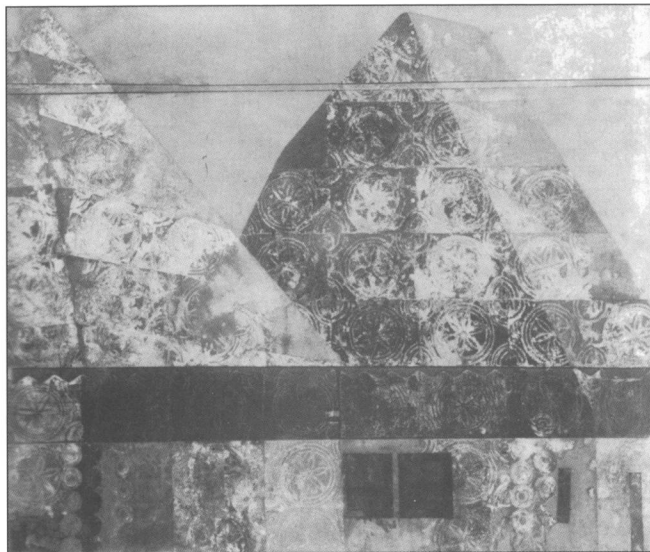
⁶ Wehner 2008: 12.

⁷ ÁBTL 3.1.2. M-36823. Bezzeg László rendőrnagy 1966. december 6-i jelentése. Publikáva: Filep 2002: 323.

Ebben talán az is közrejátszott, hogy gyakorta felkereste a határon túli magyar lakta területeket. 1964-65-től indult tudatos néprajzi tárgygyűjtésekre. Előbb a Felvidéken, Gömörben, majd Mezőtúron és környékén gyarapította kerámia és üveg kollekcióját. Számos erdélyi művésszel baráti kapcsolatba került. Hoppál Mihály révén ismerte meg *Péterffy Lászlót*. Miután őt felkereste, szinte láncszerűen adták tovább egymáshoz az erdélyi festő- és grafikusművészek: *Nagy Pál*, *Vilhelm Károly*, *Balázs Imre*, *Haller József*; Nagybányán *Balla József*, *Vég-ső Gusztáv*, Brassóban *Plugor Sándor*, Csíkszeredában *Sövény Elek*, *Márton Árpád*, *Gaál András*, Gyergyószentmiklóson *Elekes Vencel* műgyűjtő. Közülük az invitálásra többen is eljutottak a Hajdúböszörményi Művésztelepre, illetve a később induló és Égerházi Imre vezette hortobágyi Hajdúsági Művésztelepre.

A rendszeressé váló erdélyi barangolások a baráti kapcsolatok ápolása mellett néprajzi tárgy-gyűjtő és fotódokumentációs és rajzoló utakká váltak, amelyre az egykori tanítványból baráttá vált, akkor még orvos *Kincses Gyula* is gyakran elkíserte. Számos rajzot készített Kalotaszegen, Kőrösfőn, Kalotaszentkirályon, Vistán és Győrmonostorban. (Ezek közül néhányat évtizedekkel később, a 75. születésnapja alkalmából a debreceni Kölcsey Központ Bényi Árpád kiállítótermében 2015 decemberében megrendezésre kerülő tárlata számára festett új képein is felhasznált.)

Az 1970-es évek elejére már kialakult markáns, mással összetéveszthetetlen, néprajzi kötődésű, ám korántsem a naturalista látványt visszatükröző, hanem annak elvonatkoztatott, geometrikus elemekből újrakonstruált képi világa. Ahogy Hoppál Mihály fogalmazott, „e sajátos folklórihletésű stílus kialakításának előzményei hosszú évekre nyúlnak vissza. Velényi néprajzi érdeklődése a tárgyak, a régi falusi használati tárgyak szeretetében gyökerezik. A »néprajzi« jelző itt azt jelenti, hogy a népművészet mélyrétegeit kutatja a fiatal művész. Már az első talált-gyűjtött tárgyak díszítése, színezése, a motívumok világa, a formák harmonikus szépsége egyaránt megragadta az egyéni kifejezés útjait kereső festőt. A szűkebb haza bebarangolása-utazása után a Hajdú-Biharral szomszédos Erdély következett. Minden út egy-egy csodaszép tárggyal és sok-sok megindító emberi élménnyel gazdagította. Ezek az élmények csapódtak most le (az új képeken) megtisztulva minden felesleges elemtől. Képi építkezése hasonlatos a népi építészet végsőkéig letisztult formáihoz (A zetelakai ház, Lövétei házak, Kápolnás, Valkó, Lövéte grafikai sor). A székely faépületek harmonikus (de az alföldi szemnek szokatlan) arányai, kiegé-

szülve az érett fa barnáival, szürkéivel vagy a parázsló őszi levelek színeivel – valami egészen sajátos, mai, modern festészetünkben aligha található képi világgá rendeződnek (Ősz Erdélyben, A csillagok a házban laknak).

Vállalt »valóságfelettség« ez, vagy talán helyesebb lenne úgy mondani: a valóság felemelése a mesébe, vagyis a festménybe. Tudni kell azonban, hogy a mesék felépítésének szigorú törvényszerűségei vannak, amint azt a folklórkutatás kimutatta. A mesei elemek egymásutánjának éppen úgy megvan a rendje, mint ahogy egy régi ácsolt láda deszkáit sem lehet önkényesen felcserélve összerakni. A valóság és a tárgyak szervesen beépülnek a képekbe. A Máramaros képbe egy régi falitéma deszkája került. A fába vésett egyszerű díszítés adja a kompozíció »mélystruktúráját«, a kopott és érett színek pedig meghatározzák a kép színárnyalatait, a »felszíni struktúrát«

Külön csoportot alkotnak Velényi festészetében a kollázsok. Jóllehet, ez a technika a század elejétől, a dadaizmustól kezdve ismert volt, újra csak a hatvanas évek elején, a pop-art megjelenésével kelt igazán életre. Velényinek már évekkel ezelőtt sikerült kialakítania egyéni applikációs technikáját, melyet az utolsó évek kemény műhelymunkájában még tovább csiszolt, finomított. Úgy használ fel különféle anyagokat, képeket, hogy azok teljesen beleolvadnak (Applikáció), beleépülnek a képekbe (Három királyok, A céltábla). Ezekhez kapcsolódik s egyben a korábbi ikonos korszak lezárásának tekinthető a Triptichon, valamiféle modern „házioltár“ melyet a szerelemnek szenteltek (Madonnák, Tulipános triptichon). A linómetszeteken és néhány képen az avatott szem örömmel fedezi fel a legrégibb és legeredetibb tulipánabrázolat – ezt az ősi termékenységszimbólumot –, melyet egy gömöri aratókorsóról mentett át képdíszítő motívummá. Ami a legfontosabb, ez a jel nem veszítette el eredeti értelmét, mert éppen ott jelenik meg a képeken, ahol ezt a szerelemvarázsló szerepét megtarthatja (Edit-triptichon, Applikáció).¹

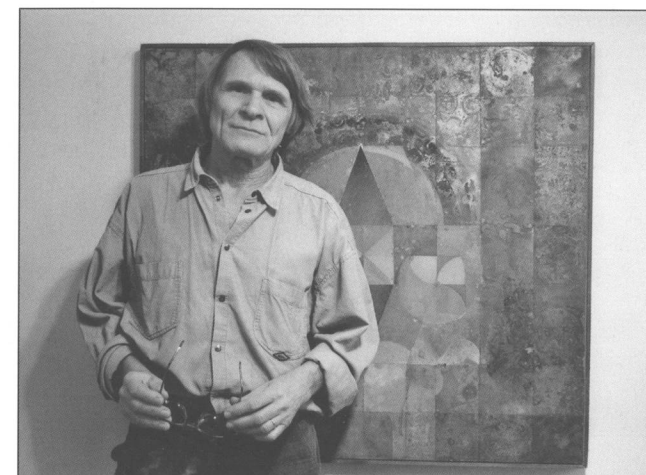
¹ Hoppál 1972.

Az 1972-ben a TIT Csokonai Klubjában rendezett önálló kiállítása tükrözte, hogy milyen elemi erejű hatással volta az erdélyi útjai. Ezek az utak – akkoriban még nem voltak veszélytelenek, a román titkoszolgálat, a Securitate emberei árgus szemmel figyelték a magyar rendszámú autóval közlekedőket, s már a határátlépés is elég nagy procedúra volt – meghatározó élményt jelentettek a számára, és elfeledtetek minden kényszerű kellemetlenséget. Az etno-art bűvkörébe került – bár ezt a kifejezést csak utóbb, pár évvel később alkotta meg Hoppál Mihály barátjával. A korábbi, konstruktívista indíttatásán továbblépve népművészeti jelekből, jelrendszer-elemekből kezdett festményeket komponálni.

Az etno-art képeit jól fogadta a kritika. Az irodalomtudós Julow Viktor, aki már a pályakezdő művész törekvéseit is figyelemmel követte, így méltatta a stílusmódosulást, az új műveket: „amit Velényi ad: olyan absztrakt festészetet, amely az értelem dadogó tagadásával szemben nagyon is értelmes és lényeges mondanivalót tömörít. Az Ősz Erdélyben rozsdavörös-okker rombuszjátéka mögött egyaránt ott van az érett fa és zsindely színárnyalataival jellemzett székely falu és az erdők színesedő lombtömegének víziója. A technikailag is bravúrosan megoldott (egy népi fafaragást szellemesen beapplikáló, s annak motívumát a képen ritmikusan tovább-variáló) Máramaros két hegypiramis- és sziklaszerű, komor-kopott színekben tartott meredek-megtört háztetője a mélykék és mégis fenyegetően világító ég-háttér előtt a maga monumentalitásában oly gazdag, több jelentés-síkú látomás – és vallomás – Erdélyről, küzdelmes történelméről és sorsáról. Nem csoda, hogy Velényi Rudolf merész, újító kedvű, ám jelentéssel és a magyar hagyományba erősen kapaszkodó absztrakt festészete – amint erről a vendégkönyv több bejegyzése tanúskodik – nem egy addig értetlent térített a legmodernebb művészet hitére”.²

Már az itthoni és erdélyi gyűjtőútjai során is több volt számára a fényképezés, mint holmi leltárszerű doku-

² Julow 1972: 87.

mentálás. Gondolkodva látó emberként sosem vaktában exponál, tudatosan él a nagylátószög képi sűrítésének a lehetőségével, vagy éppenséggel a szinte makrofotografikus ráközelítéssel az épített környezetben található anyagok felületének részletgazdagsága, illetve egy mű faktúrája finomságainak a megörökítése érdekében.

Mivel a pártállam időszakában nem tartozott azon kedvezményezettek közé, akiknek már a vasfüggöny lebontása előtt is módjuk volt alaposan megismerni a nyugati világot, ahogy oly sokan mások, ő is igyekezett kihasználni a három évente havi 30 napra fejenként igényelhető 70-80 dollár nyújtotta kitekintés lehetőségeit. Hideg élelemmel, Globus-konzervekkel zsúfolásig pakolt Ladával és végiggondolt útiterv mentén barátokkal közösen így is impulzusokat tudott gyűjteni Svédországra, Svájcra, Nyugat-Németországra, a Benelux államokra, Nagy-Britannia vagy éppen Itália és Spanyolország számos pontján. Az inzenzív tapasztalatszerzés rengeteg fotózással járt együtt. Ezeket nem csak magának készítette, eleve meg akarta osztani másokkal is. Nem azért, mert a felvételeit műalkotásnak tekintette, vérbeli képzőművészként az természetes volt számára, hogy min-

14/1

14/2

14/3

den egyes felvételének jól komponálnak kell lennie, hanem a megörökített látvány itthon nehezen hozzáférhető volta miatt. A nyugat-európai utak nemcsak az alapvető kultúrincsek őrzőhelyeit jelentő fontosabb múzeumok megtekintését jelentette, hanem az ipari társadalmak modern műszaki és tárgykultúrájának a megismerését is. Magától értetődően örökített így meg építészeti alkotásként is figyelemre méltó gyárat, üzemeket, utcarészleteket is. A felvételei képezték a legendás diavetítéseinek az aranyfedezetét. Kommentárjain nem lehetett ájult nyugatimádatnak még a legkisebb csíráját sem tetten érni, nem istenítette a kint tapasztalható választékot és árúböszöget, a fogyasztói társadalmat, viszont elismerően szólt az ezek alapját képező munkakultúráról, igényességről és minőségről. Az olyan finomságról, hogy az egyszerű munkások, az utcaseprők és a kőművesek is kesztyűben dolgoznak, nem azért, mert finnyások pusztá kézzel megfogni mondjuk egy téglát, hanem mert vigyáznak magukra, saját épségük érdekében szem előtt tartják a munkavédelmi előírásokat. Amiért viszont lelkesedett, a tárgykultúrában a gondosság, az apró részletekre történő odafigyelés, a praktikus és szelleműs formaalakítás, a csomagolás.

Ami még lenyűgözte, az a múzeumok, kiállítóhelyek fölöttébb igényes kialakítása. Aix-en-Provence, Vasarely

látnivalóinak a találása, vagy a bilbaói Guggenheim Múzeum tágassága, végtelenbe csavarodó tere... Az átjárható tér, a térkapcsolatok összefüggése, a térosztás megszámlálhatatlan variációja, a korszerű anyagok és technikai eszközök használata, az installáció igényessége, s megannyi, a művek bemutatását segítő fortélyai...¹

A nyugat-európai, illetve a Kárpát-medencei útjai során mintegy hatezer fotót készített. (Milyen megbocsáthatlan pazarlás lenne, ha a rengeteg diakép tönkremenne az idő múlása miatt! Nem akad egy mecénás, aki támogatná ennek a fotókinsznek a digitalizálását és interneten

¹ Erről bővebben beszélt egyik interjújában: Balogh 2006.

A SZÁZAD ÉS AZ EZREDEV VÉGÉN

J. S. BACH H-MOLL MISE

1999. december 20-án (hétfő) 19.30 órákor
a debreceni Bartók Teremben

ELŐADJA

A DEBRECENI KODÁLY KÓRUS

KARIGAZGATÓ: ERDEI PÉTER

A DEBRECENI FILHARMONIKUS ZENEKAR

Közreműködik:

Cserekeji Andrea – szoprán, Lax Éva – alt,
Marosvári Péter – tenor, Ambrus Ákos – basszus

Vezényel: Erdei Péter

Jegyek a Filharmonia Kelet-Magyarországi Kft. Debreceni Hanglevelezésiroda jegypénztárában kaphatók.
H-4024 Debrecen, Piac u. 20. • Tel.: 52/314 139

DEBRECENI KODÁLY KÓRUS

ÚJÉVI KONCERT

NAGYTEMPLOM

ANDREA GABRIELI
Angelus ad pastores ait

FELIX MENDELSSOHN-BARTHOLDY
Ehre sei Gott in der Höhe

HEINRICH SCHÜTZ

Aus der Tiefe ruf' ich, Herr, zu dir
Ach, Herr, straf' mich nicht in deinem Zorn
Warum toben die Heiden /Psalm 2/
Danket dem Herren, denn er ist freundlich /Psalm 136/

KOCSÁR MIKLÓS
Magnificat

• Közreműködnek •
Lak Sándor /continuo/, Csősz János, Györgyi Zsolt /trombita/,
Alexa Lajos, Péntek Kálmán, Markóczy György /harsona/,
Kovács Szilárd /orgona/

Vezényel:

ERDEI PÉTER

Karigazgató: Török Ágnes

Debreceni Kodály Kórus 4025 Debrecen, Széchenyi u. 1. Tel./Fax: 52/419 199

2006. JANUÁR 1. 16⁰⁰ vasárnap

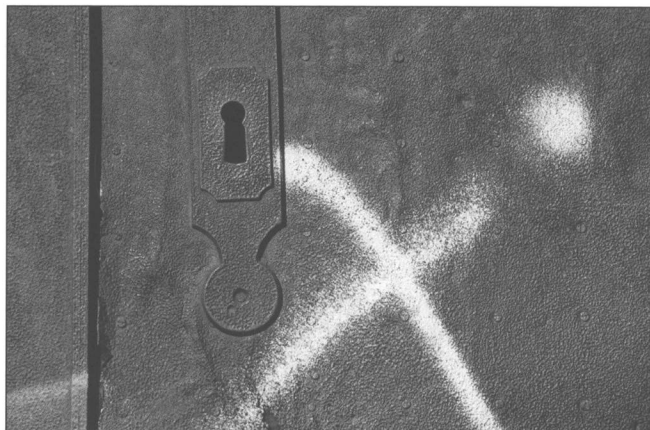
Szeretettel várjuk Debrecen közönségét.
Belépés ajtótlan!

való közzétételét?) Jómagam 1976-ban lettem a Tóth Árpád Gimnázium diákja. Ekkor már megszűnt az általa vezetett képzőművészeti kör. Akik fogékonyak voltak a képzőművészetre, nagyon vártuk diavetítéseit, ahol zömében a saját maga által készített felvételekkel mutatta be a modern művészeti törekvéseket. Szokás szerint kék farmeröltönyt viselő alakja ezekben az években a nyitottság, az európaiság, s nem utolsó sorban a non-konform magatartás szimbóluma volt a számunkra. Többektől hallottam, információgazdag, legendás vetített képes előadásai sokak számára jelentettek feled-

hetetlen élményt, inspiráló bevezetést és mélyvízre evezést a vizuális kultúra terejében.

Miután 1983-ban felhagyott a tanári munkával, azután sem porosodtak be a diái. Jól jöttek az alkalmazott grafikus feladatai megoldásánál. Ilyen jellegű munkával már az 1960-as évek második felében elkezdett foglalkozni. Eleinte csak egy-egy esküvői, illetve kiállítási meghívó megtervezése volt a munka, majd egyre komolyabb megbízások következtek. Ezek során előszeretettel fordult az igen gazdag tematikájú fotótárához, s válogatott az általa készített korábbi fényképfelvételekből.

16/1

16/2

Néhány külföldi alkalmazott grafikai szaklap (*No-vum*, *Graphis*) az egri főiskola rajz tanszékére is járt, de ezekből nagyobb merítéssel Marosvásárhelyen Nagy Pálnál találkozott, aki francia rokonsága révén jutott hozzá ezekhez. Nyugat-európai útjai során Velényi igyekezett szaklapokat is beszerezni, néhányra maga is

előfizetett. 1983-ban letette az ecsetet és a festőspaknit, teljesen a kulturális, kereskedelmi és ipari reklámok tervezésére állt át. Katalógusok, prospektusok, termék- és céges ismertető, plakátok, naptárak sora viseli magán tipográfiai-grafikai megoldásait. Vállalt embléma-, logó-, védjegy- és arculattervezést, kiadványokhoz kap-

16/3

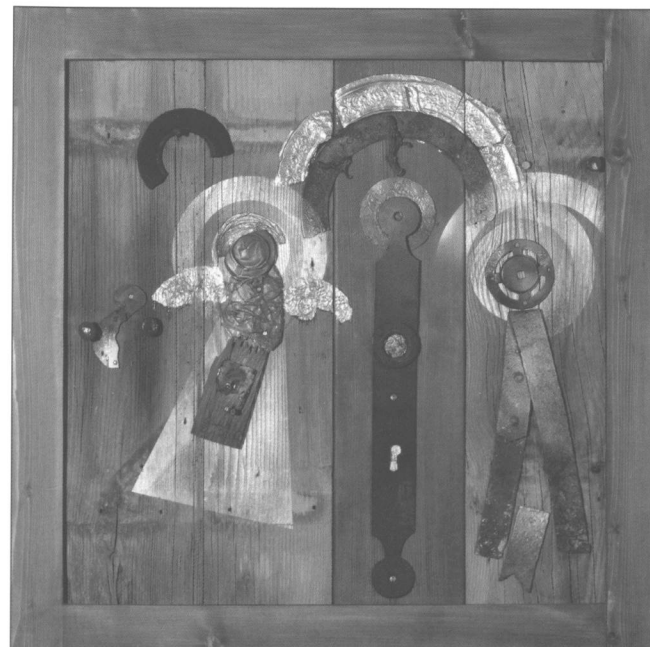

16/4

csolódó fotómunkákat, kiállítási installációs feladatokat. Munkáit nemcsak a megrendelők, hanem a szakmai zsűri is elismerte. A Helia kozmetikumok dobozcsomagolásért 1986-ban BNV Nívódíjat kapott. 1989-ben az általa tervezett BIOGAL / MEDIFLÓRA termékcsalád dobozcsomagolása és ismeretterjesztő kiadványa 1989-ben IDEA-díjat kapott és az utóbbi egyúttal a Mindennapi Tárgyaink Országos Pályázat díjnyertes terméke is. 1992-ben a IV. Magyar Védjegyszemlén a BIOGAL / MEDIFLÓRA logóját díjazták.

Az 1990-es évek közepétől az alkalmazott grafikai munkák mellett mind több időt szakít autonóm alkotásokra. Előbb mail-art műveket készített, amelyekkel kiállításokon szerepelt. Jóllehet, egy, az új évezred elején Bakó Endre által készített interjúban még nemleges választ adott arra a kérdésre, hogy nem tervezi-e újra elővenni a festőszerszámit, azonban – sokan mondjuk: szerencsére! – mégis megtette. Előbb csak néhány korábbi művét, amelyekkel nem volt maradéktalanul megelé-

gedve, átdolgozta, felfrissítette, de aztán új képek is kikerültek a keze alól. Festményeit 2010-ben a Grafikusművészek Ajtósi Dürer Egyesülete – amelynek 2001 óta tagja – emlékéremmel ismerte el. 2015-ben a XXIV. Debreceni Tavaszi Tárlaton a zsűri nívódíját nyerte el.

Újra elkezdett önálló, saját kiállításban is gondolkodni. Erre apropót kínáltak jeles életfordulók: előbb a 65. életév betöltése, majd a 70. születésnap, idén pedig a háromnegyed-százados megemlékezés kínál apropót az eddigi életmű áttekintésére.

17/1

17/2

Egy kiállítóhely a politikai tűrőhatáron

A Kossuth Lajos Tudományegyetem méltóságteljes díszudvarán már hosszú évek óta működött az Egyetem Galéria, amikor a szomszédos Orvostudományi Egyetem elindította a DOTE Galéria kiállítás-sorozatát. Ilyen szándék már korábban is felmerült, azonban az orvosin nem állt a rendelkezésre erre alkalmas helyiség. Az 1970-es évek derekán ez a helyzet megváltozott az új elméleti tömb felépítésével. Ekkor járt az orvosira Velényi egykori tanítványa, *Kincses Gyula*. A köztük kialakult baráti kapcsolat akkor sem szakadt meg, amikor Kincsest felvették az egyetemre. Velényi úgy emlékszik, Gyula ötlete volt az, hogy indítani kellene az új épület tágas előcsarnokában egy Galériát. Kincses viszont azt mondja, ez a Rudival való közös gondolkodás folyamán volt. Egy biztos, az ő szerepe kulcsfontosságú volt, mivel otthonosan mozgott a DOTE Kulturális és Közművelődési Bizottságában. Ugyanis egyrészt az évfolyam KISZ kultúrosa volt, másrészt medikusként ő vezette az egyetemi fotókört. A Közművelődési Bizottság elnöke az ekkor már szakmailag is igen elismert, s a kultúrát és művészeteket szerető *dr. Gomba Szabolcs* volt, akkor még egyetemi docensként. Az egyetem vezetésében az idősebb professzorok az ő generációjára bízta a kulturális ügyek intézését. Az egyetem kulturális főelőadója, *Nyilas György* is pártolta ezt a kezdeményezést. Miután megnyerték az ügynek *Szodoray Lajos* profess-

zort is, sikerült az egyetem vezetésével elfogadtatni a DOTE Galéria megindítását. Úgy érveltek, hogy az egyetemnek nemcsak a jó szakemberek képzése a feladata, hanem a tájékozott, kulturált értelmiség kinevelése. A műveltséghez hozzátartozik a képzőművészet értéke is. E tekintetben különösen szerencsés a kiválasztott hely, mivel az új nagyelőadó felé menet mindenki áthalad azon a csarnokon, így önkéntelenül is hat rájuk majd az ott kiállított képzőművészeti anyag.

A professzori kar számos tagja világlátott, kultúra- és művészetkedvelő volt. Így komolyan vették a korszakban hangoztatott közművelődés fontosságát, s az orvostanhallgatók számára kiemelt jelentőségűnek tartották a látóköriüket szélesítő kulturális programok rendezését, aktív bevonásukat a közművelődésbe.

A sajtóban először az Egyetemi Élet 1976. március 12-i számában jelent meg hír az új képzőművészeti bemutatóhelyről, nem sokkal az első tárlat megnyitása előtt.

„1976-tól egységes szervezés keretében megindul a képzőművészeti kiállítások sora a DOTE-n. A korábbi szórványos, nem egységes színvonalú, állandó kiállítótermet nélkülöző kiállítások helyett az új elméleti tömb ad otthont a most induló DOTE-GALÉRIÁ-nak. A GALÉRIA gazdája a DOTE kulturális bizottsága dr. Gomba Szabolcs egyetemi docens vezetésével. A GALÉRIA

programtervezetét Nyilas György kulturális előadó és Kincses Gyula, a képzőművészeti szekció vezetője állította össze. A kiállítások rendezésében és grafikai munkáiban Velényi Rudolf festőművész lesz a segítségükre.

A most nyíló DOTE-GALÉRIA nem a nagy hagyományokkal rendelkező Kossuth Egyetem Galériájával akar vetélkedni, hanem sajátos profiljával a debreceni képzőművészeti életben meglevő űrt kívánja pótolni. Célkitűzésük kettős: egyrészt a fiatal, még nem eléggé ismert tehetségek bemutatása, másrészt design jellegű kiállítások rendezése, azaz a képző- és iparművészet kapcsolatának kutatása.

A DOTE-GALÉRIA 76-os terveiben szerepel Vilhelm Károly és Weisz Zsuzsa festőművészek bemutatása, továbbá egy, az orvosi műszerek formatervezésének változását dokumentáló kiállítás rendezése.

A DOTE-GALÉRIA első kiállítása március 19-én nyílik. Tíz napon át tekinthetik meg az érdeklődők Vilhelm Károly erdélyi származású festőművész alkotásait.¹

Velényinek köszönhető, hogy az első pillanattól kezdve esztétikus katalógus készült a kiállításokhoz. Ez abban az időben egyáltalán nem volt magától értetődő. Ráadásul a nyomdaköltség sem elhanyagolható tétel egy oktatási intézmény számára.

A festőművész érvelését elfogadták, miszerint egy katalógus garantálja a felkérendő művészek számára, hogy valóban komoly helyre hívják őket kiállítani.

Sajnos, a DOTE Közművelődési Bizottsága iratait az elmúlt évtizedek során teljesen kiselejtezték, és más fondokban is csak elvétve maradt fenn a Galéria működésével kapcsolatos dokumentum. Velényi konkrét számokra már nem emlékszik, de határozottan állítja, abban az időben komoly összeg állt a Galéria rendelkezésére. Ezt az indulás első éveiben keletkezett újságcikkek elejtett mondatai is megerősítik.² Az egyetemi forrásokon túl e célra a városról is kaptak támogatást.

¹ K.É. 1976.

² Ld. pl. Vermes 1976., Szabó 1976a, 1977c., Gönczy 1978b.

Az egyetem kulturális „apparátusa” akkoriban egy embert, egy erre a célra alkalmazott közművelődési előadót jelentette, akinek a Galéria nélkül is volt elég teendője. Ezért a kiállításokkal kapcsolatos ügyek intézésére felkérték Velényit. Eleinte ez néhány hónapra szóló, „munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyt” jelentett. Egy, a régi rektori iratok között található dokumentum szerint Dr. Gomba Szabolcs 1977. október 20-án kelt levelében az oktatási rektorhelyettes Karmazsin Lászlónál kezdeményezte, hogy Velényi Rudolfal bizonytalan határidőre kössenek szerződést, s az eddigi 650 Forint illetményét 800 Forintra emeljék, „igen színvonalas munkája, valamint a pedagógusok és a felsőoktatás területén végrehajtott fizetésemelés” miatt. Ez heti hat órás mellékfoglalkozást jelentett. Ekkor már túl vagyunk az áprilisban megrendezett és valóban rendkívül sikeres Sajdik-kiállításon. A rektorhelyettes elfogadta az indítványt, és megtette a szükséges lépéseket – többek között Velényi „főmunkaidejű foglalkoztatója”, a Tóth Árpád Gimnázium igazgatója felé. (Jellemző az igazgatónak a beosztottjához, a festőművész-tanárhoz való viszonyulására, hogy a tekintélyes egyetem egyik vezetőjének a levelére először még csak nem is válaszolt. A második megkeresésre viszont már kénytelen-kelletlen megadta az alkalmazáshoz a hozzájárulását.)

Gyakorlatilag már 1977 elejétől Velényi lett a galéria vezetője, addig legfeljebb primus inter pares lehetett a helye az egyik újságcikkben is emlegetett Kincses-Nyilas-Velényi triumvirátusban.³ Az 1976-os év katalógusain még csak ennyi szerepelt a nevével: „katalógusterv – alkalmazott grafika”. 1977. első tárlatánál, melyen a beregi textilművességet mutatták be, már ott áll, e két szót megelőzve, hogy „rendező”. Miután a határozatlan időre szóló mellékfoglalkozású munkaviszonya megkötött, attól kezdve – s erről már Székelyhidi Attila novemberi katalógusa is tanúskodik – „művészeti vezető” a fő titulus, aki a rendezői teendők mellett a kataló-

³ Vermes 1976..

gustervről is gondoskodik. 1980. decemberében Heinz-Elmann Emma katalógusán történik egy váltás: a „rendező” szó helyett a „kiállítási installáció” kifejezés jelenik meg, s ez a megjelölés olvasható ezután már végig a Galéria fennállása miatt.

Az újságírók kérdéseire mindig e kiállítóhely kettős célját emelték ki: egyrészt az esztétikai ízlés csiszolása, fejlesztése, vizuális kultúrára való nevelés, másrészt ennek érdekében másutt kevesebb figyelmet kapó irányzatok, műfajok, új törekvések, stílusok stúdió jellegű bemutatása.¹

A DOTE Galéria létrehozóit eredendően nem politikai szempontok motiválták, nem az ellenzéki művészek bemutatóhelyét akarták megvalósítani, pusztán csak egy olyan fórumot, ahol nem az ideológiai illeszkedés vagy éppen annak hiánya, hanem kizárólag művészeti szempontok játszanak szerepet a kiállító művészek kiválasztásában. Ez, persze, már önmagában véve is a fennálló rendszerrel szembeni kritikus politikai állásfoglalás lett volna – ha ezt, vagy ehhez hasonló mondatot a maguk idejében dacosan deklarálták volna. Szóbeli vagy papírra vetett nyilatkozatok helyett a legcélravezetőbb módot választották: egyszerűen nem vettek tudomást a három T-s (támogatott, túrt, tiltott) kategorizálásról.

Az 1970-es években a Debreceni Orvostudományi Egyetem szellemi élete igen nyitott volt. Kincses Gyula elmondása szerint még a marxista tanszék oktatóival is vitába lehetett szállni, az orvosin nem vették olyan komolyan az ideológiai tárgyakat és a marxista világnézet kíváncsalmait, mint a tanárképző intézményekben. Az orvosi fakultásra alapvetően olyan emberek iratkoznak be, akik gyógyítani akarnak, nem pedig felforgató, rendszerellenes eszméket terjeszteni.

Amikor arra keresem a választ, milyen tényezők játszhattak szerepet abban, hogy bár a DOTE Galéria 13 esztendeje alatt jó néhány olyan alkotónak biztosítottak

¹ Ld. pl. Gönczy 1978a.

nyilvánosságot, aki „problémásnak” minősült, ám egyetlen egyszer sem volt emiatt semmilyen politikai botrány, az egyetem sajátos jellegének is biztosan van szerepe ebben. Az a két vezető oktató, akik ezekben az években töltötték be a Közművelődési Bizottság elnöki-tisztét – dr. Gomba Szabolcs és dr. Péter Mózes –, egybehangzón állítják, soha senki nem szólt nekik hogy ezt vagy azt nem kellett volna itt kiállítani.

A tényezők számba vételekor nemcsak abban lehet igazság, miszerint a DOTE-n folyó események nem volt annyira szem előtt, mint a bölcsészkarral – megannyi kétes egyénnel! – rendelkező szomszédos Kossuth Lajos Tudományegyetem, hanem az esetleges lázítás eszköze sem lehet mellékes. A magyar társadalom és kultúra alapvetően irodalomcentrikus (volt), nálunk többnyire egy író elvárt munkaköri kötelessége, hogy lángoszlop legyen, s időről időre állást foglaljon sorskérdésekben. Ennek megfelelően a hatalom cenzorai és politikai komisszárjai között is nagyságrenddel több irodalmár képzettségű ember található, mint művészettörténész. S az átlagember, átlagegyetemista, átlagértelmiségi ismervei között nem feltétlenül szokták még az első tízben sem említeni a vizuális kultúráltságot. Tehát nem nagy a valószínűsége, hogy a pártbizottsági káderek behatóan ismerték volna a korszak képzőművészete területét.

A kommunista évtizedekben az információ hierarchikusan terjesztve-szűrve jutott el az emberekhez. Több lényeges információhoz juthattak – már eleve helyzetükből adódóan – az egyetemisták, főiskolások, s a hatalom azt is jobban eltűrte, ha egyetemi rendezvénynek esetleg avangarde művészek a szereplői.

Még így is meglehetősen furcsa, hogy az a Haraszty István, aki amikor 1972-ben betiltották a Ganz-MÁVAG-ba tervezett kiállítását, akkor fogta magát, egy elvtárpukkasztó gesztussal felülbélyegezte a meghívót egy „Bizonytalan időre elhalasztva!” szövegű felirattal, és így azt szétküldte, az minden felhang nélkül nemcsak az egyik első kiállítója egy frissen induló galériának, hanem ráadásul nemcsak az egyetemi újság, hanem a párt megyei lapja is korrekt – mi több: szimpatizáns – módon tudósít róla.

Mind a Galéria szervezői, mind pedig a tárlatról beszámoló tollforgatók egy jól bevált eszközhöz folyamodtak. Cinkosan elhallgattak bizonyos információkat. Nem tettek említést az olyan túlságosan is társadalomkritikai „kinetikus gegek”-ről, amelyek méltán kiverheték volna a biztosítékot. Ugyan a katalógus és a cikkek is Kassák-díjasként szólnak Harasztyról, ám nem fűzték hozzá, hogy ezt az elismerést a párizsi magyar emigráció adta, s átvételére nem is mehetett ki...

A DOTE Galéria egyik sajátos ismertetőjegyévé vált a 21 cm x 21 cm-es, négyzet alakú oldalakból álló, 1978-tól leporelló katalógusa. Az, hogy minden kiállításhoz készült ilyen, eleve garantált egy színvonalat. Még a kései Kádár-korszakban is élő gyakorlat volt a papír-nyersanyaggal való gazdálkodás, az állami kontingensből nem lehetett csak úgy egyik pillanatról a másikra hozzájutni a nyomdáknak, s a megrendelők sem válogathattak, igényelhettek a tetszésük szerint bármilyen minőséget. Éppen emiatt jelentett a katalógus léte egy minőségi kategóriát, s egyúttal vonzerőt a kiállító művészek számára. Ne feledjük: az Aczél György-féle három T (támogatott, túrt, tiltott) virágkorában vagyunk, a pártállá-

mi időszakban a társadalmi nyilvánosságot a Magyar Szocialista Munkáspárt ideológusai és cenzorai erősen kontrollálták. Ennél fogva egy tárlat nyomtatott katalógusa nemcsak egyfajta művészi névjegyeként, munkásságot megjelenítő portfólióként működött, hanem egyúttal lehetővé tette azt, hogy egy művész szabadon, a hivatalos csatornáktól függetlenül is fel tudja mutatni törekvéseit, el tudja juttatni a műveiről készült reprodukciókat az iránta érdeklődőkhöz. Ez különösen azok számára volt fontos, akik nem voltak a kommunista kurzus kegyeltjei. Amint az a kötet lapjairól kiderül, az ún. tulipános vita folyományaként a hatalom által megszüntetett Pécsi Építészeti Iroda egykori munkatársai, a magyarországi organikus építészet úttörői az itteni kiállításukra készített izléses, szép kiállítású katalógussal reprezentálhatták a nagyvilág számára a munkáikat.

A katalógus egyúttal fontos kommunikációs fonalat, híradást jelentett nemcsak a szűkebb haza, hanem a határainkon túli magyar művészek, kisebbségi sorban élő értelmiség felé is. Több Velényi Rudolfnak címzett levél is tanúsítja ezt.

Gyergyószentmiklós, 1978. IV. 29.: „Nagy szeretettel és megkülönböztetett érdeklődéssel figyelem mindig a különböző kiállításait. Ezekkel a katalógusokkal is gazdagodik ez irányú gyűjteményem, Nagyon köszönöm, hogy ezen nevezetes ünnepségek alkalmával az én nevem is felszínre kerül. ... A kiállító művészeknek, valamint a rendező Bizottságnak sok sikert kívánok és szeretettel köszöntöm: Elekes Vencel.”

A keramikus Pálffy Árpád Hargitafürdőn 1985. augusztus 8-án kelt levelében többek között erről számolt be: „Válasz leveled óta (ha jól tudom) kaptam újra két katalógust. (legutóbb Szyksznian Wanda katalógusát), amit ezúttal köszönök igen-igen hálás szívvel. Eddigi hátlanságomat írd le a számlámról. Korábban már évekel ezelőtt kellett volna írnom, hiszen oly jó tudni, hogy valahol számon tartanak s évek hosszú során sem felejtettek el.”

A kiállítások

Velényi Rudolf megőrizte a DOTE Galériával összefüggő levelezését és a kiállításokhoz, illetve a katalógusok számára készített fotódokumentációk túlnyomó többségét is. Könyvem anyaggyűjtése során mindezt a rendelkezésemre bocsátotta. Alapvetően az ezekből kiválogatott felvételek segítenek abban, hogy egy emberöltő múltán a szó legszorosabb értelmében is minél pontosabb képet alkothassunk az egykori tárlatokról. A megnyitóról készült fotóknak annak idején elsősorban nem az volt a rendeltetésük, hogy mintegy mérnöki pontossággal és élességgel dokumentálják a bemutatott anyagot, a kiállítási teret, illetve az azt betöltő érdeklődőket, hanem a rendezvény atmoszférájának, hangulatának az érzékelte-ése. Ezért tapasztalhatóak rajtuk olykor bemozdulások, részleges életlenségek. (Az előző vernisszázsról a következő tárlat katalógusában közreadott fotók csak a 11. tárlattól váltak a katalógusok állandó elemeivé, s a 13. kiállítástól már nem műnyomóra, hanem a finom vonalak visszaadására kevésbé alkalmas, gyengébb minőségű nátronpapírra nyomták az immár monokróm színvilágúvá vált és leporelló módjára összehajtott katalógusokat, így a szükségből erényt kovácsolva lett ilyen e fotók „stílusa”). Ahol nem állt a rendelkezésemre elegendő korabeli felvétel, a katalógusokból szkenneltünk be illusztrációkat. A fényképek készítőinek a kilétét igyekeztem kideríteni, a nevüket a kötet végén a képjegyzék tünteti

fel. Az azonosítás nem mindig volt egyértelmű – az esetleg előforduló tévedésért ezúton is elnézést kérek.

A hajdani tárlatok megidézéséhez a kiállítások korabeli recepcióját is felhasználtam. Ennek érdekében átnéztem a *Hajdú-Bihari Napló*, az *Egyetemi Élet*, valamint az *Alföld* című irodalmi és művelődési folyóirat 1976 és 1989 közötti számait. Az első évek eseményeiről (P.) Szabó Ernő rendszeresen beszámolt a megyei lapban. Miután elkerült a szerkesztőségből, egy darabig gazdátlan maradt a képzőművészeti rovat. Egyetemistaként 1980 őszétől e légüres térben kezdtem el e témában (is) publikálni a *Napló*, illetve az *Egyetemi Élet* hasábjain. A mások által írt kritikákat is törekedtem összegyűjteni. Az egyes kiállításokról különböző mértékben készültek, illetve maradtak fenn dokumentumok. Néhol a korabeli reflexiók hiányában nagy volt a kísértés, hogy utólag írjak kritikát egyik-másik kiállításról, s így tompítsak a jelen áttekintés megnyilvánuló aránytalanságain. Természetesen az utólagos pótlásra nem vállalkozhattam, ám néhány helyen a mondandót az emlékeim megfogalmazásával megpróbáltam teljesebbé tenni.

A tárgyalt terjedelem és az adott kiállítás, ill. művész jelentősége között nincs ok-okozati összefüggés, ahogy a sajtóviszhang megléte vagy hiánya is a szerkesztőségek akkori munkatársainak a képzőművészet iránti érdeklődését, illetve annak hiátusát tükrözi.

VILHELM KÁROLY

FESTŐMŰVÉSZ KIÁLLÍTÁSA

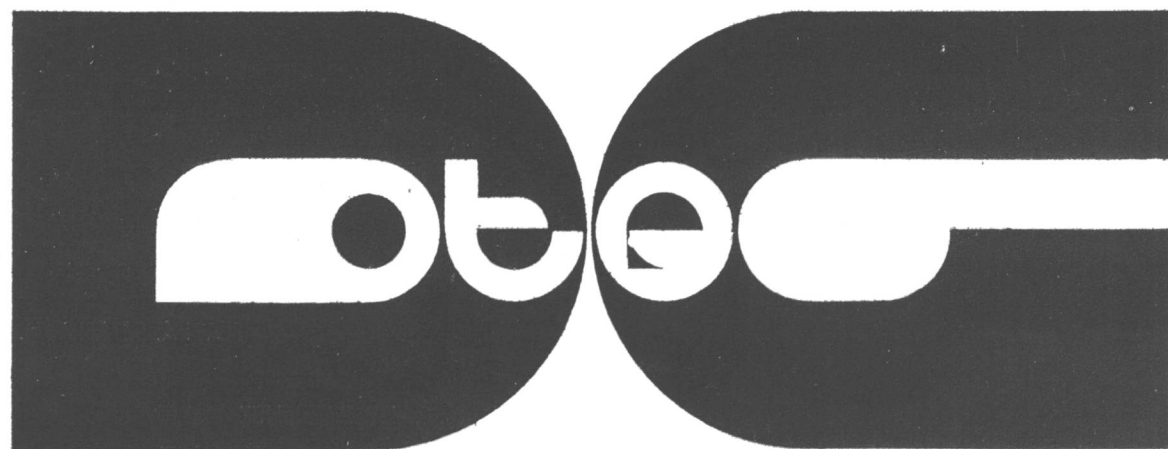
1976. MÁRCIUS 19-TŐL MÁRCIUS 29-IG

DEBRECENI ORVOSTUDOMÁNYI EGYETEM

GALÉRIA * ELMÉLETI TÖMB * NAGYERDEI KRT.

24/1

1

1. Vilhelm Károly: kazettás mennyezetek által ihletett (doboz)képek

1976. március 19 és 29 között tekinthették meg a Galéria első tárlatát, amelyen Vilhelm Károly mutatkozott be.

Vilhelm pályájának ebben a szakaszában piktúrája számára meghatározó volt az erdélyi festett famennyezetek forma- és szimbólumvilága. Ezek felderítését célzó tanulmányútjai nemcsak vászonra, fára vagy farostlemezre festett olajképeket, hanem egy – élénk szakmai vitát kiváltó – könyvet is eredményezett múltunk e sajátos emlékeiről.¹ Kiállított művei közül talán a dobozképei voltak a legfigyelemre méltóbbak. E kompozíciói már a sajátos keretbefoglalásuk révén is az inspiráló kazettás mennyezetekre tereltek a nézők asszociációit.

Amikor 1986-ban a DOTE Galéria tíz évről készítettem cikket írni, levélben megkerestem néhány egykori kiállítót, hogy milyen emlékei vannak a debreceni tárlatról? Vilhelm Károly így válaszolt:

„Az 1976-os debreceni bemutatkozás – amely a második magyarországi kiállításom volt – elsősorban az egyetem hallgatóival való közvetlen találkozás élményét jelentette számomra. A megnyitó után nagyon jó hangulatú beszélgetésen az érdeklődésnek olyan meleg, őszinte megnyilvánulását tapasztaltam, ami messze állt a szokásos protokolláris megnyitók unalmától. Nagyon remélem, hogy ez ma is így van, hiszen tíz éve folyamatosan működik ez a kiállítóhelység, ami bizony nagy ritkaság ebben az országban.

Visszatérve '76-ra: abban az évben kaptam Derkovits-ösztöndíjat, ami könnyítette a nyomasztó anyagi gondjaimon, többet tudtam dolgozni. Másrészt azt a tévhitet táplálta bennem, hogy nekem csak festeni kell, hiszen csak ahhoz értek, a többi majd ebből következően jön magától. Ez alapos naivitásnak bizonyult, aminek mind a mai napig érzem hátrányait.

25/1

A hetvenes évek végétől kezdődően szinte minden jelentősebb hazai kiállításon szerepeltem, és díjaztak is. Az utóbbi időben gyakrabban állítok ki külföldön is, legutóbb a szocialista országok Kassai Biennáléján kaptam díjat két képem. A debreceni kiállításom óta több egyéni tárlatom volt (a Nemzeti Galériában, Dunaujvárosban, Győrben, Szombathelyen, Balatonkenesén), de mindegyik csak egy bizonyos időszak munkáira koncentrált. Egyre sürgetőbbnek érzem egy átfogó, összegző kiállítás szükségességét.”

Erre rövidesen sor is került: 1988-ban a budapesti Vigadó Galériában, ám még előtte, az év májusában egy Laborcz Flóra ötvösművésszel közös kiállításon, a DOTE Galéria 39. tárlatán bemutatta Debrecenben is a legújabb munkáit.

De erről majd később.

¹ Vilhelm 1975., ld. pl. Kiss 1976., B. Nagy 1976., Német 1976.

CSERVENKA FERENC

NÉPRAJZ FOTÓI * DOTE NÉPZENEI NAPOK

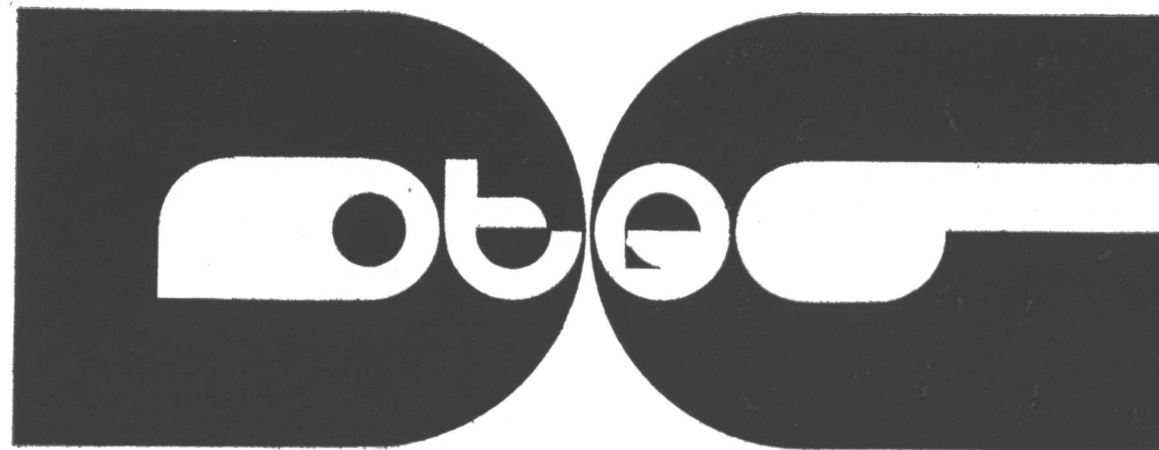
* 1976. ÁPRILIS 1.—ÁPRILIS 8. *

DEBRECENI ORVOSTUDOMÁNYI EGYETEM

GALÉRIA * ELMÉLETI TÖMB * NAGYERDEI KRT 98

26/1

1 *

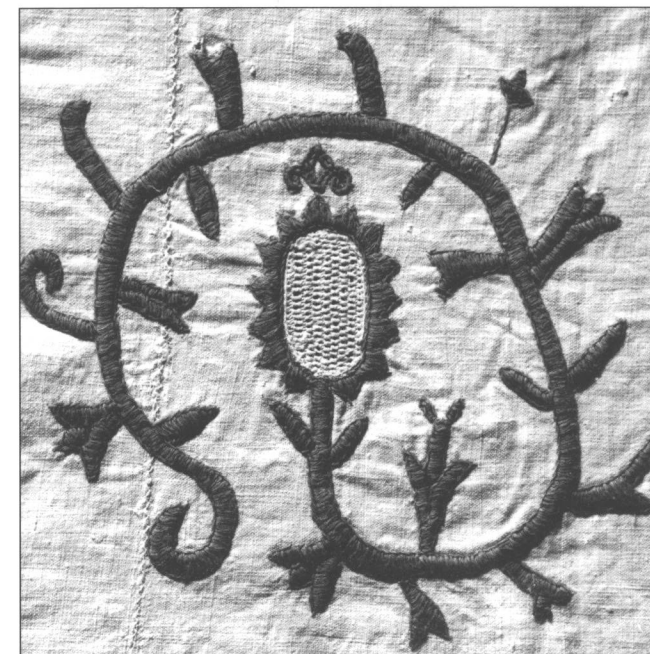
1.* Cservenka Ferenc: hatyúszólitó fotográfiák

Vilhelm Károly tárlatát rögtön egy rendhagyó kiállítás, Cservenka Ferenc néprajzi fotóinak a bemutatása követte 1976. április 1-8 között. A számozásnál a csillag minden bizonnyal arra utal, hogy a budapesti fotográfus anyaga nem szerepelt eredetileg a Galéria megálmodott programjai között. Ezzel együtt azonban teljesen vállalhatónak mutatkozott ez a kiállítás, amely az orvostudományi egyetemen 1976 áprilisának első hetében tartott DOTE népzenei napok keretében került megrendezésre. Teljesen illeszkedett a Galériának a néprajzi örökség szerepét fontosnak tartó koncepciójába.

Cservenka a katalógusban ekként vallott indíttatásáról: „Kiállításom tárgyát, a magyarság néprajzát, az ember-társadalom központú (erdélyi) dokumentumképeim helyszínét, nem tekintem és nem tekinthetem egzotikus érdekességgként, de meg- és felfogható valóságként, mert e tárgy emberi-szellemi-kulturális értékeire szükségünk van, annál is inkább, mert ezek beilleszthetők hézagjainkba. (...) Képeimet azzal a gondolattal ajánlom a nézőnek – amellyel Hajdúszoboszlón indítottak útnak egy kiállítás-sorozatot: »...Valljuk, hogy korszerű, szocialista kultúránknak haladó népművészeti hagyományokban kell gyökereznie. Abban a népművészetben, amely közösséget teremteni és megtartani tudott...«”

Az idézett – a korszak gondolatrendőrei kijátszása érdekében a korabeli szóhasználati klisékkel megfogalmazott – gondolatot Csete György és építésztársai tűzték zászlajukra.¹ Amikor Cservenka 1976. február 22-én papírra vetette sorait, már javában tartott Cseték paksi tulipános házai kapcsán, a magyar népművészet motívumai felhasználása miatt kirobbant vita. A fiatal építészek törekvései védelmében Nagy László is szót emelt, s ez az ügy készítette egyik nevezetes művének a megírására. Kiállítását Cservenka nem véletlenül e versnek ajánlotta:

¹ Vö. Major-Osskó (szerk.) 1981: 387-388.

Nagy László: Szólitlak, hatyú

Énekes Budai Ilonának

Ördög koholta, ő nyüstölte
fölénk ezt az éjt, hol az ármány
bullái fekete zsinóron
függnek, megannyi mérges lepény,
majálisra ólom-okádmány,
hogy gőzüktől elsorvad a fény
és lepusztul szánkról az ózon.
Ólom-ingák, ha mozdulsz, ütnek,
nem moccansz meg, úgyis pofoznak,
ítélete ádáz betűknek
lélekben, hasban új csikarás,
s kell álmodni tovább a rosszat.
Fekete zsinór-erdőn át is

27/1

látok azonos kint: szivárvány
havasán az ostor virágzik,
s virágom hervad a hahota
hóhérpados nyújtó-csigáján.
Gúny bitangol akár a járvány,
beront a tűzhelyhez akárhol,
rendelkezik mint nyegle ficsúr,
utálattal mindent kirámol,
szabad keze bővít virágzik,
országutat ír nyála, kitúr,
kitaszít a házból, hazából.

Herceg, szabad-e énekelni,
égre kelni mint a pilóta,
vagy csak porszemen térdepelni,
úrhatalmad ahogy kiróttá?
S mert rossz álmod nem szakad meg itt:
új gótika épül sebekből,
sóhaj aranyozza íveit,
harangsora: bók és bók és bársony,
s néma, nem szólít, nem serkent föl,
aki itt sujtva sohase kel föl.
Rémálmod temploma, s én alul
izzok, szavamat nem halkítom,
de sikoltom halhatatlanul:
Úristen, én nem vagyok itthon?

Szállj ide, hattyú, elfáradtam,
elfogyok, rongálnak rossz pörök,
félek, nyílik a föld alattam,
s hattyúm, ha éretted feltörök,
félek, hogy már csak fű-alakban.
Égek, csörödben jó vizet hozz
onnan, hol a vadhattyak isznak,
kétségeimből is föloldozz,
gondozz, ahol fém ért a csonthoz,
tűzz elém zöld ágat, hogy bízzak.

Hol még a tavasz, ha fekete
havak pillognak földön, égen,
s bandába tömődnek? - de ha te
megsegítesz, biztos elérem.

Szólitlak, hattyúi hó-eke,
sátánpalástot széthasító,
te vagy a jó sugarasító,
jó hitem nyerge, rosszat irtó,
hogy jobb-magamhoz is jussak el –
emelj föl engem, hadd siessek,
vágj utat árva földieknek
szárnyaddal s torkod élivel!

Egyéni kiállításai:

- 1971 • Műszaki Egyetem „E” épület, Budapest
- 1973 • Radnóti Miklós Művelődési Ház, Budapest
- 1974 • Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem,
Budapest
- Földes Ferenc Kollégium, Budapest
- Ifjú Művészek Klubja, Budapest
- 1975 • Rideg Sándor Művelődési Ház, Budapest
- 1976 • DOTE Galéria, Debrecen

¹ A vers megszületésének gyötrelmeiről lásd Zelnik József szép írását:
Zelnik 1988.

2. Weisz Zsuzsa: tájképek, szenvedéllyel

A rendes számozás szerinti második kiállítást 1976. május 1 – 16 között Weisz Zsuzsa tájképeiből rendezték.

Weisz 1925. augusztus 25-én született Budapesten. 1940-től az Iparrajziskolában tanult. 1946-51 között az Iparművészeti Akadémiára, illetve a Magyar Iparművészeti Főiskolára járt. Eleinte alkalmazott grafikai tevékenységgel, főleg betűgrafikával foglalkozott. 1965-től egy ideig a reklámgrafika mellett kötelezte el magát, majd teljesen a rézkarolás és festészet felé fordult. Az utóbbiért 1972-ben Nápolyban festészeti díjat is kapott.

A DOTE Galériában 29 tájképét állították ki. „Az orvostanhallgatók akarva-akaratlanul megszemlélték e külön világú festményeket, hiszen útjuk nap mint nap Weisz képei között vezetett az előadótermekbe. A »házi képtár« figyelemfelkeltően, ötletesen fészkelte be magát az előcsarnok tetszetős, de ezidáig ürességtől kongó falai közé. Weisz Zsuzsa tájképei az »andalítóan festett alkonyat vagy a patakokon lefutó festett áradat« ellenében születtek” – írta a megyei lapban Szabó Ernő, majd így folytatta: „A DOTE Galéria rendezői nem véletlenül kérték fel ... a debreceni bemutatkozásra: a tárgyias és az absztrakt festészet közötti átmenet érdekességét akarják példázni Weisz sajátos festészetével”.¹

A tárlatot megnyitó Thoma László – aki akkor a Népművelési Intézet munkatársa volt – ekképp szólt a kiállított képekről: „A táfestészetnek, ha ki akarja fejezni az ember és természet közötti megváltozott viszonyt, szakítania kellett a kései posztimpresszionista hagyományokkal. Szakítani kellett a pillanatnyisággal, az idő s a dolgok előtt kapituláló múltékonysággal, szakítani kellett a harmonikus felületi összhangokat kereső plain air szemlélettel, azzal, hogy a táj csak hangulataink, érzelmeink pillanatnyi visszfényeinek a tükre legyen, s újból magát a tájat kellett felfedezni és megismerni, magának

¹ Szabó 1976a.

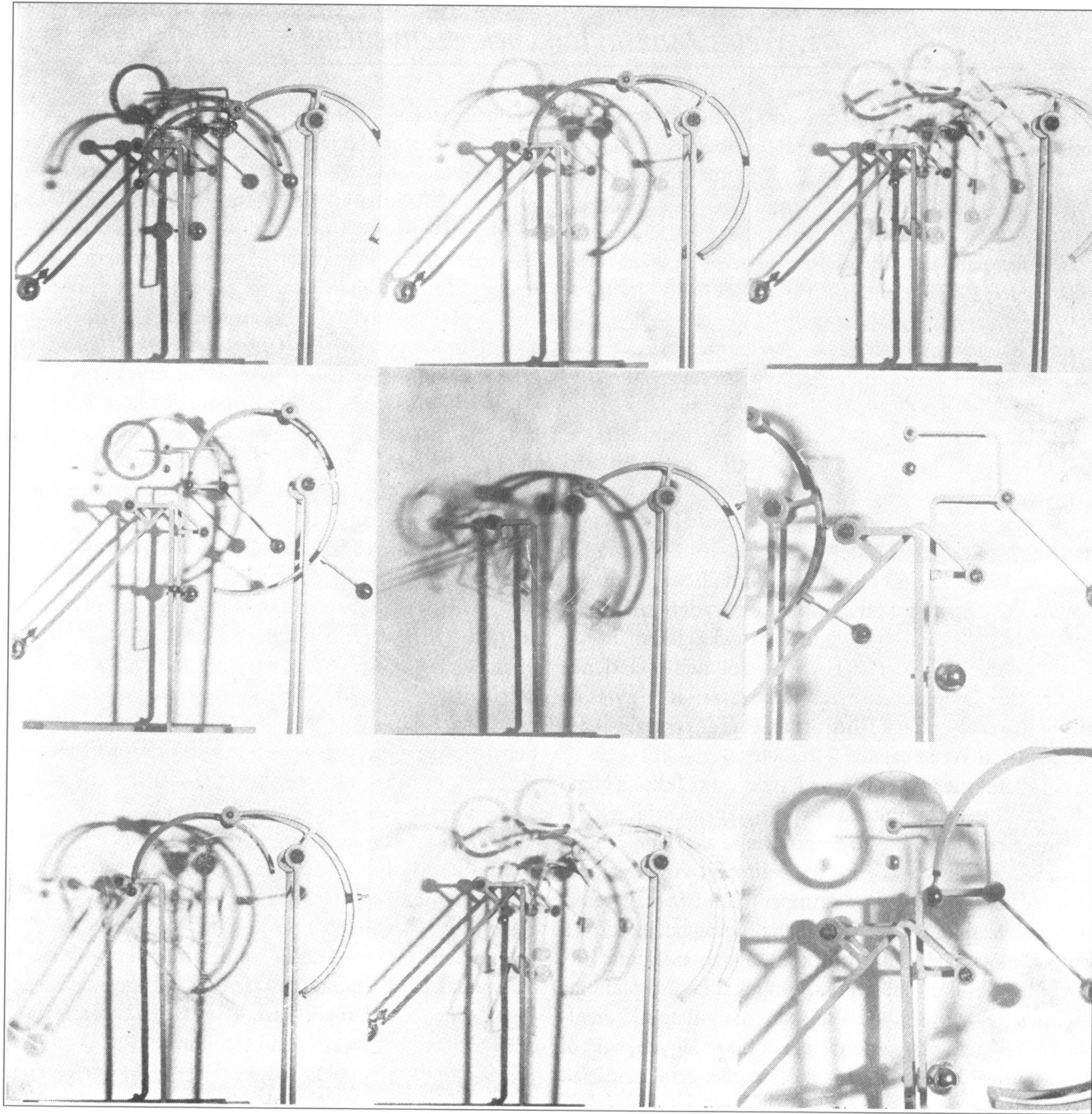
a tájnak azokat a mozzanatait megragadni, amik mélyebben és állandóbb jelleggel léteznek, mint a fények és színek pillanatnyi összjátéka. ... Weisz Zsuzsa képeit ebbe a sorba állíthatjuk be. Weisz onnan indul, ahonnan bármely impresszionista indulna, megkeresi a táj megfestésre érdemes látószögét, rögzíti a tájat, nem szerkezetében, hanem abban a konkrét élményben, ahogyan a perspektivikus látvány közvetíti. De nála itt kezdődnek a tulajdonképpeni kérdések. Érzékeltetni a táj mélységét, de nem pusztán valeur-értékekkel, érzékeltetni a táj szerkezetét, belső viszonyait, de nem egy konstruktivista koordináta-rendszerben, hanem magában a perspektivikus rendben, érzékeltetni a tárgyakat, de nem csupán felületük tűnékeny festőiségében, visszahozni a látvány élményét anélkül, hogy egyszerűen benyomása-it lefestené. Weisz fokozatosan, lépésről lépésre jut el a látvány értelmezéséig, de egyetlen pillanatra sem ereszti azt ki a kezéből. Ebben a lassú küzdelemben válnak egyre inkább tárgyszerűbbé a dolgok, lesz egyre kevésbé a pillanat élménye a látvány, s jelenik meg mint törvényszerű világ. S ha egyszer felismerte az alapösszefüggést, maradhat egészen egészen természeti látvány közelében, vagy távolodhat egészen a tiszta festői foltokig, a felvázolt festői összefüggés – bár az absztrakció különböző szintjén – ugyanaz marad”.²

A medikusok miatt „vissza kell a kezdetek felé kanyarodnunk”, a Galéria didaktikai megfontolásból rendezte meg e bemutatót, ahol a látvány közel áll a nézők „elvárásaihoz” – hangsúlyozta 1976-ban Velényi Rudolf.³

Tudomásom szerint ezt követően már nem volt Weisz Zsuzsának önálló tárlata. Az 1970-es évek második felében Zsenyére költözött, azóta – ismereteim szerint – ritkán szerepel kollektív kiállításokon.

² A teljes szöveget ld. Weisz Zsuzsa kiállítási katalógusában.

³ Szabó 1976a.

3. Haraszty István: emberarcú gépek

Haraszty István kinetikus szobrainak a tárlata már korántsem a megszokott, a közönség elvárásaihoz igazodó bemutató volt. Erre 1976 november 12 és 26 között került sor.

„Az egyetem új elméleti tömbje földszintjén, a bemutató terem ajtaja előtt három szabadon mozgó és egy mozgatható karikából álló mű fogadja a látogatót. Lökjük meg a külső karikát: a három belső is különböző irányú forgó mozgást végez. A leírás alig érzékeltetheti a jelenséget, amely a nézőnek esztétikai élmény, ugyanakkor szellemes, szórakoztató játék” – tudósít az *Emberarcú gépek* című kritikájában Szabó Ernő. A Magyar Szocialista Munkáspárt megyei lapjában, a *Hajdú-bihari Napló* hasábjain megjelent írását ekképp folytatta: „Haraszty István 1934-ben született, 1952-65 között ötvöstárgyakat készített, de már ezekben az években is kísérletezett mozgó szobrokkal. 1969-ben a progresszív művészek csoportjához csatlakozott, 1975-ben megkapta a Kassák-díjat.

A kinetikus szobrászok tevékenysége a művészet alapvetően új szakaszát jelenti. Ezzel persze nem azt akarjuk mondani, hogy nincsenek elődeik, nem találunk kapcsolatot közöttük és korábbi törekvések között. A pillanatnyit adta vissza az impresszionizmus, a mozgásra, dinamikára vonatkoznak a futurizmus kísérletei, szerkezetre figyelt a konstruktivizmus. A kinetikus művészet (természetesen nem elméletileg, csak közvetve) támaszkodik a fenti törekvésekre is. Alapvető kifejezési eszköze a mozgás közben bekövetkező sebesség- és szerkezetváltozás, a változásban kialakuló ritmus, arány. A kinetika jelenségei egyrészt koncentrálják a természetben mozgásban, formaváltozásban jelenlévő elemi szépet, másrészt – a XX. század utolsó negyedében vagyunk – humanizálják, emberarcúvá teszik civilizációink alapját, a gépet.

Calder a harmincas években szél által mozgatott kinetikus szobrokat készített; Schöffer a fényjelenséggel kísérletezik; a debreceni Tilles Béla az alapvető természeti ritmusokra építi spirális mobiljait. Bodó Károly a legutóbbi időben szintén a fényeffektusokra koncentrált – Haraszty István műveinek egyik csoportja, melyet a kiállításon az említett mellett a Kabócák-sorozat képvisel, ehhez az irányhoz kapcsolódik. A Haraszty-művek másik csoportja, amellyel ma már többet foglalkozik, mint az előzővel, s amelyet ő a konceptuális objektum csoportjába nevez, túllép a csak mozgásról, csak formáról, szerkezetről való közlésen – ezek a művek a társadalomról mondják el Haraszty véleményét.

Óra. Egy nagy és sok kis számlap. Kapcsold be, és a központilag irányított mutató visszafelé halad.

Méréstechnika – hogyan lehet egyensúlyban a tartani húszdekás súllyal, mondjuk egy kilót?

Eredményjelző gép. Megindítjuk, hat számjegyet üt. Sorban hat nullát.

Wurlitzer. Ha bedobsz két forintot, a Hajmási Pétert éneklő női hang – elhallgat.

Sorolhatnánk a műveket, melyek között talán a 6. szintnek és a Fügemagóznak a legsúlyosabb a társadalmi mondanivalója, de ennyiből is kiderülhet: a konceptuális objektumok a társadalmi igazságtalanságokról, manipulációkról, közhelyekről beszélnek: néhol élesen, gúnyosan, máshol csak érzékeltetve a káros jelenségek mechanizmusát.

Egy francia koncept-művész beült a kiállítási terembe, nyakába táblát akasztott: »Nézz rám, az már elég.« – Haraszty odahívja a műhöz a nézőt, azt mondja: »Nézz meg, próbálja ki Ön is, mi van a jelenségek mögött.« Művei időnként valamikor használt eszközökből készülnek, máskor a valódi gépekre emlékeztetnek – a lényeg, hogy mindegyik a valóságról, a társadalmi létből

(és tudatból) a leszűrt tapasztalatok, kialakult gondolatok eredménye, hordozója.

Nemrégiben egy régi bélyegző-órát szerzett, ebből szeretne művet készíteni. Meghagyja az óra szerkezetét, a néző papírt helyezhet, a bélyegző alá, amely ráüti a pontos dátumot, s egy mondatot: »Ön még nem készt el«.¹

A kritikát a Kabócákról készített felvétel illusztrálta.

Két fényképet is közölt az eseményről debreceni egyetemek lapja. Az *Egyetemi Élet* hasábjain egy DNS szignójú szerző² ekképpen számolt be a kiállításról:

„November 12-én a vártnál nagyobb tömeg gyülekezett az elméleti tömb bejáratánál. Mindenkit érdekeltek azok a fura vasdarabok, amelyek már a rendezés közben feltűntek. A kiállítást a művész nyitotta meg, egyetlen mozdulatára életre keltek a gépek, mozgásukkal gyönyörködtettek, vagy³ nevetésre ingerelték az embert. A kabócák véletlenszerű, játékos mozgásukkal hívták fel magukra a figyelmet, de a fügemagozók,⁴ a hatodik szintnek, az acél mosolyának stb. a szórakoztatáson kívül politikai mondanivalójuk is volt. Kár, hogy a megnyitón becsúszott néhány technikai hiba is.

A művész filmet is hozott magával, az itt ki nem állított műveiről, de a vetítőgép elromlott. A rendezőség dicséretére legyen mondva, ezt a kis hibát bepótolták, 18-án a filmvetítés megtörtént.

A mobil szobrászat hazánkban még csak gyerekcipőben jár. Talán nem ismerik el igazi művészetnek?»⁵

A tudósítást a szerző Sík Csabának a kiállítás katalógusában is olvasható megállapításával zárta: „Haraszty nem született művésznek, akadémiai képzés sem nevelte azzá, azért művész, mert a művészet közeledett hozzá».⁶

¹ Szabó 1976b.

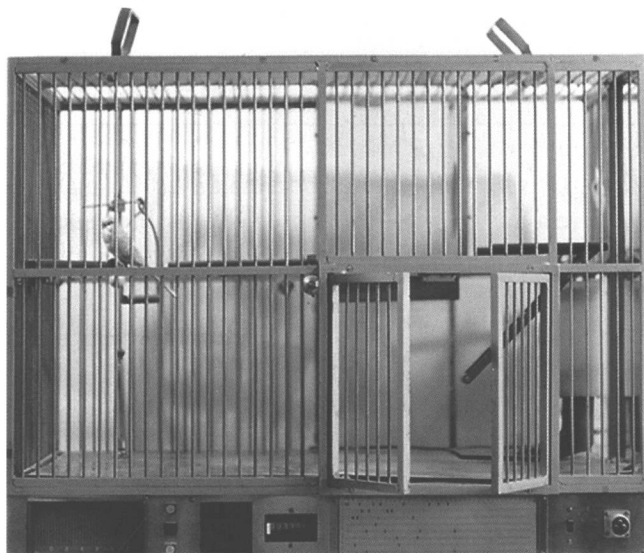
² Noha érdeklődtem ebben az időben már aktív, és a lapot ismerő újságíróknál, ám a szerző személyét nem sikerült azonosítani.

³ A cikk napvilágot látott szövegében a »nagy« szó szerepelt, ezt javítottam a szövegösszefüggés alapján.

⁴ Haraszty egyik fő művének a helyes címe: Fügemagozó.

⁵ DNS 1976.

⁶ Uo.

Egyik cikk sem fejtette ki bővebben – és ezzel a gesztussal egyértelműen Haraszty munkásságát pártolták – egyik-másik mű politikai, társadalomkritikai üzenetét. Akik ismerik az 1976-os a debreceni kiállítás anyagát, azok számára különösen figyelemre méltó, hogy mindkét írás szerzője tapintatosan hallgatott Haraszty életművének egyik legkiemelkedőbb darabjáról, amelynek már a pusztá leírása is kétség kívül kiverte volna az ideológiai biztosítékot a kommunista pártbizottsági munkatársaknál. A szakirodalomban több címen is emlegetik: Kalitka, Mint a madár, Madárkalitka, Szabad, mint a madár. Egy börtönrácsozást idéző tágas, hintával is felszerelt fémkalitkában volt egy madár. A kalitka ajtaja nyitva maradt mindaddig, amíg nem közelített hozzá. Mire a kijáráshozért volna, egy fotocellás szerkezet bezártá az ajtót.

Haraszty külföldön is számon tartott munkássága a kortárs magyar szobrászat unikális, senkihez se hasonlítható, külön fejezetét jelenti, nélküle elképzelhetetlen az elmúlt évtizedek hazai művészetének a bemutatása. Ezt elismerések hosszú sora jelzi. Rendszerkritikus magatartása miatt itthon csak már az ún. rendszerváltás előestéjén részesült állami művészeti díjban.

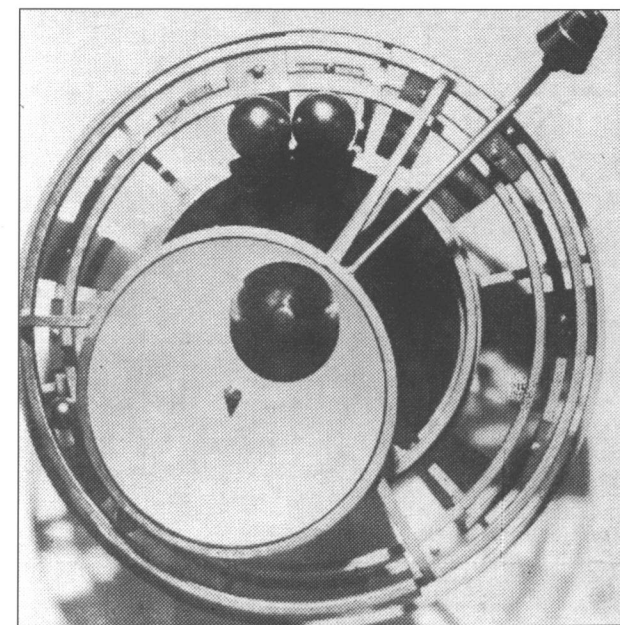
Díjai, elismerései:

- 1975 • Kassák Lajos-díj, Magyar Műhely, Párizs
- 1986 • Kanadai Szobrászok Szövetsége díja
- 1988 • Munkácsy Mihály-díj
- 1991 • Deák Dénes-díj
- 1993 • rendes tag, Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia
- 1996 • Érdemes művész
- 1998 • Szobrászokszorú, Magyar Szobrász Társaság díja
- 1999 • Pro Urbe Budapest-díj
 - Országos Kisplasztikai Biennále, Pécs, I. díj
- 2000 • Kossuth-díj
- 2001 • Kispest Díszpolgára
- 2010 • Prima díj
- 2013 • Hazám-díj
- 1964-től kezdve rendszeresen részt vesz hazai és külföldi csoportos kiállításokon.

Egyéni kiállítások:

- 1966 • Debrecen
- 1967 • József Attila Művelődési Központ, Budapest
 - Óbudai Hajógyár, Budapest
- 1969 • Ifjú Gárda Művelődési Ház, Budapest
- 1972 • Balatonboglári kápolnatárlatok [Molnár Sándorral]

- Fészek Klub (Pódium), Budapest
- Egyetemi Színpad (Holmi), Budapest
- 1975 • Mobil ,75, Kisgaléria, Hajdúszoboszló
- 1976 • **DOTÉ Galéria, Debrecen**
- 1977 • Szent István Király Múzeum, Székesfehérvár
- 1981 • Iparművészeti Múzeum, Budapest
- 1988 • DAAD Galerie, Berlin (NSZK))
- 1989 • Műcsarnok Kamaraterem, Budapest, Haraszty István-est egyszeri kiállítással,
- 1994 • Magyar Ház, Berlin [Szabados Árpáddal]
 - M.H.B. Immo, Körmendi Galéria, Budapest
- 1996 • Csontváry Galéria, Budapest
- 1997 • Árkád-Szalóky Galéria, Budapest
- 1998 • Városi Művészeti Múzeum, Győr
 - Retrospektív kiállítás, Műcsarnok, Budapest
- 1999 • Szinyei Szalon, Budapest
- 2000 • Vizivárosi Galéria, Budapest [Matzon Ákossal]
- 2007 • KOGART, Budapest Haraszty István (Édeske) gyűjteményes kiállítása és kortárs gyűjteménye
- 2009 • Aulich Art Galéria, Budapest

4. Halmy Miklós: etno-art gondolatok ecsettel

Noha az eddig rendezett négy tárlatból az első kettő – Vilhelm Károly képei, illetve Cservénka Ferenc néprajzi fotográfiái – is ilyen jellegű volt, Halmy Miklós 1977. február 18 és 18 között megrendezett kiállítása kifejezett erővel jelenítette meg az *etno-art* művészi vonalát. Nem véletlen, hogy a néprajzkutató Hoppál Mihály javasolta ezt a Galéria programjába, s ő maga is nyitotta meg.

„Képeinek teremtett világa – úgy tűnik az első pillanatban –, hogy a képzelet vagy még inkább a sohasem

volt szimbólumok világa. Absztrakció – mondaná az elhamarkodott osztályozásra kész tudálékosság” – hangsúlyozta Hoppál a kiállítás katalógusában olvasható írásában. Rámutatott, hogy a Halmy által festett „jelek világa nagyon is szülőföld-közei világ. A népművészet az a természetes talaj, amelyből kisarjadt ez a festészet, oda kötődik ezer szállal. Az örökség tudatos vállalása ad erőt a kísérletezéshez, a felfedezéshez, a képsorozatok kiépítéséhez”.

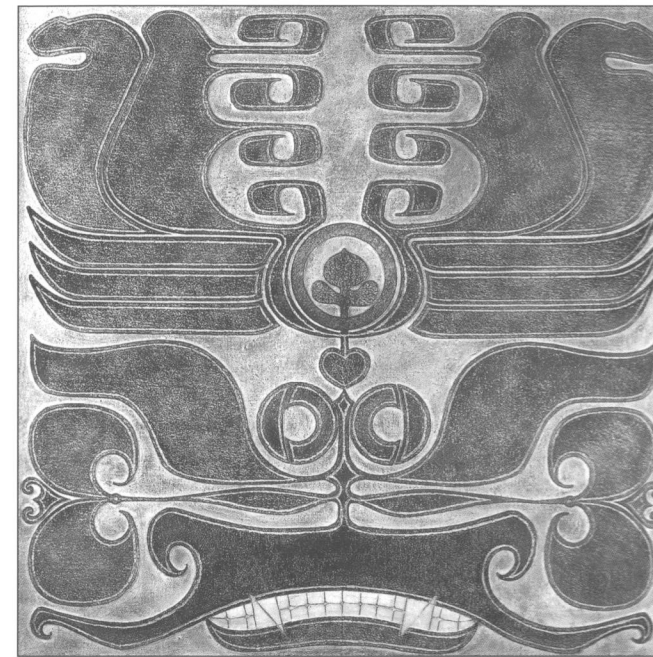

36/1

A Hajdú-bihari Naplóban megjelent kritikájában Szabó Ernő nagyon is járható útnak tartotta, azt amerre Halmy elindult: „Egyre több fiatal művész kiállítása példázza, hogy a népművészet és az úgynevezett „nagyművészet” milyen szoros kapcsolatban állhat, anélkül, hogy a plasztikai, festészeti ábrázolások szolgálai módon követnék a népművészeti alkotások szerkezeti rendjét, motívumkincsét. Inkább olyan hatásról van szó, amely ugyan motívumok átvételében, képbe építésében is jelentkezik, de leginkább a mű szerkezete tisztaságában, egyszerűségében, bizonyos stilizáltságban mutatkozik meg. A szoboszlói kisgaléria korábbi kiállításai – például Herényi József építész, Szilasi Anna textilművész, Samu Géza szobrász bemutatója – azt bizonyítják, hogy a népművészetre való építés mindegyik művészeti ágban egyre tudatosabb, és egyre szélesebb körben jelentkezik.

Erről beszél a DOTE-galériában (a Debreceni Orvostudományi Egyetemen) rendezett Halmy Miklós-kiállítás is. Számára az önmegvalósítás lehetősége mondja a festő – „a magyarság történelmi helyzetét ismerve, megteremteni az identikus és immanens képzőművészeti nyelvezetet a lehető legáltalánosabb szellemi szinten, s a legáhítatosabb minőségben, annak a gondolati és formai kultúrának kiapadhatatlan elemeiből, melyet a magyar nép több évezrede szellemében és élete minden megnyilvánulásában magán és magával hordott”. Érdekes módon a magyar népművészet nem itthon, hanem Párizsban – ahol többek között az École des Beaux-Arts-ban Chastelle professzornál tanult – a Musée de l'Homme magyar anyagán keresztül gyakorolt rá döntő hatást.

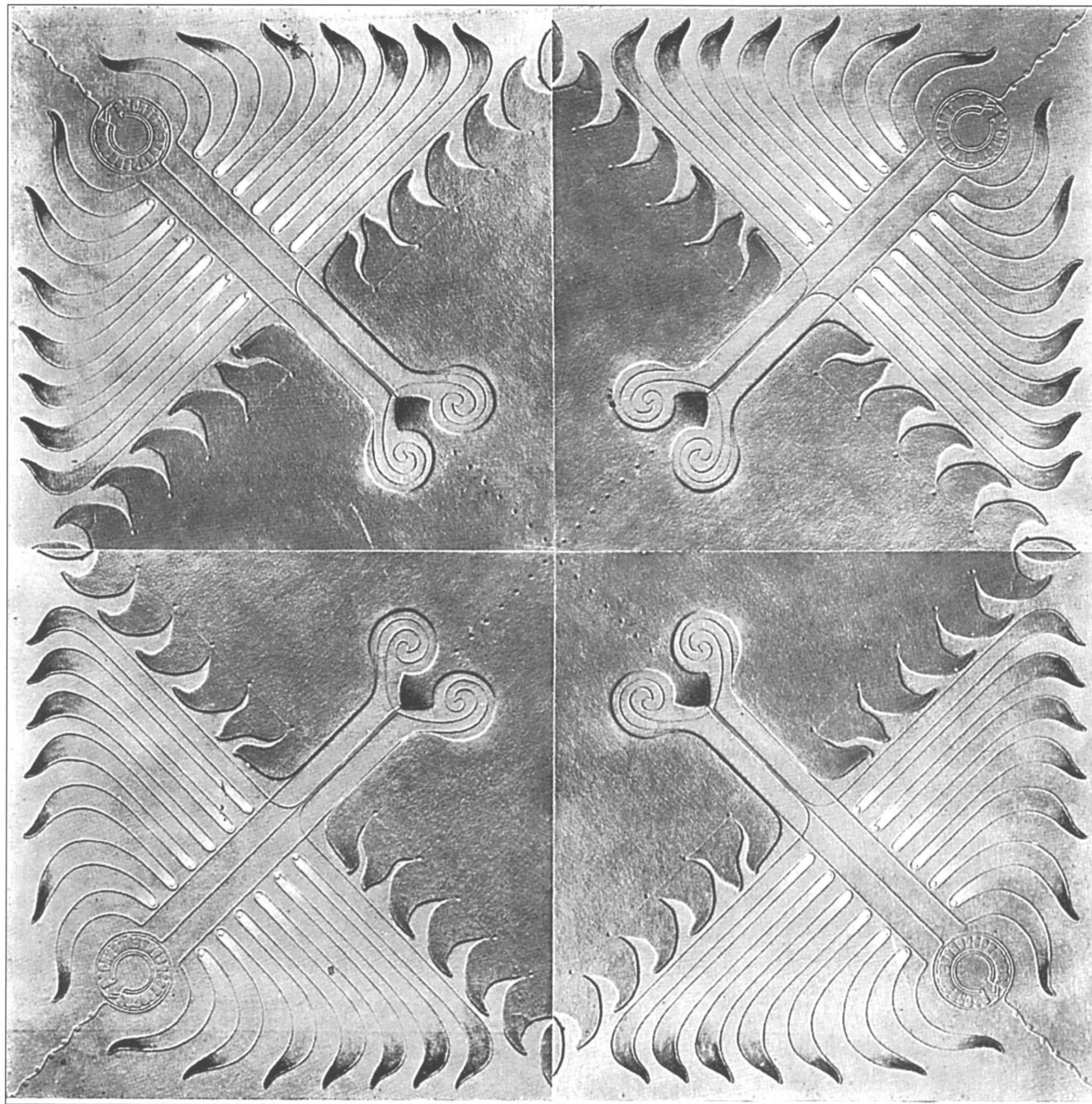
A DOTE-galériában levő művek azt is megmutatják, hogyan fejlődik az alkotás, hogyan lesz sajátosan csak rá jellemző kompozícióvá. A Somogyi variációk I. című kép két cifraszűrös, poharazgató férfialakja, mű felirata: Éljen a haza!, szinte egy az egyben idézi a pásztorfaragások, szöttek stb. világát. A Somogyi variációk II. alakja viszont az előbbinél sokkal stilizáltabb; csupán fontos

37/1

37/2

szerkezeti elemeket őriz, koncentrálna a kép – a szín tisztasága, a felület nyugodtsága utal a népművészet hatására. Sohasem akar tökéletesen együtt haladni vele – és sohasem akar elszakadni a népművészet formakincsétől. Néhány képe (Ékes I–II., Génusz, Kecsed, Fonat, Hajnali madár stb.) több ezer éves kultúrákat idéz. A Csodafia szarvas sárkányszáj-motívumával, szimmetrikusan komponált indadíszével egyszerre utal a román kolindára és az ázsiai művészetre; a Nap-Ír-Asszony függőkertje az egyiptomi ábrázolásokat követi, a Tantra egymást takaró, átható kerekded formái, sejtelmes kék-vörös színei ismét a keleti jel-művészetet. Szóval, ahogyan a népművészet is egyetemes, s a magyar annak sajátos részét képezi, a művek által megrajzolt szemlélet sem elkülönítetten, mindentől idegenként kezeli azt, hanem legfeljebb, mint hozzá legközelebb állót, kiemeli, legfontosabbként tartja számon. Halmy művészetében a népművészet hatása mellé a legmaibb ábrázolási eszközök társulnak. A Napfogyatkozás, a Hasadás, a Te szabad lehetsz tömör, hol amorf, hol geometrikus formái nem dekoratív jellegűk, hanem érzelmi, gondolati tartalmuk miatt érdekesek.

Végül is milyen ez a festői világ? Ha szemlélődőt mondunk, még csak a magatartásról van szó. A Bodrog, az Asszonyok a réten című művek az általános érvényű szépről beszélnek; a Fonat II. (Szervátiuszéknál) arról, hogy művészete elementáris erővel közölhet tragikus gondolatokat is.¹

A népművészet és a kortárs művészet viszonyáról értekezve Szabó Ernő hónapokkal később, 1977 novemberében újra felidézte Halmy kiállítását: „DOTE-galériában január-februárban rendezett tárlata szerint is művei valóban a legkorszerűbb, legfontosabb gondolatok és a népművészet szellemisége, formarendszere találkozásáról beszélnek. Sőt: néhány művével azt is szemléltetni lehetne, hogyan lesznek az alkotások egyre csak rá jellemzőbbek s ugyanakkor egyre általánosabb érvé-

¹ Szabó 1977a.

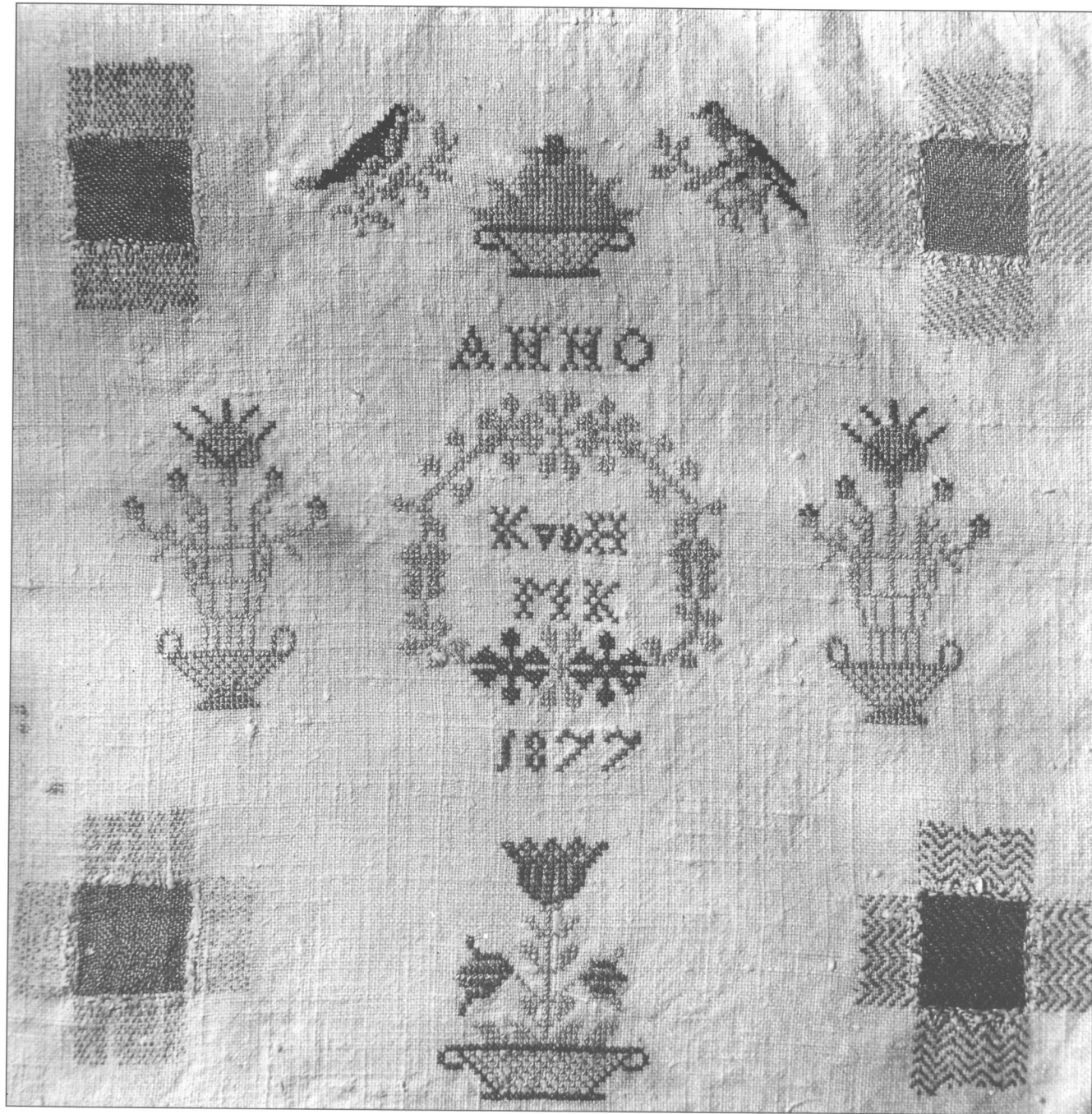
nyűek; hogyan szakad el a népművészet motívumaitól és hogyan lesz mégis hívebb annak szellemiségéhez (elég lenne egymással összevetni a Somogyi variációk I–II.-t). Halmy művei egyszerre beszélnek szemlélődő magatartásról és arról, hogy elementáris erővel közölhet összetett, sorskérdéseket boncolgató gondolatokat is (Fonat II., „Szervátiuszéknál”).²

1977. március 7-én kelt levelében többek között ezt írta Halmy Miklós Velényi Rudolfnak: „A Hajdú-bihari Napló márc. 1. számában Szabó Ernő írt egy cikket kiállításomról... Nagyon tetszik... Nem tudnám nekem szerezni néhányat ebből a számból?? Szabó Ernőnek a helyes s érzékeny meglátásokért köszönet (ha ismernéd!).”

Az 1986-os Erzsébetvárosi Galériában megrendezett kiállítása meghívóját ezzel a megjegyzéssel küldte el Velényinek: „Rudikám! Ebből már lehet valamit csinálni nálatok is...” Így is lett. De erről majd később.

² Szabó 1977d.

5. Beregi textildíszítés: egy tiszta forrás

Nem volt szokványos vállalkozás, hogy egy képzőművészeti kiállítóhely a „magas” művészetek művelői helyett a paraszti kultúra autentikus darabjait mutassa be. Ez azonban voltaképpen logikus folyamánya annak, hogy a Galéria művészeti vezetője ihlető és éltető erőként tekintett a tradicionális kultúrára. Ez az oka annak, hogy 1977. március 8 és 22 között a vásárosnaményi Beregi Múzeum paraszti textília válogatott anyagából rendeztek kiállítást.

Mi sem természetesebb, hogy a megnyitón közreműködött Joób Árpád vezetésével a *Délibáb* Együttes.

Az Egyetemi Élet lapjain így számolt be a kiállításról Fényi Ágnes:

„A jó bornak is kell a cégér. A DOTE-galéria emblémája újabb tárlatra hív.

Az elméleti tömbben Haraszty István mobil szobrai, Weis Zsuzsa tájképei, majd Wilhelm Károly népi ihletű festményei után a vásárosnaményi Beregi Múzeum anyagából a Tiszahát emlékeit gazdag népművészeti hagyományait őrző hímzéseket láthattunk.

A Tisza vidéki népművészet, hagyományainak megfelelően, stilizáltan, egyszerű belső rendben jeleníti meg a

42/1

világot. Ahogy a népművészet hat a társzművészetekre, ugyanígy a különböző hatásokat őrzik ezek a textíliák is (gondoljunk csak a makk ábrázolásának visszatérésére az 1920-as években készült törülközőkön). A beregi textildíszítésben a virágminták, csillagos motívumok s a különböző madárábrák megtalálhatók. A hímzések a táj harmóniáját közvetítik, s ez percekig ámulatba ejti a nézőt. A hozomány legdíszesebb darabjai, a komakendők, pászkakendők nemzedékről nemzedékre öröklődtek, s megőrizték a régi korok mintáit, ezekből is láthattunk néhányat. A textilkiállítás különös darabja egy törülközőkendő, amelynek felirata: »Ne bosszankodjál, kedves«

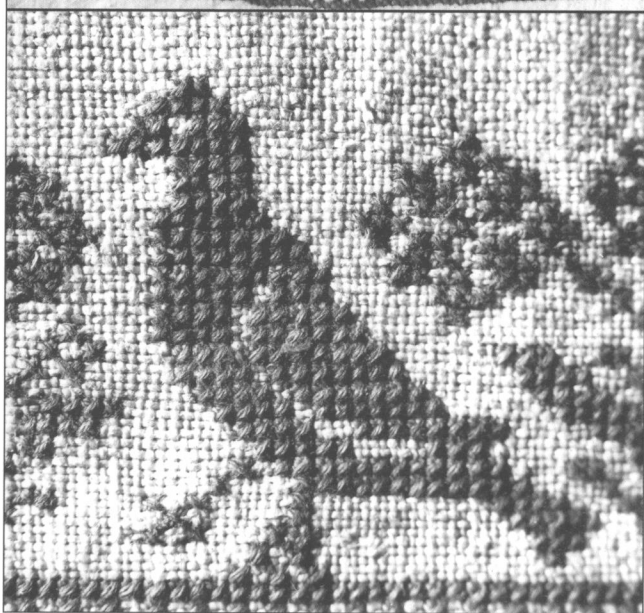
42/2

A bemutató sikerét a »tálalás« is befolyásolja. Ötletes, jó elrendezésű kiállítás volt. Kár, hogy a vendégkönyv átolvasása után az érdeklődők mégis keserű szájjal távoztak. Ott kevésbé művészi »alkotások« tanúsítják: a bejegyzők egy rész elfelejtette a magyar nyelvet. Még jó, hogy a törülköző megvigasztal: »Ne bosszankodjál, kedves!«¹

42/3

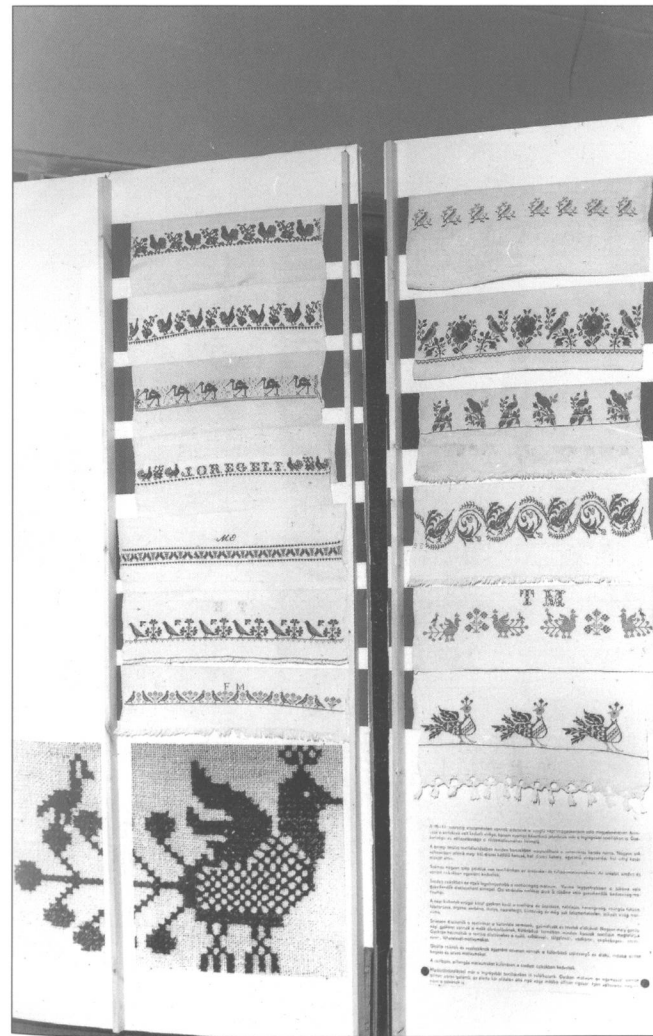
A Hajdú-bihari Napló is beszámolt a kiállításról: »Közhely, hogy a népi textíliák – kis kendők, törülközőkendők, mintakendők, abroszok stb. – nemcsak hasznos, formájukban, anyagukban a funkciónak megfelelő alkotások, hanem motívumai, feliratai egy nép művészetét, ízlését, annak alakulását is reprezentálják. Mégis jó, ha ezt a közhelyet olyan jól, szépen rendezett kiállítás támasztja alá, mint amelyet láthattunk a DOTE Galériában. ... A hónap elején megnyitott kiállításon a vásárosnaményi Beregi Múzeum tulajdonában lévő munkákat, beregi textildíszítéseket mutatnak be. Az érdeklődők többek között 1849–1932 között keletkezett mintakendőket láthatnak ezek a parasztvászonkendők motívumai alapján a divatperiódusokra, az egyes minták változására következtetnek. A falvédők, törülközők esetében igen sokszor pontosan megállapíthatjuk a készítő nevét, az időpontot: legtöbbször ugyan csak a monogram szerepel, de látható a kiállításon Mándi Mara warta felírású kis kendő: igen sokszor jelmondatok, kedveskedő feliratok

¹ Fényi 1977.

kerültek a textíliákra. »Isten hosot« olvashatjuk az egyiken. Máshol »Jóreggelt«, »Ne bosszankodjál kedves«, »Áldom az Urat minden időben« – szól a felirat.

A Debreceni Orvostudományi Egyetem színvonalasan rendezett kiállítása méltó módon ad ízelítőt a Beregi Múzeum több ezer mintát őrző népi textilgyűjteményéből.¹

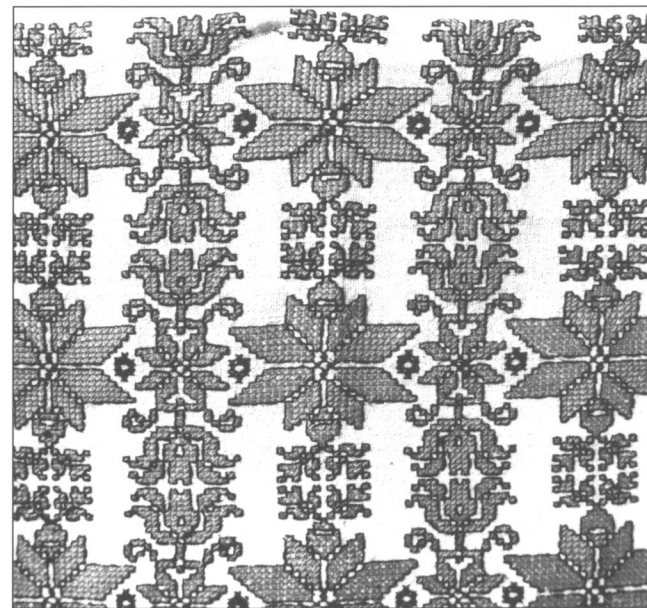

¹ Szabó 1977b.

43/1

43/2

43/3

6. Sajdik Ferenc: karikatúrák vonalból és agyagból

A DOTE Galéria talán legnépszerűbb rendezvénye Sajdik Ferenc első önálló tárlata volt. Olyan tömeg, volt, hogy órákkal a megnyitó után az épület esti zárása miatt alig tudták kitessékelni az embereket. Az 1977. április 15-én megnyílt kiállítás anyagát nem lehetett a szokásos két hét után leszedni, a nagy érdeklődésre tekintettel a megtekintés lehetőségét május 7-ig meghosszabbították.

Ezért nincs meglepő abban, hogy a megnyitón egy rövid interjút készített vele Csontos Tibor az Egyetemi Élet számára.

„A DOTE kulturális és közművelődési bizottságának kedves ajándéka az a gondos, ízléses kiállítás, amelyet Sajdik Ferenc zseniális karikatúráiból rendezett. A megnyitón – amelyre eljött a rajzok szerzője is – a jó barát, Dargay Attila rajzfilmrendező adta át meleg szavakkal a változatos kiállítási anyagot a nagyszámú közönség érdeklődésének.

A kiállítás sajátos világba emeli át a látogatót. Sajdik ceruzájának dinamikus, fantáziadús és mégis valóságos szférájába. Ezek a ceruzavonalak mindennapjainkat kel-

lemesen üdítő, játékosan elmét csiszoló, szatirikus bűvészmutatványok. A bűvészpálca ezúttal a ceruza, amely minden rajz szituációjában, alakjában emberséget őriz.

Rajzai – elsősorban a szöveg nélküliek – váratlan helyzetekre épülő humorballonok, amelyeket az azonnal robbanó nevetés pukkaszt szét. A jövő század állatai megálmodójának birodalma főleg állatfiguráival kap sajátos színezetet. Ezt ismerték fel a kiállítás rendezői, amikor Sajdik lefotózott madarait a terem közepére állított ágas-bogas fára ültették. A gazdag fotódokumentá-

ció így módon rendkívül szerencsésen épül be a kiállítási anyagba. A karikatúrákon kívül kacaghatunk ellenállhatatlan reklámrajzain és stílusának újrafelfedezési örömet nyújtó könyvillusztrációin. A vizuális szatíra síkra vetített csipkelődése megjelenik térben is. Rajzainak bizarr formatorzításai ugyanolyan komikusan kacsintanak vissza a sajdikos kisplasztikákról is.

Miközben a látogatók birtokukba vették a kiállítást, megkérdeztük Sajdik Ferencet, tulajdonképpen milyen a jó karikatúra és ki a jó karikaturista?

Szerintem az a jó karikatúra, amelyik először megmosolyogtatja az embereket, s utána elkezdenek gondolkodni azon, hogy mit is akart mondani a rajzoló. Azt pedig, hogy ki a jó karikaturista, nehéz megmondani, hiszen gyakran változnak a stílusok.

Régebben volt egy olyan sztereotípi, hogy az a jó karikaturista, aki két vonalból tud csinálni egy rajzot. Ez most már nem így van.

Van-e valamilyen, sajátos jellemzője a magyar karikatúraművészetnek?

Ezt nekem nehéz megítélni, hiszen én is magyar karikaturista vagyok Csehszlovák rajzolóktól viszont azt hallottam, hogy meg lehet különböztetni a magyar karikatúrát. Talán arról, hogy egy kicsit hiányzik belőle a modernebb hang. (Nem hiszem. Szerk megj.) De arra, milyen is a modern karikatúra, nem tudok válaszolni, annyi ága van már.

Sajdik Ferencel a magyar karikatúráról beszélgettünk. Mit mond az ő karikatúráiról a rajzfilmes Dargay Attila?

Nagy művésznek tartom Ferit. 1968-ban ismertem meg, amikor meg kellett csinálnunk tizenhárom ötper-

ces filmet. Amikor az ő figuráival kezdtem dolgozni, hihetetlen világ nyílt meg előttem csodálatos lehetőségekkel. Nagyszerű rajzaiban, figuráiban alig van vonal, néhány forma. Szinte meghatározhatatlanok a dolgai, annyira lazák, annyira tovább-fejleszthetők.

Ha kapok tőle egy skiccet, továbbfejleszthetem, csinálhatok belőle azt, amit akarok. Ő tervezte a La Fontaine-sorozat figuráit, amelyeket mozgatva néhány kivétellel én rendeztem. Dolgoztunk együtt egyedi filmekben is: Rendhagyó történetek, Pázmány lovag, Három nyuszi. Ez utóbbihoz is csodálatos meseerdőket készített.

Ezek szerint Sajdik Ferenc jó rajzfilmes lenne?

Ő soha nem lesz rajzfilmes, mert ízig-vérig karikaturista. Egy rajzban mindent meg tud csinálni. Nekünk azért, hogy valamit el tudjunk mesélni, meg kell eleve-níteni, mozgatni egy figurát. De igazán Sajdik nélkül a magyar animáció el sem képzelhető¹.

Sajdik első önálló kiállításának messze földön híre ment. Olyan sokan akarták megnézni, hogy több mint egy héttel meghosszabbították a nyitvatartását. Nem csoda, hogy később is kiállítást rendeztek a műveiből.

¹Csontos 1977.

7. Székelyhidi Attila: a természet finom részletei

Székelyhidi Attila 1977. november 3 és 24. között megrendezett tárlatáról ezt írta a korabeli kritika:

„A fiatal Békés megyei grafikus 1965-ben, az Egri Tanárképző Főiskola elvégzése után visszament Gyulára, oda, „ahol a fehér és a fekete majdnem Összeszakad. sok szelíd, természeti zöldben” megannyi kontrasztos szín búvik, leplezi magát. Itt élve látni csak: menyit a meztelen csiga. Hát festek, rajzolok, tisztulok, tisztítom magam. A zöld és a piros közé az otthon fehérét képzelem.”

Az orvostudományi egyetemen, a DOTE-galériában tizenhét grafikáját állítja ki november 3-tól. Ezek egy része valóban a természettel való elmélyülés kapcsolatairól beszél. Könnyed vonalakkal, finom részletekkel készült tusrajzai – Kert, Kerti világ, Nagyfa-pár – tulajdonképpen a kiemelt motívumok esetleges jellemzőit elhagyó, tömörítő tanulmányok.

A kiállítás másik részében – sorozatnak is nevezhetnénk – a természet mellett megjelenik az ember, az öreg ember, és az emberi környezet: szobarészletek, tárgyak. Ami viszont az előbbi tanulmányok esetében talán előny volt – a rajz könnyedsége, finomsága –, itt hátrányt jelent: a grafikákból hiányzik a pszichológiai elhithető erő, a vonások külső hitelessége nem pótolhatja a kifejezésben levő, az érzelmi, gondolati tartalmakat felerősítő erőt”.¹

Egyéni kiállításai:

1967 • Jókai Művelődési Központ, Gyula

1973 • Dürer Terem, Gyula [Ézsiás Kovács Józseffel]

1977 • **DOTE Galéria, Debrecen**

1978 • Békés Megyei Népújság szerkesztősége,
Békéscsaba

1981 • Dürer Terem, Gyula

1983 • Művelődési Ház, Dombegyház [Varga Gézával]

1998 • Dürer Terem, Gyula.

¹ Szabó 1977e.

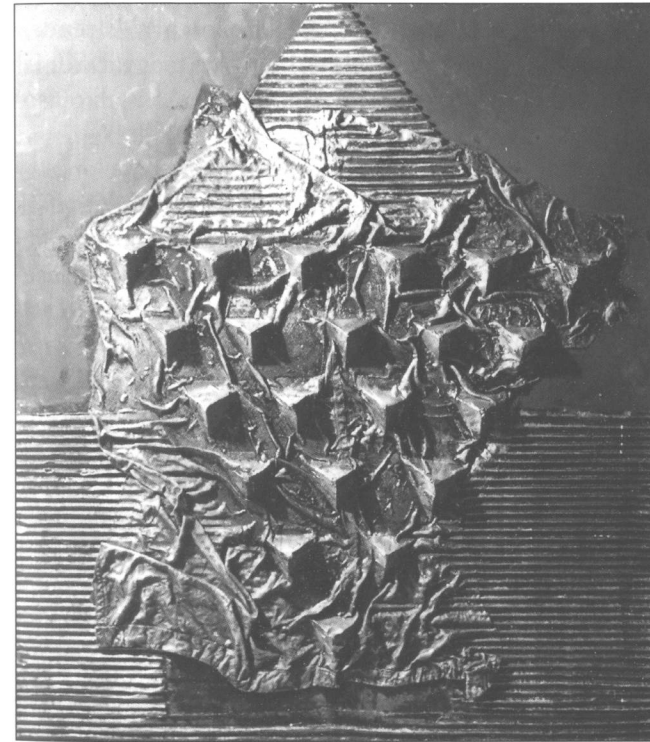
8. Csáji Attila: fénysúrolta fekete-struktúrák

Csáji Attila személyében a magyarországi képzőművészeti avantgarde 1960-as évek közepétől induló „újhulláma” megmutatkozási fórumainak egyik fő szervezője, kiállításainak, rendezvényeinek tevékeny résztvevője, a SZÜRENON-csoport névadója és létrehozója állította ki képeit 1977 december 2 és 16 között a DOTE Galériában.

Mivel ekkoriban gyakorlatilag minden újság a kommunista párt szoros felügyelete alatt jelent meg, amikor az MSZMP Hajdú-Bihar megyei napilapjában cikket írt kiállításáról Szabó Ernő, mindezt igyekezett jótékonyan a homályban hagyva nem felemlíteni, s Csáji munkáit tágabb művészettörténeti összefüggésbe ágyazva értékelni:

50/1

„Beke László egyik Művészet-beli cikke szerint úgy látja, abból, hogy „az utóbbi évek egyik legnagyobb nemzetközi kiállítása, a kasseli Documenta 5” (1972) az avantgarde művészetet a valósággal való különböző viszonylataiban rendszerezte, világosan kiderült, hogy a műalkotás totalitását és katartikus jellegét tételező nagy realizmus háttérbe szorult.” Nehéz lenne vitatkozni a megállapítással, különösen a jelenség ellentétjét sem teljesen tagadó „háttérbe szorult” kifejezés miatt. Azt, hogy a művészetet a valóság egésze helyett egyre inkább a részletek, sőt önmaga, s igen sokszor ezen belül is a részproblémák foglalkoztatják tényként kell elfogadnunk.

Két kiállítás is erről győzte meg mostanában a látogatókat. Csáji Attila és Nádler István festményei között sok a hasonlóság, még több az eltérés, a művek azonban

közösek abban, hogy „visszacsatolásuk”, a valósághoz való viszonyításuk csak közvetett lehet, s abban is, hogy a műveket nem is a visszacsatolás hanem a sajátos képi viszonylatrendszer – szín-, formakompozíció, téralakítás, felületkezelés – szempontjából kell értékelnünk.

Ahogy Csáji Attiláról írta Sik Csaba: „...ennek a festőnek nem világképe van, hanem világa... Világképre annak van szüksége, aki kifejezni akar, akit viszont a kifejeződés kényszere mozgat, aki kezdeni akar valamit az életével, teremteni kénytelen és megteremteni.” ...

Persze az egyre szaporodó és ezzel együtt egyre kevesebb valóságos, újszerű tartalommal rendelkező irányzatok, manifesztumok korában egyre kevesebbet ér a kimondott szó is. Ugyanúgy, ahogyan a kiállításdömping idején egyre kevésbé minősíti a művészt kiállításainak száma, helye. Ilyen szempontból egyébként Csáji

51/1

51/2

Attila se panaszkodhat: a katalógusban egy teljes oldalt tölt meg bemutatkozásai felsorolása. Számos alkalommal állított ki egyénileg és az új avantgarde más képviselőivel. Munkásságát három szakaszra osztják méltatói. Az 1966-ig tartó organikus időszakot az 1967-70-es évek jelrácsei követik, 1970-től keletkeznek az úgynevezett »feketék«, a Mezei Ottó által »monumentális tájaknak« nevezett festmények. Ezeket valóban alapvetően a fém, szürkés-fekete színek, a kékekkel, vörössel, sárgával legfeljebb helyenként gazdagított színvilág jellemzi.

Az Orvostudományi Egyetem galériájában rendezett kiállításon szinte csak az utóbbi négy-öt évben készült alkotások szerepelnek. A színvilág után azt a műgondot, finomságot kell említeni, mellyel a festékréteg s a képfelületre applikált textília és más anyagok plasztikai hatását is felhasználó festmények készültek.

A képek »olvasása« közben hol a rovásírás kompozíciójává összeálló jeleire bukkanunk, hol felülnézetből látott táj részleteire asszociálunk, hol holdkráterek kihűlt, plasztikusságában is rideg vidékén járunk – bár asszociációink egyrészt nem a művész szándékai szerint valók, másrészt a »fekete« variációi egy bizonyos pont után nem bővíthetik képzetünket. Éppen azért, mert a variációk önmagukat elemzik igazán, igen sokszor csupán ötletek eredményei».¹

Szathmári Zoltán jóvoltából az Egyetemi Élet is írt Csáji debreceni kiállításáról. »Alkotásain keresztül az új magyar avantgarde egyik képviselőjével találkozhattunk. Képei szuggesztív hatásúak, meghökkentenek, elgondolkoztatnak egyszerre. Formavilágával vizuális képzeteket vált ki, ebből fakadnak megsejtései, gondolatai: a környezet ridegségéről, a pusztulásról, az elszigeteltségről. A drámaiság, az erő és a szenvedély döbbenetes harca sugárzik az »Üzenetsor« és a »Feketék« képeiből. A művész kifejezőeszközei eltérnek a megszokottól, plaszticitással, az oldalról jövő súroló fénnel és érdekes fémesszíneivel mozgást, tüzet teremt a hideg és merev anyagból.

¹ Szabó 1977f.

Küzdelmes életútján – a tanári diplomával is rendelkező festő – eljut a történelmi múlttól, a magyar ékírástól a pusztulás vízióit ábrázoló monumentális alkotásokig.

Az elmúlt években Franciaországban, Lengyelországban, Csehszlovákiában és itthon több helyen is láthatták a képeit. Legutóbb a Nemzeti Galériában volt nagy sikerű tárlata. A napokban jelent meg Ady Endre születésének 100. évfordulója alkalmából a költő verseihez készített illusztrációs albuma ünnepi kiadásban.

Egyik kritikusa ezt írja művészetéről: »Jellemzője éppen a tudott és bevallott kettősség: a fegyelműző értelem és fellázító érzelem egymásbahatolása.«²

Amikor arról kérdeztem Csáji Attilát, pályáján jelentett-e valamilyen állomást a debreceni tárlata, s milyen emlékei vannak róla, ezt felelte: »akkoriban a magyar avantgarde-nak kevés nyilvános megmutatkozási lehetősége volt, ezek között fontos szerepet töltöttek például az egyetemi klubok is. Ezekhez, vagy pláne Petrigalla lakás-galériájához képest nagyságrendbeli különbséget jelentett a DOTE Galéria hatalmas csarnokában közszemlére tenni a képeimet. Aminek nagyon örültem, és különösen fontosnak tartom: fiatalok jöttek, nagyon sokan, nyitottan nézelődtek és gondolkodtak. Jót lehetett velük beszélni a jelrácokról, az ősi kultúrák írásjeleiről, a magyar rovás jelekről, a szabadság struktúráiról.»

Csáji Attila életműve jól mutatja, hogy az ősi jelek, szerves kultúrák megértési-értelmezési törekvéseitől mennyire egyenes út vezethet a legmodernebb eszközök művészi médiumként való alkalmazásáig. Tudomást szerezve Csáji fényhatásokkal történő kísérleteiről, az 1970-es évek közepén Kroó Norbert meghívta a KFKI-ba, hogy közösen indítsák meg a koherens lézerfény képi lehetőségeinek a kutatását és Csáji dolgozza ki a feltárás módját. Ekkor hozták létre Csáji javaslatára a Foton Art csoportot. Ez elvezetett a hologram képzőművészeti alkalmazásához is. Az együttműködés gyü-

² Szathmári 1978..

mölcsként lett kialakítva és szabadalmaztatva 1980-ban ún. szuperpozíciós képi transzformációs rendszer.

Azóta is változatlanul foglalkoztatja lézer képi lehetőségeinek, ill. a hologramnak a kutatása.

Díjai:

2009 • Munkácsy Mihály-díj

2015 • Magyarország Érdemes Művésze

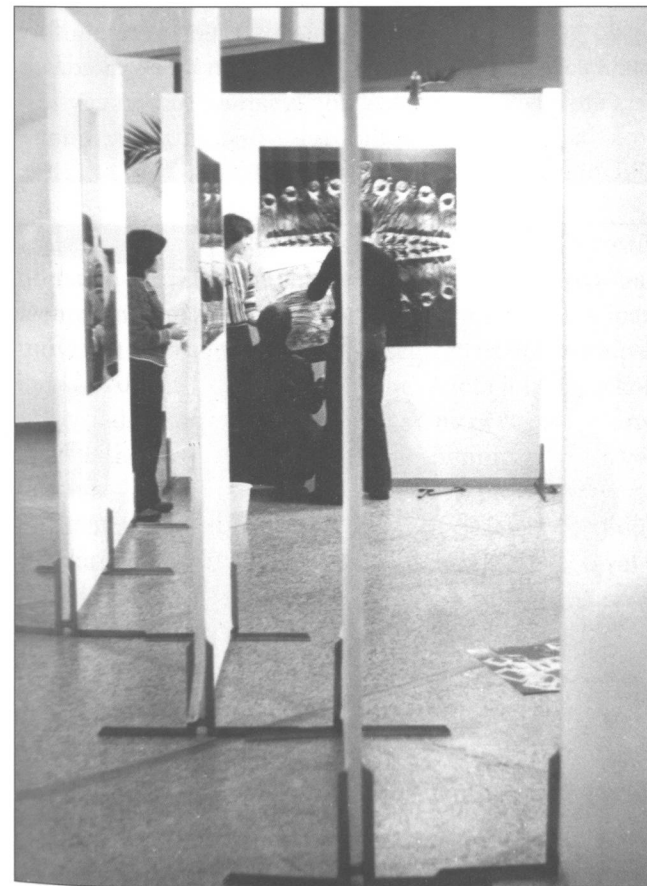
• Prima Díj

Egyéni kiállításai:

1965 • Petrigalla, Budapest

1967 • Salon od Nova, Poznan

1968 • Fényes Adolf terem, Budapest,

1970 • Hotel Műszaki, Budapest

1971 • Lengyel Kultúra, Budapest

1976 • Kassák Klub, Budapest

1977 • Magyar Nemzeti Galéria, Budapest

• **DOTÉ Galéria, Debrecen**

1978 • SALON, Újvidék

1979 • Horváth Endre Galéria, Balassagyarmat

1981 • Városi Művelődési Központ, Miskolc

1983 • Almássy téri Szabadidőközpont, Budapest

1984 • Magyar Nemzeti Galéria, Budapest,

1985 • Tornyai János Múzeum, Hódmezővásárhely

1988 • Massachusetts Institute of Technology (CAVS), Cambridge

1989 • Műcsarnok, Budapest

• Somogyi Képtár, Kaposvár

1994 • Balatonboglári Vörös Kápolna

1995 • Körmendi Galéria, Budapest

1997 • Jakobi Galéria, Kassa

2000 • Városi Művelődési Központ, Hajdúszoboszló

2003 • Baranya Galéria, Pécs

• Pest Center Galéria, Budapest

2005 • Magyar Kulturális Intézet, Helsinki [Mattis-Teutsch Waldemarral és Mengyán Andrással]

• Kálmán Imre Múzeum, Siófok

• Magyar Akadémia, Róma

2006 • Pro-Top-Art Galéria, Budaliget

2007 • Sétatér Fesztivál, Barbakán, Pécs

• Budapest Galéria

2008 • Symbol Galéria

• Kortárs Magyar Galéria, Dunaszerdahely

• Székely Múzeum, Gyárfás Képtár,

Sepsiszentgyörgy

2010 • Klebelsberg Kuno Művelődési Kúria, Budapest [Végh Andrással]

• Suez Galéria, Hága, Hollandia

2011 • Grote Kerk, Hága, Hollandia

2015 • Műcsarnok, Budapest

• állandó kiállítás: Kepes György Múzeum, Eger.

9. Kovács Imre: kozmoszba lövellő nyíl-emberkék

Ifjúkorom egyik legnagyobb kiállítás-élménye volt Kovács Imre 1978. február 24-én megnyílt tárlata. Halkan szólt a Tangerine Dream Phaedra-ja, újra és újra körbejártam: néztem a mives cink- és rézkarcokat, egyre újabb és újabb finom részleteket felfedezve az apokaliptikus látomásokon, 16 esztendősen mind jobban megértve a művész világunkat és emberségünket féltő aggodását. A látvány és az űrzene felerősítette egymás hatását.

Már rég besötétedett, mire nagy nehezen el tudtam szakadni az orvostudományi egyetem elméleti tömbje csarnokától, az ott kiállított művektől. Hetekkel később, amikor megláttam az Alföld áprilisi számát, címlapján a már jól megismert képi világgal, rögtön megvettem, őrzöm még ma is. A teljes számot Kovács Imre kiállítási anyaga illusztrálta – sem előtte, sem utána nem fordult

elő ez a DOTE Galériában bemutatott művésszel –, s a 17 reprodukció mellett Szabó Ernő kritikáját is tartalmazta.

„József Attila-kötetet lapozgatok, amikor arra készülök, hogy Kovács Imre grafikus kiállításáról írjak” - kezdte írását a kritikus, majd így folytatta: „S mivel éppen a Téli éjszakához készített alkotása emléket idézgetem, a kötetben e vershez lapozok. Találkozik-e a költő és a grafikus? Kezdetben úgy tűnik, igen, a sötét szürkés-fekete tónusban tartott lapon (cinkkarc) egymástól alig elváló geometrikus formák, huzalszerűen keresztülfutó vonalak felelnek a verssorokra. Azután az elszakadás, a vers utolsó előtti szakaszában: „a sarkon reszket egy zörgő kabát, / egy ember, üldögél, / összehúzódik, mint a föld, hiába, / rálép a lábára a tél...”

(...) Kovács Imre grafikus, aki a Debreceni Orvostudományi Egyetemen mutatta be munkáit, 1938-ban Debrecenben született. A fővárosban a képző- és iparművészeti gimnáziumban érettségizett, a Képzőművészeti Főiskolát 1968-ban fejezte be. Azóta jónéhány kollektív kiállításon szerepelt sikeresen. Az orvostudományi egyetemen az utóbbi évek terméséből mintegy negyven grafikát – réz- és cinkkarcot – mutatott be.

Kiállítása egészét persze nem a Téli éjszakához készült grafika felől lehet megközelíteni. Ez néhány társával a művek egy csoportját alkotja. Mielőtt azonban tovább csoportosítanánk a lapokat, gondoljunk arra, amit Vadas József a legutóbbi miskolci grafikai biennáléről írt: „a fiatal magyar grafika jövője azon múlik: mit kezd a barokkosán tekeredő vonallal. Gazdagodó mondanivaló vagy homályosabbá és kuszává váló mondandó bontakozik-e ki az egyre hosszabb és tekervényesebb mondatból?”

Kovács Imre esetében nem kell félni az egyre hosszabb és tekervényesebb mondatról. Ez persze nem azt

jelent, hogy mondandója minden részletében érthető (és ami fő: ha érthető, akkor elfogadható). A művek említett csoportja mellett kell szólni azokról, amelyek alig vonatkoztatnak el a konkrét látványtól (Permetezés, Alföldi táj, Nyírségi táj, Égő porta). E grafikák a gondos megmunkálással – bár ez talán alapkövetelménynek tűnik – hívják fel magukra a figyelmet. A kiállított művek harmadik csoportját azok a grafikák képezik, melyekből Kovács Imre sajátos jelképrendszerét kiolvashatjuk. Ilyen például a Csendélet vagy a Földvirág, amelynek kerek vázája a Földet jelképezi, s a vázában levő virágok szirmai (termései?) emberek, akik a szíromban fölrepülnek, lehullanak. Ilyen az Égigérő fa, amely férfi-női testből növekedik emberágakká, s a csillagokig ér. Alatta egy-egy nyíl formában a születő és a pusztuló ember áll. Ilyen a számtalan apró részletből komponált Ünnepe, fölle suhanó nyíl-embereivel, galambjával, halával, repülő angyalával, papírsárkányával stb. így sorolhatnánk tovább a műveket. S ha a „szakma” felől nézzük őket, meg-

nyugtadják a nézőt azzal a precizitással, a legapróbb részletekre is figyelmet fordító gondossággal, amellyel készültek. S ha elszakadunk a „szakmától”, akkor is szimpatikusnak tartjuk Kovács Imre szándékait, törekvéseit, amelyeket egyébként az jellemez, hogy Ady Endre, József Attila, Kondor Béla inspiráló hatását mutatják. Gondolati, filozófiai indíttatású művészettel állunk szemben. Olyannal, amelyben fő szerepet nem a mindennapi társadalmi valóság, hanem az úgynevezett örök emberi problémák játsszák. Az említett műveken a születés, halál, szerelem, az öröm – s ugyanakkor az egyre inkább szétszórtabbá váló emberi gondolkodás –, másokon az emberi lét lehetőségei, ezek kiterjesztése térben és időben; a Háború című lap szétrobbant otthonából hulló tárgyak és emberek a mesterséges halál – az atomháború – problémáját vetik fel, ugyanúgy, mint a Három kisgrafika földalatti és légi robbantása.

Nem véletlen, hogy Kovács Imre egy hétrészes, Kondor Béla emlékére készített sorozatot is bemutat a kiállí-

táson. (...) A sorozat lapjai három részből állnak – címük Űtőn, Táj, Megérkezés, Vihar, Búcsúztató, Építkezés, Virág –, motívumaikban repülő szerkezetet, várost, gomolygó formákat, zuhanást stb. érzékeltetnek. Úgy tűnik, Kovács Imre is azokra az – elsősorban az egzisztencialista filozófia által felvetett – kérdésekre kíván választ adni, melyekre Kondor. És mai, gondolatokban nem bővelkedő művészetünkben ez nem elhanyagolható jellemző. (...)

Ady, József Attila, Kondor Béla inspirálja ezt a tehetséges művészt. Őket is az általános emberi kérdések foglalkoztatták leginkább. Kovács Imrénél – hogy vadas József megfogalmazásához visszatérjünk – egyelőre nem az a kérdés, hogy az indázó vonallal mit tud kezdeni. A kérdés az, hogy hogyan találja meg az egyensúlyt gondolatai és a jelképekkel, de nem általánosító sémákkal fogalmazó forma között”.¹

¹ Szabó 1978a.

Hajdani tárlatáról kérdezve, ezt válaszolta Kovács Imre: „Nem a szavak embere vagyok. Nem beszélek szívesen sem magamról, sem a pályámról, sem a képeimről. A DOTE Galéria nekem azt jelenti, hogy a szülővárosomban, Debrecenben is bemutathattam munkáimat. Ennek nagyon örültem, ez fontos volt nekem.”

Gobelintervezőként is ismert, a Magyar Kárpitművészek Egyesülete alapító tagja.

Néhány évig művésztanárként tanított a szegedi szegedi Tömörkény István Gimnázium és Művészeti Szakiskolájában.

Díjai:

1969-1971 • Derkovits ösztöndíj

1970 • a Derkovits ösztöndíj nívódíja

1971 • egervári kiállítás díja

• Stúdió kiállítás díja

1972 • Fialat Művészek Stúdiója díja

1973 • Stúdió díj („Korunk”)

• VII. Országos Grafikai Biennále (Miskolc) díja

• Művészeti Alap díja

1975 • a ceglédi kisgrafikai kiállítás díja

• VIII. Országos Grafikai Biennále (Miskolc) díja

1976 • Mai Magyar Grafika (Magyar Nemzeti Galéria) a Művészeti Alap díja

1979 • Tihanyi kisgrafikai biennálé – Veszprém Megyei Tanács VB díja

1980 • Irodalmi Múzeum – József Attila születésének 75. évfordulója alkalmából a Hazafias Népfőnt I. díja

1985 • Munkácsy-díj

1987 • XIV. Országos Grafikai Biennále (Miskolc) díja

1996 „Kárpit határok nélkül” 46 alkotóval, XIV. Fal- és Tértexil Biennále fődíja

Egyéni kiállításai:

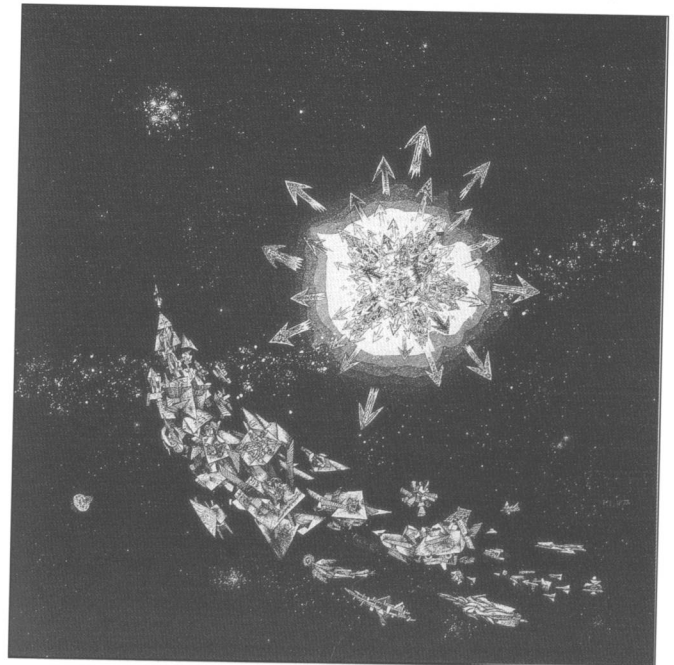
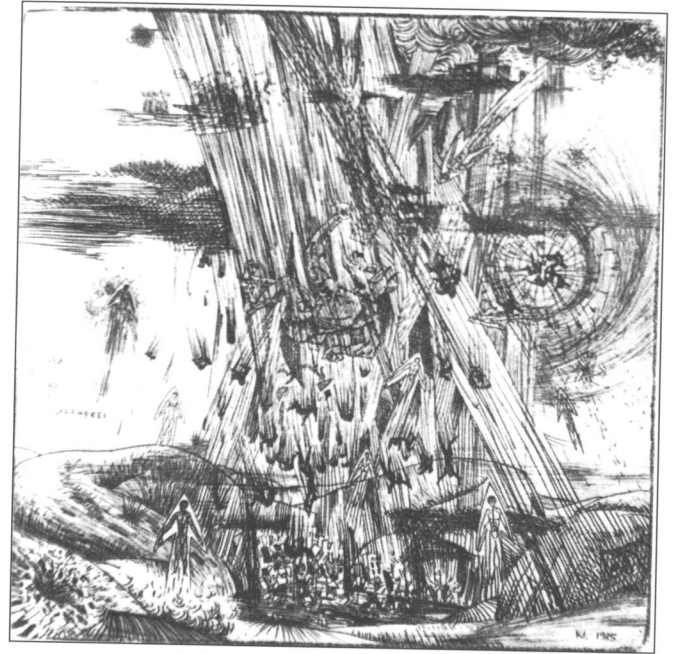
1972 • Stúdió Galéria, Budapest

1973 • Békéscsaba

1978 • **DOTE Galéria, Debrecen**

1997 • Óbuda

2010 • San Marco Kulturális Központ, Óbuda

9*. Országos Medikus Fotokiállítás: rátalálás a művészetre

Az országos amatőr fotós mozgalom 1970-es években induló újabb hulláma az orvosegyetemeket is elérte. Időről időre „magukat megszervezve” országos bemutató alkalmakat rendeztek. (Az önálló kiállításon való szereplés és az ennek érdekében történő hallgatói összefogás egyébként a DOTE Fotókörenek akkori vezetője, *Kincses Gyula* fejéből pattant ki – aki, mint korábban szó volt róla, a DOTE Galéria megszületésénél és elindításánál is ott bábáskodott.)

A medikusok országos sorába tartozik a Debrecenben 1978. március 24-e és április 4-e között helyet kapó tárlat. Voltaképpen viszonzásul vállalta fel a DOTE Galéria az egyetemtől kapott anyagi és erkölcsi támogatásért. Az utóbbit a hallgatók egy részétől – különösen a kb. 40 főt számláló orvosegyetemi fotóklub tagjaitól – is megkapták.

A zsűri tagjai voltak: *dr. Gomba Szabolcs*, a DOTE Közművelődési Bizottság elnöke, *dr. Kónya László* adjunktus, a városi fotóklub vezetője, *Velényi Rudolf* grafi-

kusművész, a DOTE Galéria művészeti vezetője és *Horváth István* fotóművész.

A beérkezett 312 színes diapozitívból 123-at vetítésen mutattak be. A beküldött 88 fekete-fehér papírképből 48 került a paravánokra.

Díjazottak:

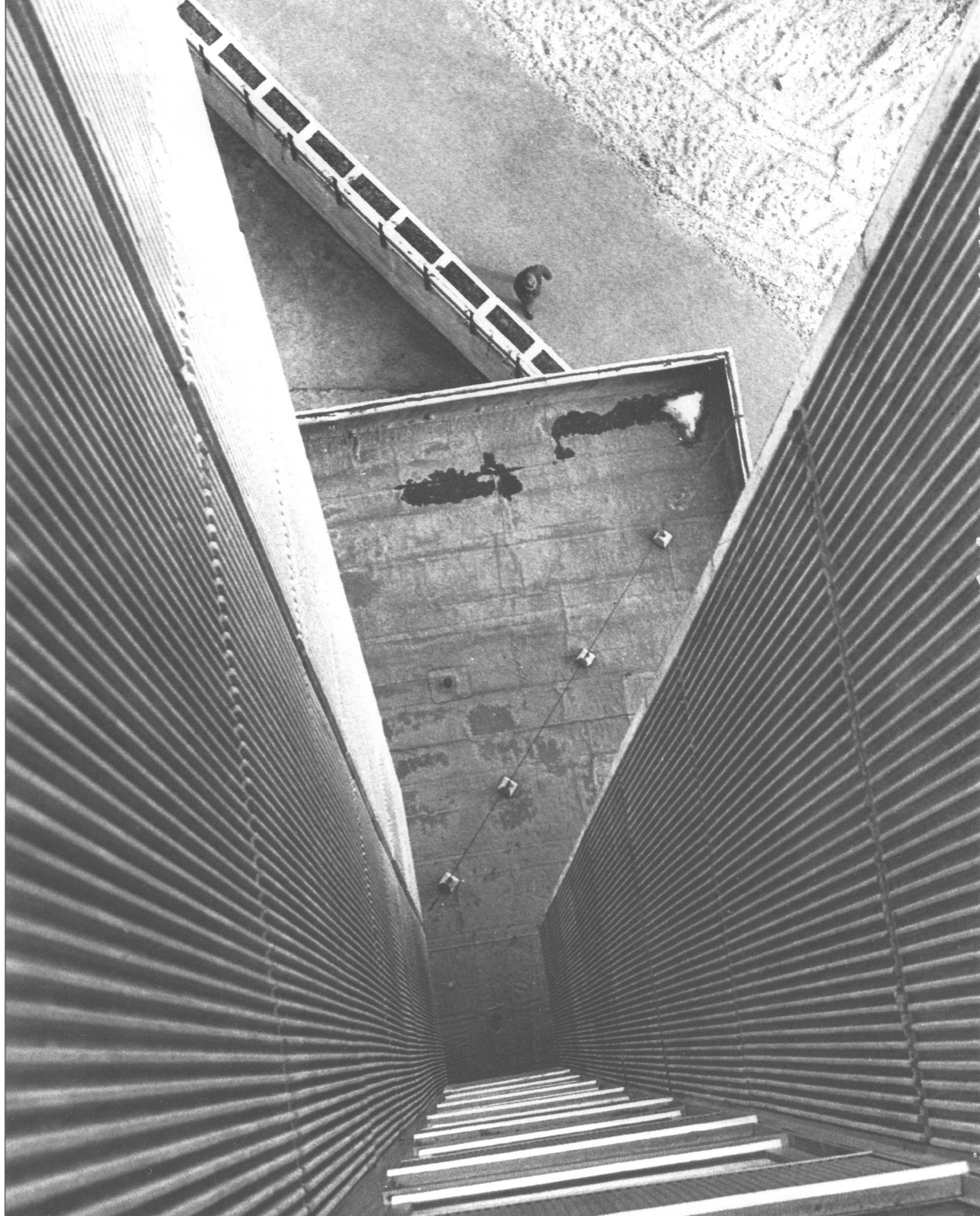
Fekete-fehér képek kategóriája:

1. *Seres Géza* (DOTE) Tök című sorozata,
2. *Lámfalussi Péter* (DOTE) Feketében című sorozata,
3. *Kazsuba Attila* (DOTE) Kompozíció című fotója.

Színes diapozitív kategóriában:

1. *Hagymás István* (DOTE) Kukucs,
 2. *Nagy Gergely* (DOTE) Szentendre,
- megosztott 3. díj: *Kiss Gábor* (SZOTE) Cérnák és *Szentkereszty László* (DOTE) Gótika.

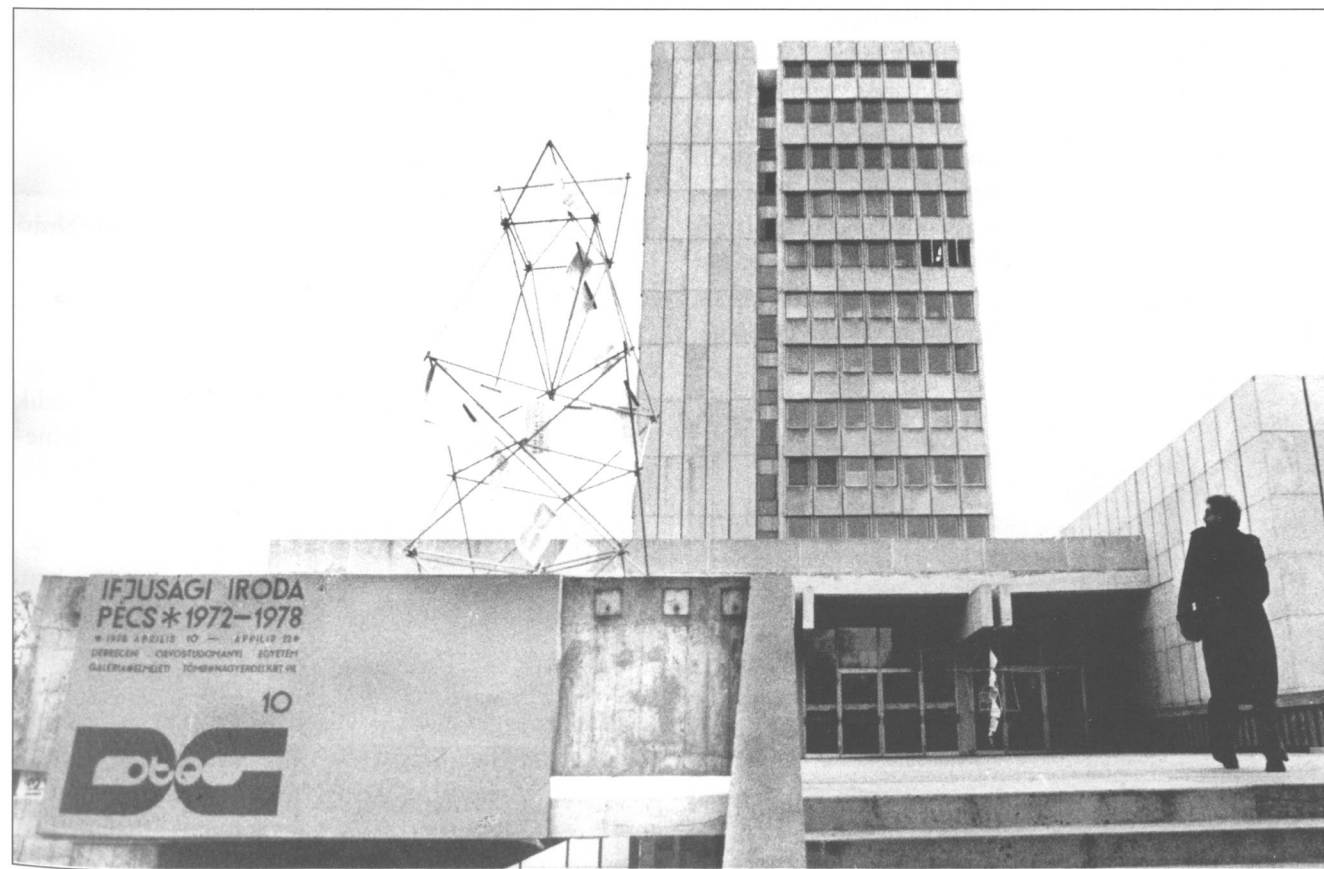

10. Pécsi Ifjúsági Iroda építészcsoporth: mementó és organikus nyitány

A Hajdú-bihari Napló kulturális rovata számára írt az egyik utolsó képzőművészeti cikkében Szabó Ernő többek között a Pécsi Ifjúsági Iroda 1978. április 10-én nyílt debreceni kiállításáról is tudósított. Mint fogalmazott, ennek az építészcsoporthnak a „tagjai – Csete György, Deák László, D. Blazsek Gyöngyvér, Dulánszky Jenő, Jankovics Tibor, Kistelegdi István, Kovács Attila, Nyári József, Oltvai Péter – (...) elsősorban a természeti formák szerkezeti rendjéből és a népművészet formavilágából indulnak ki. A hat éve működő csoport a DOTE-galéri-

ában mutatkozott be – munkásságuk jellegéből következően elsősorban fotókból, tervrajzokból, újság- és folyóiratcikkekből összeállított dokumentációs anyaggal. Hatalmasra kinagyítva a mákgubó keresztmetszeti ábrázolása; kopjafadíszek elemzése... a kör, mint ősi alapforma és az építészet kapcsolata elemző rajzokon: a fiatal pécsi építészek e kiállításuk tanúsága szerint is a természeti alapformák integrálására, a népművészeti hagyományok felhasználására törekednek, hogy helyreálljon az ember és környezete közötti harmonikus kap-

csolat, hogy az épület ne rideg, riasztó lakóház, iskola, gyár, hanem a személyiséget és a közösséget jó irányban formáló környezet legyen.

A pécsi építészek szándékai rokonszenvesek, közös munkájuk eredménye számos terv, megvalósult épület, városrekonstrukció és belsőépítészeti teljesítmény.

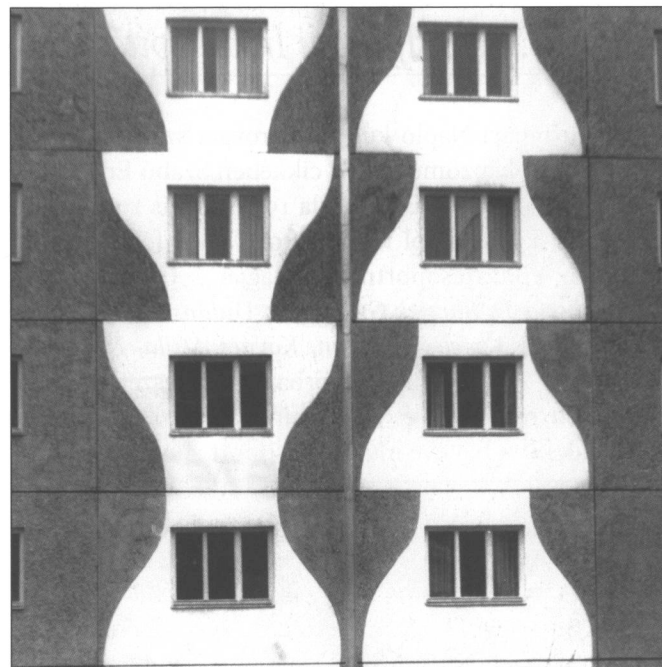
Nem mindig sikeres azonban az elvek gyakorlati megvalósítása – ezt azért mondom el, mert a kiállítás kiemelt helyen dokumentálja a paksi lakóházakat és a körülöttük kialakult vitát. Ne a felszínt, hanem a lényeg-
62/1 get vegyük át a népművészetből – idéztük már elégszer Fülep Lajost. A pécsi fiatalok ebben az esetben a felszínt vették át. Közös munkájukra azonban nem ez, hanem az jellemző, hogy a lényegre koncentrálnak egyre inkább jelentős alkotókká válnak egyenként is, s hogy a kitűnő alkotók közös elképzelése egyre több hívet vonz az építészetet megújítani akarók táborába.”¹

Az Egyetemi Életben Lakatos István számolt az építészcsoporthoz tartozókról:

„Nem mindennapi kiállítás megnyitására került sor április 10-én délután a DOTE elméleti tömbjében. Bemutatkozik a kilenc építész-tervezőből – Csete György, Deák László, D. Blazsek Gyöngyvér, Dulánszky Jenő,

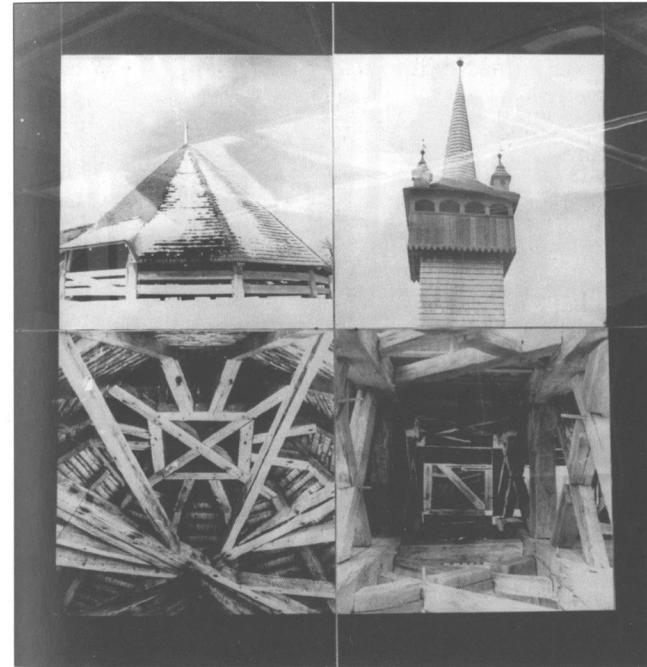
¹ Szabó 1978b.

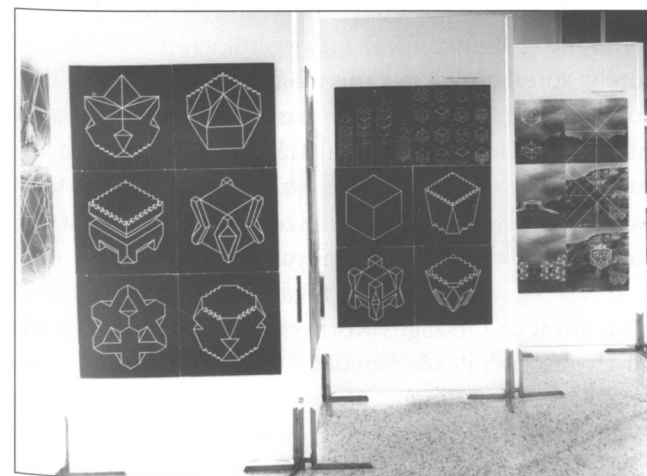
Jankovics Tibor, Kistelegdi István, Kovács Attila, Nyári József, Oltaí Péter – álló építészcsoporthoz, az Ifjúsági Iroda – Pécs.

Napjaink építészetének újat akaró képviselői ők. Hazánk „szervetlen” építészetébe – mely az elemi geometria alapformáihoz és a sókristály bezártságához kötődik – cseppentenek el néhány életű, a szerves világ elemeit, a népi díszítőművészet motívumait magukon hordozó építészeti művet. A legkiemelkedőbb építészeti mű mindenütt több, mint szűkén értelmezett anyag-szerkezet-funkció formálta építmény: szimbólum is egyben. Jelbeszéd, összetartó erő. A jeleket az alkotók a természetből és a népi díszítőművészetből merítik.

A XX. század utolsó negyede irracionális izgalomban levő, teljességgel átalakult világot talált. A városok vonzzák az embereket. Kicsi a lakás, hétvégi házakat építenek, televízió keresztül vélik megismerni a világot, nem ismerik a szomszédot, csak a hangjait, ami áthallatszik a falon. A házgyári lakások apró szobáit téli fenyveseket,

őzeket ábrázoló képek, régi szöttek, maguk csomózta falvédők díszítik. Valami lényeges azonban hiányzik ezekből a lakásokból. A „pécsi fiatalok” az ég és a föld, a nappal és az éjszaka, a népművészet még mindig élő, kortalan és nagy erejű eszmekincsét fedezték fel. „... az

orfűi ház hatalmas kelyhében – mondta Makovecz Imre Ybl-díjas építész a kiállítást megnyitó beszédében – a nap ül. Centrális épületeik számrendszere, tájolása egy évezredes kozmikus és földi kánon szerint alakul ki. A barlangkutatók pihenőhelye az égre néz. Nem a verbális szabadoság és a neurotikus indulatok cselekvésorientációit, hanem ég és föld egyensúlyt keresik.”

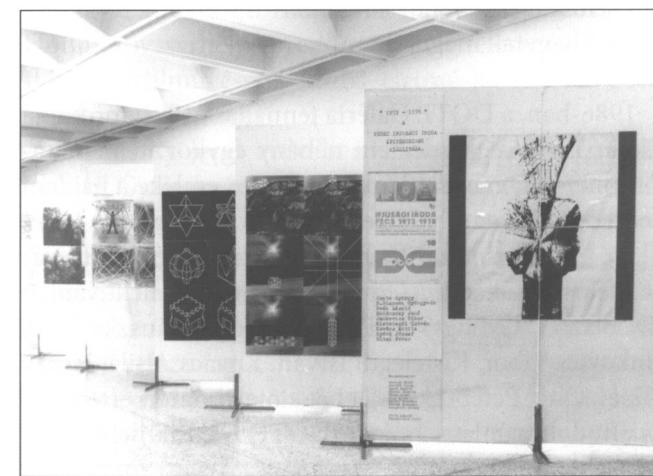
Átváltozott világban élünk. Azaz intézményes, közös és éles lett az ítélőképességünk. Vajon ezzel arányosan csökkent a jelenlétünk a világban?

Jelen vannak-e a „pécsi fiatalok”? A kornak vart-e valami jele, melyben lennünk kell? Létünket megszabja, jelessé, jelentőssé teszi-e valami vagy valaki, ami szerint tenni kell?

A pécsiek egy eleven, kozmikus ihletettségű eszmekört kerestek és találtak. „Idehaza ezt az eszmekört, de egyben viselkedésformát, baráti kört is jelentő valamit népművészetnek hívják.”

Céljuk, ahogyan Makovecz Imre és Csete György fogalmazta: emberibb, szebb, változatosabb tárgyak, épületek és „közösségi centrális terek” létrehozása.

A „pécsi fiatalok” a magyarországi építészet jelenleg legjelentősebb irányát képviselik, lassan egy évtizede. Jelen kiállításuk hatéves munka anyagát mutatja be –

épületek, tervek, grafikák, tanulmányok – szép elrendezésben. A rendezés Velényi Rudolf munkáját dicséri.

A megnyitón a Délibáb együttes működött közre, majd a kiállítás megtekintése után a jelenlevők faültetésen vettek részt.

Jelet hagytak maguk után.”¹

1986-ban, a DOTE Galéria fennállása 10. évfordulója alkalmából megkérdeztem néhány egykor itt bemutatót művészt, van-e valamilyen fontos emléke a hajdani debreceni tárlatáról. Csete György ezt válaszolta:

„A tulipános ház-vita utózengeként 1978 januárjában feloszlatták a Pécsi Építészeti Irodát. Kollektívánkat (D. Blazsek Gyöngyvér, Deák László, Dulánszky Jenő, Jankovics Tibor, Kistelegdi István, Kovács Attila, Nyáry József, Oltai Péter) ekkor, tehát a mélyponton érte Velényi Rudolf ajánlata, hogy a DOTE Galéria helyt adna

¹ Lakatos 1978.

egy összefoglaló tárlatnak. 1978. április 10-e, a kiállítás megnyitásának napja egyszerre volt egy korszak lezárása s egy újnak szimbolikus kezdete. Ott, a debreceni Szülészeti Klinika kertjében találtunk egy nagy kivágott tölgyfát, s mi azt körülültettük tölgyfacsemetékkal. Mivel az addigi munkáink az ún. organikus építészet tárgykörébe sorolhatók – ugyanis a házaink is fákhhoz, tulipánokhoz, organizmusokhoz hasonlítottak –, ezzel a faültetési akcióval azt demonstráltuk, hogy ami organikus, abból legyen valódi, élő. Ez a mozzanat volt 1978-ban az első lépés a zöld építészet felé, eredőjeként annak, amit elkezdtünk: a magyar népművészet, a népi építészet és az ősművészet továbbgondolásának. Amit azóta mint az Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatal főépítésze csinállok, ahhoz változatlan motívációt ad a pécsi élmény, illetve a debreceni akció.

Az, hogy volt Debrecenben egy kiállítás, pont, amikor az ember, a csoport mélyponton volt, s kirakhattuk

portékáinkat a falra, amikor még nem voltunk elismertek, az nagyon sokat jelent számomra, számunkra. Hogy szerte a világon ismertté váltunk, végső soron abban is közrejátszott közvetve a DOTE Galéria is: két évig erőt adott az ízléses, szép kiállítású katalógus, reprezentálhattuk vele munkáinkat. 1981-ben a csoportunkat, Makoveczet és másokat Finnországban több kiállításra és előadás tartására kérték fel. Ennek köszönhető, hogy kitörtünk a világba, s a finnországit norvégiai, svéd, nyugatnémet, osztrák, lengyel, bolgár, szovjetunóbeli, japán, USA-beli, angliai bemutató, illetve publikáció követett, s hogy az elmúlt fél évet tanítottam az innsbrucki egyetemen.”

A Pécsi Építészeti Iroda hajdani tagjai hűségeselek maradtak építész eszményükhöz, s a Kós Károly Társaság tagjaiként is ennek ügyéért dolgoztak. Többen a következő építészmegzedekek oktatásából is kivették a részüket.

Csete György munkásságát az ún. rendszerváltás után számos díjjal ismerték el: Magyar Művészetért-díj (1990), Ybl Miklós-díj (1992), Kossuth-díj (1997), Ma-

gyar Örökség díj (1999), Prima Primissima-díj (2005), Magyar Érdemrend középkeresztje csillaggal (2013), A Nemzet Művésze (2014). Egyik fő művéért, a debreceni tégláskerti új református templomért 2008-ban Debrecen Város Borsos József Nívódíjában részesült. 2012 óta a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja. 2015-ben Hódmezővásárhelyen rendezték meg feleségével, Csete Ildikó textilművésszel közös életmű-kiállítását. Csete „örökös tervezőtársa”,

Dulánszky Jenő 2000-ben elhunyt. Rá egy évre D. Blazsek Gyöngyvér (1943-2001) is távozott az élők sorából.

A Pécsi Építészeti Iroda egykori munkatársai közül a Keszthelyen élő Jankovics Tibor munkásságát Ybl Miklós-díj (1993) és Prima díj (2009) fémjelzi, s 2014 óta az MMA levelező tagja.

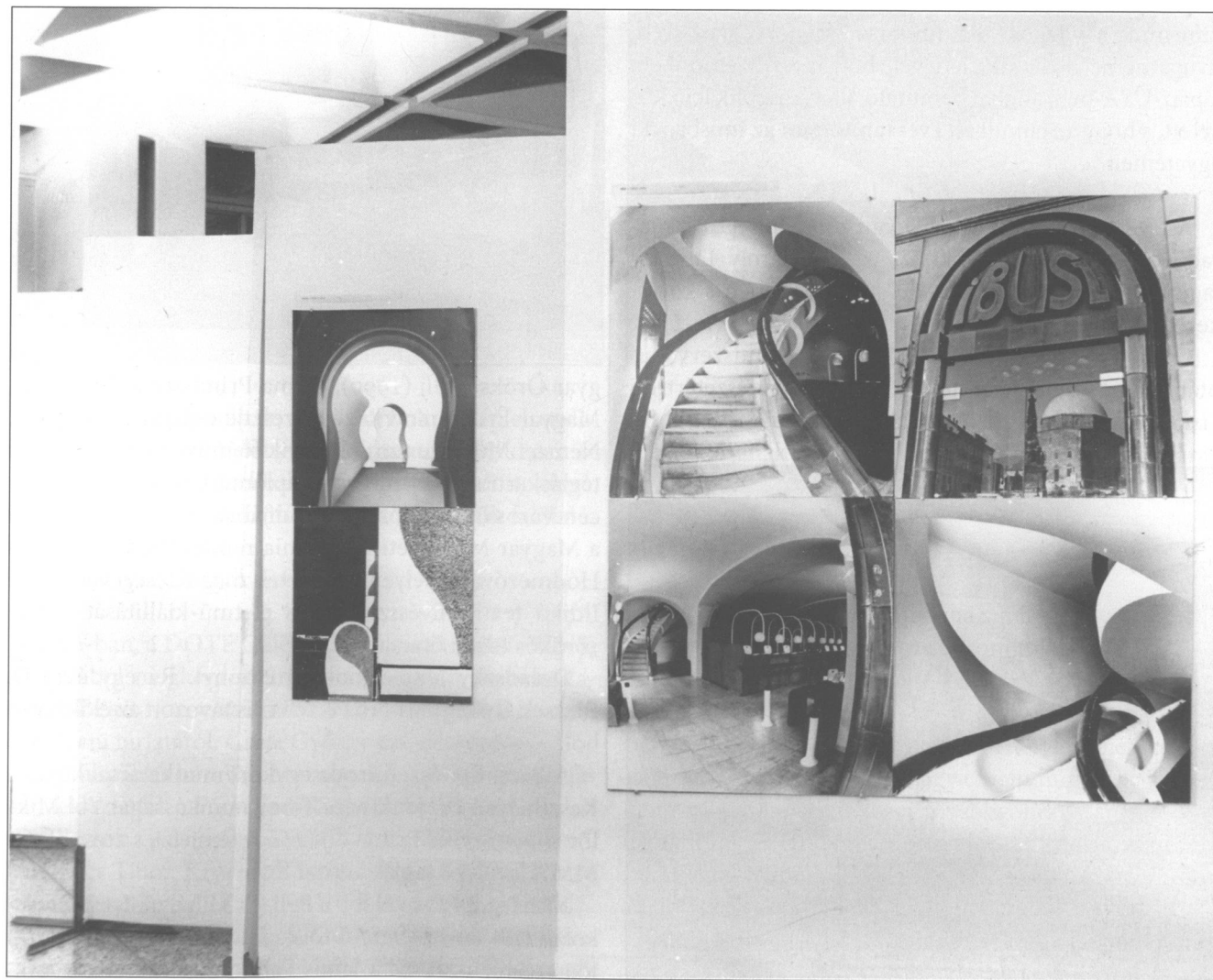
Kistelegdi István előbb a Pollack Mihály Műszaki Főiskolán volt tanszékvezető főiskolai tanár, 1993-95 között főigazgató; 1995-től a Janus Pannonius Tudományegye-

tem egyetemi tanára. 1986-ban Janus Pannonius-díjjal; 1988-ban Ybl-díjjal, 1992-ben Pro architektúra díjjal ismerték el.

Ferencfy-Kovács Attila 1991 óta szellemi szabadfoglalkozású látványtervező, vizuális művész, építész. Szabó István filmrendező egyik állandó munkatársa, közben két évig a torinói Operaházban a Wagner-tetralógia

díszleteit tervezte, tervezett operadíszleteket Lipcsében, Bécsben is. Filmes díszleteiért többször is nívódíjat kapott (1982, 1984, 1995, 1996). Balázs Béla-díjjal (1992) és Kossuth-díjjal (2002) is elismerték munkásságát.

Oltai Péter az Országos Műemléki Felügyelőség munkatársaként vonult nyugdíjba, 2010-ben A Magyar Köztársasági Ezüst Érdemkeresztjében részesült.

11. Csete Ildikó – Kun Éva: etno-art textilek és kerámiák

Noha nyitvatartása, 1978 október 20 és november 10 között igen látogatott volt Csete Ildikó textiltervező művész és Kun Éva keramikus iparművész közös kiállítása, nem találtam róla kritikát a korabeli Debrecenben megjelenő lapokban. Több cikkben is említést tettek róla, mi több a bemutatott tárgyakról fotókat közölt az egyetemi és a megyei lap is, azonban kifejezetten a kiállításról nem fogalmazódott meg behatóbb ismertetés. (ld.: Dankó 1978., Gönczy 1978b.) A tárlatról megemlékezett a Magyar Rádió Láttuk, hallottuk című műsora is, s a művészek egymás hatását felerősítő munkáinak sikerét mutatja, hogy az ország számos pontján megrendezték a bemutatott anyag utókiállítását.

Csete Ildikó meséli: „Kun Évával közösen körülbelül negyven-ötven kiállításunk volt, ezek sorában a hetedik, s egyúttal a legteljesebb a DOTE Galériabeli volt, ahol tizenkét terített asztalt mutathattunk be. Mivel elég szoros kapcsolatban voltam a Pécsi Építészeti Iroda csapatá-

val, láttam, hogy az ember igazán ütőképesen csak közösségben tud dolgozni. A lakáskultúrán belül a legkisebb egység, ahol együttműködhetnek, az a terített asztal. Ehhez jó partnert találtam Évában. Amit én síkban, ő a kerámiáival térben valósította meg, hozzáillő készletet készített a textiljeimhez. E két elem „együttélését” mind-ezidáig a legérzékenyebben Seres Géza érezte és fotózta meg – nemcsak a DOTE Galéria kiállítási katalógusába, hanem az azt követőkbe is, ugyanis annyira megtetszett a Velényi Rudolf által tervezett ismertető, hogy – míg a nyomdai árak égis nem szöktek – ők ketten jegyzeték a további, más és más mintákat tartalmazókat is.”

Kun Éva: „Pályám kezdetén az foglalkoztatott első-sorban, hogy hogyan ötvözzem a népművészet hatását a mai funkcionális igényekkel. A használati tárgyak készítésében a népművészet azért kiapadhatatlan forrás számomra, mert tökéletes „design”, de erőteljes emberi melegséggel. A gépek által gyártott tökéletes tárgyak között

az ember mindig igényi a kéz által alkotott tökéletlent. Néha a rutinszerű tudás is „halottá” teheti a tárgyakat, még ha kézzel készülnek is. Amit a kezdőktől lehet tanulni, a friss, gyakorlatlan, romlatlan kéz több lelket tud vinni az alkotásba, mint egy szakmailag túlfinomult mester. Néha rontani kell a fejlődéshez... Nagyon jó volt Csete Ildikóval együtt dolgozni, igazi szakmai egymásra találás volt a miénk. A kerámia legizgalmasabb tulajdonsága, hogy egyként magába foglalja festészetet s a szobrászatot is. Nem tudtam ellenállni a kísértésnek, hogy ne éljek azzal, amit ez az anyag nyújt. Így az 1980-as évek elejétől az érdeklődésem egyre inkább a figurális felé fordult. Ezért alakult úgy, hogy Ildikóval elváltak az útjaink. A 16. századi Japánban kialakított, s onnan elterjedt raku égetési technika egy új világot nyitott meg előttem. Kimeríthetetlen, megunthatatlan – s minden egyes így égetett tárgy megismételhetetlen. Mint az élet. Több ízben dolgoztam a Kecskeméti Kerámia Stúdió ösztöndíjasaként. Az ott tanultak, tapasztaltak nagy ha-

tással voltak rám, mint oly sok kollégámra. Izgalmas próbálkozás volt számomra, amikor régi fényképeket tárolva „átírva” a raku-val „ismerhettem” meg. Érzésem szerint (s ezért szeretem) az eredmény: az egyszerűséget biztosító technika s a kép „repedezett” törekenysége egymást erősítve mutatják meg az élet, az ifjúság tűnékenységét, s esendő törekenységét.”

Csete Ildikó díjai:

- 1967, 1971 • Év legszebb terméke díj
- 1978 • Gyermekjáték I. díj, Népművelési Intézet díja, Nyíregyháza város díja
- 1990 • Művészeti-Kulturális díj, Magyar Szakszervezetek Országos Szövetsége díja
- Válogatott egyéni kiállításai:
- 1977 • Kisgaléria, Hajdúszoboszló [Kun Évával]
- Művelődési Központ, Nyíregyháza [Kun Évával]
- Művelődési Ház, Mezőtúr [Kun Évával]
- Művelődési Ház, Karcag [Kun Évával]
- 1978 • **DOTÉ Galéria, Debrecen [Kun Évával]**

- Püspökladány [Kun Évával]
- Miskolc [Kun Évával]
- 1981 • SZOT Üdülő, Hajdúszoboszló [Kun Évával]
- Pécs [Kun Évával]
- 1982 Megyei Művelődési Központ, Zalaegerszeg [Kun Évával és Blazsek Gyöngyvérrel]
- 1984 • Fészek Klub, Budapest
- Vörösmarty Színház, Székesfehérvár
- 1985 • Kölcsey Művelődési Központ, Debrecen
- Szegedi Orvostudományi Egyetem, Szeged
- Képcsarnok, Nyíregyháza
- 1986 • Iskola Galéria, Csepel, Budapest
- 1987 • Képcsarnok, Szekszárd
- 1989 • Svedala (SVE)
- 1993 • Collegium Hungaricum, Bécs
- 1994 • Magyar Kultúra Háza, Pozsony
- 1999 • Magyarok Háza, Budapest
- 2015 Alföldi Galéria, Hódmezővásárhely (életműkiállítás férjével, Csete Györggyel együtt)

Kun Éva díjai:

- 1968 • Országos Gerencsér Sebestyén Fazekas-pályázat III. díj;
- 1970 • Országos Gerencsér Sebestyén Fazekas-pályázat I. díj
- „A szakma ifjú mestere”
- 1975 • Gorka ösztöndíj
- 1980 • VIII. Országos Kerámia Biennálé különdíja, Pécs;
- 1984 • I. Nemzetközi Minikerámia Triennálé, különdíj, Zágráb
- 1985 • Pro Urbe Mezőtúr,
- 1986 • IX. Országos Kerámia Biennálé, Művészeti Alap díja, Pécs;
- 1987 • II. Nemzetközi Minikerámia Triennálé, különdíj, Zágráb
- 1988 • X. Országos Kerámia Biennálé, Szövetség díja, Pécs;
- 1990 • Megyei tárlat, Szentendre, II. díj
- 1990 • III. Nemzetközi Minikerámia Triennálé, különdíj, Zágráb

1990 • XI. Országos Kerámia Biennálé, Lektorátus díja, Pécs

1994 • Gádor-díj

1995 • Ferenczy Noémi-díj

Egyéni kiállítások (válogatás)

1977 • Kisgaléria, Hajdúszoboszló [Csete Ildikóval]

• Művelődési Központ, Nyíregyháza [Csete Ildikóval]

• Művelődési Ház, Mezőtúr [Csete Ildikóval]

• Művelődési Ház, Karcag [Csete Ildikóval]

1978 • **DOTÉ Galéria, Debrecen** [Csete Ildikóval]

• Püspökladány [Csete Ildikóval]

• Miskolc [Csete Ildikóval]

1981 • SZOT Üdülő, Hajdúszoboszló [Csete Ildikóval]

• Pécs [Csete Ildikóval]

1982 • München

• Ferenczy Terem, Pécs

1982 • Megyei Művelődési Központ, Zalaegerszeg [Csete Ildikóval és Blazsek Gyöngyvérrel]

1984 • Mezőtúr

1984 • Heilbronn (NSZK)

1984 • Budavári Iparművészeti Bolt, Budapest

1985 • Városi Galéria, Mezőtúr

1985 Heilbronn (NSZK)

1986 • Galerie Weichs, Starnberg (NSZK)

• Városi Galéria, Eger

1987 • Hohenems (Ausztria)

1988 • Budavári Galéria, Budapest

1990 • Ladányi Galéria, Püspökladány

• Darmstadt

1992 • Bonyhád

1993 • Tamási Galéria, Budapest

• Csók Galéria, Budapest

• Városi Galéria, Mezőtúr

1994 Galerie Monier, Murrhardt (NSZK)

1996 • Gödöllői Galéria, Gödöllő

1998 • Budapest, Mester Galéria (Orosz István grafikusművésszel)

12. Borbás Tibor: torzók panteonja

Vadász György kritikája Borbás Tibor 1979. február 23-án megnyílt kiállításáról a Hajdú-bihari Naplóban jelent meg „Látogatás a „torzók” panteonjában” címmel.

„A debreceni kiállítási élet színességét mindig egy-egy szuverén – öntörvényű alkotóművész bemutatkozása gazdagítja igazán. Az élet azonban nemcsak ünnepekből, hanem néha hétköznapiakból is áll. S ezeknek a hétköznapiaknak is megvan a maga művészete. Ilyen művész, illetve ilyen művészet mutatkozik be a Debreceni Orvostudományi Egyetem Galériájának 1979. évi első kiállításán.

Nem szeretnék se túl sokat, sem pedig érdemtelenül keveset mondani egy olyan alkotóról, aki megbújva a

nagyok árnyékában, belőlük táplálkozva, néha azért a csúcsonkig is képes eljutni.

Borbás Tibor ilyen művész. A nagyok megválasztásakor nem szállítja le a mércét, s megfelelő eklektikával kárpótolt az önálló megfogalmazás helyett. Hogy kik is a nagy elődök – kiknek szegődik epigonául Borbás?

Az egyik irány Bokros-Birman Dezsőtől indul. G. Manzu művészetén át, Melocco Miklós megfogalmazásáig jutva el, s ezekből „csipked” szobor-inspirációkat. Ha csupán ez az egy irány vonulna végig konzekvensen a kiállításon, még nem is lenne ok megrökönyödése, hisz ez így, autentikus formában, akár egy egyéni stílust is eredményezhetne. Borbás azonban szűknek érzi a

fenti vonal keretét, s néha ki-ki kacsint más irányokba is. S egy-egy mű i erejéig könnyen vállalja föl akár Somogyi József (pl. Dózsa-szobor), s egy-egy érem esetében Vigh Tamás „baráti” inspirációját. Vagy pl. a kis méretű bronzok; Picasso: Szerelmesek sorozatának motípiából bronzba ágyazott evakuálásai.

A fentiek negatív felhangja nem jelenthet értékítéletet, hisz már tisztázódott, hogy a művészetben is vannak hétköznapiak. S Borbás művészete ilyen hétköznapi művészet, amelyre természetesen nyomják rá bélyegüket a manzui, a somogyi, s a picasso ünnepnapok.

Nos, ha hétköznapi a művészet, hétköznapiak kell lennie az értékítéletének is, s ettől még nem devalváltunk senkit és semmit. Borbás a naprakész művészet gyakorlása közben, egy-egy mű erejéig fölül tud emelkedni saját hétköznapiságán. Nézzük most ezeket a csúcspontokat.

A kiállítás számomra legelementálisabb (sic!) alkotása a Sztravinszkij-portré. Ennél a műnél Borbás nem esik azokba a bizonytalan, sok helyütt átgondolatlan torzó típusú megfogalmazásának csapdájába, amire oly igen jellemző a Krúdy Gyuláról készült mellszobor. A Sztravinszkij-portré esetében nem tűnik triviálisnak, s elbagatellizálnak az a mondás, amit a művész végül is szoborrá fogalmaz: hogy „a szem a lélek tükré”. Sztravinszkij zenei kohéziójának koncepciózus megfogalmazása Borbás kiállításának örömteli pillanatát jelenti.

A Dózsa György című terrakotta-fa szoborkompozíció egy, a hasonló, a parasztvezér emlékére készült szobrászati megnyilvánulások közül. A mű igazi erénye, hogy törekszik egy modern hősz megteremtésére, s ehhez vállalja fel segítségül az anyagok kombinációját. A gondolati síkon megvalósult elképzelése mégsem képes művé érne, azon egyszerű oknál fogva, hogy Dózsa tüzes vastrónját a szerves – égetett fába ülteti át, míg a hús-vér testet színezett terrakottává merevíti. Ezen a fokon, ahol Borbásnak ez az alkotása áll, azt hiszem joggal kérhető számon ilyenfajta meggondolásbeli következetlenség. Hisz ami praktikus, nem feltétlenül célszerű is.

Földközbe helyezett domborművel, nagyméretű gipsz-plasztikai kiállítási módjuk miatt csak a ránk kényseri- tett nézőpontból értékelhetők. Abban az esetben, ha ki-ki a nézők közül a maga szubjektív nézőpontjából szemlélhette volna a műveket, valószínűleg más megítélés alá esnének az egyes alkotások. Ebben a megrendezési formában kissé panoptikussá váltak, s csak néhány mutathatta fel igazi értékeit. Így pl.: a Kalap alatt, valamint az Úszó. Külön kell foglalkozni az Ady Lédával című szoborkompozíciójával, amely mind tér-érzetében, mind formai, tartalmi belső arányaiban felmutat valamit abból az értékrendből, ami Borbásnak csak egy-egy mű erejéig sikerült. Itt nem egy verset látunk szoborrá fogalmazva, hanem két ember egymáshoz való viszonyának tükröződését. Ilyen, de belső tükröződés az önarckép című éremplasztikája is. Borbás Tibor debreceni kiállításán egy „panteonba” lépünk be, ahol mítoszok, evangéliumok, s egyéni nosztalgiaik hősei elevednek meg staffázsszerű felrakásban, s várnak megértésre – jóindulatú befogadásra. ¹

Kiállítása kapcsán az Egyetemi Élet számára Gönczy Judit interjút készített Borbással:

„»A Költészet mintája a Mindenség. De a Költészet dolga nem a Mindenség utánzása, hanem azonos nagyságú Mindenség teremtése.«(Juhász Ferenc: A költészet és a jövő)

Borbás Tibor szobrászművész kiállításának megnyitóján hallottuk e sorokat Basilides Barna színművész előadásában. A DOTE-galéria látogatói első alkalommal láthatnak szobrászati kiállítást. A kiállított szobrai kívül kisplasztikákat, plakettjeit is láthatjuk.

Borbás Tibor kis figurái a lelki-érzelmi élet egy-egy átélt és tudatosított mozzanatának szuggesztív megformálásai. Plasztikai a közérthető formai megoldásokon túl szabályos szépségükkel, életszerűségükkel maradnak meg bennünk.

A megnyitót követően arra kérem a szobrászművészt, válaszoljon, néhány kérdésemre.

¹ Vadász 1979.

– Ez a kiállítás egyúttal az első debreceni bemutatkozása, ön szerint, hogyan sikerült, tetszik-e a kiállítás, elégedett-e a rendezéssel?

– Nagyon örülök, hogy alkalmam nyílt bemutatkozni Debrecen közönségének. A kiállítás jól van megrendezve. Sok helyen állítottam már ki, így igazán tudom értékelni. A barna és mahagóni, posztamensek jó kontrasztot adtak szobraimnak. Az elismerés hangján szólhatok a fotódokumentációs kiegészítésről is.

– Mennyiben befolyásolta az anyag kiválasztásában az, hogy a kiállítást a DOTE-galériában rendezték meg?

– Tudtam, hogy a látogatók zömmel orvostanhallgatók lesznek, akik az esztétikai élmény megismerésén már túljutottak, s a kialakult vizuális műveltségi állapot meghatározott szemléletével rendelkeznek. Formálásnál az ábrázolás csak részekre terjed ki, s a téridőm a nézőben egészül ki képzettársulással, gondolatkapcsolódással. Számomra a kifejezés jóleső érzése csak akkor igazán teljes, ha közlendőm másokban is hasonló élményeket, gondolatokat vált ki.

– A bemutatott szobrok között kevés a teljes figurás ábrázolás. Miért?

– Mintázásnál azt hangsúlyozom, amit fontosnak tartok. A szobor soha nem egy egyszerű fényképkivágás, hanem zárt tömeg, amely egy esztétikailag és eszmeileg minősített teret alkot, valóságos térfoglalást érzékel. S a zárt formát nem bontja meg egyetlen végtag, egyetlen részlet- forma sem.

– Modell után dolgozik?

– Többnyire nem. Részben saját elképzeléseim alapján. Alig van olyan szobor, amely ne lenne életem valamely élményének, fontos eseményének következménye. Salome formája is a képzeletemben született. Aligha van olyan modell, aki ezt a helyzetet fel tudná venni. Dolgozom egykorú fényképek, portrék, rajzok után is. Az Ady-dombormű készítésekor a költőiről készült számtalan fényképen túl rendelkezésemre állt a mérethű halotti maszk is. i

– Hogyan alkot, dolgozik?

– Nehezen kezdek el egy szobrot. Napokat, heteket töprengök az adott témán. Sokat vívódom, kételkedek, kezdetben a legapróbb dolgokon is kétségbeesek. Nem vagyok reális. Egy-egy probléma megoldhatatlannak látszik, ami aztán a megfelelő szellemi hangulatban megvalósításra lelkesít. Számomra a megvalósítás öröm.

– Hogyan foglalná össze esztétikai elveit?

– Az alkotás örömét mindenki átéli. Mindegy, milyen szinten. Ez azonban csak akkor lehetséges, ha hiszünk érzelmeink és gondolataink eredetiségében és hiszünk abban, hogy másokban – ha kimondatlanul is – hasonló gondolatok, érzelmek ébrednek.

– Salome szobrának láttán az embernek önkéntelenül is Juhász Gyula verssorai jutnak eszébe:

„Új gyönyör tűzcsóvjá kell nekem,
Vesszenek a régi mámorok!
János feje kell! A szép idegen!
Érette dalolok és táncolok.
Arany tálon, úgy hozzátok nekem!”

– Igen, ezt a szobrot én is nagyon szeretem. Salome itt nem a Biblia illusztrációja, hanem az általánosított érzelmeket kifejező szimbolikus alak. A kiragadott és megmintázott formamozzanatokkal az összesűrűsödött indulat szenvedélyes kirobbanását akartam ábrázolni, a testben lejátszódó érzelmeket és indulatokat a szerelem és a halál két végletéig. Salome ennek a hangulatnak, indulatnak alakká sűrűsödött, befejezett, nem elemezhető kifejezése

– Önt a dunaújvárosi Ady Lédával szobra tette ismertté.

– A szabadban álló bronzszobor magassága 250 centiméter. A két alak nyugodt és természetesen eleven, tömegében, arányaiban, kontúrjában szép, kifejezése közvetlen és bensőséges. A költőt Lédához kötő érzelmek gazdagsága és szenvedélye fejeződik ki alakjukban.

– Debrecenben is lesz szobra?

– Igen, a Diákszobor. Debrecen pályázaton nyerte ezt a szobromat, nem tudom, hol állították fel. Furcsának

tartom, hogy a kiállításra nem jöttek el a város művészeti vezetői, szerettem volna megkérdezni, mi van a szobrommal?

– Milyen kiállításokon vesz részt az elkövetkezőekben?

– Szívesen adom szobraimat kiállításra. Szeretnék velük valóságos esztétikai élményt nyújtani. Legközelebbi kiállításom Püspökladányban lesz, s a jövő tervei között szerepel egy-egy kiállítás Balassagyarmaton, illetve Dömösön. Szívesen készítenék a Debreceni Orvostudományi Egyetemnek is szobrot, domborművet vagy akár emléklapettet is, ha van ilyen jellegű igény”.¹

Borbás Tibor 53 esztendő volt, amiket 1995. július 24-én Mezőtúron elhunyt.

Díj:

1980: Munkácsy-díj

Egyéni kiállításai:

1965 • Eötvös Kollégium, Budapest

1968 • Tornyai János Múzeum, Hódmezővásárhely

1969 • Eötvös Kollégium, Budapest

1973 • Múcsarnok, Budapest

• Városi Kultúrház, Tata

1975 • Városi Galéria, Nyíregyháza

• Stúdió Galéria, Budapest

1979 • DOTE Galéria, Debrecen

• Palóc Múzeum, Balassagyarmat

1980 • Vas u. szabadtéri tárlat, Budapest

• Hatvani Galéria, Hatvan

• Thermál Hotel, Margitsziget, Budapest

1983 • SZMT Oktatási és Művelődési Intézmény, Budapest

1989 • Carmen Galerie, Brüsszel

1995 • Tamás Galéria, Budapest

1997 • Hatvani Galéria, Hatvan

• Hadtörténeti Múzeum, Budapest

• Mezőtúr

¹ Gönczy 1979b.

13. Tamás Noémi: festményekben felélt félelmek

1979. május 18. és május 31. között voltak láthatóak Tamás Noémi festményei. A művésznő kiállítására készülve, 1979. április 29-én kelt levelében többek között ezt írta a DOTE Galéria művészeti vezetőjének:

„Itt küldöm a katalógus szövegeket, amik nekem igen becsesek, úgyhogy szeretném, ha teljes terjedelemben kinyomtatnák, akár a képek rovására is. Íróik: Kornis Mihály – író, Kálmán György – fizikus, Lóránt Zsuzsa – szobrász, Wahorn András – grafikus

A megnyitóra Kornis Mihály vállalkozna – egy (másik) de nekem szóló írását olvasná fel. Ezen kívül Wahorn András is szívesen lejönne 2, három barátjával, akik kiváló amatőr dzsessz zenészek, és muzsikálnának, de mivel barátai tőlem távolabb állnak, csak akkor kérhetném meg őket, ha valami módon finanszírozni lehetne leutazásukat (hangszereikkel együtt). Autót tudnak szerezni, de tőlem nem hajlandók pénzt elfogadni.”

A Galéria teljesítette e kéréseket. A kért szövegek megjelentek a katalógusban.¹ Kornis Mihály a következő szavakkal nyitotta meg a kiállítást:²

Hatásos áldás Tamás Noéminak

– ördög, lidércek, fenevadak ellen –

A rossz ellen elsősorban használd a neved.

Tíz betűből áll, kerek egész. A kerek jó, az ördög nagyon fél tőle, mert egykori önmagára, az angyalra emlékezteti.

Ha Ő általában környékez, ruha nélkül: teljes nevedet súgd magad elé, kétszer vagy négyszer.

Elkerülhetetlennek látszó szerencsétlenségre TAM-ot mondj, sokat.

Nagy bánatra OÉ-t mondj. Csak OÉ, OÉ. Dúdolhatod, ha akarod.

¹ A debreceni Méliusz Juhász Péter Könyvtár révén a <http://jadox.meliusz.hu> címen világhálón is elérhetőek DOTE Galéria katalógusai:

² Ezúton is köszönöm Kornis Mihálynak, hogy közölhettem a Tamás Noéminak címzett, ihletett, pozitív-ráolvasó-áldó sorait.

Nyakadba zúduló, nemkívánt boldogságra, egyéb kísértésre, keverd a NOÉMI szót betűnként más, súlyos szavakba:

ODU-ba NODUMI-ért,
TENGER-be MITENOGÉ-ért
NAP-ba NANAPI-ért
VIHAR-ba VINOHARÉMI-ért!

Gőgre, többszörösödésre fokozatos javulást ad előláló neved mondása: TAMÁS. Vinnyogva, hadarva mondd! Addig mondd, míg a szájad bele nem fárad.

Durva fájdalomra, testi szenvedésre – köpd ki neved betűit egyenként, mintha nagymagú gyümölcsöket ennél. Fordított sorrendben: I I I! – M M M! – É. É. É. ! – O.O.O.! – N. N. N.

Ha az ördög ifjú alakjában ígér bármit, semmiképp ne fogadd el. Gondolatban sem! Felelj így szívedben: Becses ajándék. SÁMAT vágya teljesül. Ha a két monda-

tot nem mondd ki, vagy nem gondolod erősen, Ő talán birtokba vesz.

A lidércek a közönséges dolgokban ülnek.

Külön figyelik a magáravalló embert, tehát figyelnek téged is. Ne kerülgesd őket, mert akkor magad szíjazol a hátadra nyeretget, hogy a lidércek meglovalljanak. Fordulj szembe velük!

A városi taposódásban, ha a kirakatok csúfneveddel riogatnak – s te azt véled, ez így igaz, holott soha nem igaz – hunyt szemmel tégy három lépést. A lidérc sikít és nincs.

Unalomban, mikor magadtól ásítasz – tizennégyszer üssed a talpad a földhöz. Halld meg! A lidérc kigyúl, sikít és nincs.

Rosszalkodásban, hülye komorságban, vihogásban: üres szobában keress tükröt. Oltsd le a villanyt. Nézz. A lidérc zuhan, kigyúl, sikít és nincs.

Mindenkor jó és elegendő, ha a közönséges dolgokban kuksoló lidércet színről-színre látod magad előtt.

Éles a magáravalló ember kardja.

Áldásos védelem fenevadak ellen a fiókokat kihuzogatni, úgy hagyni. Tedd ezt veszélyes napokon, véres napokon, vagy ha székenbe hozol mást.

Vagy, ha fényes nappal elnyom a buzgóság.

Áldásos védelem fenevadak ellen kenyérrel kenyeret enni. Tedd ezt, ha MÁS vagy. Ha csak mondják, hogy más vagy, csak idegenek előtt érzed úgy, hogy más vagy.

Áldásos védelem fenevadak ellen nem titkot titokban tartani.

Ezt megtedd mindig, ha nem igazat mondasz, utána három hétig, ha akárkít meglestél, utána négy hétig, ha csecsemőre bámultál, utána hat hétig.

A te fenevadjaid téged halálodig kísérnek.

Légy csendes.

Itt végződik az áldás.

A katalógusban közölt némelyik írás nem igazán győzte meg az idős debreceni művészet-kritikust, dr. Tóth Ervint. Erről (is) tanúskodik kiállításkritikája: „A Debreceni Orvostudományi Egyetem tárlatai mind tar-

talomban, mind külsőségükben mindig jelentenek érdeklődést felszító, meghökkentő érdekességet s ezek – értéküktől függetlenül – alkalmasak arra, hogy forrongó művészeti áramlatokról, elsősorban a fiatalok újszerűségekre való törekvéseikről hírt adjanak.

Tamás Noémi a Debrecenből indult, s művészeti életünkben jelentős szerepet vállalt Munkácsy-díjas festőművészünk; Tamás Ervin leánya, aki szülei példája nyomán alakította ki sajátosan egyéni, neoszürrealizmusba hajló piktúráját és grafikáját. Debrecenben, 1948-ban született. A Képzőművészeti Gimnáziumban tanult, már 1972-ben tagja a Fiatalok Képzőművészeti Stúdiójának s az alapnak; 1973-ban Derkovits-díjat kap, 1978-ban a szövetség tagja, s művészeti kört vezet. Kollektív tárlatokon 1972-től szerepel, míg önállóan először Helsinkiben mutatkozott be, majd budapesti és egyéb hazai tárlatai mellett Duisburg, Párizs és Isztambul galériái következtek.

Tamás Noémi képeinek tartalmi mondanivalói szavakkal nehezen írhatók le. Olyan ellentétes fogalmak, mint aprólékosság és nagyvonalúság, színbeli feszültség és fölényes rajztudás, újszerűség és már látottság építik fel ezeket a műveket – írja a katalógusban Kálmán György, míg Lóránt Zsuzsa szerint Tamás Noémi esz-köztára merít a németalföldi festők egzakt tárgyszerűségéből, a grünwaldi misztikumábrázolás oldottságából.

A látvány megértéséhez, a képek keltette érzelmek elemzéséhez azonban nem szükségesek Sem Kornis Mihály egzakt költői fogalmazásai, sem Wahorn András ötsornyi szó játéka, mivel nem hozzák hozzánk közelebb Tamás Noémi festészetét. Ami maradandó e képek szemléletekor sokkal mélyebben vésődik a nézőbe, mint az írói-költői magyarázatok. A Gyuri zöldes-barna színeinek kavalkádja, görcsösen összekulcsolt finom mívű kezével, az önarckép gótikus ívelése, amit csak fokoz a portrénak a tükörben keskeny csíkba zsúfolódott mása, a Zenehallgatás piros leplek tömbjébe burkolt emberpárja, a hangok áradásának, misztikumának révületé-

ben a festőnő arcának, négyszeresen ismételt, s így felfokozott profilja. Az Amit szívedbe rejtész Című kép két részre bomlik, az emléket a festmény bal oldalának sejtelmesen ködlő víziói rejtik, szinte eszköztelenül, egy lehetfinom gyűrűzés az álomvízen, amelyen felsejlik a festőnő köddé mosódó arca, A Konyhában sok a geometria, kockák, továbbá edények ellipszisei, körei, amelyek valami embertelen, elgépiesített világ érzetét keltik s ezt egy foltnyi, szürkés-kék reflexekre bomló hideg sugárzás is hangsúlyozza.

A képeken gyakran találkozunk ismétlődő tértagolásokkal, motívumok többszöri fel-sorakoztatásával: az ellentpontok kiemelésének érdekében. A Társaság lélektanilag kierelelt fejei bizonyítják, hogy Tamás Noémi – rajztudásának birtokában – hitelesen bánik a portrékkal. A Mama nagyívű, kék panorámába merített misztikuma, a Kék-sárga szeretkező párja, az Érzékeny asszony pesti társbérletben jelképesen, áttételesen kifejezi a piktúra modern öltözetében napjaink felfokozott idegéletet élő emberének kataklizmáit a tömegek embertelenségében.

A szín- és hangulati variánsok, a fotomontázsokkal felerősített részletek (Bodnár Imre és Csömör László fotódokumentációi) érzékletesen fejezik ki Tamás Noémi festői elhivatottságát.¹

Pár esztendő múltán, 1983-ban a Kölcsey Művelődési Központ jóvoltából újra a szülővárosában tárhatta közönség elé a műveit. Mivel az ott bemutatott anyag jelentős része a korábbi debreceni kiállításán is szerepelt, festményei hangulatának felidézésére – úgy vélem –, ideiktathatóak a Tamás Noémi festményei által inspirált, az Egyetemi Élet hasábjain publikált asszociatív soraim:

„A tájkép behunyt szemmel tárja fel végtelenbe lebénulásának utolérhetetlen és rögzíthetetlen pillanatát, hogy csak így, szemérmes-megadóan árulja el titok-lényegét a félig-mondott-meséket-látó csudaszeműnek?

¹ Tóth 1979a.

Torzmosolyú, megrekedt gesztusokba bambult tanítványok lohadt hátraarcát érne csak a Mester vízvarázslata? Hová tűnt a kozmoszba pulzáló álomkincsű szeretkezés kék-sárga rejtelmű szerelem-misztikuma?

„Mindennapi mitológiai” szétfoszló és tajtékzó mai-ságra figyeltetnek élesen felhomályló, hétköznapiságon rögzülő és átemelkedő „transzrealista” valóságeléseivel.

Ki ez a vátesz-színekkkel félelmét festményekben fel-élő Tamás Noémi? Ő lenne az érzékeny asszony pesti társbérletben a vészsimogatású párducra és/vagy ránk rémülője? vagy magát groteszk-gyáván éppen a sikoly-mancsú fekete párducnak álcázza? Nem, ez nem lehet, ha úgy beavat ránk tartozó magánügyébe, hogy önkéntelenül is együtt kell vele értenünk; a nap vőlegényem gyönyörű. Akár egy gazdája- és hitehagyott retikül tétova ábrándja.”¹

Tamás Noémi 56 éves korában, 2004. augusztus 1-én Budapesten elhunyt. Műveinek többsége múzeumok-

¹ Szulovszky 1983e.

ban és magángyűjteményekben található. Hagyatékát az Első Magyar Látványtár Alapítvány kezeli, amelynek kiállítóházában, Tapolca-Diszelben 2005-ben avatták fel Tamás Noémi festőművész emlékszobáját.

Díjai:

- 1973-1974 • Derkovits-ösztöndíjas;
- 1978 • Fiatal Képzőművészek Stúdiója Egyesület díja;
- 1982 • Szakszervezetek Országos Tanácsa-díj; Szege-di Nyári Tárlat díja;
- 1984 • Egri Akvarell Biennálé díja.

Egyéni kiállításai:

- 1976 • Hörhammer G., Helsinki
- 1977 • Stúdió Galéria, Budapest
- Atlantis Galerie, Duisburg
- Ferencvárosi Pincetárlat, Budapest [három szobrásszal]
- 1978 • Kaposvár [három szobrásszal]
- Nagyatád [három szobrásszal]
- Marcali [három szobrásszal]
- 1979 • **DOTE Galéria, Debrecen**
- Eötvös Klub, Budapest
- 1980 • Pszichiátriai Klinika Nappali Szanatóriuma
- Mosolygó Antal Művelődési Ház
- 1983 • Vigadó Galéria, Budapest
- Kölcsey Művelődési Központ, Debrecen
- 1984 • Művelődési Központ, Dabas
- Tokaji Galéria, Tokaj
- 1986 • Bakony Múzeum, Veszprém
- 1989 • Hintz Gyula Állandó Gyűjtemény, Vác
- 1990 • Kaposvári Galéria, Kaposvár
- 1991 • Csepeli Iskola Galéria, Budapest
- 1996 • Szigliget
- 1997 • Glória Art Galéria, Budapest
- Budapest Galéria, Budapest
- 2002 Budapest: Bazovszky Ház: életmű-kiállítás

14. Réber László: gyermekkönyv illusztrációk

Dr. Tóth Ervin beszámolója a hajdú-bihari Naplóból:

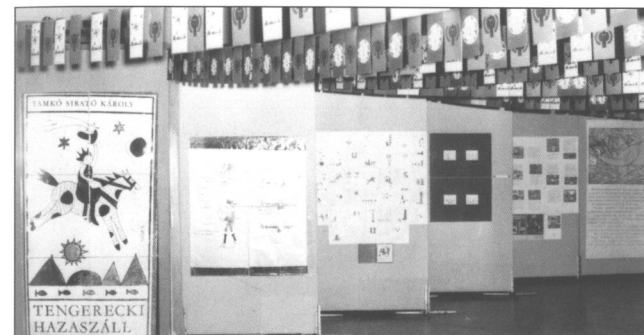
„A DOTE Galéria és az Alföldi Nyomda közös vállalkozásában november 16-án az orvostudományi egyetemen, december 7-én pedig az Alföldi Nyomdában nyílt kiállítás Réber László gyermekkönyv-illusztrációiból, azonos anyaggal, de más-más rendezői elképzeléssel. A tárlatokat a DOTE és az Alföldi Nyomda kulturális bizottsága rendezte. A művészeti vezető, a rendező és a katalógusterv készítője mindkét alkalommal Velényi Rudolf festőművész volt, akinek nevéhez már több sikeres DOTE-rendezvény kapcsolódik.

A felsorakoztatott Móra-kiadványok jól példázták, hogy az illusztráció érdemi hatása nem választható el a gyermek életkorától és pszichikai fejlettségétől. A könyvek java részét kirakatokból és játékszobákból már régi ismerősként üdvözölhattük, s a felnőtt is nosztalgiaival érezhette, hogy ezek a játékos, felszabadult rajzolatok, ezek a kedvesen fanyar és groteszk illusztrációk nemcsak a gyermekeknek, hanem a mi világunknak is sokat jelentenek, gondokkal túlszűfolt életünkben örömet és mosolyt ébreszthetnek. Ezek a rajzok, amelyek önmaguk helyett s európai rangon beszélnek, Réber László négy évtizedes munkásságának válogatott darabjai. Láthattuk e tárlaton Tamkó Sirató Károly népi motívumokkal átszőtt Tengerecki Pálját, Lázár Ervin geometrikusan bontott „A nagyra vágyó rigó” című mesekönyvét, Lázár Ervin: Berzsian és Dideki című ritmikusan ismétlődő figuráit, ahol a mértani alakzatok, a gömbök, háromszögek, faágak is emberi formákat vettek fel s a halak, virágok, csillagok beleépültek a szereplők környezetébe. A geometrizált valóság, a stilizálás nem esik az érthetőség rovására sem a „Katerina csodálatos kalandjainál, sem Mándy Iván „Bálna- vadászat”-ánál. A felsorakoztatott Móra-kiadványokból kiemelkedik Horgas Béla: Mesék a zöld disznóról ritmikus, virágok-

kal körülfont, a fejek, lábak, kalapok ismételtetésével felfokozott címlapja, de esztétikai, könyvészeti és tipográfiai szempontból még inkább példamutató az Egyszer egy királyfi című népi rigmusokat kísérő, az Alföldi Nyomdában készült kötete, melyet maga Réber László is legsikerültebb könyvének tart.

A bemutatott sorozatok elsősorban az 5–6 éves gyermekeknek készültek, bizonyítva, hogy a jó kép megkönnyíti a szövegben rejlő gondolatok pontosabb, tartósabb felfogását, értelmi asszimilálását. E tárlat is tanúság arra, hogy a művészi, pszichológiai és pedagógiai szempontból sikerült illusztráció fontos eszköze lehet annak a célnak, hogy a valóság és az elvont fogalom között mindig fellelhető valóság csökkenjen. Dr. Tóth Béla kandidátus, irodalompszichológus kutatásai is rámutatnak arra a tényre, hogy az illusztráció a gyermek megismerő tevékenységét erőteljesen fokozza. A szöveghez társult kép és rajz visszhangzó élményeket kelthet, amelyek fokozhatják a gyermek véleményalkotását és állásfoglalását. A képek, rajzok mélyen befolyásolhatják a gyermek érdeklődését, új érzelmi súlypontok keletkezhetnek, erősítve az önálló ítélet- és véleményalkotó

készséget. Réber László a könyveit ő maga tervezi meg, mégpedig rajzolás közben, vigyázva arra, hogy fel ne boruljon a könyv tipográfiai egyensúlya. A távolságok arányára különösen a rajz és a vers kapcsolódásában kell figyelnie. Ez az igényesség teszi könyveit esztétikailag is oly vonzóvá. A DOTE és az Alföldi Nyomda kooperációja, együttműködése különösen jelentős most a nemzetközi gyermekév alkalmából.”¹

1986-ban így emlékezett erre a tárlatra: „A DOTE Galériabeli kiállítás nagyon szép volt, olyan, amely nem adódik egyhamar. Azóta többnyire „saját”, „autonóm” grafikákkal szerepelek.”

Több évtizedes kimagasló művészi teljesítménye alapján 1999-ben a Magyar Művészeti Akadémia tagja lett. 2001. november 2-án örökre letette a rajzceruzát. Díjai:

- 1963 ezüstérem (IBA), Lipcse
- 1965 Miskolci Filmfesztivál díja
- 1966 Nemzetközi Könyv- és Illusztrációkiállítás oklevele, Brno
- 1967 Munkácsy-díj
- 1973 Deutscher Jugendbuchpreis, Duisburg
- 1975 Ifjúsági Nívódíj
- 1977 aranyérem (IBA), Lipcse
- 1979 A Szép Magyar Könyv verseny díja
- 1980 Grafikai Biennálé fődíja, Békéscsaba
- 1980 A Szép Magyar Könyv verseny díja

¹ Tóth 1979b.

- 1982 Andersen Diploma (IBBY), Cambridge
 - 1982 aranyérem (IBA), Lipcse
 - 1984 Az Év Gyermekekönyv-illusztrációja (IBBY magyar tagozata)
 - 1984 A Szép Magyar Könyv verseny díja
 - 1986 A Szép Magyar Könyv verseny díja
 - 1988 A Szép Magyar Könyv verseny díja
 - 1989 plakett (BIB), Pozsony
 - 1991 Csillag Albert Alapítvány díja
 - 1993 Munkácsy-díj
 - 1994 plakett (IBBY), Sevilla
 - 1999 A Szép Magyar Könyv verseny díja
- Egyéni kiállításai:
- 1979 Bakony Múzeum, Veszprém
 - 1979 DOTE Galéria, Debrecen
 - 1980 József Attila Könyvtár, Miskolc
 - 1980 Magyar Nemzeti Galéria, Budapest
 - 1981 Komáromi Galéria, Komárom
 - 1983 Lamberg-kastély, Mór
 - 1983 Városi Könyvtár, Cegléd
 - 1987 Könyvtár Galéria, Vác
 - 1992 International Jugendbibliothek
 - 1992 Schloss Blumenburg, München
 - 1992 Katholische Akademie, Hamburg

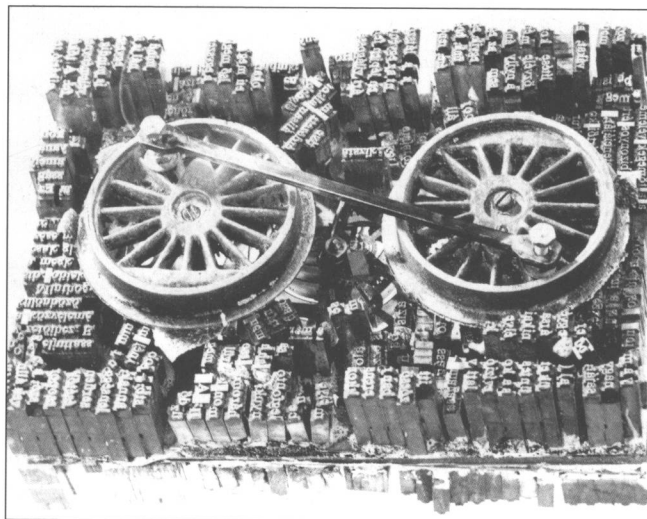

15. Ortutay Tamás: születés – szerelem – halál

Az 1979. december 14. és 28. között megrendezett tárlatról Szilágyi Gábor írt:

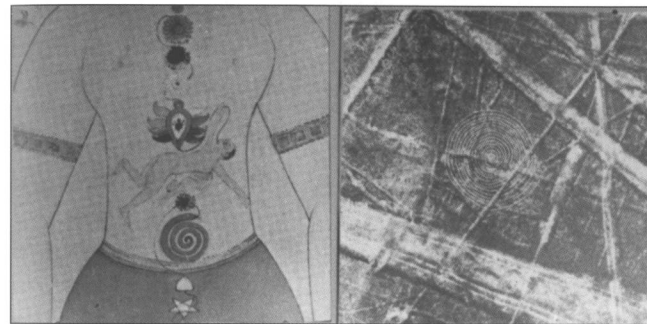
„A szokásos képzőművészeti kiállítások látogatóit bizonyára kicsit meglepi – az egyetemi (minden újra fogékony) ifúságot talán kevésbé – Ortutay Tamás kiállítása. Gyerme-, illetve klubbútor terveket, röntgen „zsáner”-képeket, egy krematórium-temető komplexum makettjét, kisplasztikákat, fotókat láthatunk a kiállításon. A művész szándékát nem nehéz kihámozni a többfajta anyag- és tématanulmány szövevényéből: képzőművészként egy új emberi környezetről, s benne természetesen egy érzéseiben és gondolataiban új (természetesebb – sugallja a művész) emberről van számunkra mondanivalója.

A kiállítás egyik (talán kissé erőltetett) vezérfonala a születés–szerelem–halál hármassága. A születést többek között fotósorozat képviseli: az emberiség kultúrájában ehhez a témához kapcsolódó szobrok, jelképek segítségével idézi elénk Ortutay Tamás a szülés-születés ket-

tősségét. A megrepedő tojás, s az abból (a szabályos, védő zártágságból) kibúvó új lény fényre-létre törekvése, illetve az az egy pillanat, amelyben ez a kettősség történik: ez érdekli a művészt. A feltárás szándéka: visszaadni a szülésnek-születésnek azt a kultikus-megrendítő szerepet, amit valaha viselt. Nyilvánvaló, hogy e szándék igen magas követelményt állít a néző elé is, fotók egymásmellettségét (utániságát) kell figyelnie, s így felidézhető – de nem előidézhető! – az emberben az az érzelem-köteg, amit a szülés-születés az ősi társadalmakban kiváltott. Másik munkája, a megpattanó burkolatú, reves, szürke kerámiagolyó már közelebb visz ehhez a nézőben előidézendő érzelemhez.

A szerelem köré rendezhető gondolatainkat, érzelmeinket is új látvánnyal lendíti ki mindennapi kopottságukból a művész. Egy szerelmespár röntgenképeit mutatja, ahol a színek, az emberi testek közötti látható-láthatatlan kapcsolat végképp eltűnik a röntgen „jóvoltából”. De a koponyák, csontok világosabb vonalainak rajza nem igazi „látvány”. Nem a röntgen miatt, hiszen

már készítettek ilyen képeket „művészi” céllal (Kepes György, Moholy-Nagy László). Hanem amiatt, mert hiányzik a művész látható „beavatkozása” – így ugyanis ezek a képek „csak” egy ötlet (zsánerfotó röntgenfényben) kibontását jelentik.

Az ősihez, a többezer évvel ezelőtti civilizációk jelképeihez tér vissza Ortutay és Hübner Tibor komplex temetőterve. Ez áll egy tumulus vagy kunhalom típusú, domb alakú épületből és egy nagy spirálból. A makettet kiegészítő fotósorozaton ember által épített földi spirál-kőszalagokat, spirálgalaxis képet láthatunk, mely magyarázza, hogy milyen megfontolásból döntettek a spirál mellett. Ehhez csak annyit: a spirál ugyan ősi jelkép, mely a mikro- és makró- természetnek is visszatérő

„motívuma”, csak éppen az ember számára mindig mozgást jelentett. Erőltetettnek tűnik ezt a jelképet a „temető”-vel összekapcsolni. A szándékot jobban megtestesíti a kunhalom, ennek jelképe is elég ősi ahhoz, hogy sorolva (többet egymás mellé vagy köré rendezve) alakítsanak ki belőle modern ősi temetőt.

„Építészet nélküli építészet” – írja szándékukat Hübner Tibor. Ortutay Tamás kiállításán is (és sok más fiatal művészünkén) azt látjuk, hogy a nálunk még jószérivel ki sem fejlődött, de semmiképpen nem tetőződő „poszt-indusztériális” társadalom művészenek ipari civilizációtól való külső-belső idegenkedése az újat keresés mozgatója. Mintha előreszaladt volna a művész: feltételezi, hogy mi itt és most már átéljük az elidegenedést; a fém, a műanyag, a „termék”, minden mesterséges dolog gyűlölete és a tőlük való undor hat át bennünket, és szeretnénk visszatérni valami ősihez, archetípusokhoz, több ezer éves jelekhez és jelképekhez, amiknek egy és csak egy az értelme, minden ember számára. Nem hiszem, hogy ez nálunk már ma akut probléma lenne, és hogy éppen így lenne az, azt viszont hiszem, hogy vannak olyan tendenciák itt is, amik ebbe az irányba mutatnak. Emiatt indokolt lehet Ortutay Tamás kísérlete és modelljei, környezetünk vagy saját magunk újraértelmezésében”.¹

Díjai:

- 1972: Nemzetközi Kerámia Kiállítás aranyérme, Faenza
- 1973: Gyermekvilága I. díj
- 1983: Nemzetközi Kerámia Kiállítás aranyérme, Calgary

Egyéni kiállításai:

- 1972: Csepel Galéria, Budapest
- 1973: Fészek Klub, Budapest (Somogyi Pállal)
- 1979: DOTE Galéria, Debrecen
- 1987: Eötvös Kollégium, Budapest
- 1996: Balatonszárszó

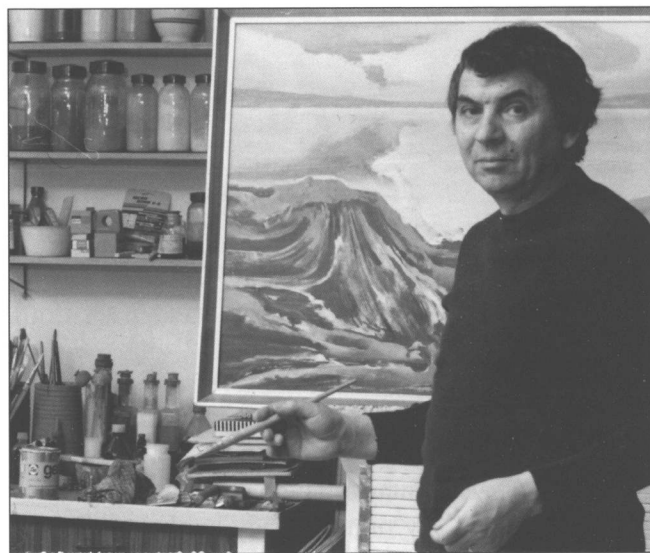
¹ Szilágyi 1979.

16. Pintér József: rejtelmes emlékképek és tájélmények

Nem találtam korabeli beszámolót az 1980. április 18 és május 2. között megrendezett tárlatról.

Egykori mestere, Winkler László festőművész így ír Pintér József műveiről a kiállítás katalógusában: „A kiállított képek összefüggő csoportja összképében világot – a művész világképét nyilvánítja ki. ez a világ egyszerre otthonos és idegen, egyszerre ismerős és ismeretlen, kézzelfogható és titokzatos. Ez a világ többnyire a természeti környezet formáinak nyelvén jelenik meg, ezen a nyelven szólal meg a képi fantázia. A képzelet indítékokat kap a képtől, s ha az ábrázolásban nem is uralkodik teljes súllyal az, ami ismert, mégis ráhangol bennünket egy sajátos életérzésre. ... Képei plasztikusak, valóságosaknak hatnak akkor is, ha a képzelet rejtelmei formáják őket.”

Pintér József nyolcvan éves korában, 2002-ben elhunyt.

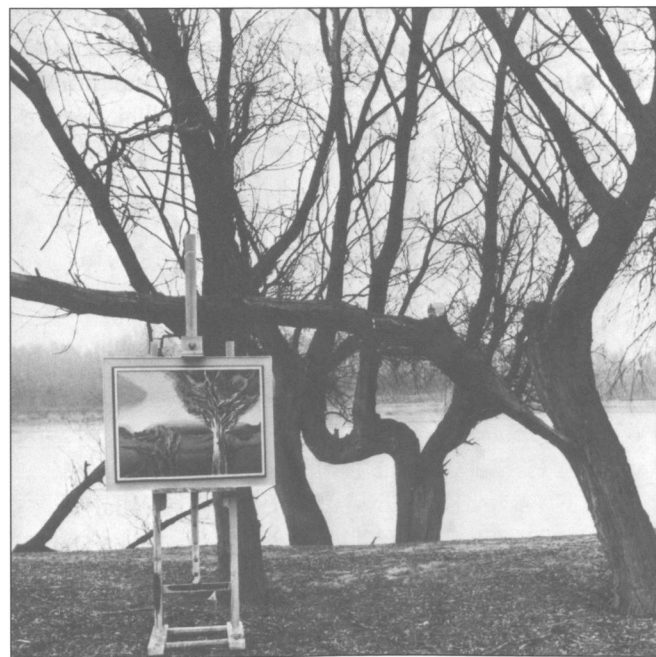

Díjai:

- 1959, 1960, 1963, 1965, 1995 • a szegedi Nyári Tárlat díja
- 1961 • Felszabadulási Pályázat, I. díj
- 1963 • Szeged város alkotói díja
- 1970 • a Munka Érdemrend bronz fokozata
- a Hatvani Portrébiennálé díja.

Egyéni kiállításai:

- 1960 • Móra Ferenc Múzeum, Szeged
- 1963 • Városi Képtár, Szabadka
- Csontváry Terem, Szeged
- Bácskatopolya
- 1975 • Móra Ferenc Múzeum, Szeged
- 1976 • Medgyessy Terem, Hódmezővásárhely
- 1978 • Kisfaludi Strobl Terem, Zalaegerszeg
- 1980 • Csongrád
- Kistelek
- DOTE Galéria, Debrecen

- Képcsarnok Galéria, Nyíregyháza
- Bartók Béla Művelődési Központ, Szeged
- 1981 • Grožnjan (Jugoszlávia)
- 1982 • Baja
- Derkovits Terem, Budapest
- Móra Ferenc Múzeum, Szeged
- 1983 • Tornyai János Múzeum, Hódmezővásárhely
- 1984 • Képcsarnok Galéria, Győr
- 1986 • Makó
- Derkovits Gyula Terem, Szombathely
- 1987 • Csanytelek
- 1988 • Munkácsy Terem, Békéscsaba
- 1989 • Nagykanizsa
- 1991 • Képcsarnok Galéria, Debrecen
- 1992 • Móra Ferenc Múzeum, Szeged
- 1993 • Hatvani Galéria, Hatvan
- Tornyai János Múzeum, Hódmezővásárhely
- 1996 • Hatvani Galéria, Hatvan
- 1997 • Móra Ferenc Múzeum Képtára, Szeged.

17. Ludmány Ottó: múltidéző grafikai modulációk

„Ludmány Ottó grafikusművész alkotásaiból nyílt kiállítás [1980] május 23-án a Debreceni Orvostudományi Egyetem galériájában. Ludmány Ottó, akinek munkásságával tavaly a DOTE Gyermekklinikáján már megismerkedhettek az érdeklődők, ezúttal grafikai kísérleteit mutatja be. A kiállítás katalógusában egyebek között a következőket olvashatjuk: „Valami különös múltat-idézés, a valós és a képzeletbeli emlékeknek ápoló szeretete sugárzik Ludmány Ottó grafikai munkásságának lapjairól. Ha irodalmi hasonlattal élünk, vagy költői analógiát keresünk, önkéntelenül Krúdy világa juthat eszünkbe egy-egy ciklus rendben sorakozó grafika láttán. Ám ez az eszmetársítás csak távoli összecsengése lehet a két rokonítható érzésvilágnak: a nagy író ismételhetetlen és egyedi ihletettségének, valamint Ludmány Ottó megidéző épességének Ez a képi fogalmazás azonban minden illusztratív hajlandóságot elkerül, s ugyanakkor autonóm és zárt jelensége képzőművészetünknek” – olvasható a Hajdú-bihari Napló fényképpel ellátott, 1980. május 28-i híradásában.

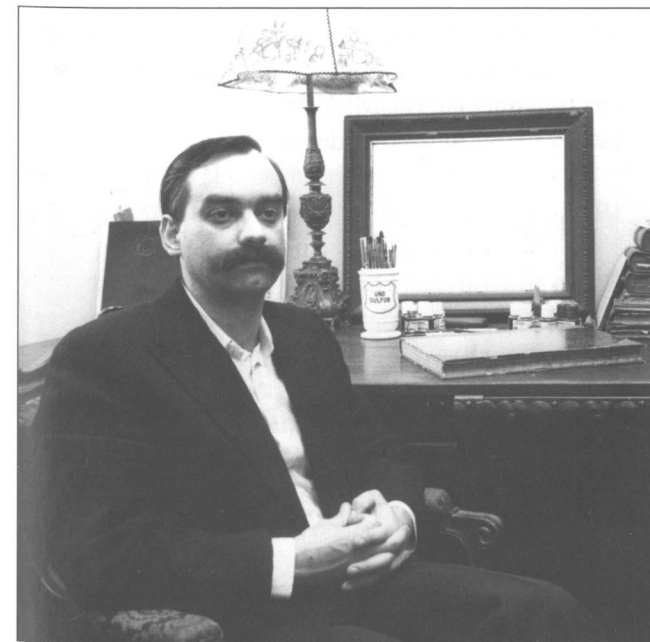
Az 1927-ben született Ludmány Ottónak a DOTE Galéria előtt a Csók Galériában volt önálló bemutatkozása. A nyilvántartások szerint később nem volt egyéni tárlata. A művész 2004-ben hunyt el.

18. Almásy Aladár: szemlélődő rézkarcok szemlélődni képeseknek

Almásy Aladár 1980. október 31-én nyíló kiállítását két idézettel harangoztam be az Egyetemi Élet hasábjain: „Formadialogusának eredetiségében, s a megszemélyesítő lélektani veszélyességében pedig, úgy lehet azt a fajta modernséget üdvözli, amelyik a maga sajátos gondolati és képi absztrahálásával elűt a geometrikus nonfiguratív jelrendszer megszokottabb variánsaitól, s ezzel új utat netán a kiutak egyikét is – jelzi az emberhez bensőségesen szóló, korszerű képzőművészet terén” (Supka Magdolna Helikon Galéria kiállításának katalógusából 1979. december 13.–1980. január 6.)

„Az akadémikus tudás fegyvertárának teljes birtokában is belegebedne egy képzőművész, ha meg akarná jeleníteni azt a valakit, aki Elvárta az ősztől, hogy végig tegezze és azt a másik palakít, aki Rajztollal locsolókat küldött kortársa felé. Almásit »olvasva« rádöbbenünk: a

gondolkodásunkat tükröző beszéd zöme keményen ellenáll az ábrázolásnak. Ha csak a szükségből nem válik erény.” (P. Szűcs Julianna, Népszabadság, 1980. január.)

A cikkbeben a DOTE Galéria ötödik kiállítási évadát nyitó tárlatról a megszólaltatott Velényi Rudolf úgy vélte, „valószínűleg nagy érdeklődést vált ki Almásy Aladár grafikusművész kiállítása. ... Mintegy 60, különleges, szemlélődő rézkarcot mutatunk be. Reméljük, a Helikon Galériát követően Debrecenben is nyomot hagy.”¹

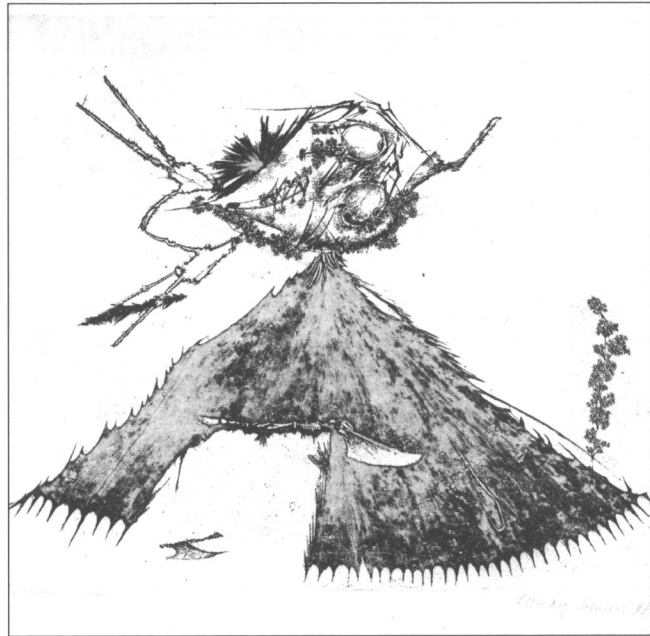
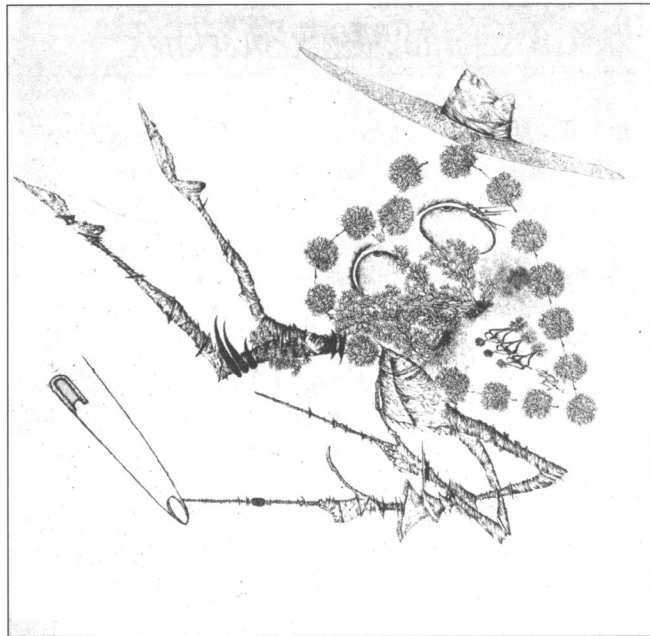
Valóban így történt. Igaz, teljesen különböző képpen fogadták. Némelye meghökkentek, s enm jutottak tovább a szokatlan gondolatkapcsolásokkal élő képcimeken, mások viszont elfogadták Almásy invitálását a különleges vízióiba. Dr. Scherfel Tibor elragadtatottan ezt írta be a vendégkönyvbe: „eljöttem megnézni tegnap is, ma is, jövők holnap is és azután is...”

A művész így emlékezett vissza a 35 évvel ezelőtti kiállítására: „A pályámon állomást nem, csak óriási emléket jelent a kiállításom a DOTE Galériában, minthogy Debrecenben születtem. Jó volt otthon bemutatkozni. Érdekes volt látni együtt az ott közönség elé tárt száz grafikámat. Azóta is vannak látomásaim, van tehát mit festenem, csak győzzem. Ezeket nemcsak képekben, hanem olykor szobrokban is megformázom. Olvasom a világirodalmat, Sartre-t, Széchenyit. Széchenyi írásai az utóbbi időben sokszor inspirálnak alkotásra. Számos nemzetközi és magyar díjat – többek között Kondor Béla emléklapettet, Kondor-ösztöndíjat, a Miskolci Grafikai Biennálé nagydíját, s legutóbb a Magyar Művészeti Akadémia Művészeti Díját – kaptam. Rendszeresen részt veszek tárlatokon.”

Díjai:

- 1976 • Kondor Béla-díj
- 1978 • Derkovits-ösztöndíj
- 1979 • Párizs

¹ Szulovszky 1980a.

- 1980 • Derkovits-émlékérem
 - 1985 • Miskolci Grafikai Biennále nagydíja
 - 1986 • Vásárhelyi Őszi Tárlat, Csongrád Megye díja
 - 1987 • Munkácsy-díj
 - 1992 • Hódmezővásárhelyi Őszi Tárlat, Városi Önkormányzat díja
 - 1993 • MAOE-díj
 - 1994 • Hódmezővásárhelyi Servió Bt. díja
 - 1997 • Koller-díj
 - 1998 • Arte des Art ösztöndíj, Párizs
 - 2015 • Magyar Művészeti Akadémia Művészeti Díja
- Egyéni kiállításai
- 1976 • Medgyessy Terem, Hódmezővásárhely
 - Galéria Annie Hausmens, New York
 - 1977 • Fredrikstadt
 - 1978 • Galerie Lucien Servou Pierre, Párizs
 - Stúdió Galéria, Budapest
 - 1979 • Atelier Mensch, Hamburg
 - 1979 • Helikon Galéria, Budapest

- 1980 • DOTE Galéria, Debrecen
- 1981 • Forradalmi Múzeum [Záborszky Gáborral], Szombathely
- 1982 • Mini Galéria, Miskolc
- 1986 • Dürer Terem, Budapest
 - Madách Imre Művelődési Ház, Vác
- 1989 • Vigadó Galéria, Budapest
- 1990 • Somogyi Képtár, Kaposvár
- 1994 • Műcsarnok, Olof Palme Ház, Budapest
- 1995 • Vigadó Galéria, Budapest [Szemethy Imrével]
- 1999 • Újlipótvárosi Klubgaléria, Budapest
 - Institute Hongrois, Párizs
- 2000 • Budapest Galéria, Budapest
- 2001 • Körmendi Galéria, Sopron
- 2002 • Dorottya Galéria, Budapest
- 2006 • Csók István galéria, Budapest
 - Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest
- 2007 • Nemzeti Színház, Budapest [Almásy Otíliaival]
- 2014 • Kondor Béla Galéria, Budapest.

19. Heinzelmann Emma: gyermekkönyv-illusztrációk

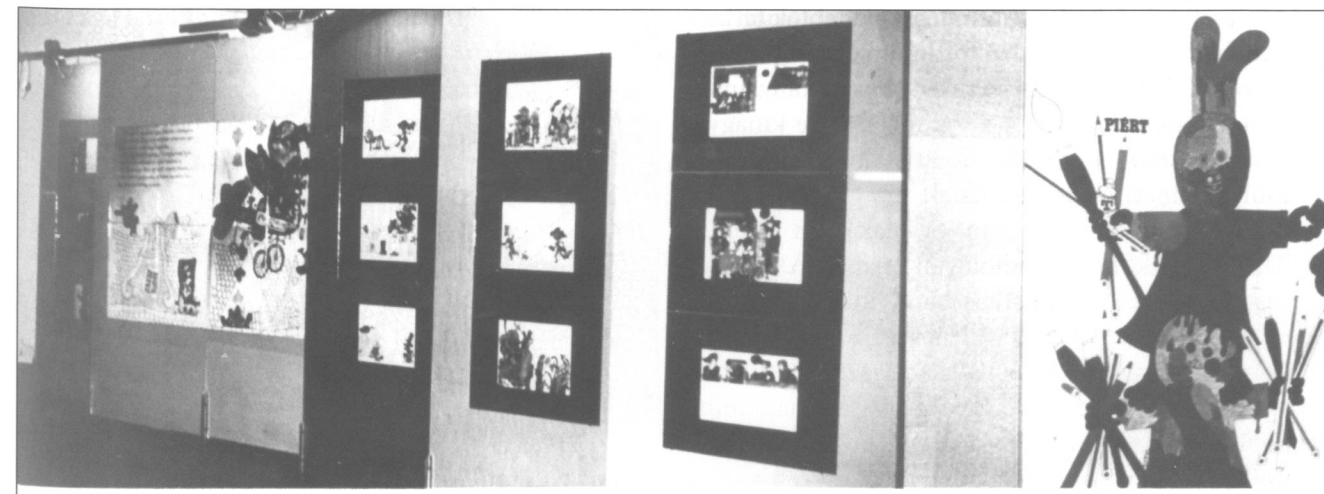
Mintegy a Réber László gyermekkönyv-illusztrációs kiállítás folytatásaként, és a II. országos gyermekkönyvhét alkalmából – igaz, a tudományos diákköri napok miatt egy hét csúszással – került megrendezésre 1980. december 12. – 26. között Heinzelmann Emma tárlata. Varázsos, magával ragadó humoros illusztrációval, groteszk, vidám, gunyoros rajzaival ekkorra már nemzetközi szinten is ismert és elismert grafikusművész ez előtt már Bolognában, Brnóban, Varsóban, Spanyolországban, Velencében és Duisburgban is szerepelt illusztrációs anyagokkal.

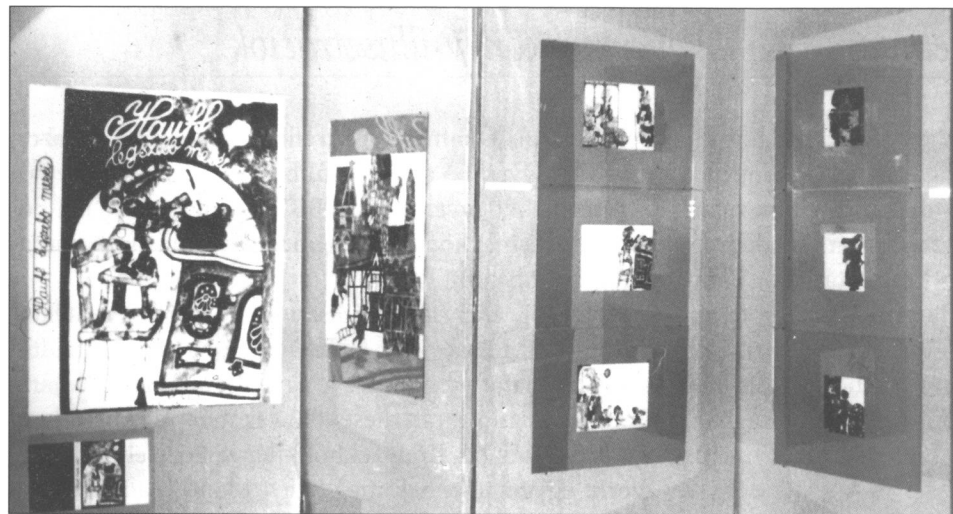
„Születtem: 1930. március 14-én Nyírbátorban. 1950-ben végeztem, a régi Iparrajz Iskola Szépművészeti Lyceumában a Török Pál utcában. A főiskolára nem vettek fel, pedig kétszer megpróbáltam. Huszonöt éve rajzolok gyermekkönyveket, de csak tíz éve hiszem, hogy csinállok valamit. (...) Szeretnék egy szekrényt talpától a tetejéig telefesteni figurákkal, rémekkel – vagy egy falat televarrni ugyanezekkel – gyöngyből, gyapjúból, meg mit tudom én miből...» – írja magáról Heinzelmann Emma, a DOTA Galéria katalógusában. Az idei [1980! – Sz. J.]

békéscsabai alkalmazott grafikai biennálén díjazott grafikusművész a közelmúltban vette át a Nemzetközi Gyermekkönyvtársaság (IBBY) Andersen-díját a pozsonyi gyermekkönyv-illusztrációs kiállításon bemutatott Libabuli című könyvéért.

A DOTE Galéria kiállításán a látogatót egy játékos, fintorgó H. E. monogram fogadja, megadva a kiállítás alaphangulatát – megérkezve egy külön, a Heinzelmann Emma által illusztrált mesekönyvek már jól ismert, kedves birodalmába. Könyvekből kilépve közelebből, egyszerűen együtt jelennek meg Sanyi Manó, a Pincérfrakk utca cicák, Varjúdombi mesék, Hauf legszebb meséi és más könyvek alakjai.

Az illusztrált mesék groteszk-gunyoros hangulatában jól követhetők a németalföldi mesterek képi világából sarjadó, sajátosan heinzelmannivá ötvöződt – az Új Tüskör karácsonyi számának borítóján is látható – vissza-visszatérő figurái. Kolozsvári Grandpierre Emil: Csodafurulya, Arany János Kisködmönének rajzai erős szálakkal kötődnek a népművészet formakincséhez. Templomok festett kazettái, tükrösök spanyolozott mo-

Díjai:

- 1972 • IV. Varsói Plakát Biennálé LOT-díj
- 1977, 1979 • Művelődésügyi Minisztérium nívódíj
- 1980 • Békéscsabai Plakátbiennálé különdíja
- Brünni Grafikai Biennálé bronzdíja
- 1984 • Munkácsy-díj
- 1988 • IBBY-diploma
- 1992 • Csillag Albert-díj
- 2005 • Ferenczy Noémi-díj
- Egyéni kiállításai:
- 1974 • Művelődési Központ,

Nyíregyháza

- 1965 • Gondolat Könyvesbolt, Budapest
- 1983 • Kisgaléria, Komárom
- DOTE Galéria, Debrecen
- 1990 • Műcsarnok, Budapest.

tívumai kerülnek a gyermekek érdeklődését, fantáziáját is felkeltő offszet színekbe. Ismerhetjük az utcáról a PI-ÉRT-reklám kedves nyulacskáját, a gyermeknapok, az idei [1980. évi! Sz. J.] országos gyermekkönyvhét plakátjait. A kiállításon megtekinthető „Karácsonyi játékvásár” bájos plakáttervét is szívesen látnám falragaszkon.

Jó rendezői ötlet, hogy különböző színek differenciálják – emelik ki az egyes könyvek illusztrációit. Gyermekkönyvek leporellóihoz hasonlóan – a tablók térben való elhelyezésével ad minden fordulóra újat ez a mesebirodalom. Illusztrációk kedves boszorkányainak, könyvcímlapok cicáinak 1,5 x 1,5 méternyire kinagyított fotói vezetik, irányítják a tárlatlátogatót, adnak hangsúlyt Heinzelmann anyagának.

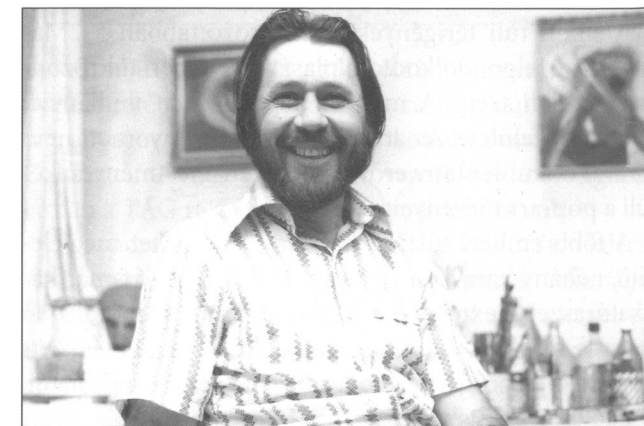
A művésznő mesekönyvein és plakátjain kívül a DOTE Gyermekklinika radiológiai termében elhelyezett festett csempekép aktualitásában is indokolta e debreceni kiállítást, melyhez megjelenésével kapcsolódott a Művelt Nép Könyvterjesztő Vállalat, igazolva az alkalmazott művészetek kézbe vehető, megvásárolható mindennapiságát.¹

¹ Szulovszky 1980c.

20. Nagy Sándor Zoltán: grafikák – plasztikus képek – struktúrák

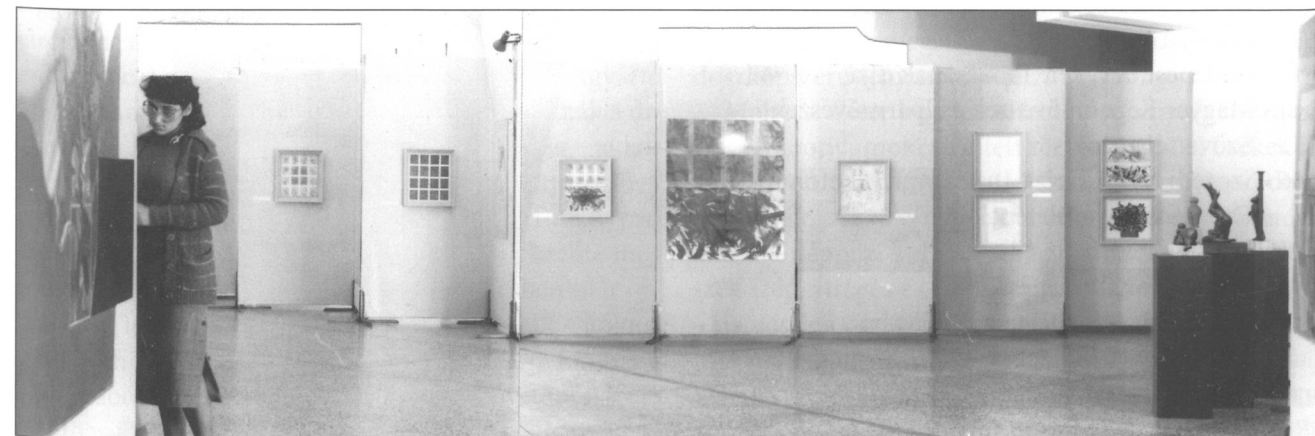
Az 1981. április 10-én nyílt kiállításról a következőket vettem papírra: „Többször is leírták már, hogy a kritika sokat veszített erejéből. Ez annak is köszönhető, hogy összetettebbé, bonyolultabbá vált a művészet-fogalom, és az ítélet nagyban függ attól, eleve dicsérni vagy bírálni kíván a kritikus. Erre az egyik legjobb példát Menyhárt László említette Haraszy István Fügemagozó című mobilja kapcsán: 1.) dicsérve: Haraszy elkötelezett művész, aki humanizálja a lélektelen gépeket és figyelmeztet korunk elgépiesedésére. 2.) bírálva: Haraszy pesszimista művész, aki a nyugati avantgárd uszályába sodródva, öncélú művével az emberi cselekvés értelmetlenségét sugallja, és kétségbe vonja egyszerű perspektívákkal kecsegtető technikai civilizációnkat...

Lehetőleg előre gyártott ítéletektől mentesen, elfogultság nélkül léptem be az Orvostudományi Egyetem galériájában megtekinteni Nagy Sándor Zoltán konceptuális területet is érintő kiállítását. Egy nagyobb méretű, izgalmas kompozíciójú táblakép (Varázsdoboz) fogadott, alakjával (egy nagy négyzet megtoldva egy kis téglalappal) mintegy előre jelezve e tárlat nem mindennapiságát. Három, jól hangsúlyozott, formatúlzásaiban is

erotikát közvetítő női aktot ábrázoló kisplasztikája fotókiemelésben hat a bejövőre – szinte végigvezetve a látogató tekintetét a kiállításon.

A „Balról fúj a szél” című kompozíciót minden bizonnyal sokan megbotránkozva, vagy legalábbis megdöbbenéssel fogadták a festményre vitt központozásmentes „polgárpukkasztó” sorok miatt („Balról fúj a szél befogod a bal füled így se jó befogod a jobb füledet is aztán hunyd le két szemed máris jobb lett a közérzeted”).

Ugyancsak nem megszokott képzőművészeti alkotás a „Kis morbid”, ahol hatásban a címen túljátssza a morbiditást (fő motívum: néhány protézis egy nejlonzacskóban).

A síkon túli térigények leghatározottabban a „Mágus” című, elgondolkodtató plasztikus képén tükröződnek. Líraian szép „A magyar nép szívében” hullámzó, lány vörös felülete. Az aradi vértanúk felülnyomott névsorával dokumentatív erővel hat. Ezen a festményén kerül a pop-art törvényeit.

A főbb emberi tulajdonságokat, jellemeket megjelenítő, néhány karakteres vonalból felépülő, már-már karikatúraszerű, expresszív grafikáin a művész moralizáló hajlama tűnik ki. Külön csoportot képeznek a négyzet-raszterekbe épülő színsztruktúrák, melyek az árnyalatok feszítő erejét aknázzák ki.

Merész vállalkozás volt a Galéria részéről a műfaji-stílusbeli különbözőségek jelenlétében nem retrospektívnek szálni e bemutatót. Következetes rendezői átgondolással megjelenítve, Nagy Sándor Zoltán megelőző és jelen idejű törekvéseivel ismerkedhettünk meg¹.

Díjai:

1968-71 • Derkovits-ösztöndíj

1968, 1970-72 • a Fiatal Képzőművészek Stúdiójának kiállítási díja

1969 • Budapest Főváros Tanácsának díja

1970-72 • a Fiatal Képzőművészek Stúdiójának kiállítási díjai

1975 • Budapest, XV. ker. Tanácsának díja

1994 • Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége-díj

1996 • Szegedi Nyári Tárlat – a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének díja

Egyéni kiállításai:

1974 • Múcsarnok, Budapest

1975 • Fiatal Művészek Klubja, Budapest

• Fészek Klub, Budapest

1976 • Újpest Galéria, Budapest

¹ Szulovszky 1981a.

1977 • Helikon Galéria, Budapest

1978 • Miskolci Galéria, Miskolc

1979 • Ikarusz Galéria

• Lila Iskola, Budapest

• József Attila Színház, Budapest

1981 • DOTE Galéria, Debrecen

1983 • Városi Kiállítóterem, Kazincbarcika

1985 • Várszínház Galéria, Budapest

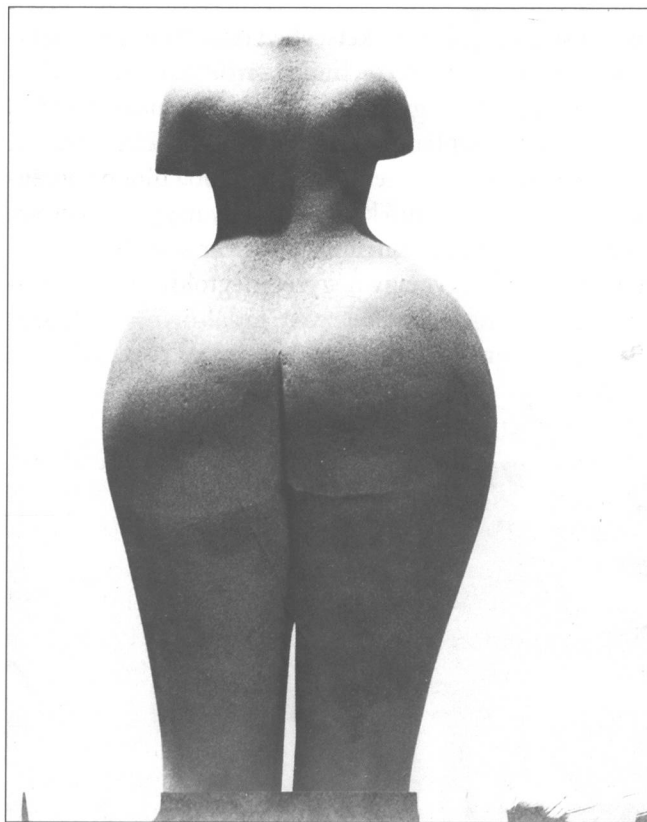
1988 • Művelődési Központ, Kecskemét

1990 • Erzsébetvárosi Galéria, Budapest

1995 • Városi Galéria, Witten (D)

1999 • Vigadó Galéria, Budapest

• Újpalotai Nevelési Oktatási Központ

21. Bodó Károly – Csutoros Sándor – Horváth István – Mohácsi Péter – Velényi Rudolf – Urbán Tamás: TÁG 25, avagy hat képzőművész egy alma materből

Az 1980-81-es tanévben ünnepelte fennállása 25. évfordulóját a debreceni Tóth Árpád Gimnázium (be-vett rövidítése: TÁG), a civis város egyik kedvelt gimnáziuma, amely akkoriban még a régi helyén, a Svetits Katolikus Leánygimnázium épületének elorzott felében, és a nagy rivális, a Kossuth Lajos Tudományegyetem Gyakorlógimnáziuma telekszomszédságában működött. A gimnázium tantestülete a város és a megye politikai és önkormányzati vezetőinek támogatásával – a helyi közélet sok meghatározó személyiségének gyermeke járt ugyanis akkortájt e középiskolába – egész éves, nagyszabású rendezvénysorozattal demonstrálta múltját és jelenét.

Első hallásra abszurdnak tűnhet, azonban véresen komoly: ennek többek között részét képezte a Nagyerdőn lebonyolított, hagyományos Tóth Árpád emlék-futóverseny. A különös ötlet, hogy a közismerten tüdőbetegséggel küszködő, s amiatt elhunyt poétáról ilyen sporteseményen emlékezzenek meg, abban leli magyarázatát, hogy az 1950-es évek derekán úgy hozták létre ezt a gimnáziumot, hogy a meg-lévő középiskoláknak át kellett adniuk 1-1 osztályt. Ennek során magától értetődően a leggyengébb képességűektől váltak meg. Az új iskolába járóknak nem annyira a tanulás, inkább a sport volt az erősségük. Ahogy néhai testnevelő tanárom, Kerékgyártó László tanár úr mesélte, akkoriban ha azt mondták a diákoknak, hogy na most akkor el futtok Ebessig, akkor nem azt kérdezték, miért, hanem azt, hogy hányszor? Így merült fel először, s vált iskolai hagyománnyá Tóth Árpád emlék-futóverseny. Mivel sok kiváló tanárral kezdte meg működését, a gimnáziumot az 1970-es években már országosan is a jobb középiskolák között tartották számon.

A Tóth Árpád Gimnázium fennállása 25. évfordulója alkalmából a debreceni Kölcsey Ferenc Művelődési Központban 1981. március elején rendeztek egy képzőművészeti tárlatot az alma mater egykori diákjai munkáiból.

1981. május 28 – június 12 között a jubileumi rendezvények keretében már bemutatott csoportkiállítás kibővített anyagával zárta a tanévhez kötődő évadát a DOTE Galéria, amelynek a művészeti vezetője ekkor még főállásban a TÁG rajz-művészettörténet tanára volt.

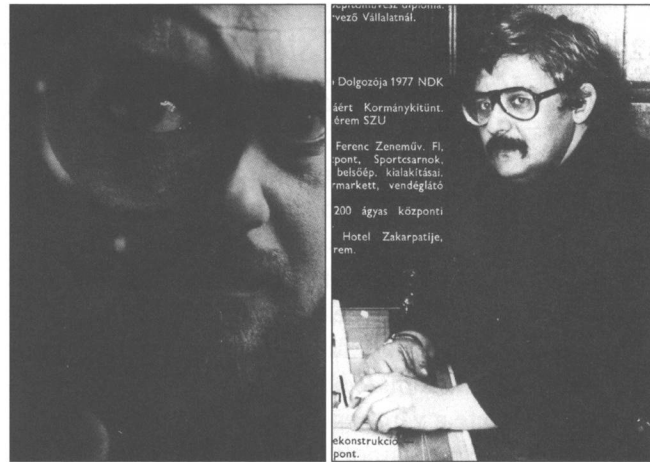
„Csoportkiállítással zárja évadját a DOTE Galéria. Az ilyen kiállítások önmagukban hordozzák, felkínálják az eklekticizmust. Hogy mégsem esik szét elemeire a DOTE Galéria 21. tárlata, az nemcsak az átgondolt – az anyagok karakterét figyelembe vevő –, kiegyensúlyozott rendezésnek tulajdonítható, hanem annak, amit a katalógus előszava is hangsúlyoz: a belső mozgatórugók azonossága, a műfaji határok elmosódása. A kiállító hat művész mindegyike mindennapjaink elválaszthatatlan részének akarja tudni a műalkotást.”

Homorú tükörben – fejjel lefelé, összezsugorodva látja magát a látogató Bodó Károly Realizmus című alkotásában. A mű iróniáját, groteskségét nagyban növeli a szecessziós stílusú keret. Ovális, jellegzetesen lekerekített képi felületeiben nem konkrétan ábrázol. A Kitérést a színek kaotikus – ám mégis rendezett elhelyezése, a festék vékonyabb-vastagabb (olykor több centis) felvitelével jelenítette meg. Az utóbbi évek kísérleteit kaleidoszkopszerű fénymobilja jelzi.

Mohácsi Péter belsőépítészeti tevékenységét népművészeti motívumokra épített tervei (Tükrös, Székek lelke, Karcolt motívumok I-II.) színes fotóanyagon dokumentálják. Az ülőbútorok szerkezeti rajza tudatosan kötődik néprajzi kultúránk racionalizálásához: „Ha egy szék szép, virágos és szelíd, talán a használó is szeretheti – nemcsak a praktikuma miatt.”

Az alkalmazott művészetek létjogosultságát igazolja Velényi Rudolf anyaga: katalógusok, prospektusok, emblémák, reklámgrafikai megoldások mellett hanglemezborító, falinaptár jelzi mindennapjainkhoz, napi

94/1

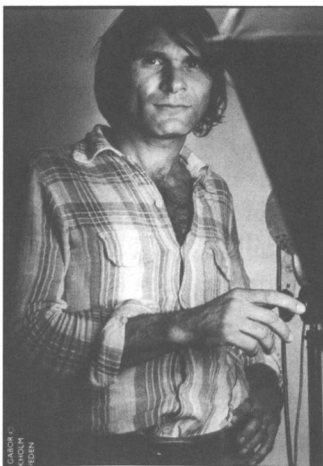
94/2

94/3

94/4

igényekhez kötődő sokrétűségét. A szövegtükrök, képi felületek váltásaiban gondos felépítés, könnyű áttekinthetőség, letisztult lényegkiemelés, s a hazai nyomdatermek meg szokott feketéit elhagyó színesség jellemzi.

Csutoros Sándor a fém, fa, műanyag tulajdonságait bontja ki golyósorában, gömbornamentikaiban. A gömb alakú Változás című alkotás a műanyag megjelenési formáinak, színváltozásainak egymásra épülését, technológiai megismételhetetlenségét, esztétikáját ragadja meg. Vékonyabb lemezből domborította az Orna-

94/5

94/6

mentika Tóth Árpád emlékére című, feszített ritmusú plasztikus sorát. Műanyag térelemei nagy méretben megvalósítva egyszerűségük ellenére is karaktert biztosítanak bármelyik szórakozóhelynek.

Horváth István Kapuk című sorozata környezetünk egy-egy kisebb részletét ragadja ki és fogalmazza át a fotóköltészet nyelvére. A kapu „tulajdonságát”, elválasztó-bezáró voltát szimbólummá emeli. Egyszer nyomatékot adva körbeforgatva egy ajtóvasalást, máskor több motívumból (napsugaras ajtó, bálványfa stb.) egy külön világkaput állít össze. Reményt keltően kiemel egy részt, hogy aztán ironikusan kőfállal zárjon.

Horváth néprajzi motívumokból, népi építészeti elemekből épített képi világával szemben Urbán Tamásnak a kommunikáció határozza meg a munkaterületét, témaválasztását. Symphonia az életért című dokumentumfotó-sora megdöbbentő erővel hat dohányzóra, nem dohányzóra egyaránt. Párhuzamos képsorban racionálisan dokumentálja a cigarettagyártás technológiai menetét és a dohányzás káros – statisztikai adatokkal kiemelt – következményeit. Mindezt színesen és színesben, jó képmegvágásokkal vezetett figyelemirányítással.¹

¹ Szulovszky 1981c.

22. Maghy Zoltán: válogatott képek egy életműből

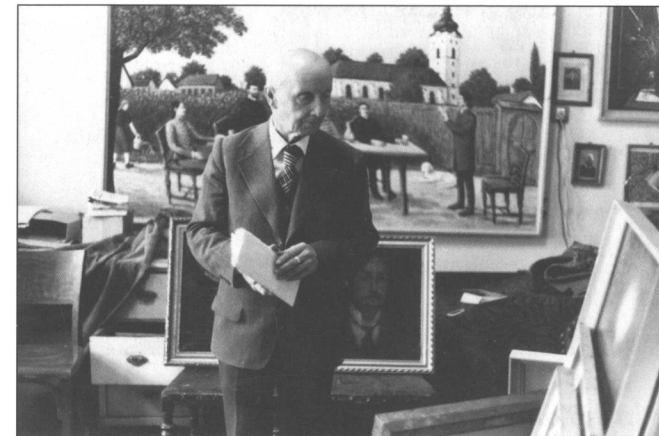
A már akkor is hajlott korú festő munkásságából nyújtott mustrát 1981. december 4. és 18 között lehetett megtekinteni.

„Szeretni az életet önmagáért s benne látni az egyedül igaz szépet, az örökkévalót és mindig változót”. – Nem véletlenül került ez a Zola idézet Maghy Zoltán kiállításának katalógusára. A tárlat retrospektív jellege is igazolta e mottó fedezetét a gazdag – csaknem 60 éves alkotói múlt tükrében.

Maghy ragaszkodik a látványhoz, de egyik műve sem a való világ naturális leképezése. Arányeltolás-sal, a színnek és a tér merész kezelésével teremti képi világát. Magasan, másutt nagyon is alacsonyan szerkesztett horizontokkal adja vissza az emberi kéz még nem formálta pusztá varázsát (Hortobágy vize).

A körülvevő környezet festői megragadásának különféle módjai figyelhetők meg nála. A színdinami-kára építve, a túlságosan is színes kolorit-használat lendületében színeződnek át rálátásos házai, a nem mindennapos jelenség csodálatosságát tükröző Utca szivárvánnyal című festményén. Hortobágyi végte-lenség – természeti léttér összegzése a Jóságkihajtás című képe, amelynél a kompozíció kap erőteljes hangsúlyt. Puritán archaizálásával nosztalgikus múltat idézése az egykori festő-körutaknak – a Boromisza–Kamplér–Káplár barátságnak. Rusztikus monumentalitásában különös erővel hat: megadja kiállítás alaphangulatát.

A szűkebb környezet, a szülővárosa, Hajdúböszörmény iránti elkötelezettségében erős az érzelmi kötődés. Néprajzilag is fontos számára az elmúlt és a változó jelen képileg is hiteles, tárgyilagos rögzítése (Utca Böszörményben, Gaál-ház). A Régi kapu Böszörményben, Ívelt kapu nyitott és zárt életformák, életterek közvetítője. A rés ismeretlent, misztikumot is rejt(het)ő volta tárul fel a Kapudíszben. Egy cipészmaster rozsdás cégtáb-

95/1

lája i képpé alakul, hirdelve a múlandóságot, a világ változásait (Rozsdás már a tábla).

Az 1930-as években naiv dekorativitással festett tulipánfoltok továbbélése az empire asztalkán lévő hamvas Szegfűk vázában, Amarillisz csendéletek.

Az installáció az alkotói korszakok tematikai csoportosításának jól értelmezett rendszerében segítette a néző eligazodását. nagy méretű fotódokumentációval hozta közel az idős mestert, különösen kiemelve a böszörményi Káplár-ház enteriörét, s az ott látható Káplár-portré rusztikus, barátságukban különösen megismert egyéniségét.

A szerkezetet, felépítést hangsúlyozó Város ablakból című festménye előlegezte a legutóbbi időszak struktúrális, applikálást, idegen anyagok beépítését alkalmazó műveit (Hajdúház, Ablak). Ezek az alkotó-sok már érintik a pop-art, valamint a neonaturalizmus területét, amely sohase állt távol Maghytól, még ha festészetében a való világ naturális leképezését el is kerülte: „a látvány kötelez”.¹

Tevékeny és hosszú élete volt: 1999-ben 96 éves korában hunyt el.

¹ Szulovszky 1982a

Díjai:

- 1960 • Felszabadulási kiállítás pályadíja
- 1968 és 1981 • Káplár Miklós-díj
- 1973 • Debrecen és Hajdú-Bihar megye művészeti díja
- 1978 • Medgyessy-díj
- 1984 • Szolnoki Festészeti Triennálé díja
- 1984 és 1986 • Hatvani Biennálé, bronz diploma
- 1985 • Bessenyei-díj
- 1988 • SZOT-díj
- 1992 • Kölcsey-díj
- 1993 • Debreceni Országos Nyári Tárlat díja;
• Magyar Köztársasági Érdemrend kiskeresztje

Egyéni kiállításai

- 1926 • Hajdúböszörmény
- 1930 • Hajdúböszörmény
• Kereskedelmi Csarnok, Debrecen
- 1933 • Városháza, Hajdúböszörmény [Káplár Miklóssal, Kamplér Kálmánnal]
- 1935 • Déri Múzeum, Debrecen [Kamplér Kálmánnal],
- 1957 • Déri Múzeum, Debrecen

- 1959, 1973 • Hajdúböszörmény
- 1964 • Déri Múzeum, Debrecen
• Jósza András Múzeum, Nyíregyháza
- 1967 • TTIT klub, Debrecen
- 1968 • XIX. ker. Művelődési Ház
- 1970 • Hajdúnánás
- 1974 • Hajdúszoboszló
- 1978 • Agrártudományi Egyetem, Debrecen
• Hajdúböszörmény
- 1980 • Művelődési Ház, Balmazújváros
- 1981 • DOTE Galéria, Debrecen
• Tungsram Klub, Budapest
- 1983 • Déri Múzeum, Debrecen
• Művelődési Központ, Hajdúböszörmény
- 1986 • Csepel Galéria, Budapest
- 1988, 1993 • Hajdúböszörmény
- 1993 • Akvarellek, Déri Múzeum, Debrecen
• Kölcsey Művelődési Központ, Debrecen
- 1998 • FKGP-székház, Budapest
- 1995-től állandó galéria működik szülőházában.

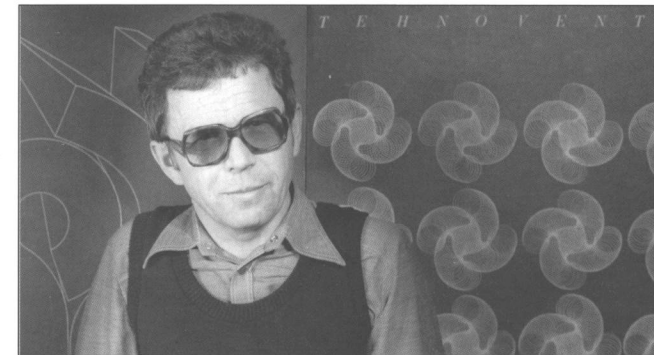
23. Melega István: rendezett formák tisztasága

1982. február 19-én nyílt meg Melega István tárlata. Annak idején ezt írtam a kiállításáról: „Melega István nem a környezetünket, tárgyainkat ábrázolja, hanem grafikai, térplasztikai elkötelezettségében értelmezi a látványt, s az alkalmazott művészet területén környezetünknek ad esztétikát. Tárlatán nyoma sincs a szertelenségnek, művei egyfajta tisztaságot, rend vágyát árasztanak.

A fény-árnyék, sötétség-világosság számos mítoszban, mitológiában is megtestesített harcát, ellentétét, a fekete-fehér egymást feszítő erejét használja fel kiállított plakátjai túlnyomó részén. A fekete-fehér síkdekoratív felület érzékeny vonalkontrasztban hat (Arta decorativa, Tehnoventil).

Melega igényesen szerkesztett geometrikus vonalkultúrájának, visszafogott, változataiban is tiszta formáinak köszönhető, hogy a műszaki élet területeinek kiszolgálásában várható monotóniát elkerüli. a belső építészet korszerű alkalmazásáról (Interiortechnik), színes lakótelepek, városok kialakításáról (Urban color) informálódhatunk színes lapjain.

Harmonikus struktúrát, térgeometriát teremt néhány mives, mérnöki fegyelemmel tervezett, kivitelezett vo-

nallal, frappáns elhelyezéssel (Architectsimpo). A hirdetőtermék formaviszonyait grafikailag dekoratívan értelmezve, egyszerűsíti, s köti le a figyelmet.

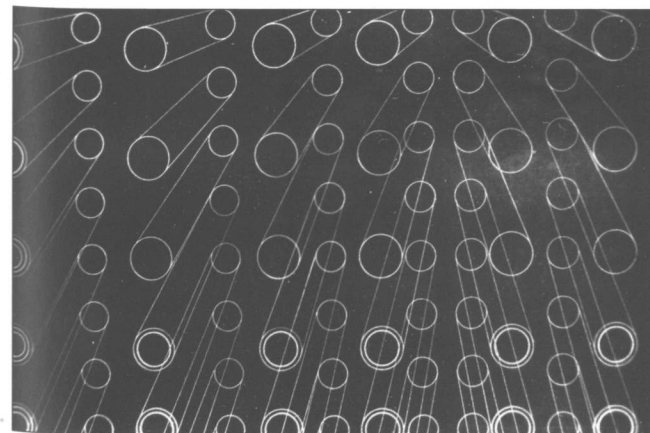
A Space and Form I-III. síkba kényszerített térformái kínálják magukat a plasztikai megvalósításra. Több mint optikai játék a Napóra hajlított krómacél lemeze: ezzel épp úgy átfogalmazza a teret, mint a grafikáin.

A Váltott formák, Ritmus anyagtól függetlenül jelenik meg, elrejtve festékekkel alkotóanyagának, a fának jellegzetességeit, utat engedve a grafikáknál már jól ismert formaszerkesztésnek – formaszemléletnek. (Ahogy a művész fogalmazta: „grafikák ezek is, csak tapinthatom őket”.) Térforma idomán – alkalmazott grafikai mivességgel – fa erezetet formába metszve hangsúlyoz. Rusztikus formája is ezt emeli ki feszített struktúrájával.

Ezúttal is a már megszokott következetességgel kerül helyére a nézői érdeklődést felkeltő, figyelmet irányító fotódokumentációs anyag. Ezáltal is kapcsolatot teremt az alkotói folyamat – befogadás „útvesszőiben”.¹

„Kellemesen, jól éreztem magam Debrecenben. Jó felidézni az ottani kiállítást, azt a figyelmet és szeretetet, amellyel Velényi Rudi gondozta az munkáim bemutatást” – emlékezik Melega István.

¹Szulovszky 1982a.

2003-ban Vajda Lajos díjban részesült.

Fontosabb egyéni kiállításai:

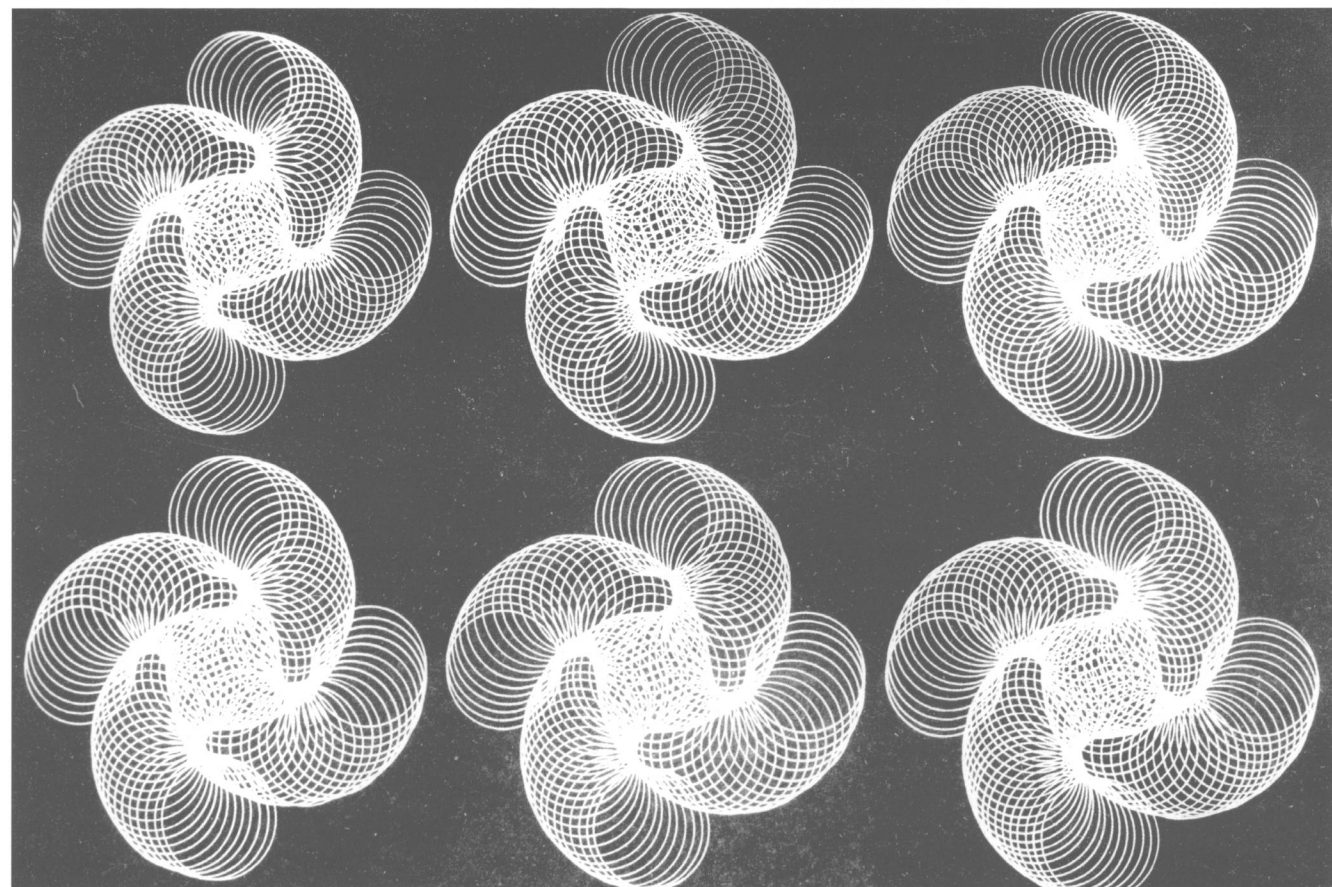
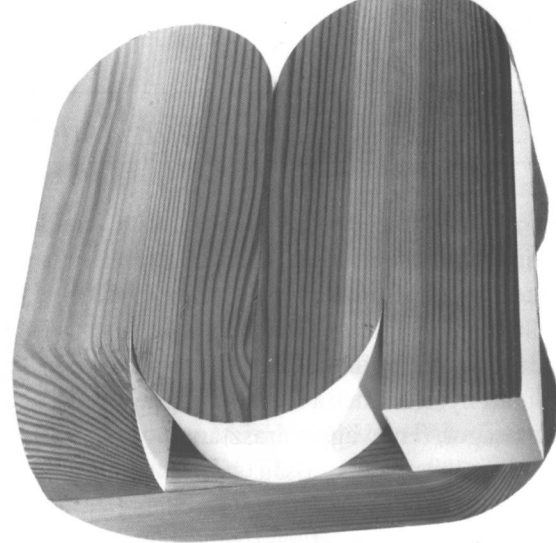
1973 • Nagyváradi

1982 • DOTE Galéria, Debrecen

2000 • Erdélyi Ház, Sopron

2002 • Vigadó Galéria, Budapest
(Izától a Principálisig)

2010 • Magyar Plakát Háza, Nagykanizsa
(Retro 1960-2010 – életmű-kiállítás)

24. Kovács Johanna: kalligrafikus korrektúrajelek, struktúrák

Az 1982. május 14 – 28 között megrendezett tárlatról „Minden egész eltörött” címmel írtam kritikát. Nem véletlenül:

„Kovács Johanna DOTE Galériabeli kiállításán kimondatlanul is jelen van ez az Ady-idézet. Találomra odavetett, és nagyon is helyére került töredékeknek ható rajzai egyidejűségben való rálátás a világra.

Korunk ziláltsága, az ebből fakadó féltés-félelem Kovács Johanna számos grafikáján feltűnik (Mai történet

atommal, Látomás). Ezt nemcsak az alakok, formák torzításával, már-már elkorcsosításával éri el, rájátszva tovább fokozza széteső, firkálásszerű rajzi indulataival, érzékeny struktúráival. Groteszk, gyermekrajzokra emlékeztető, figurákhoz-tárgyakhoz kötődő, asszociációiban is szertelen rajzai-vonalai grafikai szerkezetbe illesztett korrektúrajelekként hatnak.

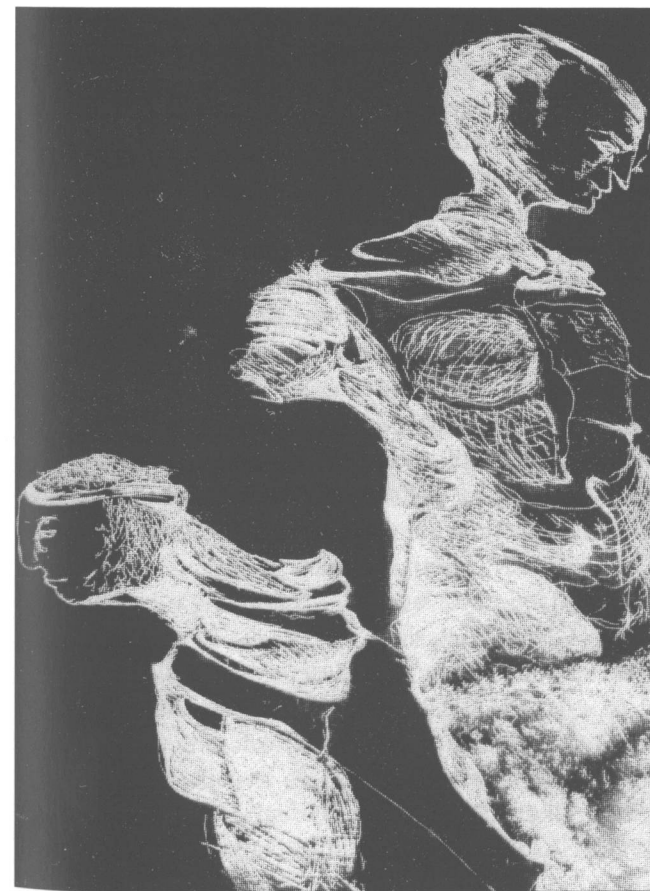
Ki ez a rendkívül áttételes fogalmazásmódot használó grafikus?

Életrajzi adatai szerint 1951-ben született, 1976-ban szerzett diplomát a bukaresti Képzőművészeti Főiskolán, öt éve települt át Magyarországra, tanulmányait továbbképzés hallgatóként a budapesti Iparművészeti Főiskola Továbbképző Intézetének tipografikai tanszékén folytatta 1979-ben Stúdió- és Derkovits-ösztöndíjban részesült. Több hazai és külföldi, egyéni és csoportos kiállításon szerepelt. – E tényfelsorolásnál mélyebbet mond grafikai anyagának megtekintése.

A pszichikum rejtett szféráiba hatoló, filozofikus képalkotással tereli a figyelmet a szabadságra folyton leselkedő veszélyre vagy az emberi nemben szunnyadó önbörtönre (Zárkák II–III.). Fröcskölt tuspacnik, lavírozott felületek foltjaiban válik drámaivá a Rémálom keselyű-asszonya.

A vonal misztikumát, a benne rejlő kiismerhetetlenséget ragadja meg sajátos kalligrafikus modorában, képzettársításaiban is merész figurakibontásaiban. Ehhez talál témát a szertelenül csapongó emlékképek szituációiban is morbid képösszerakóiban, Krúdy vörös postakocsis, két domb között eltűnő-elúszó világában (Gyermekkori emlékeim, Hét bagoly). A meseelemek szinte gyermekies kiszűrése, felnagyítása, hangulattelítése a Mesék Daninak I–III.

Merengés sorozatában grafikai átlényegítéssel megadja a „cselekmény” objektumát, színhelyét: röntgen-

felvétel áttetsző felbontásában az emberi agykoponyát, hogy aztán színes álmvilágot teremtsen. Keményebb struktúráképzéssel egy leszíntelenített (lelki)világot közvetít fanyar ironiával. Ez a fíntor a bemutatott grafikai anyag teljes egészének szemléletére is jellemző.

Az installációs megoldás jól átgondolt rendezői változtatása megfelelően adott teret Kovács Johanna emléképi képtöredékeinek, struktúrába ágyazott korrektúra-jeleinek. Ezúttal is igazolódott, mint az Orvostudományi Egyetem megelőző kiállításain Velényi Rudolf művészeti vezető anyaghoz kapcsolódó fotódokumentációs ráfigyeltetése. Az öt darab 100 cm x 120 cm-es fotón más léptékű megközelítésben Kovács Johanna grafikáinak érzékeny, asszociatív kuszaságaiban eltűnő vonalaiba pillanthatunk be – felfedezve, a részletben is részletet”.¹

Díjai:

- 1979 • Stúdió-díj
- 1980-82 • Derkovits-ösztöndíj
- 1985 • a Dunai Cementmű díja a váci művészeti fesztiválon
- 1990 • Salzburg város ösztöndíja
- 1997 • a Hét c. bukaresti folyóirat grafikusai díja

¹ Szulovszky 1982B.

Egyéni kiállításai:

- 1972 • Petőfi Művelődési Ház, Bukarest
- 1978 • DKV irodaház, Százhalombatta
- 1979 • Ifjúsági Ház, Nagykőrös
- 1980 • Madách Művelődési Központ, Vác
 - Stúdió Galéria, Budapest
- 1981 • Ifjúsági Ház, Szeged
- 1982 • Iskola Galéria, Százhalombatta
 - **DOTE Galéria, Debrecen**
 - Lila Iskola, Budapest
- 1983 • Ifjúsági Ház, Nagykőrös
- 1985 • Kölcsey Művelődési Központ, Debrecen
- 1986 • Kúria, Tápiószéle
- 1987 • Katona Lajos Könyvtár Galéria, Vác
- 1988 • Jeruzsálem Színház, Jeruzsálem
- 1989 • Kastély Galéria, Szirák
 - Matrica Múzeum, Százhalombatta
- 1990 • Chagall Galéria
- 1993 • Csók Galéria, Budapest
 - Árkád Galéria, Budapest [László Bandyval]
- 1995 • Kísértethajók – illusztrációk Csiki László verseihez, Balassi Könyvesbolt, Budapest
- 1997 • Ökolegium Galéria, Budapest
- 1998 • Sókolonc, Bálint Zsidó Községi Ház, Budapest

25. Jankovics Marcell: animációs metamorfózis és etno-art

A műfaji határokat tágító, úttörő és emlékezetes kiállítások közé tartozott az is, amely 1982. június 4-én nyílt meg:

„A DOTE-galéria Jankovics Marcell Kossuth-díjas rajzfilmrendező tárlatát rendezte meg jubileumi. 25. kiállításaként – ezzel is fogékonyságot bizonyítva a műfajok sokrétűsége iránt.

Egy mozgóképekben gondolkodó–alkotó ember kimerített képkockái, a részek részei vissza tudják-e adni az egész hangulatát, élményét? Nem fából vaskarika filmesnek kiállítás? Feloldható-e ez az ellen-tét? – A kérdés merevségét oldja Einstein megállapítása: „A klasszikus fizika szempontjából a két kép – dinamikus és statikus – teljesen egyenértékű”.

A kiállítás fő vonalát az eddigi legtökéletesebb, legjobban megoldott mesefilm, a Fehérlófia anyaga adja. Jankovics lelkiismeretes rendező, elmélyed a mesék, a mesei-mítoszi struktúrák tanulmányozásába. Így filmjének készítésekor nem a könnyebb „natúrfilmes” utat választotta; hanem animációs metamorfózis révén teremtetten mítoszi-képi világát, archaikus szimbólumok (világfa, nap, hold) és jól értelmezett népművészeti motívumok felhasználásával. Az ősi vörös-sárga-kék színek – az alapszínek – tudatos kezelésével, az árnyalatok térformáló erejének kiaknázásával az egyes képkockák önmagukban is szuggesztív erővel hatnak.

Az időbeliség az egyes epizódok különböző fázisainak egymás mellé rendelése által érzékelhető.

A kiválasztott jelenetek, kockák telitalálatok: a mese cselekményének kritikus s egyben jellegzetes pontjai (a világfa-tejút-kancaanya, az alvilág ábrázolása stb.). A film élményét át nem élt tárlatlátogatókat jól segíti az egyik kiemelt helyen levő tablóra kasírozott, a Fehérlófia tartalmát leíró-megjelenítő színes füzetecske. Ezáltal könnyebben illeszthetők a képek a mese eseménysorába.

A tárlat másik vonala, a Fehérlófia közvetlen előzménye, a János vitéz és a Magyar népmesék sorozat Ezekben jelenik meg az igény a népművészeti motívumok rendszerbe szervezésére, okszerű felhasználására. Képsoraiban Jankovics konkrét instrukcióin keresztül tekinthetünk be az animációs metamorfózis lényegébe. Ennek segítségével tudja a mozgás-fejlődés-változás hordozta többletje-lentést kibontani. A Magyar népmesék paraszti hangulatot árasztó kockái mesekönyv-illusztráció gyanánt is kínálják magukat.

Jelzésszerűen kap helyet a korábbi alkotói korszak. A Hídatatás karikatúraszerű képei így a filmből kiragadva is igen, élvezetesek, egyszerű, a lényegét kiemelő groteszk stilizáltsággal. A Küzdők idősikra lebontott fázisai révén képes visszaadni a film gondolatiságát: igazán nagy teljesítményt csak teljes, kíméletlen odaadással lehet elérni – legyen az művészi, vagy akár „hétköznapi” munka.

Az értő, gondos válogatásrendezés segítségével ezt az újszerű, eredeti vállalkozást kitűnően oldotta meg a DOTE-galéria. A fából vaskarika sikerült.

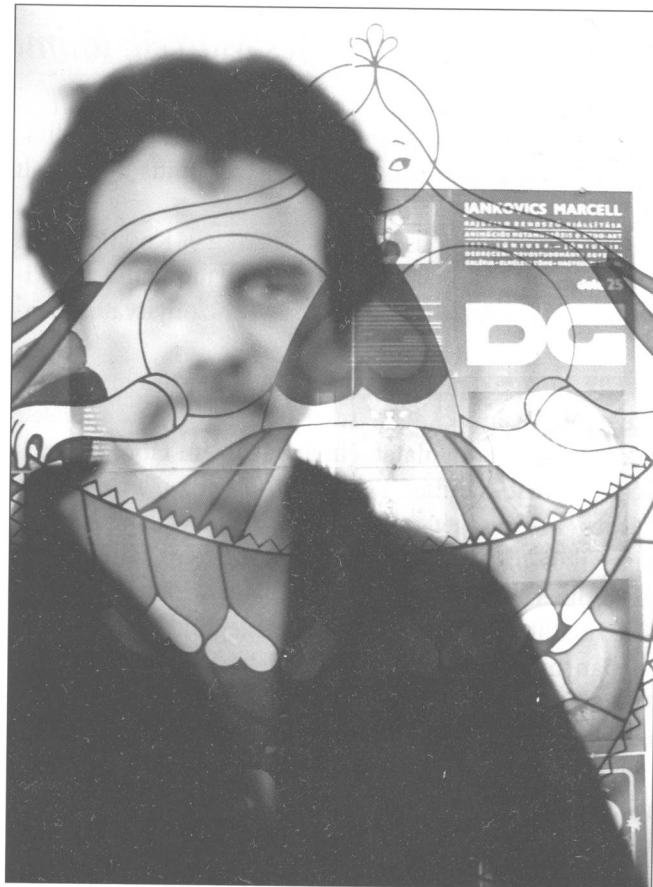
Az érdeklődésre való tekintettel a kiállítás a tervezettnél hosszabb ideig, június 22-ig tekinthető meg” – írtam.”¹

„Jó emlékként őrzöm a debreceni kiállítást. Mint a listából kiderül, ez még a legelsőkhöz tartozik. Egy úr szeretett volna vásárolni. Eszembe sem jutott, hogy eladjak. A filmcelleket nem tartottam, tartom egyéni műalkotásnak, ami meg saját kezű munkám volt, azt magam szerettem volna megőrizni. De jól esett a kérés, hízott tőle a májam. Különösen azért, mert a ,81. október 22-i filmbemutató után bukásként éltem meg, hogy csak 420 ezer nézője volt. Ehhez a számhoz Hajdú-Bihar m. kivételesen magas nézettséget produkált (48 v. 49 ezer nézőt) a többi megyéhez képest. (Idő előtt, a Vuk december 5-i bemutatója miatt vették le a mozik műsoráról. A kiállítást Hoppál Miska barátom nyitotta meg.”

Kitüntetések, díjak:

- 1974 • Balázs Béla díj
- 1978 • Kossuth díj
- 1982 • Ifjúsági díj
- 1984 • Érdemes művész
- 1988 • Életfa díj
- 1995 • Csillag Albert Emlékjutalom
- 1998 • Magyar Köztársaság Középkeresztje
- 2000 • II. kerület díszpolgára
- 2002 • DUNA TV Pátria díja
- 2004 • Magyar Művészetért
- 2007 • Árpád emlékdíj
- 2007 • Emléklap a lakiteleki találkozóról
20. évfordulója alkalmából
- 2007 • Prima primissima díj, Népművészet és közművelődés kategóriában
- 2008 • XII. kerület díszpolgára
- 2008 • 56-os Alapítvány Emléklapja és plakettje
- 2009 • WCC Leonardo da Vinci Award
- 2010 • Kölcsey Társaság emlékplakettje
- 2010 • Klingsor-életműdíj, Pozsonyi Animációs Biennálé (BAB)

¹ Szulovszky 1982c.

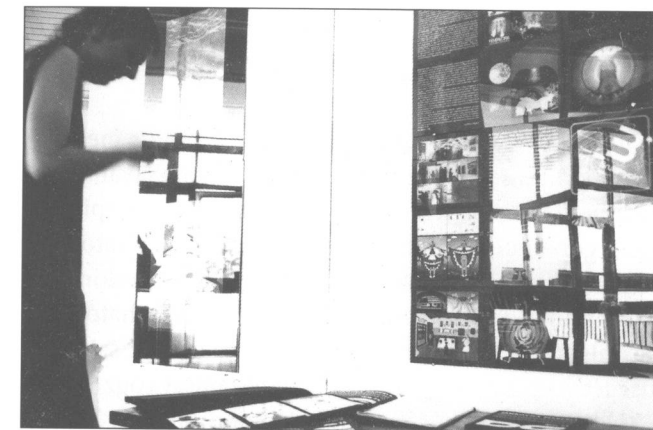

- 2012 • Nógrád megye Madách Imre díja
- 2012 • Árpád Pajza-díj
- 2013 • Magyar Köztársaság Középkeresztje a csillaggal
- 2013 • Magyar Örökség-díj
- 2014 • Nemzet Művésze
- 2015 • Győri Könyvszalon Alkotói díj
- 2015 • Szent Márton-díj

Fontosabb kiállítások:

- 1973 • Petőfi Irodalmi Múzeum
- 1982 • DOTE Galéria, Debrecen
- 1982 • Művelődési Ház, Dorog
- 1983 • Almássy téri Szabadidő Központ, Budapest

- 1984 • Művelődési Ház, Celldömölk
- 1994 • Magyar Intézet, Róma
- 1995 • Barcsay Iskola, Szentendre
- 1996 • Ifjúsági Ház, Nyíregyháza
- 1997 • Budapest Bábszínház
- 2002 • Művelődési Ház, Békéscsaba
- 2002 • Erdei Ferenc Művelődési Központ, Kecskemét
- 2002 • Magyar Intézet, Szófia
- 2002 • Vincze Galéria (Szent Mihály kápolna), Budapest
- 2006 • Gyöngyös
- 2007 • Tatabánya
- 2009 • Forrás Galéria, Budapest
- 2010 • Szombathelyi Képtár
- 2010 • Debrecen, Kölcsey Művelődési Központ
- 2010 • Magyar Intézet, Pozsony
- 2010 • Forrás Galéria, Budapest
- 2010 • Pásztó
- 2011 • Kecskeméti Animációs Filmfesztivál
- 2011 • Tihany
- 2011 • Szada

- 2011 – 2012 – 2013 – 2014 • Országos vándorkiállítás a Tragédia képeiből
- 2012 • Forrás Galéria, Budapest (Gesta ungarorum)
- 2012 • Székesfehérvár, Vörösmarty Színház (Gesta ungarorum)
- 2013 • Budakalász, Faluház (Gesta ungarorum)
- 2013 • Sárvár, Nádasdy Vár, Könyvtár (egyidejűleg a vándorkiállítással)
- 2013 • Klebelsberg Kultúrkvária
- 2013–2014 • Székelyföldi vándorkiállítás
- 2013 • Róma, Magyar Intézet (a Tragédia képei)
- 2014 • Esztergom, Tárlak Galéria (Gesta ungarorum)
- 2014 • Budapest, Várnegyed Galéria (Tragédia, Ének a Csodaszarvasról)
- 2015 • Pécs, Total Art Galéria (Bibliafilm képei)
- 2015 • Kisinyov (Ének a Csodaszarvasról képei)
- 2015 • Orosháza (Magyar népmesék, Mondák a magyar történelemből képei)
- 2015 • Milano, Világkiállítás, Magyar pavilon (Gesta ungarorum)

26. Mészáros Géza: papírreliefek, gobelinek

Az 1982. november 19. és december 3. között megrendezett kiállításon úttörő technika alkalmazásával szembeülhettek az érdeklődők. „Mészáros Géza papírreliefjei, gobelinei befogadásához mindennap látott és észre nem vett környezetünk esztétikájának tudomásul vétele szükséges, művei „egy meg nem pillantható világ hasonlatai”. A szokatlan anyagnak, a papírnak sajátzerűségét használja fel érzékeny benyomásai rögzítésére. A több-nyire hideg színek használatán kívül mélyebb-lazább karcolásokkal, a papír rostjainak, redőinek láttatásával, a struktúrában váltva kötél lenyomatok alkalmazásával teremt képi világot (Kék torony, Aszfaltvörös triptichon). Nem az a fontos, amit látunk, hanem ahogy látunk: mit gondolunk-érzünk. Éppen ezért tud zenei emléket felidézni A Kékszakállú herceg vára gobelinjén és mintegy színtervnek használt papírreliefjén.

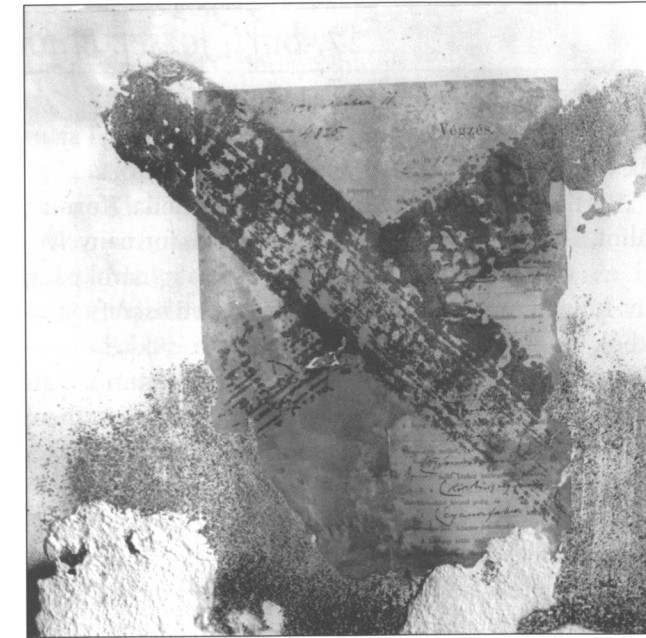
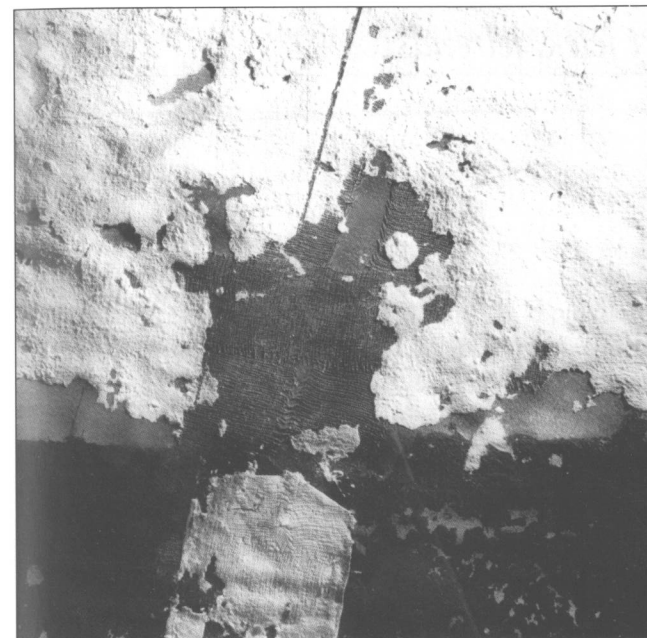
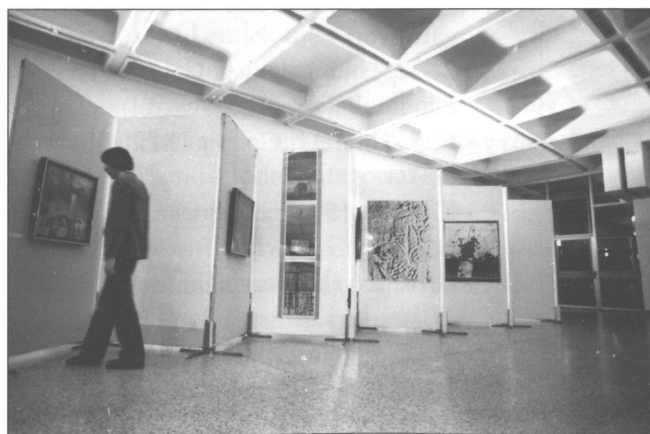
Mészáros konkrét megjelenítéssel támpontot is ad. Egy bírósági végzést papírmasszába applikál, s vastag vonallal áthúzza – máris kész a feszültséget teremtő, ideget, bosszúságot őrlő Malom. Aktfotókat montíroz, hogy erotikus asszociációval egy papír mandula alakú hasítását társíthassa hozzá (Atmoszferikus táj). Bár ezek

a képek konkretizálódásukkal, hangulatukkal eltérnek, mégsem hatnak idegenül”.¹

Díjak:

- 1982 • Cagnes-Sur-Mer, XV. Festival International de la Peinture, Mention Speciale de Jury.
- 1987 • 3. Internationaler Farb-Design-Preis, Stuttgart Preis Didaktik
- 2004 • Mednyánszky László díj

Ösztöndíjak:

- 1971-74 • Derkovits Gyula képzőművészeti ösztöndíj
- 1978-79 • Brüsszeli Academie Royale des Beaux-Arts
- 1981-84 • Honvédelmi Minisztérium ösztöndíja
- 2005 • Római Magyar Akadémia ösztöndíja

Egyéni kiállítások

- 1977 • Műcsarnok, Kamaraterem, Budapest
- 1982 • DOTE Galéria
- 1987 • Sala Gaudi, Barcelona;
- 1988 • Galerie d'Orsay, Párizs;
- 1996 • Vasarely Múzeum, Budapest;
- 1997 • Galeri Deco, Aalborg;
- 2000 • EXPO 2000, Hannover (Magyar Pavilon)
- 2004 • Imperial Galeria, Karlovy Vary
- 2006 • Párizs, Ateliers de Sienne; Tours; Gif-sur-Yvette; Marcoussis; Loches; Dourdan;
- 2008 • Galerie Art Present, Párizs

- 2009 • Salle Capitulaire Paroisse Saint-Philibert de Tournus, Burgundia
- 2012 • Stuttgart, Ungarische Kulturinstitut
- 2013 • Duna Palota, Budapest
- 2013 • Országos Széchényi Könyvtár, Corvina Termek retrospektív kiállítás

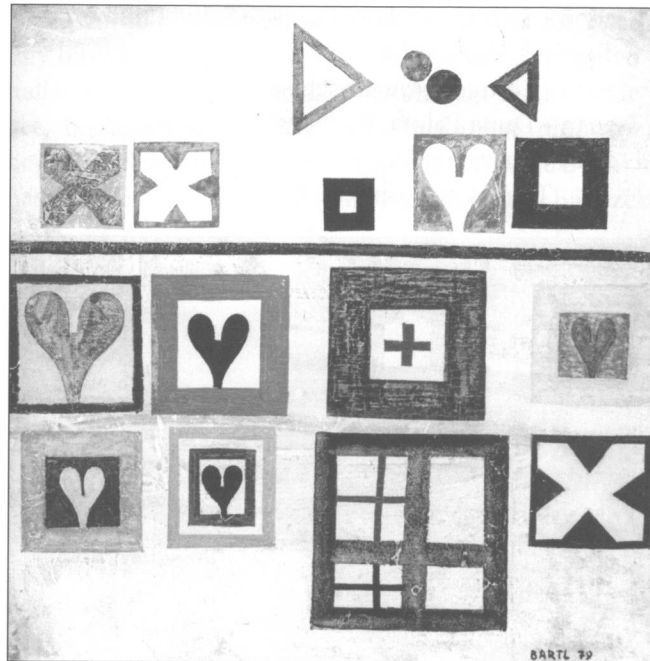

27. Bartl József: etno-art jelek, jelrendszerek

1982. december 10. és 24. között igazi karácsonyi ajándék volt az elismert mester tárlata. Ezt írtam róla:

„Bartl József a szentendrei iskolához (Vajda, Korniss, Bálint, Deim) fűződő elkötelezettségével, formanyelvvel ... szimbólumokat – kereszt, kopjafa, sarokpánt, szív-tulipán motívum stb. – emel ki eredeti összefüggésükből, és felhasználásukkal, átértelmezésükkel, valamint négyzetraszttereivel igen összetett struktúrákat alkot. Munkái az etno-art-nak, a néprajz művészetbeni felhasználásának már-már határesetei. Csak utalásszerűen jelennek meg etnikus specifikumnak tekinthető motívumok – de megjelennek, s ezáltal sikerül elkerülnie Kassákék buktatóját, nem válik teljesen gyökértelen né művészete. Érezve Lukács György figyelmeztetését, hogy a modern geometrizmus elvileg emberellenes, a

106/1

106/2

négyzetrasztterek egyhangú feszültségét vissza-visszatérő antropomorf kopjafa-bábukkal, tökök, illetve szív-motívummal oldja (Titusz, Lila szívforma).

A bemutatott 30 táblakép és tíz szitanyomat jól válogatott keresztmetszet, visszaigazolás a Műcsarnokban megrendezett 1980-as kiállítására, mindarra, ami a motívumvariációk sokrétűségében, hatványozott kibontásában analógia a népművészetben fellelhető egyetemes-ségre-egyesítésre.

Különösen Bartl kiállításán érvényesült jól a DOTE Galériában már megszokott installációt kiegészítő fotó-dokumentációs figyelemterelés. A nagyméretű fotók a tárlatok belső összefüggésrendszerébe illeszkedtek, új és új megközelítésbe helyezték a kiállítók képi és gondolati világát”.¹

¹ Szulovszky 1983a.

Visszatekintve a debreceni tárlatára, 1986-ban ezt írta levelében Bartl József: „A DOTE galériabeli ’82-es kiállítás egyfajta összegzés volt a részemről. Azóta fehér alapú pasztózus képeket festettem. E korszakot márciusban a Gödöllői Múzeumban rendezendő tárlat összegzi majd. Most egy színesebb világ következik.”

Aki ismeri művészetét, tudja, hogy az 1970-es, 80-as évek fordulóján Bartl kompozíciói síkszerűekké váltak. A fehér lett képeinek meghatározó színe. A képfelületet jellegzetes motívumai ritmikus sorok-ban, gazdag variációkban jelentek meg. A 80-as évek derekán jelzett színesebb világ helyett az 1990-es évek elejétől festészete komorabbá vált, sötét színű, nagyméretű műveket alkotott.

2013. július 17-én hunyt el.

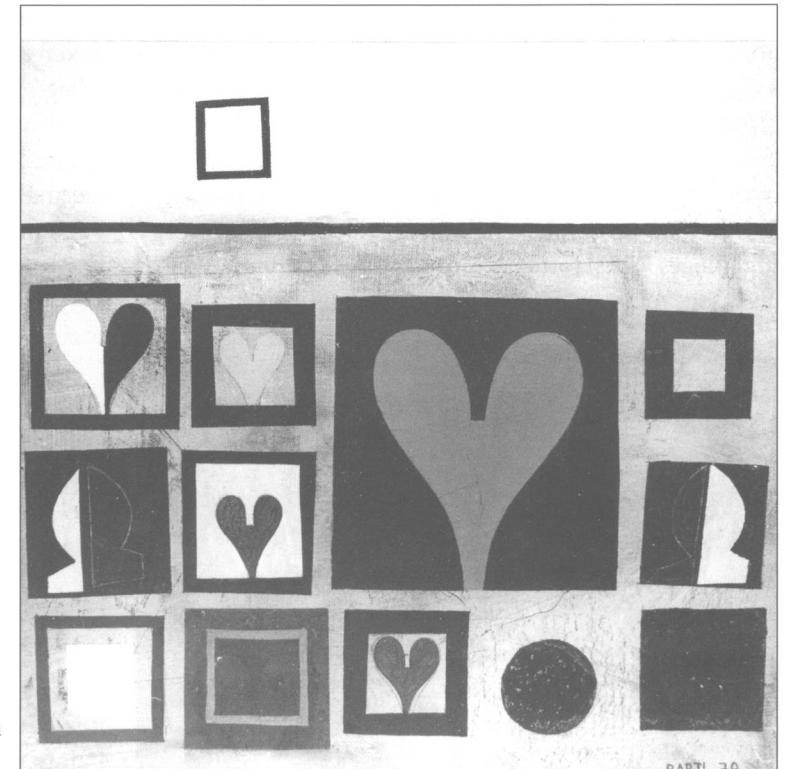
Díjai, kitüntetései:

- 1963 • KISZ-díj
- 1964-1967 • Derkovits Gyula ösztöndíj
- 1976 • az V. egri Akvarell Biennálén a Magyar Népköz társaság Művészeti Alapja díja
- 1981 • a szolnoki Festészeti Triennálé díja
- 1995 • Munkácsy Mihály-díj
- 2000 • a XXIII. kerület díszpolgára
- 2005 • Baden-Württemberg művészeti díja
- 2009 • A Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztje

Egyéni kiállításai:

- 1963 • Mednyánszky Terem, Budapest
- 1973 • Sugárbiológiai Intézet
 - Művésztelepi Galéria, Szentendre [Ligeti Erikával]
 - Arany János Múzeum, Nagykőrös
- 1976 • Csepel Galéria, Budapest
- 1978 • Csili Galéria, Budapest
- 1979 • Pécsi Galéria, Pécs [Lux Antallal, Misch Ádámmal]

- 1980 • Műcsarnok, Budapest
- 1981 • Szolnoki Galéria, Szolnok
 - Magyar Nemzeti Galéria, Budapest
- 1983 • Átrium Galéria, Budapest
- 1984 • Műhely Galéria, Szentendre
- 1985 • Kis-Duna Galéria
 - Hungart-Impo-Galerie, München
- 1986 • Medgyessy Terem, Debrecen
- 1988 • Vigadó Galéria, Budapest
- 1992 • Szentendrei Képtár, Szentendre
- 1994 • Kaposfüredi Galéria, Budapest
- 1995 • MHB Immo Art, Körömdi Galéria, Budapest
- 1996 • Műhely Galéria, Szentendre [Holdas Györggyel, Jávor Piroskával]
- 2003 • Budapest Galéria [Vizsolyi Jánossal]

107/1

28. Polgár Ildikó: ünnepi és hétköznapi csendéletek találva

Az 1983. február 25. és április 10. között megrendezett kiállítás is kedvezett a képzőművészet ingyenceinek.

„Az Orvostudományi Egyetem Galériája ezúttal ünnepi és hétköznapi csendéletekét tálalt. Szecesszizáló, finom mívű teáskészlet. néhány darabját, kerámiából naturalisztikusan formált, természetű citrommal, cukorral, habostortával. Az idillinek tűnő csendélet mindennapi kontrasztja sörös- és kólásüveg, papírzacskó, konzervesdoboz átlényegített rozsdabarna cserépvalósága. A galéria kiállításán hétköznapijaink tárgyait tárja elének agyagba-fajanszba merevítve Polgár Ildikó, nem kevés iróniával hazudtolva meg mindennapi tárgyaink racionalitását.

Hogy körülkeretezett csoportokba szervezve kitapintható ez a felhang, az értő, odafigyelő rendezésnek köszönhető, ami nemcsak légiesen tudta tálalni a cserépből készült, ellebegő habostortákat, tárgyhalmazokat, hanem illő szellemiséggel-szellemességgel; hangsúlyozta már-már szürnatúr valósággá, hihetlenségében is hihetővé téve a használati tárgyak sokaságát – egy függőleges, akasztott tányérra simuló két sütemény groteskségével.

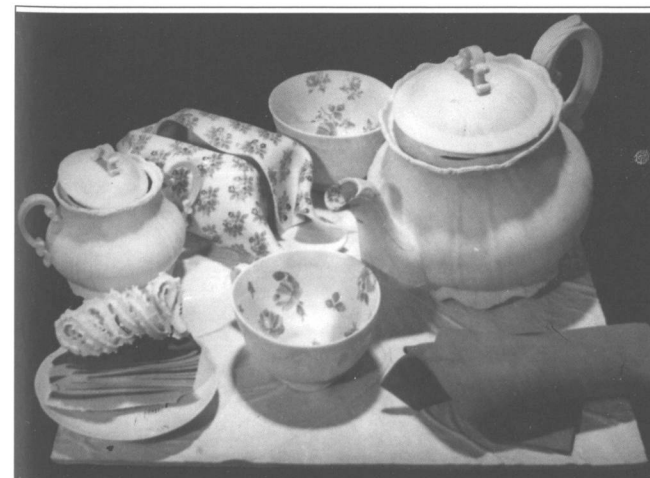
A 60-70 centiméteres stilizált nő idoljai finoman egyensúlyoznak az átértelmezett nipp és az autonóm jellegű plasztika között. Érzékeny, olykor merész színkezeléssel sikerült elérnie agyag és porcelán együttes, technológiai „bravúrként is számottevő, intarzaszerű használatát.

Nemcsak az idoloknál, hanem már a pop-artosan naturalista pólyásbabák megformálásában is igénybe veszi e megoldást. A Születés anya és csecsemő térplasztikája mehökkentő, tényszerűen tiszta.

Az anyaság személyiségformáló erejét, az anyagyermek bensőséges kapcsolatát vissza-visszatérően fogalmazza meg égetett grafikáin, plasztikait és grafikai lenyomatain, pozitív-negatív formák, árkok-kitüremkedések ritmusának alkalmazása mellett felhasznál szitanyomattal porcelánra vitt fotókat is. A költőhöz, József Attilához való viszonyát viszont már nem tudja megfelelő erővel montírozni, interpretálni. A tisztelgő gesztusnál többet, önálló mondandót csupán egy plasztikája nyújt: az emlékező távolságot jelző fehérségben két, József Attila kötet mellett emelkedő kenyérszelet-halom a maga prózaiságával válik költészetté.

Bár a galéria egyik legnagyobb erényének számít mindig a kiállított anyag belső összefüggésire figyelő – nagyméretű fotódokumentációval ezekre felfigyeltető bemutatása, most különösen hangsúlyoznunk kell, Velenyi Rudolf művészeti vezető az anyag tematikai bontását is figyelembe vevő installációs munkáját. A kiállított tárgyakhoz hasonlóan magas színvonalú rendezésnek köszönhetően egyetérthetünk Mario Vigna professzorról: „Polgár Ildikónak sikerült meglevenítenie egy jelentéktelennek látszó, de művészeti értékekben mégis gazdag világot, amely a szemlélőt várszába vonja az élet töredékeinek tiszta költészetével”.¹

¹ Szulovszky 1983b

Az újító hajlamú alkotó azóta is komoly szakmai elismeréseket vívott ki, többek között az általa kidolgozott fotókerámia-technikával.

Díjai:

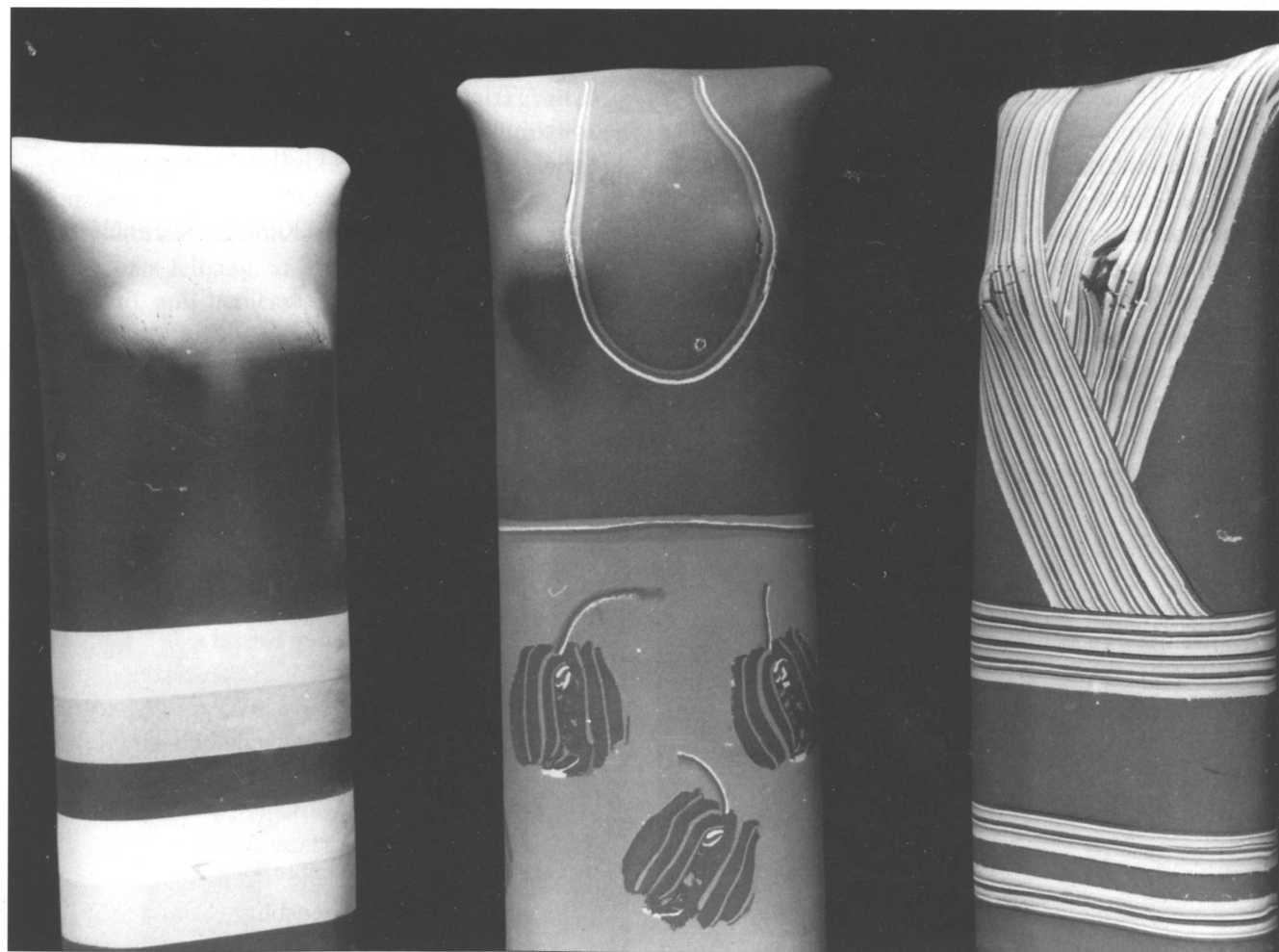
- 1973 • KISZ-díj
- 1977 • Faenzai Kerámia Biennálé, a köztársasági elnök aranyérme
- 1978 • V. Országos Kerámia Biennálé, Pécs, a Művészeti Alap díja
- 1980 • VI. Országos Kerámia Biennálé, Pécs, II. díj
- 1983 • a Művelődésügyi Minisztérium nívódíja
- 1984 • Munkácsy-díj; I. Nemzetközi Minikerámia Triennálé, Zágráb, aranyérem
- 1985 • a Faenzai Kerámia Biennálé, aranyérem
- 1986 • Elismerő oklevél kiváló minőségért, Mino (Japán)
- 1994 • Kairói Nemzetközi Kerámia Triennálé, I. díj

Egyéni kiállítások

- 1969 • Centre Oecumenique, Genf
- 1977 • Pataky Művelődési Központ
- 1978 • Fazekas Ház, Tihany
 - G. Rzezby, Varsó
 - Színházterti Galéria, Pécs
- 1979 • Iparművészeti Múzeum, Budapest
 - Zwinger, Kőszeg
 - Nagy Balogh J. Terem
- 1980 • Kuvait
 - G. La Loggia, Bologna
 - Handwerkskammer, Kassel
 - Művelődési Központ, Zalaegerszeg
- 1981 • Bartók Béla Művelődési Központ, Szeged
 - Galerie Köster, Mönchengladbach (NSZK)
- 1982 • Műcsarnok, Budapest
 - Galerie Arndt, München
 - Magyar Kultúra Háza, Berlin
- 1983 • Kápolna, Boglárlelle
- 1984 • B7G Galerie, Regensburg (Német Szövetségi Köztársaság)

- 1985 • Galerie Buntspecht, Freiburg (NSZK)
 1986 • C. E. P. A. C. Galerie, Caen (FR)
 1987 • Művelődési Központ, Nyíregyháza
 • Bielefeld (Német Szövetségi Köztársaság)
 • Múcsarnok, Győr
 1988 • Norvég Művészeti Szövetség Kiállítóterem, Oslo
 1989 • Iparművészeti Múzeum, Trondheim
 • Galerie H. Schneider, Zürich
 1990 • Westerwald Museum, Höhr-Grenzhausen (D)

- 1991 • Museo Civico, Bassano del Grappa (OL)
 • Galerie Ewers, Köln
 • Galerie Amann, Bern
 1994 • Otwarta G., Wrocław
 • Charlotte Hennig Galerie, Darmstadt (D)
 1995 • Török Ház, Alsóörs
 2002 • Hegyvidék Galéria, Budapest
 • Batthyány-kastély, Kőrmend
 2003 • Porcelán Múzeum, Andene (Belgium).

29. Tóth József: Füles mester félszáz reklámplakátja

Az egyik legsikeresebb kiállításra került sor 1983. május 20. és június 3. között, amelyről ezt írtam: „Mitől jó egy kereskedelmi plakát? – foglalkoztatott a kérdés a DOTE Galéria tárlatán és a megnyitót követően Tóth József – közismert becenevén: Füles – reklámfotóinak diavetítésén.

Mindenesetre nemcsak attól, hogy – többnyire elvárásnak megfelelő, kötelezőnek mondható jelleggel – egy csinos, 18-25 év közötti szépség áll be a fényképező-

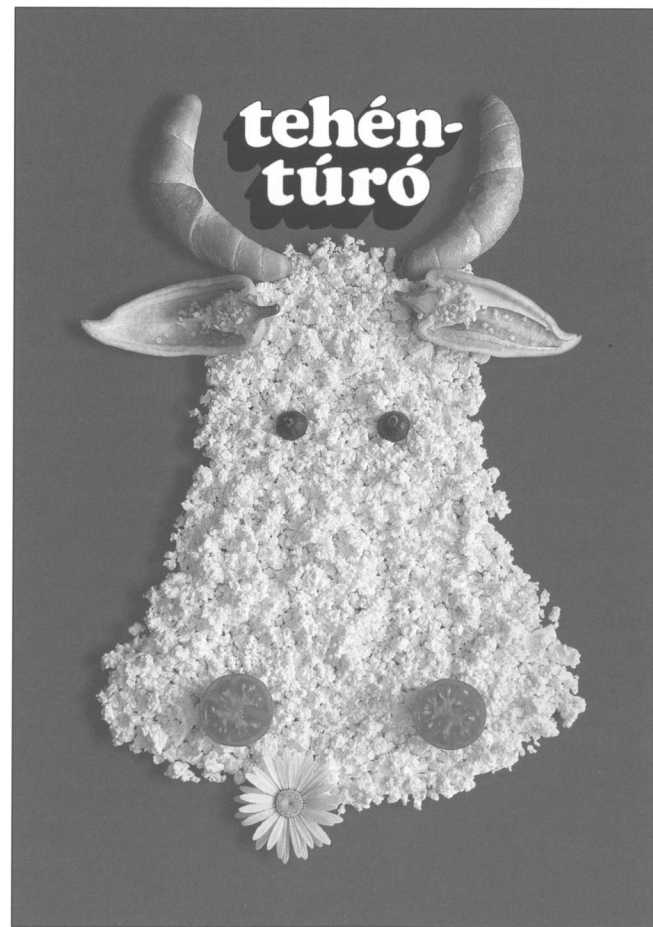
gép elé a pro-pagálandó tárgy társaságában, vagy akár anélkül (VIDEOTON Rt. poszter). Szemgyönyör-ködötően ilyen módon is lehet eleget tenni a „megrendelői” és nagyközönségi igénynek. A megfotózás mikéntje számít: Tóth a nőiség hol visszafogott (Traubisoda plakátok), hol hang-súlyozott (Mechanikai Művek posztere) megörökítésével éri el – olykor túllépve az elvárt illusztratív jelleget (Metalloglobus 1983-as naptára).

Reklámszövegre épülő meghökkentő – emlékezetben könnyen rögzülő – képi rájátszásokat, vizuális poénokat alkalmaz („megőrzi bőre rugalmasságát” szlogenre utaló NIVEA-lakat társítás, vagy a „percek alatt kész az ebéd” lábasba rakott csörgőorakonzerve).

A Lady camea plakátok visszafogottan sminkelt, színekre hangolt modellje minden évszak-ban kozmetikumának időszerűségéről győzi meg a fogyasztót.

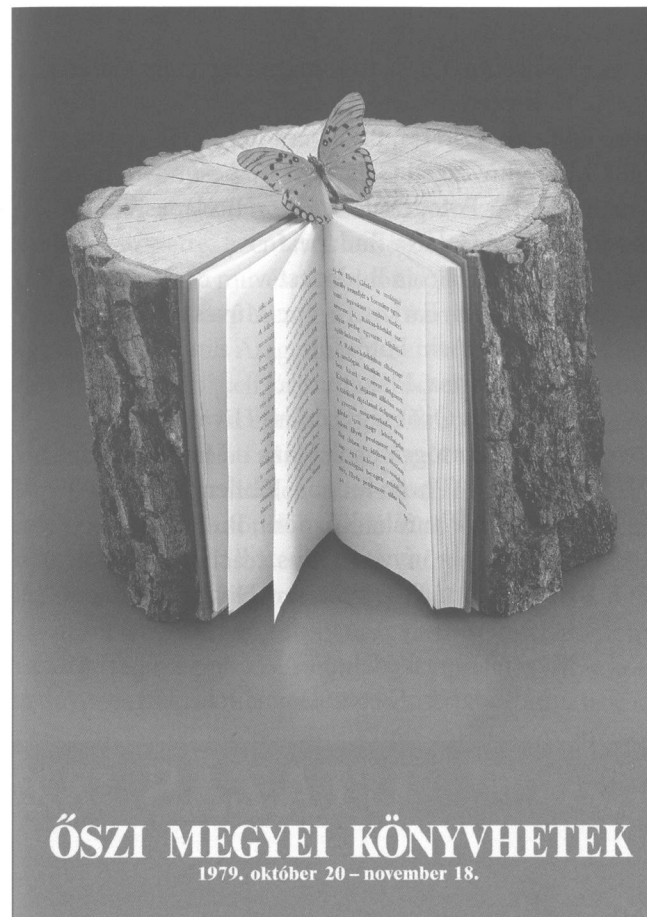
Új, gyakran abszurd környezetbe helyez olykor már önmagukban is szimbólumjellegű tárgyakat: hanglezet állítva zongorabillentyűk közé a Hungaroton

hanglezet hetekre asszociálva. Utazás '83 poszterének táskafüles földgömbje és a Hungarian Digest Magyarországi tükrözött térképes-nemzeti színes pillangója minden szövegnél sokatmondóbb az idegenforgalmi propagandában.

Jól komponált képkivágásban néhány elemmel esztétikusan figyeltet a reklámozott termékekre (tejtermékek sorozata). Játékos, szellemes a konkrét dolgok (túró, kifli, paprika, retek) kötött, tárgyi valójából tehénportrévá váló kedvesen ötletes elvonatkoztatása (Tehéntúró plakát) méltán lett pár esztendeje az év legjobb kereskedelmi plakátja, mint ahogy lehetett volna a Temaforg kézimunka fonalakat bűbájosan hirdető, színesen kötött tappancsos, dekoratív macskája is.

Tóth József ötletgazdagsággal, találó, az apró mozzanatokra is figyelő beállításokkal, egyér-telmű képi információk továbbításával, a közeleső színekre és azok árnyalataira komponálva teremti meg színben is a reklámszituációt, mintegy hitelesítve a különböző területeken egyre inkább alkalmazott reklámfotó szükség-szerűségét. Mindezt hangsúlyozta a kiállítás rendezési koncepciója, a falakról már ismert, az utca hangulatát felidéző nagyméretű Róna üdítővel indítva – zárva a többszörösen ismételt, teljes borítású, falragaszokra emlékeztető Utazás '83 plakátokkal.

Középpontba került a reklám – középpontba került a reklámfotó(s).

„Pályafutásom alatt az első egyéni kiállításom volt a debreceni. A legmaradandóbb az a baráti gesztus, ahogy Velényi Rudi gondozta, ahogy kollegáktól meg nem szokott lelkesedéssel és tehetséggel készítette elő és rendezte ezt a számomra igen fontos ügyet. Azóta kedvet kaptam a pesti kiállításához is, pedig nem ambicionáltam különösképpen képeim mutogatását. Az elmúlt időszakban más városokban is eldönthették utólag, hogy

érdemes volt-e közszemlére tenni az elmúlt pár év zseniálisait. 2000-ig több száz kereskedelmi plakát, prospektus és naptár bizonyítja elkövetett bűneimet, melyek nemzeti gyűjteményeinkben várják feltámadásukat. 2000-ben a könyvkészítés Ámorának nyila eltalált. Ebből a szerelemből születtek alábbi műveim: Magyar fényképészek arcképcsarnoka (2001), Füles mester mosolyalbuma (2001), Füles mester képeskönyve (2002), Középkori magyar templomos könyv (2004), Zsinagógák Magyarországon (2005), Füles mester panoptikuma (2005), Petőfi fényképezőgéppel (2005), Karikatúrák

1965 (2006), Rudas gyógyfürdő (2007), Reklámfotók (2007), A hegedű mosolya (2008), Múltunk hidjai (2008), Radnóti 100 vers 100 kép (2009), FOTÓ háország jeles katonái (2011, társszerzők: Kresz Albert, Markovics Ferenc), Rejtőzködő Budapest (2011), Szentendrei festők arcképcsarnoka (2012).

A szerelem tart. Köszönöm, jól vagyok.

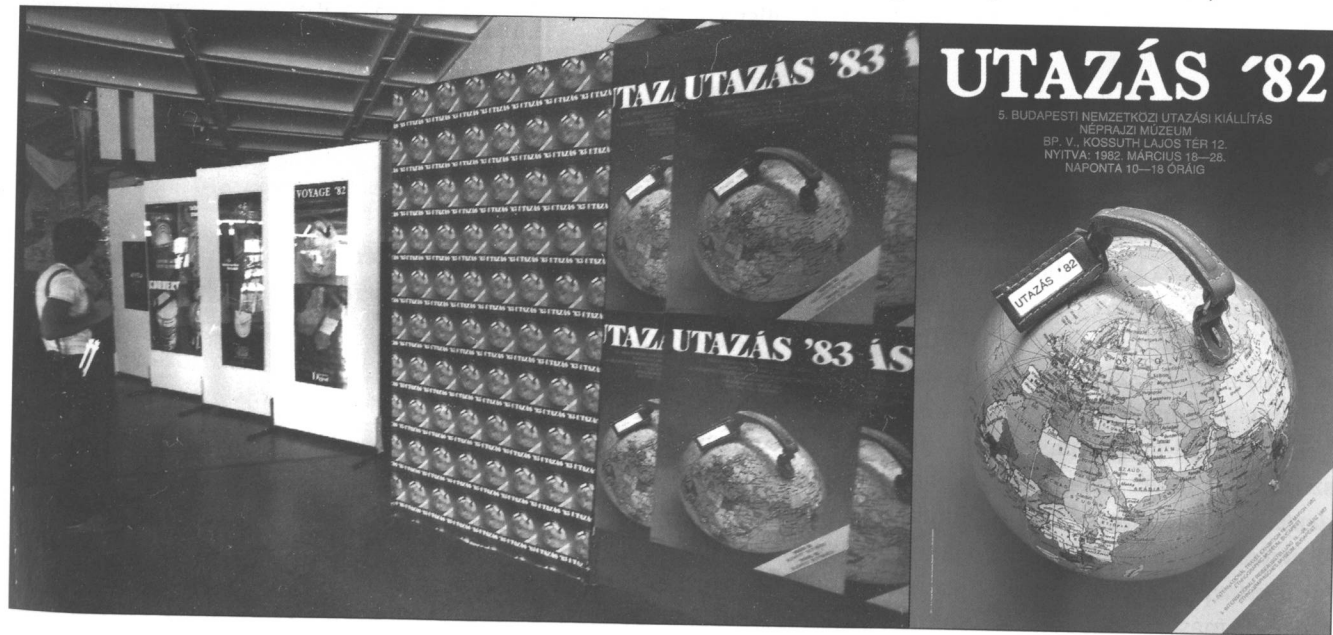
Egyébként dolgozom, dolgozom, dolgozom és sokat és sokszor ismétetek magam után. Pályafutásom elején azt hittem, minden nap készítek egy jó képet. Ma azt, hogy minden évben. Ez azonban hiú ábránd.”

Díjai:

- 1978 • Balázs Béla díj
- 1980 • Magyar Reklámért
- 1983 • Pécsi József díj
- 1988 • Magyar Népköztársaság érdemes művésze
- 2001 • Magyar Fotóművészek Szövetsége életműdíja
- 2004 • Magyar Alkotóművészek Országos Egyesülete, Nagydíj
- 2008 • Magyar Köztársaság kiváló művésze

Egyéni kiállításai:

- 1983 • Debreceni Orvostudományi Egyetem Galéria, Debrecen
- 1986 • Vigadó Galéria, Budapest
- 1988 • Fotóművészeti Galéria, Budapest
- 2001 • Magyar Fotográfusok Háza, Budapest
- 2001 • Vintage Galéria Budapest
- 2005 • Vintage Galéria Budapest
- 2006 • Dunakeszi, Farkas Ferenc Művészeti Iskola
- 2007 • Pécs, Mecseki Fotóklub
- 2007 • Nagykanizsa, Plakátház
- 2009 • Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, Budapest
- 2010 • Magyar Fotográfusok Háza – Mai Manó Ház, Budapest (Photo ludens. Jubileumi kiállítás)
- Óbudai Kulturális Központ, Budapest (100 vers 100 kép c. könyv fotóillusztrációinak vetítése)
- XII. kerületi Polgármesteri Hivatal, Budapest (A hegedű mosolya)
- Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum, Budapest (Legendás manekenek)

30. Klimó Károly: kozmikussá váló limlomok

Az emlékezetes tárlatok sorába tartozik az 1983. december 2-án megnyílt kiállítás.

„A kollázs „inkább emlékeztet a varázslat műveletére, mint a festészetre. Ezenkívül kétségbe vonja a személyiséget, a tehetséget, a művészi tulajdonjogot és azt a sok egyéb gondolatot, ami szép csendesen gyökeret vert az elhülyített agyvelőkben”. Louis Aragon 1930-ban leírt sorai Klimó Károly DOTE galériabeli tárlatán idéződtek fel bennem.

Több mint hetven éve már, hogy Braque és Picasso hulladékokat, használati tárgyakat rögzítettek, ra-gasztottak képeikbe, hogy formáik elvont rendszerében a realitás illúzióját keltsék. Klimónál hasonló a módszer, de egészen más irányú. Egymásba és egymásra tépett-illesztett eltérő karakterű, különböző színekkel átítatott papírfoltjai, a faszizmusra emlékeztető ritmikusan elszórt festékcseppjei, esetlegességükben is jól elhelyezett kalligrafikus jelei a közvetítő közegetől való elrugaszkodásra serkentenek. Hétköznapi profánságú limlomjaink Klimó találásában átlényegülnek, és – látszólag paradox módon – kozmikus értelmezést nyernek. A fáradt színű, drapp csomagolópapír így konkrét valójától ellenkező hatást kiváltva mintegy túlmutat önmagán, tágabb összefüggések keresésére sarkallva a képzettársítást. Ezért nem okoz hiányérzetet, hogy nincsenek feltüntetve a képcímek – legalább nem korlátozzák a lehetséges asszociációk körét.

Kollázsai időnként világvégeképeket, máskor ennek háborúárnyékát, olykor csupán egy komor portrét sejtetnek. Helyenként támpontot adnak a kompozíciókba épített szövegek. Groteszk fintor a rafiát, lécet, vastagon csorgatott, már-már reliefszerű festékfelületeket, zsákvásznat is felhasználó képarcitektúrája, nemcsak a plexiüvegből készült védőborítása, hanem a zsákvászonra vitt „from Hungary” felirat miatt is. A Hommage’ Sigmund Freud papírapplikációja agykeresztmetszetre és pillangóra egyaránt emlékeztet – külön-külön is értelmes és

helytálló asszociációk együttes, egyidejű képzele hatáso-san erősíti egymást – ezzel is igazolva a kollázs technikájának jogosságát.

Lukács György eredetileg a műalkotások technika kivitelezéséről szóló gondolatának, érvényességét Klimó bemutatott kollázsai alapján a felhasznált „mindennapi” anyagokra is vonatkoztatva kitágíthatjuk: „Bár a művészet jelentős alkotásai általában korszakuk technikai csúcsai is szoktak lenni, a művészi tökéletesség mégsem azonos elméletileg technikai tökéletességgel, s technikai továbbfejlődés egyáltalán nem érinti a technikailag alacsonyabb fokon álló művek esztétikai tökéletességét”.¹

„Jól emlékszem a debreceni a kiállításra, ha nem is minden részletre élesen. Kifejezetten lelkesített, hogy a tárlat egy nagy múltú egyetemen valósul meg. Valamint az a tény, hogy az enyém egy több kiállításból álló sorozat része volt. Ismerősöm, egy művészetbarát prof a pesti orvosi egyetemről, dr. Koch Sándor nyitotta meg a tárlatot. Ezek a kiállítások részei voltak egy olyan törekvésnek, hogy közönséget neveljenek a kortárs kultúrának. A szovjet típusú művészetfelfogással szemben már nem a centrálisan irányított és kanalizált hivatalos „művelődés” részei voltak” – emlékezik vissza Klimó Károly.

¹ Szulovszky 1983d.

116/1

116/2

Díjak:

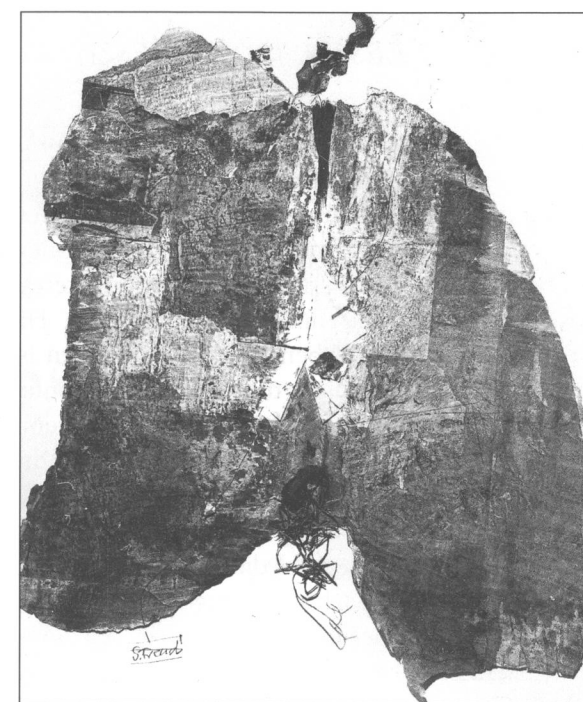
- 1980 • Juho Rissanen-díj (Finnország)
- 1998 • Érdemes művész
- 2005 • Herder-díj.

Fontosabb egyéni kiállítások:

- 1974 • KKI Dorottya utcai kiállítóterme
- 1976 • Helikon Galéria, Budapest
- 1977 • Művésztelepi Galéria, Szentendre
- 1979 • Galerie der Stadt Wels, Ausztria
- 1982 • Váci görög templom
- 1983 • KKI Dorottya utcai kiállítóterme
- 1984 • Porin Taidemuseo, Pori, Finnország
 - Galerie Forum, Wels, Ausztria
 - Profile Gallery, New York
- 1985 • Kassák Terem, Esztergom
- 1986 • Pécsi Galéria, Pécs
- 1987 • Szombathelyi Képtár
- 1988 • Galerie Möbius, Kiel, Németország
 - Taidemuseo Kuopio, Finnország
- 1989 • Francia Intézet, Budapest
 - Fészek Galéria, Budapest (Manfred Wakolbingerrel)
 - Ernst Múzeum, Budapest
- 1990 • Argelander Galerie, Bonn
- 1992 • Francia Intézet, Budapest

- 1992 • Universitátszalon, Leeuwarden, Hollandia
 - Galerie Briek, Groningen
- 1993 • Magyar Kulturintézet, Stuttgart
 - Galerie Schreiter, Nürnberg
 - Association du Pont Neuf, Párizs
- 1994 • Pandora Galéria, Budapest
 - Ludwig Múzeum, Budapest
 - Maison de l'Europe, Strasbourg
 - Galerie Pimmingstorfer, Peuerbach (Körösényi Tamással)
- 1995 • Kunstverein Augsburg
 - Maximilianpark, Elektrocentrale, Hamm
 - Goethe Intézet, Budapest
 - Galerie Stahlberger, Weil am Rhein
- 1996 • Galerie Spiess, Zürich (Willi Weinerrel)
 - Fészek galéria, Budapest
 - Pandora galéria, Budapest
 - Francia Intézet, Budapest
 - Rácz Stúdió Galéria, Budapest
- 1997 • Magyar Kultúra Háza, Bucarest
 - Galerie „Kunst im Licht”, Hamburg (Péter Vladimírral)
 - Bartók 32 galéria, Budapest (George Andertonnal)
 - Rozsics István Galéria, Budapest
 - Művészetek Háza, Veszprém

- Rácz Stúdió Galéria, Budapest
- Osztrák Kulturintézet, Budapest
- 1998 • Kulturverein, Merano
 - Galerie Pimmingstorfer, Peuerbach, Ausztria (Konok Tamással)
- 1999 • Galerie Stahlberger, Weil am Rhein (Willi Weinerrel)
 - Goethe Intézet, Budapest (Willi Weinerrel)
 - Magyar Kulturintézet, Stuttgart (Willi Weinerrel)
- 2000 • Collegium Hungaricum, Bécs
 - Galerie Schreiter, München
- 2001 • Galerie Gut Gasteil, Prigglitz
 - Galerie Kapriisi, Kuopio, Finnland
 - Loft Galleria, Hanko, Finnland
 - Lapinlahti Taidemuseo, Lapinlahti, Finnland
 - OMV – Agrolinz Melamin, Linz
- 2002 • Galerie Édition Caracte' res, Párizs
 - Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia, Bp
 - Francia Intézet, Budapest

- 2002 • Magyar Kulturintézet, Tallin
 - Galerie Stahlberger, Weil am Rhein
 - Bazovsky Galéria, Budapest
- 2003 • Galerie Schreiter, München
 - Raiffeisen Bank, Budapest
- 2004 • Galerie Gut Gasteil, Prigglitz
 - Egry József múzeum, Badacsony
- 2005 • 2B Galéria, Budapest
 - Lukas Feichtner Galerie, Bécs
 - AL Galéria, Budapest
 - Galerie Schreiter, München
 - Francia Intézet, Budapest
 - Fővárosi Képtár, Kiscelli múzeum, Budapest (Robert Schaddal)
- 2006 • Art Karlsruhe, Galerie Schreiter (Fred Merkerrel)
 - Magyar Kulturintézet, Stuttgart
 - Töpfer Stiftung, Hamburg
 - Rácz Stúdió Galéria, Budapest

31. Várnai László: teremtetett szívárványok – fénygrafikai változások polárszűrővel

Éles Csaba ekképpen értékelte Várnai László 1984. február 17-én nyílt kiállítását:

„Az impresszionizmustól napjainkig tartó festészeti-grafikai fejlődés egyik fő vonala a vizuális élmény minél tisztább, sterilebb (értsd alatta: irodalmi kereszteződésektől mentes) formáinak a megragadása. Hasonló fejlődés, igaz, sűrítettebben, a fotóművészetben is lejátszódóban van. Azt eddig is tudtuk, hogy a két művészeti ág – feltéve, hogy igényesen művelik –, nem ellenlábasai egymásnak, hanem kölcsönösen termékeny áthatások lehetőségét hordozzák magukban.

Várnai László ment eddig az összeházasításban a legtovább. (Egy pillanatilag sem feledjük természetesen, hogy az első fuzionálási kísérletek a Bauhaus-műhelyben történtek. Gondoljuk mindenekelőtt Moholy-Nagy László sokféle irányban kísérletező munkásságára.) „Fénygrafikai változások polárszűrővel” – mondja kiállításának alcíme. Várnai László tehát „fénygrafikus”, munkái „fénygrafikák” és nem fotók a szó művészeti-esztétikai értelmében. Az egész fölhasznált fényképészeti technika az ő kezében a megkonstruált vizuális hatások egyik segédeszköze, stimulátora, illetve rögzítője. Amennyiben stimulátor, annyiban kreatív, amennyiben rögzítő, annyiban mechanikus elem. Az eredmény – és mindig ez a fontos – csodálatos, meglepő színhatások, Johannes Itten színpedagógiája értelmében vett színkontrasztok és színösszefüggések megtestesülése.

Várnai fénygrafikáinak visszatérő, központi motívuma, hol fókuszpontja, hol szőnyegmintaszerű ornamentikája a szívárvány. Pontosabban egy vagy több szívárványtöredék. Úgy jelennek meg lapjain, mint művészi érzékenységu mesterségének címerai, névjegyei.

Régi és helyes fölismerés, hogy a művészt, amikor például tájképet fest, akkor tulajdonképpen nem annyira maga a táj, hanem sokkal inkább a kép érdekli. Várnainál ez végképp és minden ellenkező illúziót kizárva,

egyértelművé válik. Őt igazán nem „érdekelhetik” celofándarabjai, hanem csak az, ami a viszonyaikból következik, a fénné és színné-szívárvánnyá vált üzenetek, amit láthatóvá kell tenni.

Munkái a szó hagyományos értelmében természetesen nem fejeznek ki semmit. De ha a „kifejezés” fogalmát nem szűkítjük le egészségtelenül az ideologikumra, akkor ez a tárlat szinte hangosan kiáltja, hogy a vizualitás lehetőségei éppoly végtelenek, mint maga az anyagi világ.

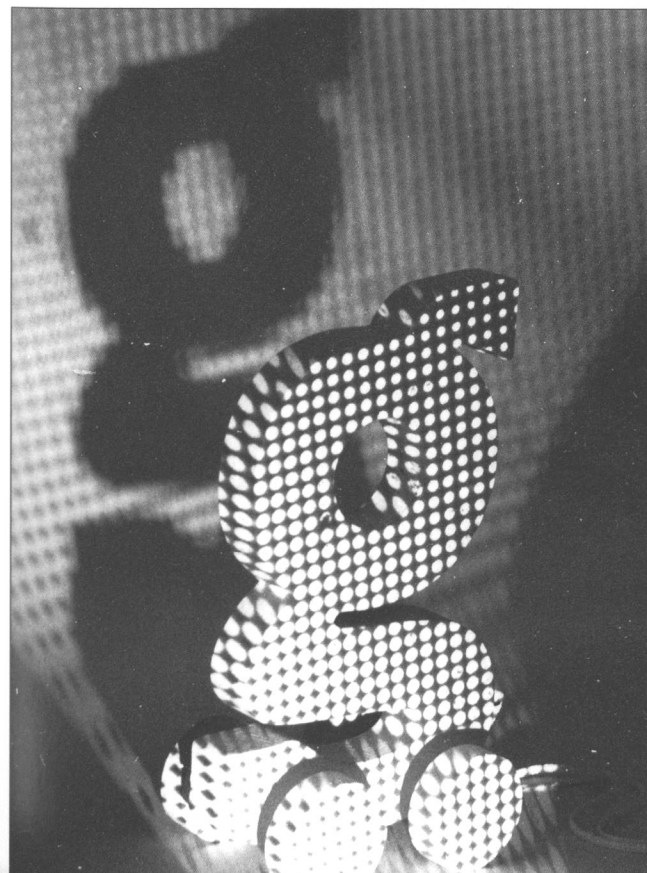
Várnai fénygrafikái – örülnék, ha ebben már most tévednék – elárvult leányok, akik kériókra várnak. Mert igaz ugyan, hogy hiányzik belőlük a világszerűség, az intenzív totalitás stb. (mint oly sok kortár-sunkból a szellem egysége és mélysége, az éthosz hőfoka, az önismeretre és önmegvalósításra való képesség stb.), de sikeresen fölhasználhatók lennének környezetünk szűrkeiségeivel szemben. Vasarelynek jó gondolata a „színes város”, de lehetséges, hogy Várnai konstrukciói izgalmasabb hatásokat eredményeznének. Fénygrafika nagyban, a házgári felületeken! Nem tűnő árucikkek romlandó reklámjai, hanem „az élet vizuálisan is lehet szép, tenéked mutatom” – programjának sokféle példái kellenek a panelépületekre, az utcára bámuló tűzfalakra.”¹

¹ Éles 1984.

Várnai László fénygrafikáiról ezeket az asszociatív sorokat írtam 1984-ben: „Sugárzó energia, amely a tárgyi világot láthatóvá teszi számunkra. Mesterséges, természetes vagy visszavert. Fény.

Terjed. Megtörik. Visszaverődik. – Mielőtt törbecsalja, Várnai ezt ütlegetéssel, szapulással, szűrővel, csűrővel, csavarással, tekergetéssel, roncsolással tetézi, hogy végül a kínzásoktól átszellemült részecs-kéket az ezüst-halogenid-réteg bőrtönébe maradandósítsa. A folyton másulót, a megfoghatatlan szívár-ványságot különös felelősség művészi kepecébe juttatni, megkülönböztetett bánásmódot igényel. – Várnai értő foglárnak bizonyul.

„Dísz, szépség; pompa, dicsőség”. „A szellem, a lélek világossága, derűje.” „Napvilág, világ” – a magyar nyelv értelmező szótárából idemásolt idézetek; egyszerre érvényesek a Várnai teremtetett kép világra.

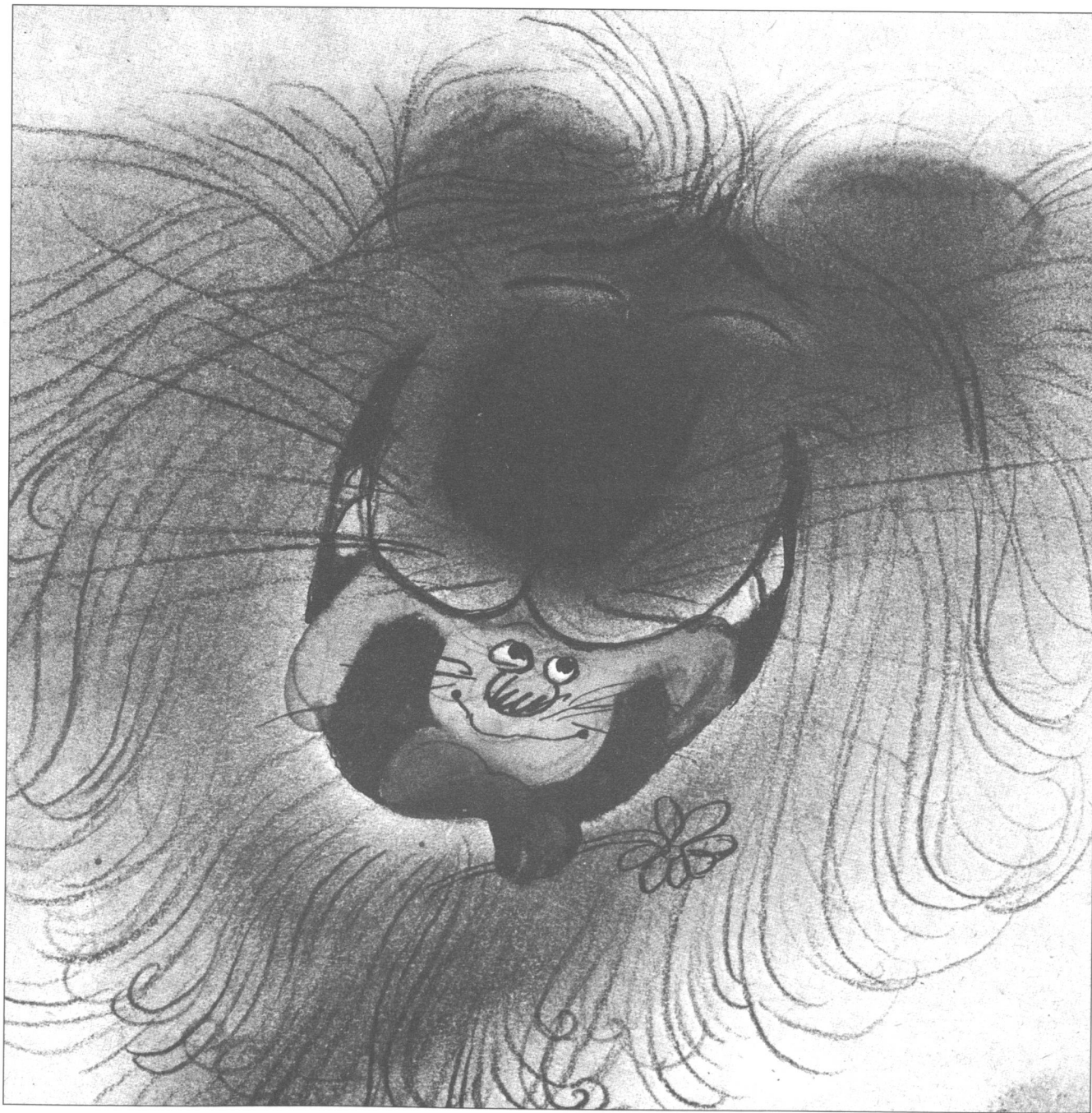

Es lőn világosabb”.¹

Az 1935-ben született Várnai Lászlónak az általam ismert nyilvántartások szerint ez a debreceni volt az utolsó önálló tárlata. Ezekről az egyéni kiállításairól tudok:

- 1974 • Fészek Klub, Budapest
- 1976 • Szántó Kovács Múzeum, Orosháza
- 1979 • Megyei Művelődési Központ, Debrecen
- 1980 • Planetárium, Budapest
- 1981 • Hazafias Népfront Klubja, Budapest
- 1982 • Magyar Nemzeti Galéria, Budapest
- 1984 • DOTE Galéria, Debrecen

¹ Szulovszky 1984b

32. Sajdik Ferenc: Pom-pom és társai

A nagy sikerű első néhány esztendő múltán követte az újabb Sajdik-kiállítás, ezúttal főként a (mese)könyv-illusztrátor mutatkozott be az 1984 április 24-én megnyílt tárlaton.

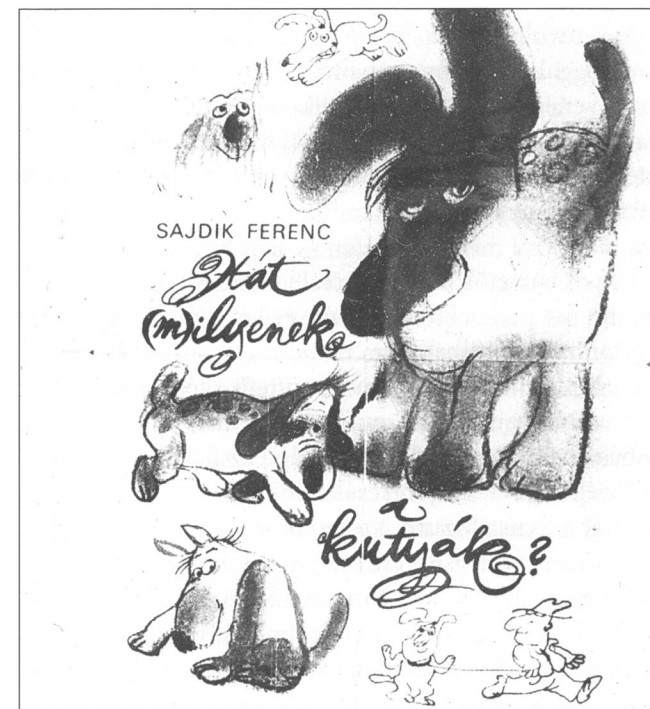
Erről az eseményről két különböző profilú lapban két különböző műfajban számoltam be. A Hajdú-bihari Naplóban egy lényegre törő, tömör ismertetést adtam:

„Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy kiállítás.

A parvánokon és a térbe találó szellemességgel behelyezett hatalmas faágon mókás, madártalan esetlenségükben is levegőt könnyen bitorló madarak, sosemvolt és mégis természetyszerűen valóban viselkedő élőlények éltek emberszerű életüket – a papír síkjában és agyagba formázottan egyaránt. És Sajdik Ferenc tárlatára annyian voltak kíváncsiak, hogy meg kellett hosszabbítani. De nem is annyira a népszerűség, inkább művészetének teljesebb megismertetése tette indokolttá, hogy a DOTE Galéria – eddigi történetében szokatlan módon – hét év elteltével újból megrendezte kiállítását: míg korábban a karikatúráit mutatta be, most az illusztrációira tevődött a hangsúly.

Sajóiknál ez a két tevékenység nem válik élesen ketté, összeköti a könnyed, játékos vonalvezetés, képi világának következetessége. Gyermekekrajzokra emlékeztető, egyszerűnek tűnő, letisztult, szinte az alapokig redukált, lendületes, elevenné, derűssé varázsolt formák jellemzik. Kevés elemmel mindent ki tud fejezni.

Képi tartalomkifejtései révén Sajdik mindig felül-emelkedik az egyszerű illusztráció szintjénél: rajzai nem alá-, hanem mellérendelt szerepet töltenek be. Igazi társalkotó. Csukás Istvánnal a szerencsés egymásra lelést már korábban is több könyv jelezte. A rajzfilmként és könyv alakban is népszerű Pom-pom meséi ezúttal is közös alkotás. A kiállítás e sorozatból a bátor tintanyúl hőstetteinek és a mindennemű csokoládé habzsolásától

repülésképtelenné kövéredett szegény Gombóc Artúr kalandjainak szelíd humorral, búbájjal rajzolt-firkált pasztellképeivel adott ízelítőt.

Tablóra kerültek az ebféléket, „kutyatetteket” ismerető szellemes „tankönyvének” lapjai is, mutatva állatteremtő kedvét, szeretetét. Tartalmát tekintve ez az anyaga átmenetet képez az illusztráció és a karikatúra között. Nem véletlen, hisz Sajdik úgy illusztrátor, hogy közben karikaturista is, és úgy karikaturista, hogy mindvégig megmarad „nemes” illusztrátornak.

Talán ez a titka.¹

Az Egyetemi Életben az alkalmanként jelentkező Asszociatív sorok rovatomban ezt írtam:

¹ Szulovszky 1984c.

„A valóságos világot nem akarja megváltani. talán ezért sikerül neki nevetésre váltani a világ gondját-báját.” (Kaján Tibor)

Sosemvolt lények eleven-gömbölyűn lendülő virgoncsággal. Göndör, gubancos, torzonborz, szőnyeg-rojtegyenes-szórú pamacspulik, nyakigláb, földszintes, tömzsi uborkaorrú pasztell-ebek, szófogadó, nevetlen, játékos, mélabús bölcs csaholók és bumfordi macskák barátságra nyújtott mancsai az ősi illendőségű civakodás után.

Kócos háztetők pajkosan csalé kéményekkel, szeretettel átgyúrt perspektíva, Brehm-et kétségbeejtően rendszertanba besorolhatatlan, emberszerűen mókás madarak. Pöttömjüket léggömbre ültető, tétova-mosolyú, torzonborz bajszú apák, pufók-mellű duci asszonyágok, csibészesen rajzolt pulykatojásképzű kisfickók.

Az égboltot legfeljebb csak felhőbohócok árnyékolják be. Bűbájosan abszurd, szeretetreméltóan, líraian esetlen, emberi melegséget árasztó figurák - Sajdik felelősségteljesen derűs, mégsem hurraóptimista világot teremtet¹.

Debreceni kiállításai kapcsán így beszélt Sajdik Ferenc: „A karikaturistával úgy vannak az emberek, hogy újságokba rajzol, nem pedig tárlatokra. Ez részint így is van. A kiállítás számomra hobby, merőben más követelményeket támaszt, mint a napi munka. Időnként két rajz között készítek valamilyen kiállítási anyagot.

1977-ben a DOTE Galériában volt az első önálló kiállításom. Ez meghatározó számomra, akkor láttam meg, hogy mit és hogyan igényel egy ilyen bemutató. Emlékezetes azért az odafigyelésért is, ahogy Velényi Rudolf megrendezte.

Azóta is rajzolok – a karikatúrák mellett több mint 400 könyvet illusztráltam. Né-

¹ Szulovszky 1984a.

hány esztendeje elkezdtem táblaképeket festeni. Vácon ezekből mintegy száz az állandó kiállításomon megtekinthető. Előszeretettel készítek portrékat írókról, költőkről. Nem lettem hűtlen a rajfilmezéshez sem, az elmúlt hónapokban is több forgatókönyvet rajzoltam meg.

Számos egyéni és kollektív tárlaton vettem részt itthon és külföldön, több díjat, elismerést is kaptam.

De azért rajzolok tovább...”

Díjai:

- 1975 • Grand Prix, Nyugat-Berlin, Nemzetközi Karikatúra Fesztivál
- 1977 • Munkácsy Mihály-díj
- 1988 • Erdemes művész
- 1997 • Szegedi Nyári Tárlat díja
- 2000 • IV. Magyar Karikatúra Művészeti Fesztivál 1. díj
- 2006 • Budapest díszpolgára
- 2012 • Prima Primissima díj (képzőművészet kategória)
- Vác díszpolgára
- 2013 • Kossuth-díj
- 2014 • Hazám-díj

33. Deák – Horváth – Tamás – Velényi: alkalmazott grafika – reklámfotó

Az alkalmazott művészet terén (is) dolgozó négy alkotó műhelyébe lehetett bepillantást nyerni 1984. november 16 – 20 között az elméleti tömb kiállítási csarnokában.

Éles Csaba erről Művészek az esztétikus reklámért címmel írt méltatást: „A Sabena légitársaság a hatvanas évek legelején valószínűleg az elsők között jött rá egy „szenzációs” reklámfogásra: konyhájukat ugyanis id. Pieter Brueghel Parasztlakodalom című festményének két ételhordó figurája „védjegyezte”. Nem tökeigényes dolog lévén, e téren hamar utolértük a nyugatiakat. Előbb Masaccio Madonnájának kis Jézusa gyermekpopsi-kenőcsöt, majd Botticelli Vénusza Fabulon-készítményeket ajánlott a kedves vevőknek. Őszintén szólva – nem itt a helye, hogy kifejtsem – nem ez a leghelyesebb módja annak, hogy a művészi talentum a gazdasági szféra segítségére legyen.

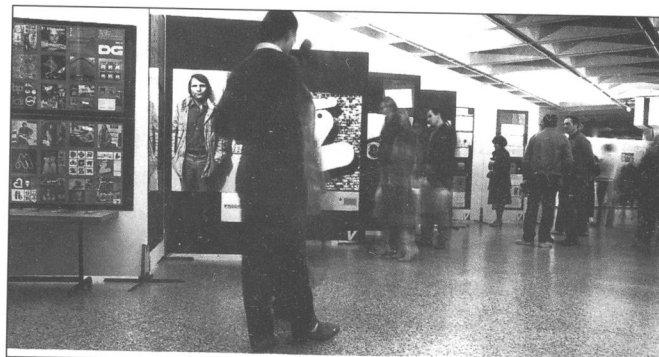
Az sem járható út ma már, hogy a művészek elnézzenek a gyakorlat kettős igénye (hatékonyság és ízlés) fölött. Horváth István fotóművész, Deák György, Tamás Ernő és Velényi Rudolf grafikusművészek (alkalmazott grafika, emblematervetés) közös kiállítása betekintést enged a nézőnek a művészi reklám kínálatába. Horváth és Velényi az egyik

páros. Munkájuknál, eredményeiknél nagyon fontos szem előtt tartani, hogy számos megkötéstől terhes helyzetből kell kiindulniuk. Ezek részben a vállalatok, gyárak – említjük meg név szerint is a Debreceni Konzervgyárat és a BIO-GAL Gyógyszergyárat, valamint a Hajdúsági Iparműveket – hazai és külföldi kereskedelmi érdekeiből fakadnak (tehát tartósak). Másrészt ipar és művészi reklám kapcsolatának gyermekbetegségeit, tradíció-nélküliségét jelzik (tehát leküzdhetőek, ideiglenesek). Mindenesetre ami már megvalósult, az elég sok tetszetős, kellemes vonást mutat.

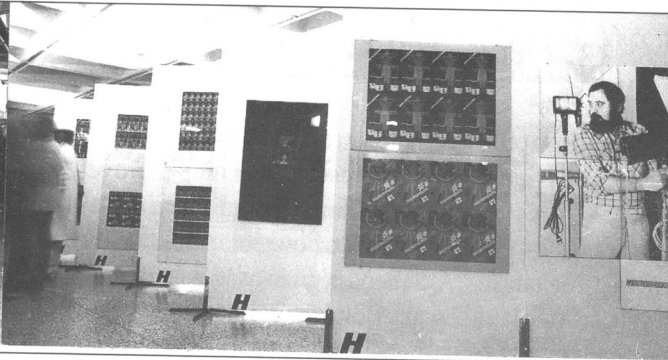
Van bennük szellemesség (a tyúklevespor felé billen a mérleg a tyúk ellenében), ízléses, nem romantizáló népiesség (az etno-art jele?) és tényleg ízléses női erotikum. Ez nagy erény ma, mert a csömör veszélye fenyeget. Horváth modelljei tartásuk bájjával, élénk öltözközkkel, nagy szemek sokértelmű jelentésével kelletik – nem magukat (!), hanem valóban a jó, hasznos és kellemes árut. Egynéhány „szexis” reklámon feleslegesnek érzem az árut, de akkor meg – bizonyos nyilvános intézmények 1948 után történt bezárása után – mit reklámoznak a lenge és nem lelkileg kitárulkozó, s nem is mindig fiatal nők? Horváth István

124/1

124/2

124/3

reklámjain szerencsére más a helyzet. Deák György és Tamás Ernő a reklámszakma betűművészei. (Természetesen Velényi Rudolf is az, csak ő nem „autonóm” értelemben). Jó dolog, hogy művészi szüleiket-nagyszüleiket a könyvművészetben, talán épp Szántó Tiborban tisztelhetik. Két dolog tűnik föl munkáikon. Az egyik: visszaadni a szimmetria természetes létjogát, nüansznyi, épp a szimmetriát védő engedményeket téve az aszimmetriának. A másik az emblématikus áruházi monogramok zárt egészé, kerek kompozícióvá formálása. Mindkét vonás tekintélyes súlyt, pozitív értelmű „esztétikai gravitációt” ad emblémaiknak,

Ezt a kiállítást nagyon sok gazdasági-kereskedelmi szakembernek kellene megnéznie”.¹

¹ Éles 1984b..

Jómagam Ízlésformálók címmel írtam a kiállításról: Mivel az alkalmazott művészeteknek az esztétikai mellett gazdasági funkciót is be kell tölteniük, s így az „intenzív totalitás” nem kérhető tőlük számon, ezért jó néhányan még művészet voltukat is tagadják. Aki másképpen vélekedik, annak jó érvekkel szolgált a DOTE Galéria legutóbbi tárlata.

A közvetlen gazdasági igényektől kevésbé függ az emblémák, piktogramok tervezése. Deák György ilyen jellegű munkái néhány vonalra stilizáltságukkal, szokatlan, mégis eredendő egyszerűségükkel figyelemfelkeltőek, az emlékezetben könnyen rögzülőek. Míg Deák a sikyszerűsége, addig Tamás Ernő a plaszticitásra törekszik. Erősen sűrített, többnyire egy vonalból megrajzolt, (a)szimmetrikusan szerveződő emblémaival az ívelt, lágy és a szögletes formák harmóniáját jól valósítja meg. Grafikusművész társaihoz hasonlóan egyértelmű képi beszédre tesznek tanúságot Velényi Rudolf munkái is. „Műfajai” a cégjelzéses boríték, levélpapír, reklámtasak, élelmiszer címké, kiállítási katalógus, embléma, prospektustól kezdve a gyógyszerreklámmig, lemezborítóig terjednek. Szerencsére e sokoldalúságot bírja meglepő ötletekkel, illő szellemiséggel. Nem ritkán dolgozik együtt Horváth István fotóművésszel, aki reklámfotóin többnyire mesészerűen idillizált nőalakokat romantizáló, festői színekkel örökít meg. Ízlésünket észrevétlenül alakítja környezetünk, hétköznapi tárgyaink. Ezek formáiból ismerhettünk meg néhányat – a javából”.²

² Szulovszky 1984d.

34. André Szabó: optimista víziók három szemüveggel

1985. február 15 és március 1. között lehetett megtekinteni a Brüsszelben élő André Szabó kiállítását. Ezt elsőként Éles Csaba cikke alapján idézem fel.

„Más irányból, más utakat bejárva és más üzeneteket hordozva tartozik a hatpalettájú, hatvésőjű magyar képzőművészet sors-közösségébe André Szabó, A Brüsszelben élő festőművész Zalán született, Szatmárnémetiben volt élete első kiállítása és nyaranta Tisza vas váriban dolgozik; természetes hát, hogy először Nyíregyházára tért vissza 1984-ben.

Németalföld a képzőművészet egyik Mekkája. Sokféle tradícióhoz és sokféle új törekvéshez lehet itt kapcsolódni. Így például Vermeer van Delft távoli szelleméhez; vagy a szürrealizmushoz, amelynek egyik kiemelkedő képviselője a belga Magritte. A szürrealista látásmód különös, sokarcú eszköz. Technika és leleményesség kérdése csupán, hogy meghökkentse a nézőt; de hogy mivégre történik ez a meghökkentés és mit indít(hat) el a befogadóban, az már művészi tartás, éthosz, tudatos beállítódás kérdése.

André Szabó nagy érdeme, hogy ő elsősorban a társadalmi és természeti létezés titkait akarja meglesni a

szürrealizmus segítségével; föllebbentve a hazugság, a manipuláció és az öncsalás lepleit. Ez a stiláris eszköz nála azért kap döntően pozitív etikai töltést, mert félti tíz körömmel kapaszkodva is félti az összegabalyodott értelmű, összeroncsolódott pszichikumú, az elidegenedés és arcnélküliség szociális kórágában szenvedő embert (Vakság, Az ismeretlen, Bonyolult álmom, Szúrós álmom). Szervesen egészíti ki ezt a samaritanizmusnál többet nem mutató emberképet sárgolyónk féltése. Valamennyinek az egyik, még 1972-ből származó kép címe lehetne a mottója: Tájkép 2000-ben? Lázálmom, tépett szivárványok, olajkitöréshez hasonlító égő csipkebokrok uralják az újabb keletűeket (1984): Égi virágok, Hőség, Rengés – s mindegyik fölött ott a modern és kollektív Damoklész-kard. (Atomembrió).

A kontemplatív szürrealizmus itt a látomá- sos tájkép. A mesteri színviszonylatokat teremtő Vízi világ sorozat; a fává duzzadt leveleket, vagy levéllel töpörödött fákat sorakoztató Téli táj és a kissé félreeső Egmont park három darabja tartozik ide. Ez utóbbi sejtelmes üdeségét, kegyetlen titkokat rejtegető tisztaságát az Antonioni-féle Nagyítás operatőre is megirigylhetné. Végére maradt – jelentő-

125/1

ségét, számát tekintve is így arányos – az erotikus-egzotikus irány; mind között talán a legismertebb. Tulajdonképpen csak két festmény tartozik ide, de ezeket minden diák észreveszi, a Szfinx és a Maszk. Egy macskafejű női test és egy macskaálcás női akt. Nem annyira, vagy nem kizárólag a művészt, mint inkább a nemzetközi korízlést minősíti, hogy ma ilyen képek jelenítik a tinédzserek szemében a képzőművészet erotikumát. Végleg elmúltak már azok az idők, amikor az ifjú H. G. Wells antik istennőknön, és a pubertáskorú Claude Roy Frans Hals Cigánylányán keresztül érdeklődött a másik nem varázsa iránt? Mindenesetre öröm a kritikus számára (s őrá csak ez tartozik), hogy André Sza-bó elenyésző számban állított ki ilyesféle lélektelenített aktokat.

A teljes képhez tartozik, hogy művészünk remek grafikus is. A Gótikus kutya, a Sappho macskás álma és a Csüngő bagoly kompozíciója rendkívül összefogott, megformálása virtuóz és Picassót idéző alapötlete szellemes. André Szabó bemutatkozása Debrecenben az év

első nagy képzőművészeti eseménye Debrecenben. Nem fogadhatjuk fenntartások nélkül, de a művek legtöbbje igen érett alkotás. Erről az eredeti munkák is meggyőzik a látogatót, a fotókópiák pedig megerősítik.¹

Az Egyetemi Élet hasábjain ekként számoltam be a láttokról: „Baudelaire írja: »Az egész világegyetem nem más, mint tárház, tele képekkel és jelekkel, amiknek a helyét és viszonylagos értékét a képzelet szabja meg; táplálékfajta ez, amit a képzeletnek kell megemészteni és átalakítani«. Úgy tűnik, leszoktak az emberek a képzőművészet effajta táplálékáról, vagy ha némelyek mégsem, csekély hányaduktól eltekintve azok is a könnyebben emészthető kínálatot választják, esetleg azokat, akiket tudatuk legmélyebb titkaként ugyan nem szeretnek, de „mérvadó” vélemények nagyra tartanak. Így lemondanak arról az örömről, amit az jelent, ha olyan alkotókat fedezünk fel, akiknek kivetített belső világa valahol rokon a miénkkel, mert bensőnket mélyen megérinti. Nem túl gyakori ez az élmény, olyan, mint az igaz szerelem. A véletlen úgy hozta, hogy – hosszabb idő után – az idén négy, számomra fontossá vált festői világgal közelebből is megismerkedhettem. Az egyik ezek közül André Szabóé, aki akár egy mesehős, egy kis szatmári faluból ment világgá – előbb Budapestre, majd Belgiumba –, hogy megtalálja igazán önmagát és művészetét.

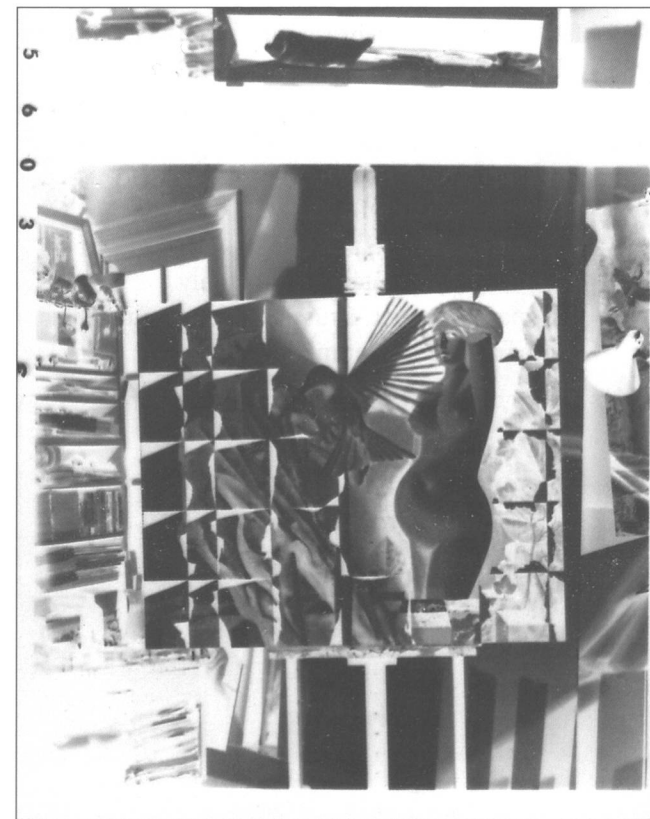
A hazai képzőművészeti bemutatókhoz szokott tárlatlátogató számára meglepetéssel szolgált ez a kiállítás: ugyanis noha két kivételtől eltekintve valamennyi mű az utóbbi három évben készült, a beidegzettségeinkhez képest „illetlenül” sokféle stílusban festett képeket láthatott.

Vannak közöttük, amelyek a formák elsődlegességét hangsúlyozó lírai geometrizmus jegyében fogantak (Bonyolult álom, Szúrós álom), de fellelhető az ezekkel némileg rokon, a véletlen és a művészi önkontroll által szabályozott, a tasizmusra emlékeztető festékfolt-világ is (Hőség, Égi virágok), ahol különösen a hideg-meleg színek kontrasztzásait aknázza ki. Az Egmont park

¹ Éles 1985.

I–III. megoldásaival a századforduló körüli, a látványhoz erős érzelmi töltéssel kötődő impresszionista természetfestészetet idézi, míg a Maszk és a Szfinx című képein már szürrealista módon hozza meglepő kapcsolatba a konkrét valóság elemeit. Használja a kortárs művészetben Werner Schreib által elterjesztett cachetage technikáját is, mikor különböző faleveleket alkalmaz pecsétnyomóként (pl. Téli táj), ám az így kapott lenyomatokat nem hagyja változatlanul, hanem tovább festi, belső világához idomítja, amelytől nem idegen a szimbolizmus eszköztára sem (Az élet győzelme, Harlekin).

Az eltérések mellett André Szabó különböző kifejezési módokban festett képeinek vannak közös vonásai is: A mivesség és a fényjáték ábrázolásának a szeretete, me-

lyeket gyakran összeköt a szívesen alkalmazott és tökélyre fejlesztett lazúrozással. A technika és az általa kifejezett képi tartalom harmóniáját talán a varázslatos koloritú, ritka szépségű meleg színekben tündöklő Vizi világ I–VI. sorozatában valósította meg a legsikeresebben. Ezek voltak a kiállítás legöntörvényűbb, a leginkább autonóm képesítésű darabjai, ám ahogy a tárlat is tanúsítja, André Szabó semmilyen irányzathoz, még a saját maga által létrehozott stílusához sem kíván ragaszkodni, csak a mindenkori hangulatának legjobban megfelelő kifejezési módhoz.

Ez a festészet így hiteles.”¹

Amint lehetett, Szabó Endre előbb évente csak néhány hónapra, majd pedig végleg hazajött. Így a szülőföldjén tért örök nyugalomra, 2007 őszén.

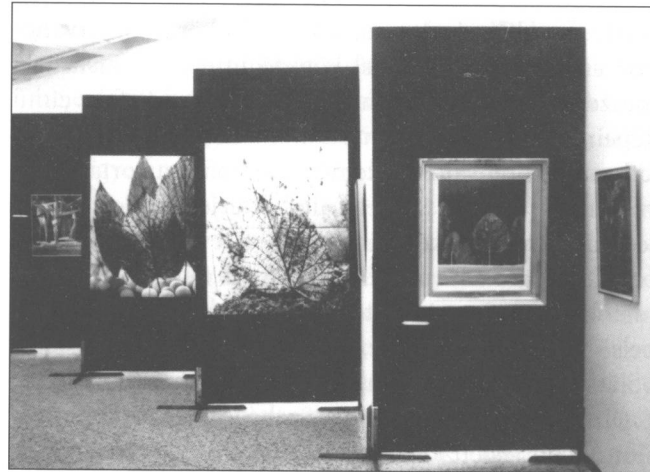
Díjai:

- 1949 • Budapesti Nemzetközi Vásár, első díj; freskófestészeti első díj
- 1950 • I. Országos Mezőgazdasági Kiállítás, I. díj
- 1965 • Olivetti-díj; Villers-la-Ville-ben 3 díj
- 1981 • Bartók-díj

¹ Szulovszky 1985b.

Egyéni kiállításai:

- 1963 • G. de la Rose de Saron, Brüsszel
1964 • Atelier d'art, Brüsszel
1965 • G. Chèvre folle, Brüsszel
• G. Ch. Meüe, Brüsszel
1966 • Studio L'Angle Aigu, Brüsszel
• G. X., Brüsszel
1967 • Kunstgalerie „s Gravensteen, Gent
• G. Contrastes, Brüsszel • G. Nathan, Brüsszel
1968 • Assurance l'Etoile, Brüsszel
1969 • G. le Rempart, Brüsszel
1970 • Beneluxhuis, Hága
1971 • G. l'Ecuyer, Brüsszel
1972 • G. l'Ecuyer, Brüsszel
• G. Van Gogh, Bruges
1974 • Banque Lambert [Kovács Ferencsel], Namur
• Gemeentehuis, Torhout
• G. Etienne De Causans, Párizs
1975 • Pinacothèque du Bilboquet, Párizs
1976 • Université de Paris, Párizs
1977 • G. Princekouter, Ronse
• N. D. de la Chapelle, Brüsszel
1978 • Gemeentehuis, Kortrijk
1981 • Zaal voor Schone Kunsten, Ostende
1982 • Cirque Royal, Brüsszel

- 1983 • Slavenburgs Bank, Brüsszel
1985 • DOTE Galéria, Debrecen
1988 • Abbaye de Dieleghem, Brüsszel (gyűjt.)
• Générale de Banque, Brüsszel
1992 • Générale de Banque, Brüsszel
1993 • Rouge Cloître, Brüsszel
• Városi Galéria, Nyíregyháza
1994 • Művelődési Ház, Sárospatak
1995 • Szombathelyi Képtár, Szombathely
1996 • Európa Parlament, Brüsszel • Strasbourg
• Kálmán Imre Múzeum, Siófok.

35. Szyksznian Wanda: gyűrődések és plakátok

Különösen emlékezetes számomra Szyksznian Wanda grafikusművész 1985. május 3-án megnyílt kiállítása. Szokásomhoz híven ezúttal is elmentem még rendezés alatt bepillantani a soron következő tárlat anyagába. Akkor épp a vernisszázs előtti napon, csütörtök délután jártam arra, s ott tényként közölte velem Velényi Rudi, hogy én fogom majd megnyitni a tárlatot. Wanda ugyanis föl-hívta őt, hogy ezt Bródy János mégse vállalja, közbe jött valami dolga, így szükség van helyette egy beugróra.

Ez volt a megnyitó (szűz)beszédem:

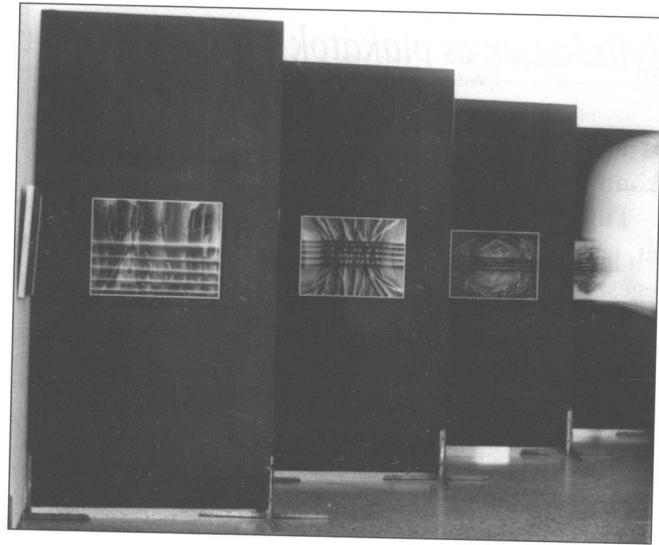
„Az 1960-as évek végén – az Illés-együttes első nagylemezének borítója révén – egy egész nemzedék megjegyzett egy különös hangzású nevet. Azóta már mások

is felfigyeltek Szyksznian Wandának az emlékezetben könnyen rögzülő grafikáira.

Filmes plakátjaira nem egyszerűen egy jelenetet viszt, hanem lényegre törő forma- és színkezeléssel a film egészének atmoszféráját idézi fel. Szép példája ennek az Egy erkölcsös éjszaka című film intimbíbor-drapériás, érzéki hangulatát frappáns képkivágásban, eltalált színekkel visszaadó plakátja. De hatásosan ábrázolja a lendület, a mozgás szépségét is. Erről győznek meg a Tungsram megrendelésére készített, néhány sportág jellemző mozzanatát egy-egy képbe sűrítő poszterei.

A fotórealizmushoz való vonzódását, mesterségbeli tudását, tiszteletet ébresztő rajzkészségét igazolják a „ló-

portrékat” megörökítő naptári lapjai. Nyilvánvaló, hogy a látvány természetű megjelenítése számára nem okoz gondot. Legújabbán talán éppen ezért kísérletezik elvontabb irányban is. A Gyűrődések sorozatán esetlegességükben is tervezett, nagyon is a helyére került vonalak–foltok–színhatá-sok oldanak, illetve erősítenek érzelmet, feszültséget – sajátos hangulatot keltve.

A képzőművészeti bemutatók ismertetésekor rendszerint megfelelnek a kiállítások megrendezésének mikéntjéről. Mivel debreceni Orvostudományi Egyetem Galériája a kezdetektől fogva szokatlanul gondosan, a bemutatandó anyag karakterére figyelve rendezi meg tárlatait, szólnunk kell erről is. Annál inkább, mivel a belső összefüggésekre utaló, azt hangsúlyozó nagyméretű fotókiemelések mára annyira természetessé váltak, hogy igazán csak akkor tűnnének fel, ha nem lennének.”¹

Azt nem tudom, hogy azoknak, akik a kiállítás katalógusában is beharangozott népszerű Tini, Bródy János jelenlétére és megnyitó beszédére számítva népesítették

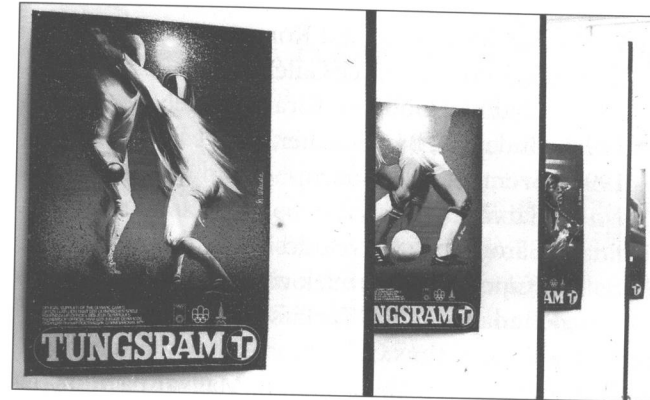
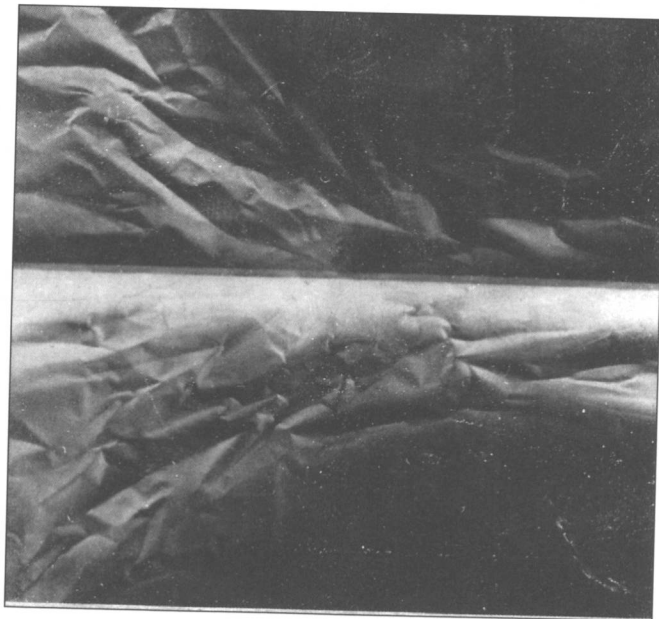
¹ Lényegében ugyanez hangzott el aznap este a Magyar Rádió nyíregyházi stúdiója műsorában. Rövidített nyomtatott változata: Szulovszky 1985a.

be az elméleti tömb magasföldszintjét, mennyire okoztak e szavak csalódást, mindenesetre Szyksznian Wanda tetszését elnyerte, s ezt a Gyűrődések sorozat egyik, nekem ajándékozott képével is kifejezte.

Azt, hogy mit jelentett számára ez a tárlat, két esztendővel utána ekképp fogalmazta meg:

„Meghatározó élményt jelent számomra a DOTE Galériabeli kiállítás. Életformaváltást eredményezett.

Azzal a kíváncsisággal mentem Debrecenbe, hogy vajon milyen lesz a visszhangja a legelőször ott bemutatott Gyűrődések sorozatomnak. A jó fogadtatásnál is többet kaptam, egy szakmai találkozást. Váró Mártonnak addig csak a munkáit ismertem, s külön-külön látva szobrait, kispasztikáit, nem tudatosult semmilyen közös vonás. Odajött hozzám a megnyitón, hogy szeretne tőlem képet venni. Megdöbbsen azon, hogy egy szakmabeli akar tőlem vásárolni, de elzárkóztam, mondván, szó sem lehet róla, nem adom el őket. És ha cserélnénk? – kérdezte. – Arról már beszélhetünk, feleltem, s így elmentünk a műtermébe.

Kiderült, hogy meglehetősen hasonló probléma foglalkoztatja, csak nem síkban, hanem térben! A csere létrejött.

Nem sokkal később megkeresett egy NSZK-beli hölgy, hogy lenne-e kedvem kiállítani Essenben? Kérdeztem, lehetne-e egy szobrasszal közösen? Hogyne, sőt! – válaszolta. Kiállításainkat – mert az essent más városokban újabbak követték –, jó sajtója, nagy sikere volt. Újabb meghívásoknak nézünk elébe.

A mi „szakmai házasságunk” ’85 májusában Debrecenben kötött. Hát ezt jelenti nekem a DOTE Galéria.”

Szyksznian Wanda azóta is folyamatosan tervez plakátokat, illusztrál könyveket – és fest. Olykor samott-

lapokra földfestékekkel, és égetéssel hozza létre a végleges műveit. Ugyanis a Sárospataki Kerámia Manufaktúra Art Stúdiója 1997-ben önálló tervezésre kérte fel. 2000 óta papírszobrokat is készít. És tanít is: 2000-től címzetes egyetemi docensként a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Építészmérnöki Karán vizuális kommunikációt oktat.

Díjai:

- 1972, 1973, 1974 • Hungaroton nívódíj;
- 1980 • Művelődési Minisztérium nívódíja;
- 1981 • Az év legjobb plakátja kiállítás közönségdíja;
- 2000 • Ferenczy Noémi-díj.

Egyéni kiállításai:

- 1978 • Budapest: Stúdió Galéria,
- 1979 • Balassagyarmat: Művelődési Központ,
- 1981 • Budapest: Csepel Galéria,
- 1982 • Budapest: Vigadó Galéria,
 - Tamási: Tamási Galéria,
 - Csongrád: Művelődési Ház,
 - Bonyhád: Művelődési Ház,
- 1985 • Debrecen: DOTE Galéria,
- 1995 • Szigliget: Szigligeti Galéria,
- 1995–98 • Essen,
 - Stuttgart,

- 1997 • Budapest: Budapest Kongresszusi Központ
 - Szentendre: Vince Galéria,
 - Gödöllő: Gödöllői Királyi Kastély,
- 1998 • Budapest: Bank Center,
- 1999 • Szentendre: Skanzen,
 - Sárvár: Vár,
 - Sárospatak: Művelődési Ház,
 - Kapolcs: Művészetek völgye,
 - Budapest: BAV Kortárs Galéria
 - Pécs: Arthus Galéria,
- 2000 • Hannover: Világkiállítás, Magyar pavilon,
 - Berlin: Maritim Art Hotel,
 - Budapest: Várszínház Galéria,
 - Budapest: BAV Kortárs Galéria,
- 2001 • Budapest: Budai Vár,
(Szent Mihály-kápolna).
- 2001 • Budapest: Vizivárosi Galéria.

36. Felcsúti László – Földes Zsuzsa: lakás vagy otthon?

Velényi Rudolf a televízióban látta meg egy rövid hír erejéig, hogy egy budapest építész-belsőépítész házaspár saját maguknak tervezett és felépített családi háza nyerte el az Év lakóháza '83 díjat. A néhány felvillanó snitt is meggyőzte, hogy érdemes lenne ezt az épületet, illetve a tervezőit bemutatni a Galéria kiállítás-sorozatában.

Amikor 1985 őszén megkezdtem Budapesten a Magyar Újságírók Szövetsége újságíró iskolája tervező- és képszerkesztő szakán a tanulmányaimat, egy megbízás is volt a tarsolyomban: találjam meg az A1983-as év lakházát, és egyeztessenek lakóival-tervezőivel a debreceni kiállítás részleteiről. Így került sor 1986. február 7 és 21 között a Felcsúti László építész és Földes Zsuzsa belsőépítész házaspár kiállítására.

Erre az eseményre így emlékeztek vissza, s ezt mondták magukról és az eltelt időről: „Az építészeknek nagyon ritkán adatik meg a kiállítás lehetősége. Tárlatunk a DOTE Galériában nagyon jó volt arra, hogy átgondoljuk, mit is csináltunk addig? Számvetésünket egyébként jól reprezentálta a remek katalógus, amely úgyszólván önálló mű. Az elmúlt időben annyi változás történt, hogy 1985 decemberétől 2007 októberéig egy kiszövet-

kezet keretében, azóta annak jogutódjaként a MATESZ ÉPÍTÉSZ Tervező és Szervező Kft-ben dolgozunk.”

134/1

134/2

134/3

134/4

134

135/1

135/2

135

37. Gábor Károly/Karl Gabor: Világok – Völdar – Worlds

„A nyolcadik emelet a koraszülöttek osztálya.
Csend van, csak néhány respirátor lüktetése hallatszik.
A fényképezőgép csattog, mint egy gözmozdony-szentségtörés.
Vissza a sötétkamrába filmet hívni.

Az NK-ban 13-órákor kezdődik a divatbemutató.
A bemondó hangja elvész a diszkóban.

Egész szép lányok és fiúk.
Tapsol a közönség, csak a külső számít.

Minden fekete a színházi próbán. Még a fény is.
Csinálj képet a hangokból!

Világok.

Be- és kilépünk, elmegyünk, mint egy kirakat előtt.
Ki fényképezőgéppel, ki anélkül.”

A DOTE Galériában 1986. március 28 és április 11 között lehetett bepillantani Gábor Károly – Magyarországon kívül immár négy évtizede: Karl Gabor –világaiba.

Már debreceni középiskolás – na, persze, hogy a TÁG! – kora óta elválaszthatatlan társa a fényképezőgép. Az maradt azután is, amikor ráeszmélve a kommunista rendszer igazi arcára, mélységes undora távol vitte

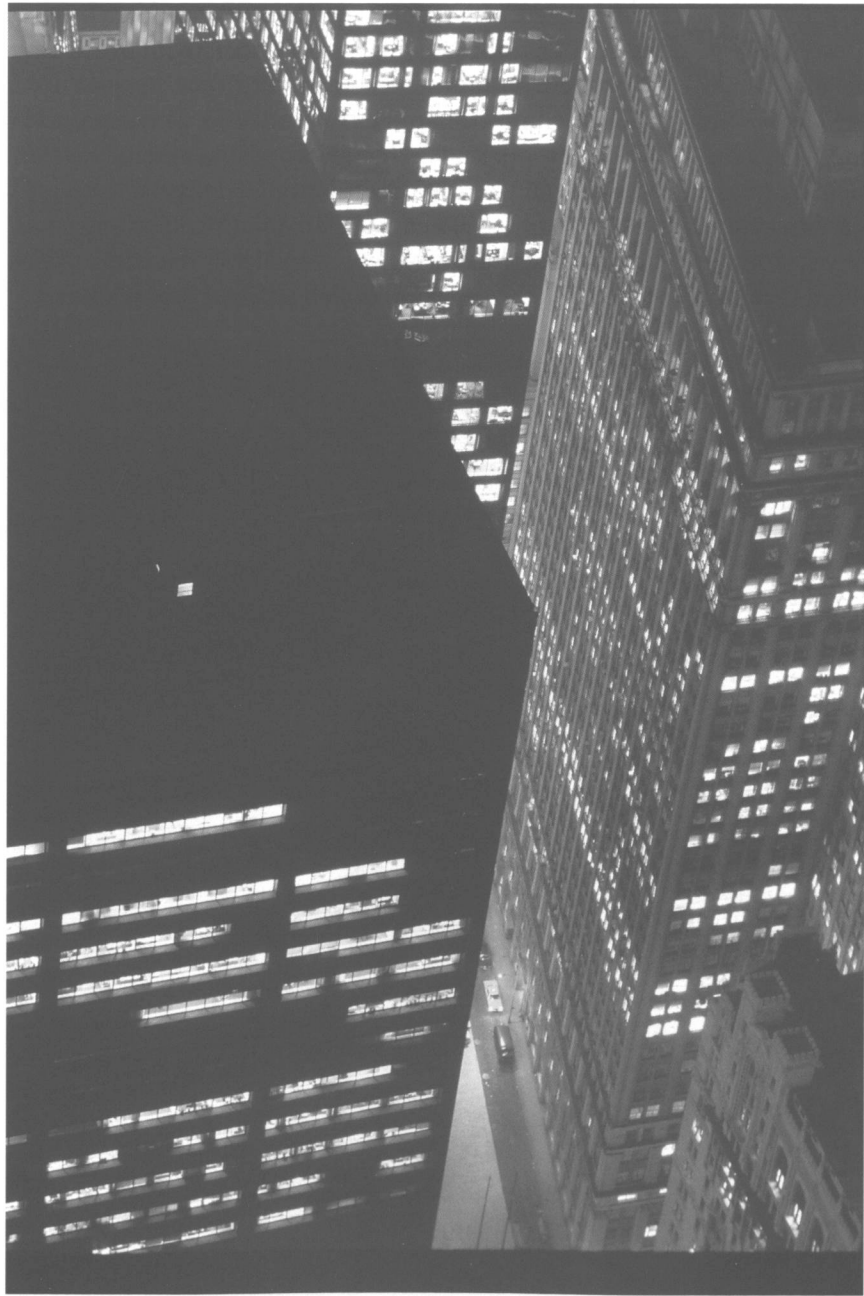
szülőföldjétől. Nem szakadt el tőle sem medikusként, sem végzett orvosként, alapvetően mindig arra vágyott és arra készült, hogy saját műtermet nyithasson. Erre 1977-ben, harminc éves korára került sor. *Imago* a neve. Mélyértelmű – akár szinte mindegyik fényképe. Ezek akkor is többek a felszíni látványnál, ha reklám vagy orvosi jellegű illusztráció az alapvető feladatuk.

A fotográfiával nem pusztán dokumentálni vagy gyönyörködtetni akar, hanem szolgálni – felkészültséggel, tehetséggel, szorgalommal, objektívvel és objektíven.

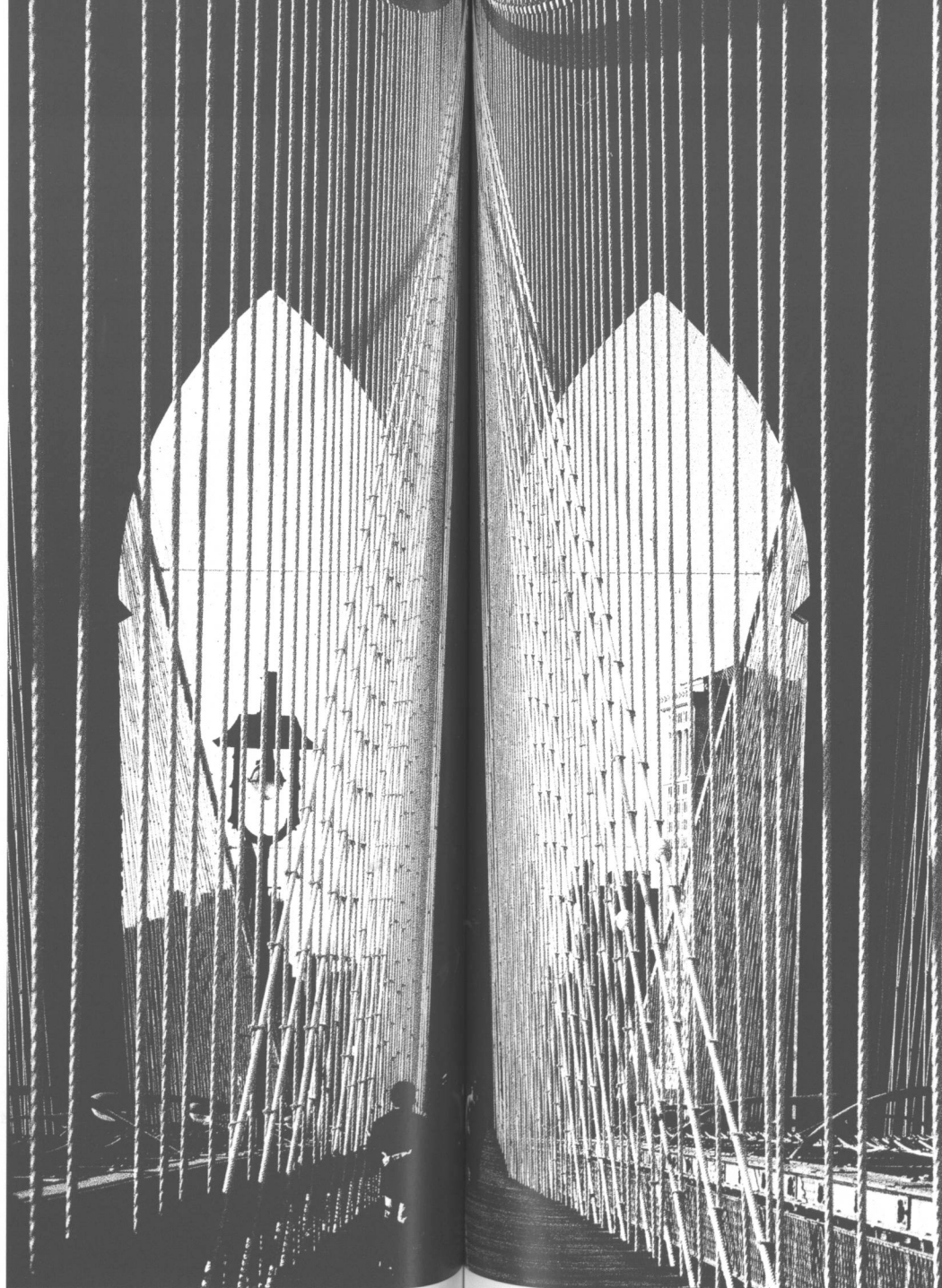

138/1

138/2

138

139/1

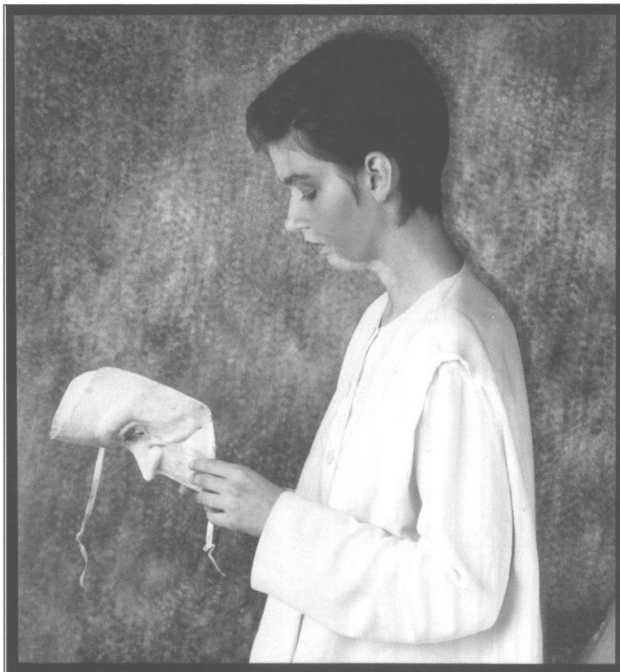

139

140/1

140/2

140/3

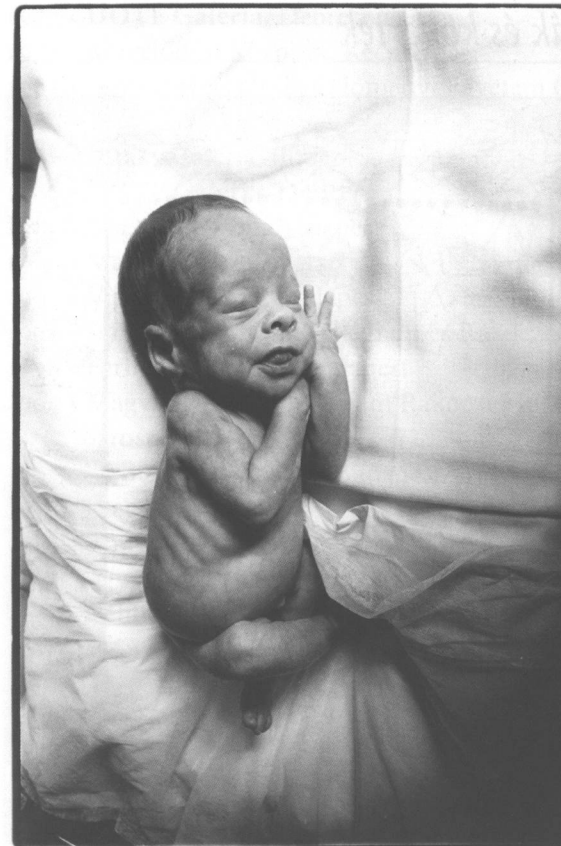

140/4

140

141/1

Kiállításai, feladatai az utóbbi időkből:

2007 • Jews in the Corner – Jewish Museum, Stockholm

2008 • Curiosities from the History of Medicine, Stockholm International Fair

2010 • Contruction/Reconstruction – esthetical surgery. Upplands Väsby Konsthall, Stockholm

2012 • Inter:Actions Gallery Gamla Stan, Stockholm

2015 • Auschwitz Album, kurátor. „Svédországban először kerül bemutatásra két SS-fotografus egyedülálló anyaga. A képek 1944 május 26-án készültek és kb. 3000 Beregszászról és környékéről elhurcolt ember sorsát mutatja be a megérkezés pillanatától kezdve. A fotózás oka és célja ismeretlen. Az albumba beragasztott képek sorsa egy hihetetlen történet. A kiállítás próbálja visszaadni a klausztrofóbikus és minden szentimentalizmustól mentes légkört – mint a képek.”

2016 • Separate exhibition, Shanghai. „Sehol a nyugati világban nem történt ilyen gyors változás urbanizáció-cím-szó alatt. A képek 1986-ból elképzelhetetlen történelmieknek tűnnek. A Wusong folyón pezsgett az élet. A sikátorokban úgyszintén. Fogmosás, leckeírás, adásvétel, közös mosdók, faliújságok – egy eltűnt világ. A kiállítás augusztus végén nyílik a Shanghai International Photofestival megnyitó kiállításaként.”

141/2

141

38. Halmy Miklós: plazmák és kőkeretek

Csaknem tíz esztendő múltán, hogy 1977-ben bemutatta itt a képeit, 1986. december 12 és 26 között „Plazmák és kőkeretek” címmel Halmy Miklós az azóta eltelt idő újabb munkáit tárta a DOTE Galéria közönsége elé.

Erről az eseményről nem tudósított a korabeli debreceni sajtó – ahogy az 1980-as évek második felében itt kiállító valamennyi művész tárlata is teljesen visszhangtalan maradt a helyi lapokban.

Díjai, ösztöndíjai:

1991 • Életmű-díj

1992 • Szegedi Nyári Tárlat díja

1996 • Munkácsy-díj

Egyéni kiállításai:

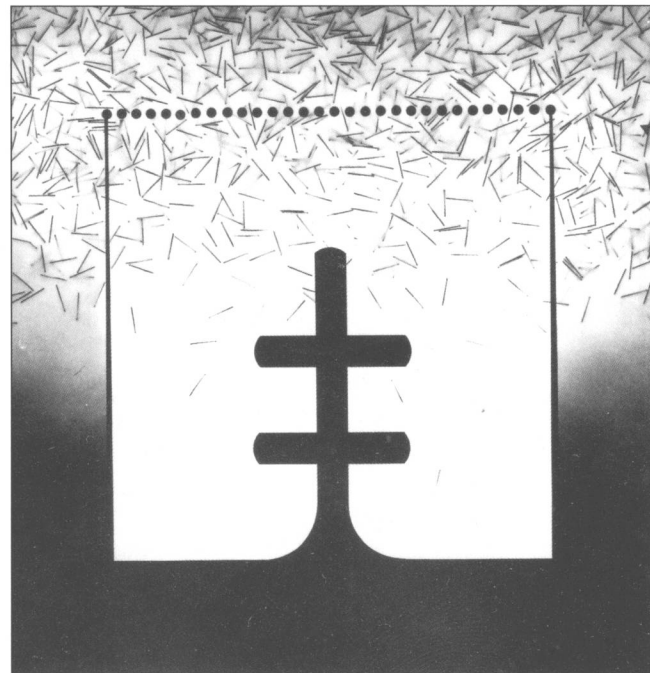
1963 • Fiatal Művészek Klubja, Budapest

1964 • Petri-Galla Stúdió, Budapest

1970 • Budapesti Műszaki Egyetem, Martos F. Kollégium, BME, Budapest

1971 • az I. ker.-i Hazafias Népfront Székháza, Bp.

1972 • Fényes Adolf Terem, Budapest

1977 • DOTE Galéria, Debrecen

1972 • Művelődési Központ, Kecskemét

1981 • Semmelweis Orvostudományi Egyetem Galéria, Budapest

• Pataky Galéria, Budapest

1986 • DOTE Galéria, Debrecen

1989 • Ernst Múzeum, Budapest

1990 • Magyar Intézet, Varsó

1994 • Vigadó Galéria, Budapest

1994–1995 • Sárospataki Kollégium és Rákóczi-vár

1998 • Ferihegyi Galéria, Budapest

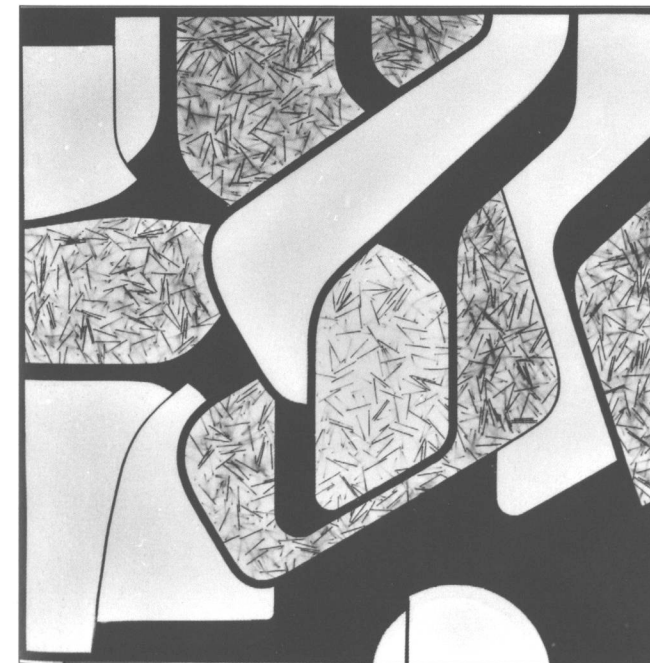
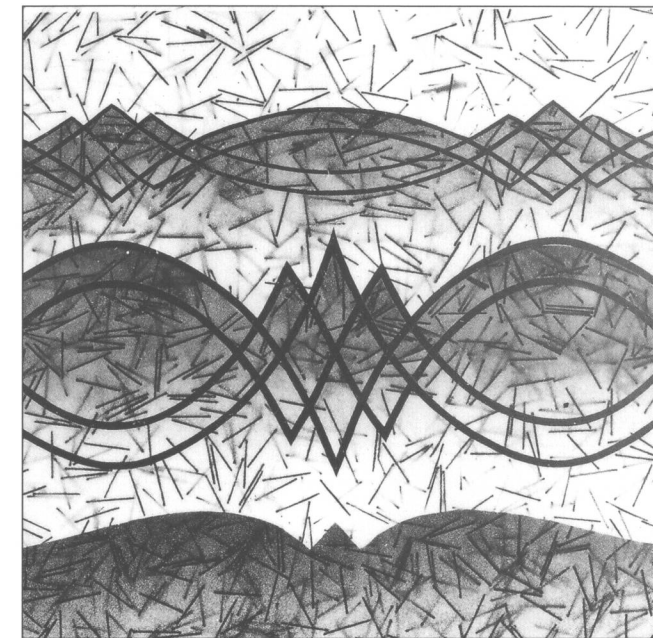
2004 • Magyar Nemzeti Múzeum Rákóczi Múzeuma, Sárospatak.

2006 • Új Budapest Galéria, Budapest

2002 • megjelent a művészetének mozgatórugóit feltáró könyve: *A motívum működése*.

2003 • úgy döntött, befejezi művészi munkáját.

Azóta is ehhez tartja magát.

39. Laborcz Flóra – Vilhelm Károly: formák térben és síkban

Csaknem másfél év kihagyás után, 1988. május 20-án nyílt meg a Galéria újabb kiállítása, amely Laborcz Flóra ötvösművész és Vilhelm Károly festőművész munkáit tárta közönség elé.

Akik emlékeztek Vilhelm 12 évvel korábban bemutatott anyagára, a közös kiállítást megtekintve megállapíthatták, az újabb műveiben festő bizonyos mértékig eltávolodott a korábbi kifejezőmódjától. Ahogy a művészettörténész Kürti Emese megfogalmazta, „a 80-as évek közepétől festészete, mely addig a kisvárosi élet utolsó meghitt ismerős pillanatait és ugyanakkor annak paródiáját adta, megváltozott. Vilhelm művészete, mely kezdetben provinciális művészi emlékekből, az elfeledett vidéki mennyezetfestők munkáiból táplálkozott, már az általánoshoz kíván eljutni. Az általános, mely ez esetben az absztrakcióval helyettesíthető, nem törte meg az irodalmias témát, és eszközeit is megválogatta: az alkalmi rajzosságot fölváltotta a nagyvonalú ecsetkezelés, mely a szín megváltozott szerepével együtt a művek indulatosságának hordozója”.

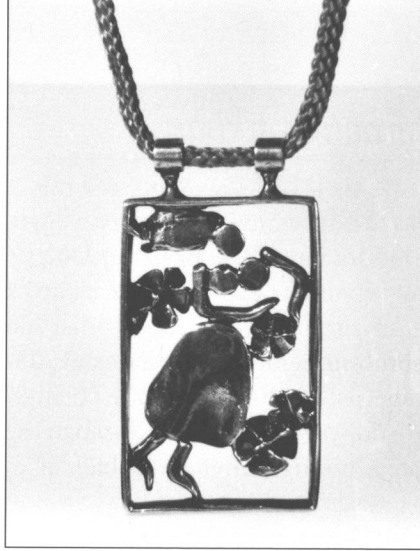
Ebben közrejátszhatott életének alapvetően megváltozott közege is: az Erdélyből 1974-ben történt áttelepe-

dése után a nagyváros (Budapest) vizuális ingerei egyre inkább más kifejezőmódra sarkallták. Ez nem jelentette a korábbi korszak megtagadását: a DOTE Galériában az 1978 és 1988 között készített művei mellett tudatosan kiállította az első debreceni bemutatkozása körüli időben festett három képét is. (A 2011 decemberében elhunyt festőművészt utolsó alkotói periódusában az absztrakció kihívásai, a nonfigurativitás problémái és lehetőségei foglalkoztatták.)

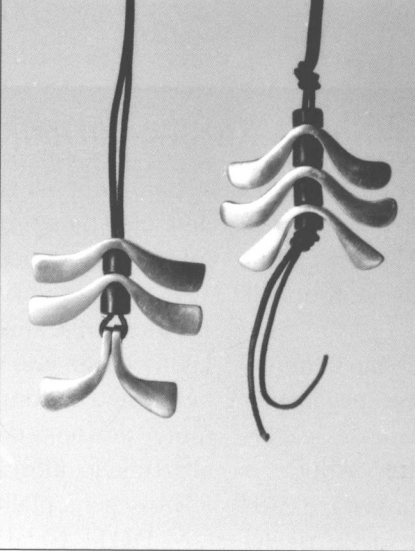
A DOTE Galéria 39. tárlata arról is tanúskodott, miként Vilhelm korábbi periódusában az erdélyi festett famennyezetek világa, úgy Laborcz Flóra, a kiállító-társ számára az embert körülvevő natúra formái, illetve a természeti jelenségek jelentik az inspirációt, amikor megformálja a zömében viaszveszejtéses eljárással készített kispasztikáit, ékszereit. Az ötvös-iparművész nő fotódokumentáció révén megidézett cégerei a céhjelvények letisztult kifejezőmódjára emlékeztetőek. Piktogram-szerűen leegyszerűsített formák és artisztikus megjelenítés – még rohanás közben is egyértelműen orientálják napjaink embereit.

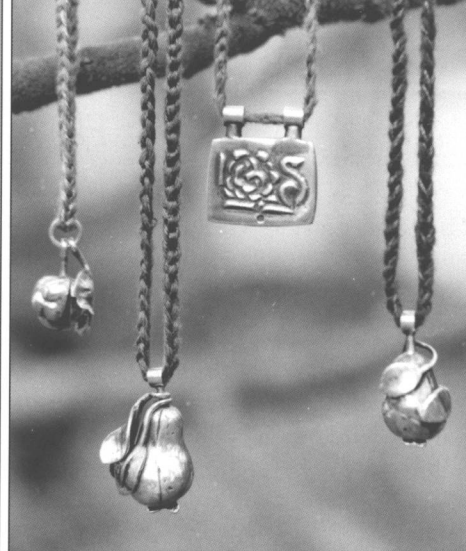
148/1

148/2

148/3

A kiállítás létrejöttére B. Laborcz Flóra így emlékezett: „Közös grafikus ismerősünk (akivel korábban több közös munkánk volt), ajánlott Velényi Rudolfnak, hogy egy cégnek tervezett emblémáját én, mint ötvösművész a cég – Hajdúvid Baromfifeldolgozó Vállalat – épületére elkészíthetném. A munka sikeresen meg is valósult színes plasztikus nagyméretű reliefként. Ez után került sor a kiállításomra a DOTE Galériában. A Vilhelm Károly festőművész kollégával közös kiállítást is Velényi Rudolf szervezte meg, mivel az én főként posztamense és vitrinbe helyezett munkáim jól társíthatók voltak a falakat elfoglaló festményekkel.

A kiállítóterem elegáns világos terű, installációval jól felszerelt volt. A tárlatok egyedi arculatú, nyomdailag praktikusra megtervezett kiadványához professzionális fotók készültek. A megnyitón – bizonyára a tárlatok rendszerességének köszönhetően – nagyszámú törzsközség vett részt.

Nagyra értékelem a galéria tevékenységét, ami tudom, hogy milyen szerteágazó figyelmet, körültekintő szervezést igényel. Ugyanis szobrászművész férjemmel Budapest-Rákoshegyen több mint tíz éve létrehoztuk és működtetjük B. L. Terem galériánkat, rendszeresen kiállításokat szervezve. Fontosnak tartjuk, mi művészek

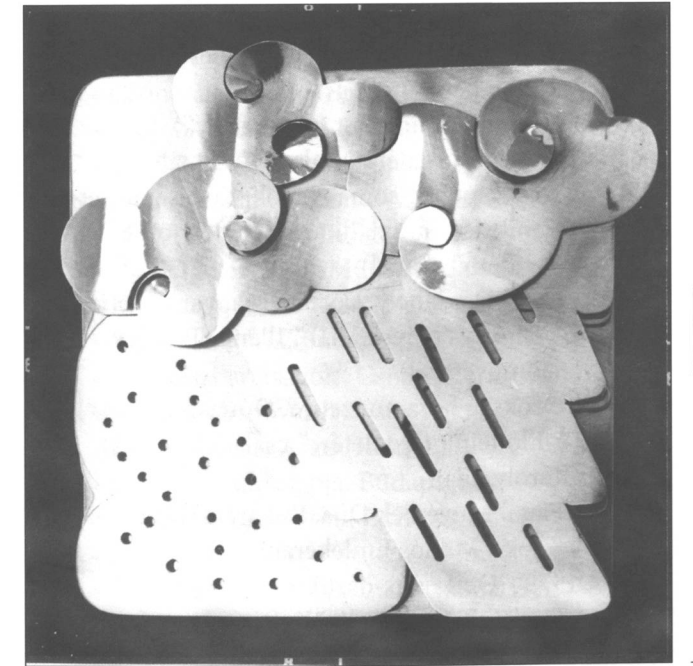
közvetlen kapcsolat kialakítását a művészet iránt érdeklődőkkel, mivel korunk társadalmában az „ésszerűség”, a közvetlen haszonelvű gondolkodás előtérbe helyezésével az érzelmi struktúrák jelentősége visszaszorult, aminek pedig az élet teljességében, kevésbé praktikus de annál meghatározóbb a szerepe. A művészet a minket körülvevő élet részévé válva képes az érzelmi struktúrákat feléleszteni, kifejeleszteni, ami a társadalom lelki, szellemi és anyagi gazdagodásának feltétele.”

Laborcz Flóra díjai:

- 1983 • Nemzetközi Ékszer kiállítás díja, Jablonec,
- 1992 • X. Nemzetközi kisplasztikai Dante Biennále, olasz parlament elnökének díja, Ravenna
- 1993 • IX. Országos Érembiennálé, M. Honvédség díja, Sopron
- 1993 • Képző- és Iparművészeti Lektorátus diszkút pályázat fődíja és különdíja, Budapest
- 1994 • Gizella Napok alkalmából „Veszprém a Bakony fővárosa” képzőművészeti kiállítás Különdíja, Veszprém
- 1996 • IV. Nemzetközi Szobrászrajz Biennále díja a legjobb magyar kiállítónak, Budapest
- 1996 • „In memoriam 1956” országos képzőművészeti pályázat, különdíja, Mosonmagyaróvár

- 1997 • Országos Millecentenáriumi Képzőművészeti kiállítás szakma díja az I. Renée Művészeti Napok
 - 1997 • 48-as emlékműpályázat III. díja Pestszentlőrinc
 - 1998 • Ferenczy Noémi díj
 - 1998 • I. Kortárművészeti Biennále és Fesztivál fődíja Kortárs Galéria, Tatabánya
 - 1999 • III. RENÉE képzőművészeti rendezvény, Heroikus tér kiáll. NKA díja
 - 2000 • Fa Kisplasztika 2000 Rákoshegy kiáll. a szakma díja
 - 2001 • Magyar Kultúra Napja kiáll. ERH. Bp XVII. MAOE díja
 - 2004 • Szerencsepátkó érdemrend, Szárhegyi Alkotótételep, Gyergyószárhegy
 - 2005 • IV. Kő kissozbor Biennale, Haraszty díj (Benedek Józseffel megosztva)
 - 2007 • Római Magyar Alakémia ösztöndíja
 - 2008 • Tárlat a Magyar Kultúra Napja tiszteletére, Képviselői díj, Erh., Budapest
 - 2008 • V. Fa Kissozbor és Szobrászrajz Biennále, MAOE díja, Budapest, Erh.
 - 2013 • Magyar Képzőművészetért díj. Budapest, civil szakmai szervezetek díja
 - 2013 • Magyar Művészeti Akadémia Kutatási támogatása
 - 2013 • IX. Ötvösművészeti Biennále. Szent Eligius díj. Klebesberg Kulturkúria,- Budapest
 - 2014 • Magyar Kultúra napja kiáll. Képviselői díj Erdős Renée ház, Budapest
 - 2015 • 46. Tavasz Tárlat, a Pesterzsébeti Múzeum elismerése, Gaál Imre Galéria, Budapest
- Egyéni kiállításokból válogatás:
- 1986 • Budapest, Csók István Galéria
 - 1988 • Debrecen, DOTE Galéria,
 - 1988 • Stadtraat, Sankt Augustin („Metal in Vollendung”)
 - 1989 • Kulturwerkstadt, Duisburg Meiderich („Wolken”)
 - 1990 • Városi Galéria, Pápa, és Budapest, E R. h. (családi kiállítás)
 - 1992 • Angelika Galéria, Budapest („Gyergyói táj emlékek”)

- 1993 • Városi Galéria, Tiszaújváros („Felhők és fények I.”, Illényi Tamara festőművésszel)
- 1994 • Sarah Art Galéria, Keszthely („Felhők és fények II.”, Illényi Tamara festőművésszel)
- 1994 • H. K. Galéria, Veszprém („Felhők és fények III.”, Illényi Tamara festőművésszel)
- 1995 • Immanuel Galéria, Szentendre,
- 1995 • Erlin Galéria, Budapest („Felhők és fények IV.”, Illényi Tamara festőművésszel)
- 1996 • Pincegaléria, Gyöngyös, („Felhők és fények V.”, Illényi Tamara festőművésszel)
- 1996 • Duna Galéria, Budapest („Tájportrék”)
- 1997 • Budapest Fördős Ötvösműhelygaléria.
- 1998 • Erdős Renée ház, Budapest („Féminstallációk”)
- 1999 • Erdős Renée ház, Budapest („Édesanyám emlékének”)
- 1999 • Ökollégium Artgaléria, Budapest
- 2000 • Európa Tanács Foyer, Strasburg (Francia.), („Felhők és fények VI.”, Illényi Tamara festőművésszel)

- 2002 • Passage Galéria, Budapest („Felhős érmek”, Benedek József szobrászművésszel)
- 2002 • „Személyes végtelen” Budapest, Iparművészeti Múzeum
- 2003 • ISIS Galéria, Szombathely (Benedek József szobrászművésszel)
- 2004 • Táltos Galéria, Budapest („Felhők és fények VII.”, Illényi Tamara festőművésszel)
- 2004 • Skoda Éva Múterem-galéria, Budapest („Jel rendszerek”, Benedek József szobrászművésszel)
- 2005 • Dózsa Művelődési Ház, Budapest, XVII. („Szimbólumaim”, Benedek József szobrászművésszel)
- 2006 • Kultúrpalota, Marosvásárhely (Benedek József képzőművésszel)
- 2006 • Budapest Kék Iskolagaléria („Szimbólumaim”, Benedek József szobrászművésszel)
- 2007 • Kóka Alapítványi Galéria (Laborcz családi kiállítás)
- 2008 • Szent László Általános Iskola, Budapest-Kőbánya(egyéni és Benedek Józseffel az előkertben)
- 2008 • Budapest XVII, Balassi Iskolagaléria („Római beszámoló”)
- 2009 • B. L. Terem, Budapest („Lélekháló”)
- 2011 • Horváth Ede galéria, Balassagyarmat
- 2011 • Városi Képtár, Csoma Napok, Kovászna (Jelképeink, kamarakiállítás, Benedek József szobrászművésszel)
- 2015 • Dunaszerdahely, Kortárs Magyar Galéria („Felhők és fények VIII.”, Illényi Tamara festőművésszel)
- 2015 • Örökség háza, múzeum. Dunaszekcső, („Elődeink tiszteletére”, családi kiállítás)
- Vilhelm Károly díjai:
- 1966 • Fiatal Művészek Díja, Bukarest (Románia)
- 1970 • Káplár Miklós Emlékérem
- 1977-1979 • Derkovits-ösztöndíj
- 1979 • Derkovits-ösztöndíj Nívódíja
- 1980 • 21. Szegedi Nyári Tárlat Fődíja

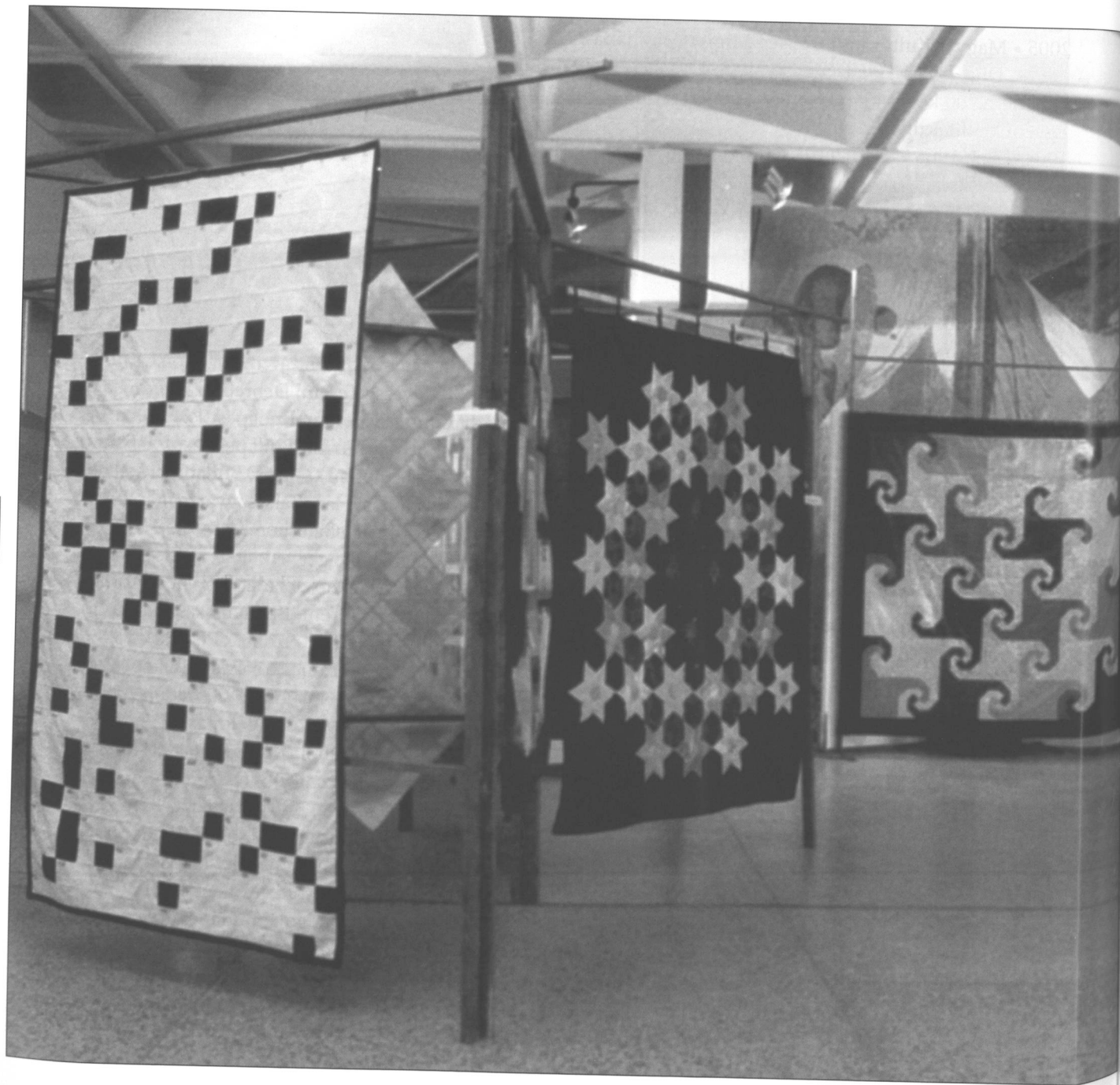

- 1986 • Szocialista Országok Festészeti Biennáléja, Kassa
- 1987 • Nemzetközi Portré Biennálé, Radom (Lengyelország)
- 1993 • a MKISZ Díja a 40. Őszi Tárlaton, Hódmezővásárhely a BÁV Tájépfestészeti Díja
- 1994 • a BÁV Tájépfestészeti Díja, a Postabank és Takarékpénztár Rt. Díja, Szegedi Táblaképfestészeti Triennálé
- 1996 • BÁV Fődíj; Képzőművészeti Triennálé Díja, Szolnok
- 1998 • Munkácsy-díj
• a MAOE Díja, 7. Szegedi Táblaképfestészeti Biennálé
- 2000 • A Nemzeti Kulturális Örökség Díja, 8. Táblaképfestészeti Biennálé, Szeged
• a Budapest V. kerületi Polgármesteri Hivatal Díja,
• Körképek c. kiállítás, Vigadó Galéria, Budapest
- 2002 • Magyar Festők Társaságának Díja, Hajókiállítás, Vigadó Galéria, Budapest;
- 2003 • MAOE Díja a Festészet vége? c. kiállítás, Olof Palme Ház, Budapest;
- 2004 • Magyar Kulturális Örökség Minisztériumának Díja, Festészeti Biennálé, Szeged;

- 2005 • Magyar Kulturális Örökség Minisztériumának Díja, Nyári Tárlat, Szeged;
Csaknem 400 közös kiállításon szerepelt.
Egyéni kiállításai:
- 1964, 1965, 1966 • Ion Andreescu Képzőművészeti Főiskola, Kolozsvár
- 1968 • Városi Galéria, Csíkszereda • Városi Galéria, Székelyudvarhely
- 1969 • Városi Galéria, Segesvár
• Kultúrpalota, Marosvásárhely
- 1972 • Petőfi Sándor Magyar Kulturális Központ, Bukarest
- 1976 • Ferencvárosi Pincetárlat, Budapest
• **DOTE Galéria, Debrecen**
- 1979 • Műhely sorozat, Magyar Nemzeti Galéria, Budapest
- 1980 • Képcsarnok, Dunaújváros
- 1983 • MNH Kultúrház, Balatonkenese
• Műcsarnok, Győr
- 1985 • Derkovits Terem, Szombathely
- 1988 • **DOTE Galéria, Debrecen (Laborcz Flórával)**
- 1988 • Vigadó Galéria, Budapest
• Gulácsy Terem, Szeged
- 1989 • Városi Galéria, Pápa

- 1989 • Medgyessy Terem, Debrecen
- 1990 • Csontváry Terem, Budapest
- 1991 • Csontváry Terem, Budapest
- 1991 • T-art Múterem Galéria, Budapest-Csillaghegy
- 1993 • Művelődési Ház, Balassagyarmat
- 1994 • BÁV Kortárs Galéria
• Ifjúsági Ház, Eger
• MOL Rt. Galéria, Szolnok
- 1995 • Csontváry Terem, Budapest
• Szolnoki Galéria, Szolnok
- 1997 • Csontváry Terem, Budapest (Tájképek)
- 1998: Diagnosztikai Központ, Wiesbaden (NSZK)
- 1998 • MÁV Kórház, Szolnok
- 1999 • „Szelet a tortából” MOL Rt. Galéria, Szolnok
• Magyarok Háza, Köln (Németország)
- 2000 • Vigadó Galéria, Budapest
- 2001 • „Művészbarátságok” Csók Galéria, Budapest [Bujdosó Ernővel és Sváby Lajossal].
- 2001 • Delta Galéria, Arad (Románia)
- 2003 • Duna-TV társalgója, Budapest
• Trinitárius templom, Eger
- 2004 • Lucas Galéria, Wiesbaden (Németország)
- 2006 • Dán Kulturális Intézet, Kecskemét
Városi Galéria, Zsinagóga, Mezőtúr
- 2010 • Pécsi Tudományegyetem, Pécs.

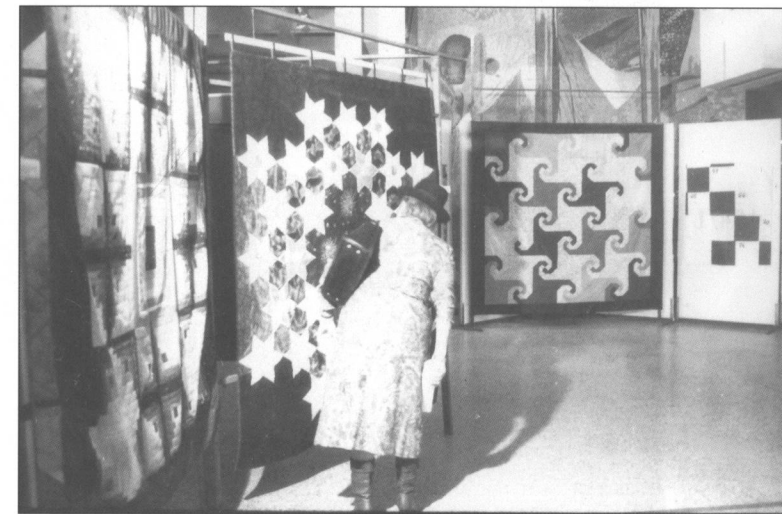

40. Dolányi Anna: hármassugrás – lépésekben

1988. december 16. és 30. között volt látható a DOTE Galéria talán legkiszáradóbb hatású kiállítása.

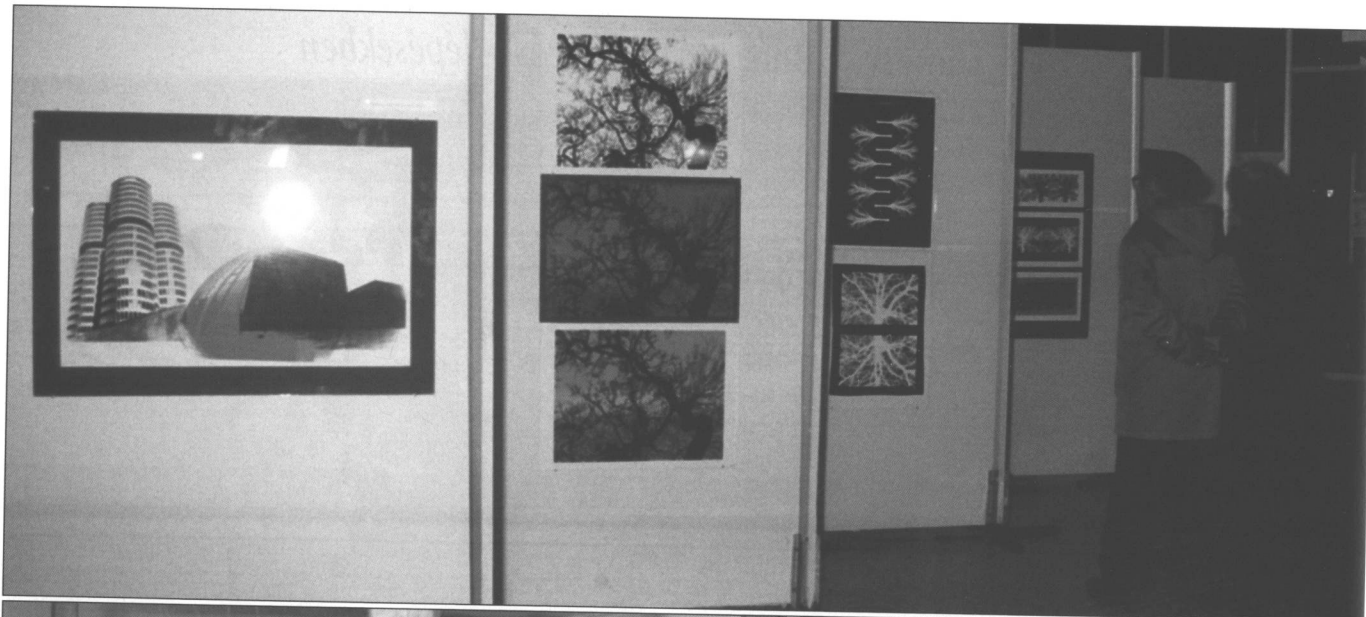
A kertépítő mérnök végzettségű Dolányi Anna 1969-ben disszidált. Fordulatokban és váltásokban gazdag húsz esztendő után – a kommunista rezsim lehanyatlásakor – hazatért Debrecenbe. Nyugaton egy ideig a helyét kereste, majd egy hirtelen ötletét megvalósítva elkezdett kertészeti és művészeti lapoknak dolgozni, s eközben beutazta a világot. Aztán gondolt egyet, s Brüsszelben művészeti sokszorosító grafika-szerigrafia szakon lediplomázott. Többek között egy grafikai stúdióban dolgozott Andy Warhollal. Velényi felkínálta a fényképeinek és grafikáinak bemutatását a DOTE Galériában. A művésznő lakásában azonban megakadt a szeme a foltvarrásain, s rögtön mondta, hogy azokat is feltétlenül ki kell majd állítani.

A legnagyobb sikere ezeknek a foltvarrásos képeknek lett. Asszonyok, lányok, varrószakkörök hívták szerte az országban, hogy tanítsa meg őket a patchwork varrásra. Olyan érdeklődés mutatkozott, hogy megalakították a Magyar Foltvarró Céhet, amelyhez több mint ötven cso-

port tartozik, s amelynek egészen a közelmúltig a vezetője, mindenese volt. Egyszemélyes intézményként szervezte, mozgatta, közös feladatokra buzdította és akár távoli kiállításokra (Japán, Tajvan) is elvitte a magyar foltvarrók munkáit, akik elsősorban a kékfestő-foltvarrás terén vannak a világ élvonalában.

Csak a foltvarrás magyarországi „hőskorában”, az 1980-as, 90-es évek fordulóján vállalt el néhány önálló tárlatot. Inkább a közös munkákat és a kollektív kiállításokat ambicionálja: sokkal nagyobb öröm közösen alkotni.

Könyvei:

Stickereien für 1001 Nacht (1993)

Folton-folt textilmunkák (1994)

100 foltos ötlet 1997)

Egyéni kiállításai:

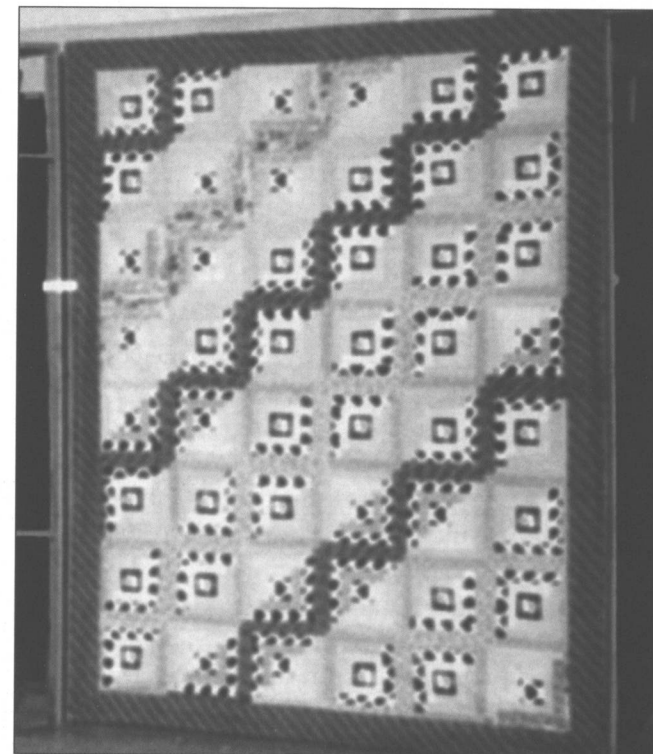
1988 • **DOTÉ Galéria, Debrecen**

1989 • Kemenesaljai Művelődési Központ,
Celldömölk

1990 • Bartók Művelődési Központ, Győr

1991 • CSM, Dunaszerdahely (Szlovákia)

1993 • Vasutas Művelődési Ház, Debrecen.

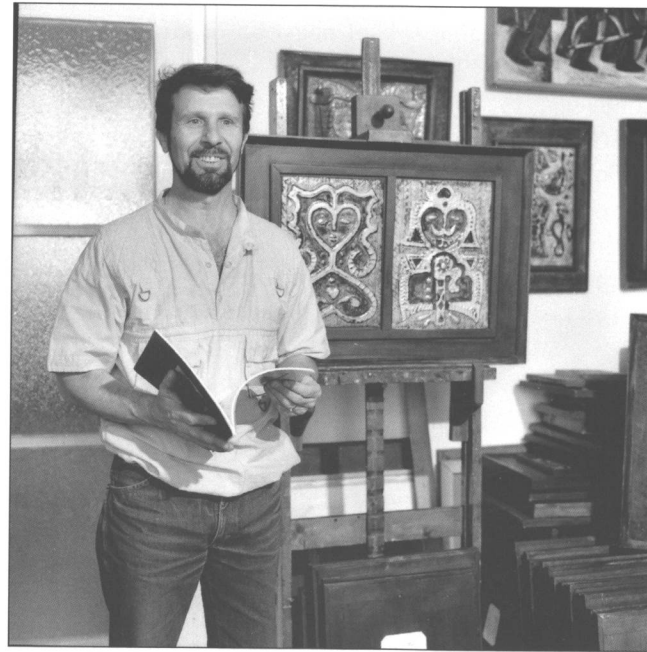
41. Papp György: tűzzománc hitvilág

1989. április 28-án nyílt meg a DOTE Galéria utolsó tárlata. A szegeden élő Papp György munkáit tárta közönség elé.

A művész így vallott magáról: „Vonzódom a népművészethez, létjogosultnak és szükségesnek érzem annak inspiráló hatását a képzőművészet területén. Tudatosan használok fel a magyar népi ábrázolóművészet motívumvilágát - azok képi tömörsége, erőteljes szükszavúsága, stilizáltsága példamutató számomra. A népdalokban, balladákban rejlő egyetemes, örök emberi érzések és sajátosan nemzeti gondolatvilág új, korszerű képi megfogalmazására törekszem.”

A katalógusban olvasható volt Tandi Lajos és Tóth Attila tollából is néhány kapcsolódó gondolat:

„Papp György munkássága éppen azért példaadó, mert tudatosan vállalt művészi programot épít, s ennek grádicsfokain jutott el az illusztratív motívumterképektől, a dalok, balladák transzpozíciójától, a mézeskalácsosok, pásztorfaragók, kopjafakészítők, hímzőasszon-

yok jelképeket sűrítő elemeitől a népművészet lényegéhez, szellemiségéhez, sajátos gondolkodásmódjához, nyelvi fordulatainak képi fogalmazásához, a stílushoz. Kiderült ugyanis, hogy a legkonzerválóbbr erő nem a motívumok pontos lejegyzése, de még csak nem is a művészi feldolgozás, a kotta, a film, a lemez, hanem a stílus idegekbe, sejtekbe való fölszívása.” (Tandi Lajos)

„Papp György tűzzománcai az időből a múltat őrzik: a nemzet kollektív bölcsességének, a népművészet szellemi és tárgyi kincsestárának megannyi rekvizitumát. Hasonlíthatnám munkáit tiszta vízű forráshoz is, hiszen a bartóki program alkotómunkájának célja is, eszköze is. Sem a technika – a tűzzománc –, sem a világegészt megcélzó alkotói program nem tűri munkáin a jelenségvilágot. Figurái, állatai, növényei csak lényegüket őrzik meg, a népművészet képteremtő logikáját követve. A tűzzo-

máncokon kézen fogja egymást a régmúlt és a jelen, a mese és a valóság, a költött világ és a hétköznapiak, a jókedv és a búbánat. A tűzzománcok csillogó színei, jeletereinek példázatokba rejtett tanulságai, motívumainak játékosága és fegyelme azt őrzik, amit múlandóságunk tudatával vergődve szüntelen keresünk.” (Tóth Attila)

Papp György ekként tekint vissza a negyedszázada megrendezett kiállítására: „Akkor már a szakmai pályafutásom derekán jártam, mintegy 30 különböző rangú és helyszínű tárlat után mutattam be munkáimat a DOTE Galériában. Úgy emlékezem, hogy az egész esemény motorja Velényi Rudolf volt, aki a felkéréstől, a művek elszállíttatásán és a plakát-meghívó megtervezésén át, a kiállítás megrendezéséig mindent kiválóan oldott meg. A helyszínre érkezve feltűnt az a profizmus, ami az egész rendezésre jellemző volt. Értő képtársítások, fotókkal kiegészített kompozíciós hangsúlyok, a művek megvilágítása a szellős, modern térben, az asszociatív képek csoportosítása emlékezetes maradt szá-

momra. Csak sajnálni tudom, hogy a DOTE Galéria az én munkáimból rendezett tárlattal zárta kiállításainak sorozatát.”

Díjai/ösztöndíjai:

- 1970 • a szegedi XI. Nyári Tárlat díja
- 1971 • a békéscsabai XIV. Alföldi Tárlat díja
- 1973, 1979 • Ceglédi Kisgrafikai Kiállítás díja
- 1986 • Székely Bertalan-emlékérem
- 1987 • Csongrád Megyei Tanács Alkotói díja
- 1991 • Szegedi Szépmíves Céh díja
- 1997 • Apáczai Csere János-díj
- 2001 • Szeged Kultúrájáért-díj
- 2002 • Szeged város alkotói díja
- 2005 • Szegedi Nyári Tárlat-közönségsdíj
- 2006 • Szeged M. J. Város alkotói díja
- Táblaképfestészeti Biennálé közönségsdíja.

Egyéni kiállításai:

- 1970 • Móra Ferenc Múzeum, Szeged
- 1972 • Medgyessy Terem, Hódmezővásárhely
- 1974 • Sajtóházi Művészklub, Szeged
- 1977 • Móra Ferenc Múzeum, Szeged
- 1978 • Múcsarnok, Budapest
- Győr
- Városi Múzeum Képtára, Szabadka
- 1981 • Pataky Művelődési Központ
- 1985 • Móra Ferenc Múzeum, Szeged
- 1986 • Turku (FIN)
- 1987 • Paletta Galéria, Szeged
- 1988 • Városi Galéria, Makó
- 1990 • Ferenczy Terem, Pécs
- 1991 • Kisfaludi Strobl Terem, Zalaegerszeg
- 1992 • Borsos Múzeum, Győr
- 1996 • Móra Ferenc Múzeum, Szeged
- 1997 • Tornyai János Múzeum, Hódmezővásárhely
- 2000 • Csillagok, madarak, égi vándorok, Bartók Béla Művelődési Központ, Szeged
- 1999 • Nemzeti Történeti Emlékpark, Ópusztaszer
- 2000 • Bartók Galéria, Szeged

- 2001 • Wagner Teaház, Szeged
- 2002 • Pincészház, Szeged
- 2003 • Kass Galéria, Szeged
- Petőfi M. K. Hódmezővásárhely
- 2006 • SZTE Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar Galériája, Szeged
- Duna Galéria, Budapest
- Volksbank Galéria, Szeged
- 2009 • Reök-palota, Szeged
- Képzőművészeti Egyetem, Szkopje (MK)
- Nemzeti Galéria Cifte Amam, Szkopje (MK)

DOTÉ Galéria: érték, rend, értékrend

A művészeti kánonok közül nemcsak azok érdemesek a számbavételre, amelyeket különböző elvi megfontolások mentén papírra vetve deklaráltak. Azokat is feltétlenül indokolt megismerni, amelyek akár megfogalmazatlanul is megnyilvánultak a gyakorlatban, például egy képzőművészeti kiállítóhely válogatási preferenciáiban.

A szocializmus időszakában, a hivatalos ideológia részéről szorgalmazott szocialista realizmus ellenében ugyan kétségtelenül bátor tett volt attól felvállaltan merőben eltérő, más értékek és eszmék mentén megvalósuló művészetről gondolkodni és ennek érdekében cselekedni, ám nem ez volt az egyetlen út az uralkodó politikától független művészi önállóság kivívására, illetve megmutatására.

A magyar művészettörténeti szakirodalomból meglehetősen hiányoznak a galériák, kiállítóhelyek történetét, művészetpolitikáját, sajátos arculatát bemutató összegző munkák.¹ Talán nem véletlenül, az államszocializmus idejében az ideológiai nyomás a szélesebb nyilvánosság előtt nem igazán tette lehetővé az elvárttól markánsan eltérő művészeti arculat megvalósítását. Bár ez vitatha-

tatlanul ritkaság számba ment, a politikai tűréshatáron lavírozva mégsem volt azért teljesen lehetetlen. A debreceni orvostudományi egyetem elméleti tömbje magasföldszinti csarnokában 1976 és 1989 között megrendezett tárlatok legalábbis ezt tanúsítják.

Az vitathatatlan, hogy e tizenhárom esztendő során a korabeli magyar művészet igazán gazdag színkálaja került bemutatásra. Fölvetődik azonban a kérdés: ekkora színképi szóródás mellett egyáltalán lehet-e valamiféle koncepciót, egyfajta művészeti kánont tetten érni, a Galéria sajátos arculatáról beszélni?

A válasz egyértelműen igen. A legáltalánosabb és talán legfontosabb ismérve az, hogy nem szűkölt le egy vagy néhány monopolizált izmus bemutatóhelyévé. Olyan eltérő szemléletű alkotók kaptak itt teret, mint a súrolt fénynyalábokat az archaikus jelszavak ki-bontására használó Csáji Attila, a papír-reliefekkel kísérletező Mészáros Géza, a konkrét látványhoz csökönyösen kötődő Maghy Zoltán, a kollázs-technikával képet építő Klimó Károly, vagy a nehezen beskatulyázható André Szabó, hogy csak a hagyományosabb táblaképfestészet művelői közül említsek néhányat. De épp így volt helye olyan különböző beállítottságú grafikusoknak, mint Kovács Imrének az apokaliptikus vízióival, a „természetelvű” Székely Attilának, a látható világot fénygrafikáival tágitó Várnai Lászlónak vagy a vizuális költe-

¹ Az archivális anyag közlése miatt e téren akár példaadó is lehetne a balatonboglári kápolnatárlatok szülő mű, ám a szerkesztői érthetetlen módon asszisztáltak ahhoz, hogy a kötetben a fő emlékező: Galántai György szinte teljesen elhallgassa – talán az időközben megnyilvánuló világnézeti különbség miatt – a másik meghatározó szervező, Csáji Attila szerepét. Ld.: Klaniczay–Sasvári (szerk.) 2003.

ményeket „képíró” Almásy Aladárnak. A szobrászat műfaját olyan merőben más utakat kereső alkotók fémjelezték, mint Haraszty István a kinetikus jeleivel, Borbás Tibor az egyszerre részlet-gazdagon és nagyvonalúan mintázott emlékidéző, expresszív alakjaival, s az organikus és a geometrikus szemléletmód szintetizálására törekvő Csutoros Sándor a függő plasztikaival és gömbornamentikaival.

Kiállítás-politikáját – a művészetet és a művészeket az aczéli három T-be: ideológiai okok miatt támogatott, túrt, illetve tiltott csoportba sorolása idején – az jellemezte, hogy a direkt politizálást kerülve, ám gyakran a politikai tűréshatárt feszegetve, a bemutatott-felvállalt alkotó(k) egyéni kötődéseitől, világról vallott nézeteitől, személyes hovatartozásától függetlenül, csak a művészi produktumot szem előtt tartva, következetesen igyekezett helyet adni a másutt egyáltalán nem, vagy aránytalanul kevés teret kapó törekvéseknek. Elsőként vállalta fel „magas művészetként” Sajdik Ferenc munkáit, s rendezett országos hírű önálló tárlatot rajzolt, illetve kispasztikaként megformált karikatúráiból, s ugyancsak itt volt – egy emberöltő múltán az immár klasszikusnak számító – kereskedelmi plakátjaiból első kiállítása a legendás reklámfotósnek: Fülesnek, alias Tóth Józsefnek. Az alkalmazott művészetek széles körének Debrecenben – és talán az országban is – az egyetlen rendszeres kiállítóhelye volt. Melega István geometrizáló poszterei, Heinzelmann Emma, Réber László, Sajdik Ferenc gyermek-könyv-illusztrációi, Ortutay Tamás gyermekbútorai, Karl Gabor, Horváth István alkalmazott-fotográfiái, Urbán Tamás sajtófotói, Deák György, Tamás Ernő, Velényi Rudolf tipográfiai munkái, Szyksznian Wanda plakátjai kerültek így bemutatásra.

A másik ilyen meghatározó vonás az etno-art címszóval jelölhető. A Galéria művészeti vezetője, Velényi Rudolf az 1960-as évektől járta-fotózta Erdély tájait. Festőként a kezdetektől megnyilvánult táblaképei

motívumaiban a néprajzi gyökerek iránti kötődése. Nem véletlen, hogy az 1970-es évek derekán indult DOTE Galéria kiállításain megkülönböztetett figyelemben részesült a népi kultúrához kötődő, abból táplálkozó művészet. Jelzés értékű, hogy az egyik első tárlaton a Beregi Múzeum paraszti hímzés-gyűjteményének mustráit tette közszemlére. E kiállítási vonal is meglehetősen sok, és merőben eltérő megközelítésben tárult a Galéria látogatói elé: Jankovics Marcell rajzfilmjei, Cservenka Ferenc dokumentatív, illetve motívumokat kiemelő néprajzi fotográfiái, Csete Ildikónak és Kun Évának az iparművészet felé nyitó textiljei-kerámiái, Bartl József és Halmy Miklós jel-ragozó táblaképei, Csete György és társai: a Pécsi Ifjúsági Iroda építészcsoport munkái, valamint Felcsúti László – Földes Zsuzsa „Az év lakóháza '83” díjas épülete egyaránt kifejezik a tradicionális kultúra művészetet megtermékenyítő hatását.

A DOTE Galériának határozott értékrendje és világos elképzelése volt a szerepéről. Merte a saját iránytűjét követni. Nem az éppen aktuális képzőművészeti divatokhoz igazodott, hogy az ügyeletes titánokat bemutassa, inkább mások által ritkán járt vizekre hajózott, vállalva a felfedezés örömét és kockázatát. Napjainkból, egy emberöltő távlatából visszatekintve elmondható, meglehetősen jó hatásfokkal működött a felfedeztető misszió. Ahogy az az előző oldalakon közreadott díjak, elismerések és egyéni kiállítások jegyzékéből is kitűnik,¹ egy-két kivételtől eltekintve az a DOTE Galériában egykor kiállító művészek többsége szép pályát futott be, értékes művekkel gazdagítva a magyar és egyetemes kultúrát. Néhányan valóban nemcsak „ittthon világhíresek”: animációs filmjei okán Jankovics Marcell, (lézer) fényfestészeti és „hologrammatikai” úttörései alapján Csáji Attila, az organikus építészet kiformalásában be-

¹ Sajnos, nincs naprakész adatbázis a magyar művészek kiállításairól. Finanszírozási okok miatt az MTA BTK Művészettörténeti Kutatóintézete e célt szolgáló nyilvántartásának a gyarapodása már több esztendeje csak esetleges. Így az általam közöltek sem tekinthetők feltétlenül teljesnek.

töltött szerepük révén Csete György, Jankovics Tibor munkássága megkerülhetetlen az egyetemes művészet története számára is. De jelentős nemzetközi elismertséget vívott ki Almásy Aladár, Bartl József, Csete Ildikó, Dolányi Anna, Ferencfy-Kovács Attila, Haraszty István, Heinzelmann Emma, Klimó Károly, Kun Éva, Laborcz Flóra, Mészáros Géza, Polgár Ildikó, Réber László, Sajdik Ferenc, Szyksznian Wanda, s a külhonban (is) alkotó André Szabó és Karl Gabor (Gábor Károly) nemkülönben. Művészeti akadémiai tagságok,¹ több Prima, illetve Prima Primissima Díj,² és más hazai elismerések, kitüntetések, rangos életmű-kiállítások, munkásságukról készült monográfiák jelzik, hogy valóban értéktéremtő művészekre irányította a figyelmet. Nem véletlen, hogy az 1980-as évekre Debrecen egyik legjelentősebb – ha nem a legjelentősebb – kiállítóhelyévé vált. Ezt a provincializmus ballasztjától mentes, képzőművészetünk erővonalait értő, és sokrétűségét közönség elé táró tevékenységének köszönheti. Ebben meghatározó szerepet vállalt – az egyetem vezetése által támogatva – a művészeti vezető: Velényi Rudolf. Azon túlmenően, hogy az értékekre figyelve választotta ki a bemutatásra kerülő alkotókat, szervezett, levelezett, a részletekbe menően ügyelt a műveik „tálalásának” mikéntjére, világos és áttekinthető installálására is.

A tizenhárom év alatt ebben egy jól összeszokott stáb segítette. Nyugat-Európai útjai megerősítették abban, hogy ha igazán jól csinálják, akkor a kiállítás-rendezés méltán tekinthető az alkalmazott művészet egyik ágának. A kiállított anyag jellegéhez illeszkedtek az installációs terei. Az elméleti tömb magasföldszintjén a hat méter belmagasságú, meglehetősen széles és hosszú csarnokban rendre úgy alakította a kiállítási enteriört, hogy a paravánok leporelló-szerű sorai mintegy beve-

zették a betérőket a művek belső világába. Ebben lényeges szerepet játszottak a nagyméretű, 100 x 120 centiméteres fotódokumentációs kiemelések.³ (Az ezeket készítő fotósok – előbb Seres Géza, majd Bodnár Imre, s az utolsó 8-9 évben Balogh Zoltán, Bakó János – Velényi aprólékos instrukciói alapján hangsúlyozták ki a jellemző részleteket, vagy nagyították ki egyes művek sajátos faktúráját, mikrovilágát, irányítva ezzel a látogatók tekintetét, nyomatékositva lényeges vizuális információkat. Máskor pedig, mint Borbás Tibor tárlata esetében, az életmű szempontjából fontos, a Dunaújvárosban álló Ady Lédával szobrot sajátos világítási effektekkel, gondosan körbefényképezve idézte meg a kiállítóterben.

A bemutatott anyag egyes darabjait előszeretettel fotóztatta szokatlan összefüggésben: így lettek megörökítve például Csete Ildikó életfás textiljei természeti környezetben, szép formájú fákra függesztve. De ha indokolt volt, akár egy jókora, a járószinttől a födémig érő fát is bevitt a kiállítóterbe,⁴ hogy étellel töltsse azt az ága-bogain hinta-palintázó, nagy fotókon negatívba forgatott Sajdik-féle madarakkal, emberi gyarlóságaink karikatúráit magukba foglaló, felfüggesztett szóbuborékokkal – és nem utolsó sorban magunkba/magunkra pillantásra késztető, szemmagasságba állított tükörrel.

Magától értetődő természetességgel helyezte Laborcz Flóra viaszveszejtéses ékszereit „szürreális” környezetbe, lebegtetett kofferekbe. Térbeli vitrinekkel, könnyed vázszerkezetek igénybe vételével teremtett teret az olyan alkotásoknak, amelyek a körbejárhatóságot igényelték. Terrács szerkezetekre felfüggesztett, fehérre festett OSB-lapok vízszintes lapjain helyezte el Polgár Ildikó porcelán objektjeit, plasztikaikat. Hasonló megoldást alkalma-

³ Az 1970-es, 1980-as években, vagyis a hagyományos filmalapú fényképezés idején, jóval a digitális nyomdatechnika elterjedése előtt, még komoly fotótechnikai tudást és speciális laborfelszerelést igényelt a négy darab 50x60-as elemből összeálló, 100x120 cm-es fotódokumentációs kiemelések elkészítése.

⁴ Ez teljesen hivatalosan a Debreceni Erdészet akkori vezetői jóváhagyásával történt, akik lehetővé tették a megfelelő méretű fa kiválasztását, kivágását, és külön útvonalengedéllyel a helyszínre szállítását.

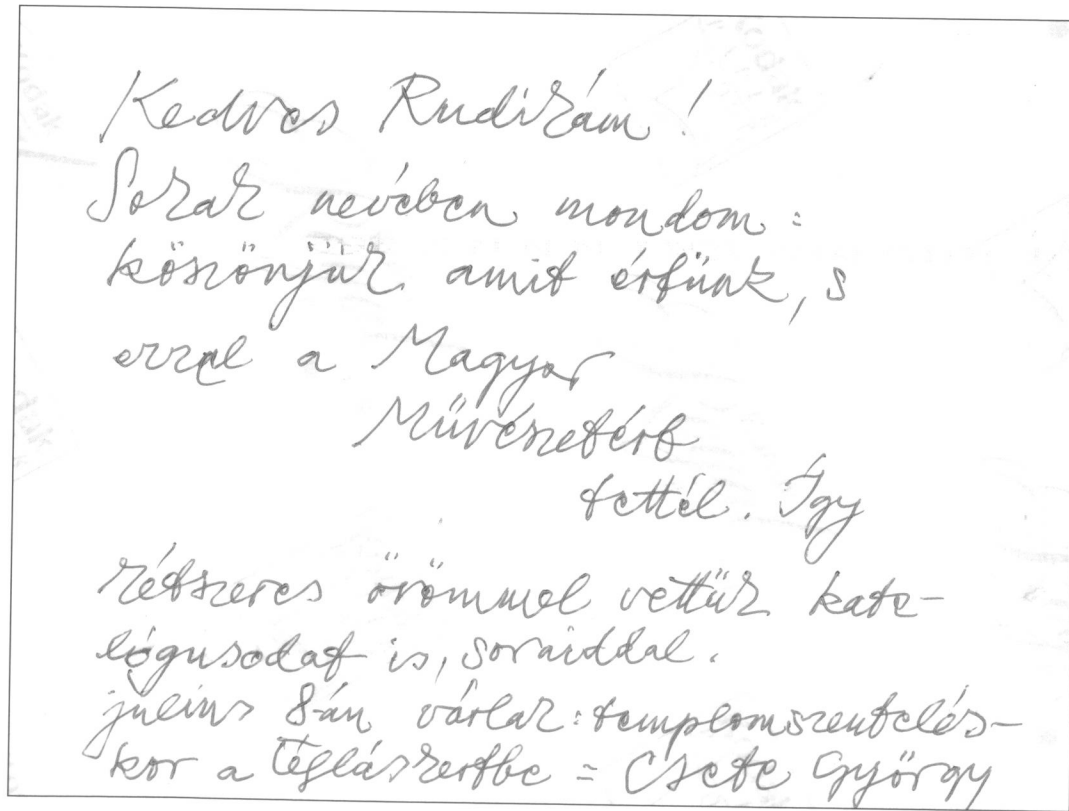
zott korábban már Kun Éva – Csete Ildikó iparművészek anyagánál Kun kerámiáit Csete szitanyomott textiljeivel társítva, – együttes mindennapi használatukhoz tippeket nyújtva, – komplett teríték kínálatokat jelenített meg.

Az alkalmazott művészetek emberközeli hétköznapi-
piságát is szemléltette azzal a praktikus megoldással, hogy Réber László,

illetve Heinzelmann Emma gyermek-könyv-illusztrációs kiállításán könnyűváz-szerkezetes könyves pavilont is beépített a paravánok közé, ahol a falakon bemutatott rajzokat az ott megvásárolható könyvek révén haza is vihatték a látogatók. A legfiatalabbakra nemcsak e kiállítások gyermeknapra időzítésével gondolt, hanem például azzal is, hogy a Rébertárlaton zsinórokra fűzött papírzászlók sokaságával – amelyeken a nemzetközi gyermekévlé-
mája, illetve a grafikus nevezetes Tengerecki figurája volt látható – a teljes térben zászlófrízes álmennyezetet alakított ki, ezáltal gyermek-léptékűvé, játékosan barátságossá formálva az enteriört. Fotódokumentációs kiemelésekkel tudatosan irányítva a látogatók tekintetét – például Bartl József képeinél – vizuális információkkal

abszolút hangsúlyt adott a faktúrák közeli részleteinek. Amennyiben a kiállítási anyag jellege megkívánta, mint Tóth József (Füles) reklámfotográfiai esetében, falként egymás mellé állított, plakátokkal telekasírozott paravánokkal mintegy az utca képét idézve, emlékeztette a nézőt e műfajok mindennapiságára.

Sommásan azt mondhatjuk – és ennek alátámasztásá-

ra nemcsak Csete György, hanem több más, egykor itt kiállított alkotó leveléből is idézhetnénk – Velényi a DOTE Galéria tárlatait szokatlanul gondosan, a bemutatandó anyag karakterére, belső összefüggéseire ügyelve rendezte meg, mintegy igazolva: a kiállítás rendezés is művészet – ha a kiállítás-rendező művész.

Epilógus: a művészet és az ember szabadsága

Noha sokszor feltűnt ebben az áttekintésben Velényi Rudolf neve, félreértés ne essék: ez a könyv nem róla szól. És nem is csak a DOTE Galériában egykor bemutatkozó művészekről. Bár nélkülük nem lett volna ugyanaz ez az elmesélt történet, ám nem pusztán ők a szereplői, még ha eddig főként rájuk vetült is az emlékezés fénye. Persze, ami DOTE Galériában történt, azt teljes joggal érezhetik a magukénak és joggal lehetnek rá akár büszkék is. Azonban ez a történet legalább annyira a miénk is, akik ott voltunk, mert ott lehetünk, hajdan, a paravánok, posztamensek és a kiállított alkotások nélkül oly csupasz és oly üresen kongó elméleti tömb tátongó csarnokában – a találkozásra várva. Találkozásra egy művésszel és a műveivel, és nem utolsó sorban azokkal a hasonszőrűekkel, akik számára ugyancsak fontos volt ez a ránk váró kaland, ez az örök kíváncsiságot és nyitottságot igénylő szellemi utazás. Itt szabadok lehetünk. Nem kellett hozzá kiváltságosnak, tehetségesnek lenni, útlevelet és hároméven-
te egyszer 80 dollárnyi valutát birtokolni, hogy eddig ismeretlen tájakat, embereket, eszméket fedezhessünk fel. Pusztán nyitott szem, nyitott szív és impulzusra váró értelem szükségeltetett, és ne hallgassunk róla, az a legnehezebb feltétel is, hogy készek és képesek legyünk előítéleteink béklyóit magunkról leoldani. Itt csupán mi magunk voltunk önnön korlátaink. Amikor sikeres volt ez a „szabadulási mutatvány”, örömmel osztottuk meg felfedezé-

seinket azokkal a velünk együtt nézelődőkkel, akik a tárlatok egymást követő váltakozásában már nem csak látásból voltak ismerősek, akik közül némelyekkel már a kiállításokon túli világban is össze-összefutottunk, hol véletlenül, hol tudatosan. Rólunk, „befogadókról” legfeljebb csak nagy általánosságban és ritkán emlékeznek meg a művészettörténetek lapjain – igaz, fel sem merül bennünk, hogy név szerint számon tartson minket az utókor. Mi egy-egy igazán jó kiállítással már megkaptuk a jutalmunkat. Nekünk, a DOTE Galéria tárlatai egykori szemtanúinak, immár egy emberöltő óta ez a kiállítótér – Pierre Nora kifejezését használva – az emlékezés helye lett. Az emlékezéssel felidézhetjük azokat a percek, amikor a művészettel történő igazi találkozásaink alkal-
mával szabadok lehetünk, függetlenül a minket a maga realitásában körülvevő világtól.

A boldog emlékü kedves, öreg barátom, Váczi Jenő atya elmesélt egy epizódot az „állami vendéglátóiparban” – azaz a kommunista diktatúra szó szerinti fogságában – töltött éveiből. Amikor börtönbe kerül egy ember, rendszerint először depresszióba esik, és kétségbeesés keríti hatalmába. Mivel ennek még hetek múltán sem látta rajta semmilyen jelét, az egyik börtönőr megkérdezte tőle, hogy miért van az, hogy ő itt a rács mögött továbbra is olyan derűs és kiegyensúlyozott, mint amikor idehozták? „Tudja, amikor szerzetesi fogadalmat tettem, akkor há-

rom plusz egy dolgot fogadtam meg. Azt, hogy szüzségben, szegénységben, alázatban, valamint a világtól elkülönülten fogok élni. Nos, itt a szüzségemet semmi nem veszélyezteti, s igazán szegény vagyok, és az alázatot is naponta gyakorolhatom. Ugyan a világtól való elzártságot nem egészen így képzeltem, de hát a lényeg az, hogy itt ugyanúgy élhetek a szerzetesi fogadalmam szerint, mint ha kinn lennék.”

Ahogy Jenő atya példája mutatja, a szabadság elsősorban az ember benső döntése, független attól, hogy az ember éppen a rács melyik oldalán áll. Börtönben, diktatúrában, korlátok közé szorítva is lehet élni szabad emberként. A korlátok tudomásul vétele nem jelent behódolást. Az igazi szabadság egy belső tartás, egy szellemi állapot – éppen ezért alapijában véve elvehetetlen, még ha időről időre el is illanhat ez a nehezen megszerzhető belső kincs.

Éppen ezért volt számomra feljegyzésre méltó, hogy volt Debrecenben az államszocializmus idején is egy olyan fórum, egy olyan kiállítóhely, amely egy egymáshoz különböző szálakkal lazán kötődő, az uralkodó ideológiával szemben többé-kevésbé non-konform gondolkodású debreceni és város környéki értelmiségiekből és művészekből álló társaság számára a szabadság szigete volt. E sziget zászlaja, hívószava a képzőművészet volt. Olyan hely volt, amely túllépett a kor kocsmáján, és mert értékes és új, a hivatalos részről mellőzött nedűket is megízleltetni a kortárs magyar művészet „borospincéjéből”. Olyan kilátótorony volt, amelyből egyszerre lehetett látni a gyökereinket és az egyetemes művészet perspektíváit, s mindezt műfaji-formanyelvi sokszínűséggel.

Ezzel a szerény áttekintéssel a magyar művészettörténet- és társadalomtörténet-írás számára egy mind ez idáig ismeretlen epizódot, egy vidéki kiállítóhely kései kádárkori értékörző és -közvetítő szerepére kívántam rámutatni, amely – talán az elmondottak is kellően mutatják – több volt egy egyszerű kiállítóhelynél. Úgy vélem, mind a puhuló kommunista diktatúra, az „álsá-

gos évtizedek” kutatóinak, mind pedig Debrecennek, s az egyetem mai polgárainak érdemes számon tartaniuk a civis város múltjának ezt a szeletét.

Ezúton is hálásan köszönöm mindazoknak, akik bármiben is segítettek a könyv megírásában. Köszönöm, hogy időt fordított felmerült kérdéseim megválaszolására: Almásy Aladár, Balogh Zoltán, Bodnár Imre, Csáji Attila, Cserép Zsuzsa, Csete Ildikó, Dolányi Anna, Gábor Károly, Prof. dr. Gomba Szabolcs, Halmy Miklós, dr. Hoppál Mihály, Horváth István, Jankovics Marcell, Joób Árpád, Kardos Edit, dr. Kincses Gyula, Klimó Károly, Kovács Imre, Kun Éva, Laborcz Flóra, Melega István, Papp György, Prof. dr. Péter Mózes, Sajdik Ferenc, dr. Seres Géza, dr. Síró Ágnes, Síró Judit, Szabó Antónia, Tóth József Füles és nem utolsó sorban Velényi Rudolf.

Köszönöm, a hogy poros iratok között sem párolgott el a segítőkészsége a Debreceni Egyetem Klinikai Központ Főigazgató Hivatala levéltárkezelőjének, Szatmári Szilviának. Pálffy Györgynek köszönöm az elképesztően gyorsan megküldött digitalizált Füles-plakátokat.

Fölöttébb hálás vagyok a Galéria egykori krónikásainak: Csontos Tibornak, Éles Csabának, Fényi Ágnesnek, Gönczy Juditnak, Lakatos Istvánnak, P. Szabó Ernőnek, Szatmári Zoltánnak, Szilágyi Gábornak, Tóth Ervinnek és Vadász Györgynek, akik beszámoltak az itt bemutatott kiállításokról, akiknek így az írásaiból idézhettem, s ily módon bizonyos fokig a szerzőtársaimmá váltak. Sajnos, néhányan már nincsenek köztünk, és ezért már nem tudom átnyújtani tiszteletpéldányukat e kötetből. Köszönet a közölt fényképekért Balogh Zoltánnak, Bakó Jánosnak, Bodnár Imrének, Cservenák Ferencnek, Gábor Károlynak, Horváth Istvánnak, Tóth József Fülesnek, Urbán Tamásnak, és Velényi Rudolfnak.

Nem feledkezhetem meg Gergely Attila (Színforrás Kft.) lelkiismeretes munkájáról, aki a végső simításokat végezte a kötet tipográfiáján. Köszönet jár ifj. Kapusi Józsefnek és a Kapitális Kft. nyomdájának a gyors és szép munkáért.

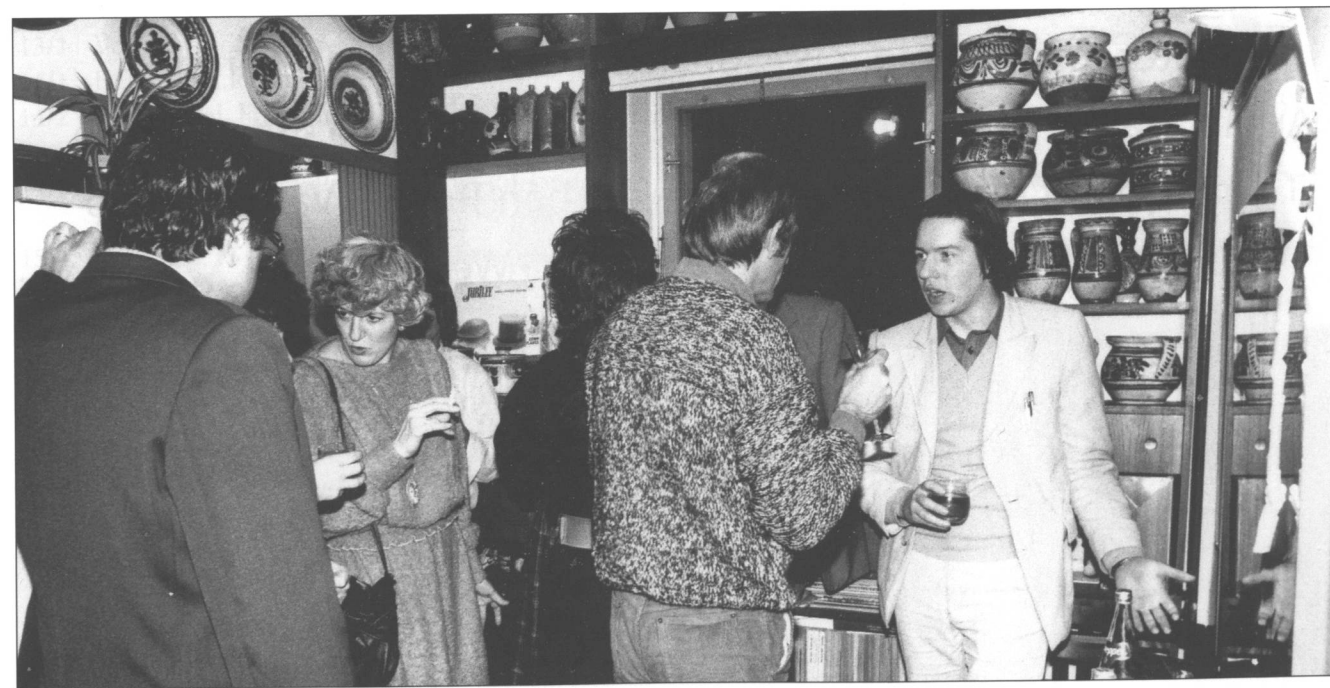
Végül köszönetet kell mondanom a Magyar Művészeti Akadémiának, hogy pályázatom támogatásával fedezetet biztosított a nyomdaköltség kifizetésére.

Csak remélni tudom, hogy e hozzájárulásukkal elkészült kiadvány talán felkelti egy-két jövőbeni olvasójában az érdeklődést az itt bemutatott – és akár más arra érdemes – alkotók művészetének a mélyebb megismerésére.

Manapság, amikor a gyakorló hatalom-technikusok napi rutinja a társadalom megosztottságának a tudatosítása és fokozása, talán már teljességgel elképzelhetetlen, hogy voltak, vannak emberek, akik megkísérlik megérteni a tőlük eltérő gyökerű és merőben más világlátású művész szándékait, átvitt értelmű és szó szerinti motívumait. Ha ezt nem gyakoroljuk a hétköznapiak során, elcsökevényesedik a képességünk a művészet elemi szintű befogadására is. A következmény egyre erőteljesebben tapasztalható. Egy-két kivételtől eltekintve évtizedek óta mind nagyobb mérvű magukra hagyatottságot, alkotása-

ik iránti szinte teljes érdektelenséget élnek meg még a valóban kimagasló talentumú képzőművészeink is. Itt nem pusztán a gyérülő vásárlásokról, a mecénás-hiány évszázados és üresen kongó panaszáról van szó. Hanem a közönyről. Arról a kórról, amely észrevétlenül öli ki belőlünk emberségünk leglényegét.

Az embert a munka tette emberré – hallottuk a kommunista rendszerben unos-untalan ezt a vad-materialista tézist. Valójában az embert a szellemi tényező: Isten és a művészet tette, teszi emberré. Kérdés, akarja-e ezt, kíván-e homo sapienssé válni, vagy inkább marad az anyagiság álmosító mocsarában, és éli továbbra is a fogyasztói társadalom taposómalmában a mohó sapiens-létet. Az ember szabad akarata jelenti az emberi szabadság legnagyobb próbatételét. Éppen ezért ma talán minden korábbinál nagyobb a szükség a valódi, átütő erejű művészetre és művészekre – és nem utolsó sorban a művészetet igénylő és befogadó nyitott emberekre.

Almásy Aladár • Bartl József • Bodó Károly • Borbás Tibor • Csáji Attila
 Cservenka Ferenc • Csete György • Csete Ildikó • Csutoros Sándor
 Deák György • Deák László • D. Blazsek Gyöngyvér • Dolányi Anna
 Dulánszky Jenő • Felcsúti László • Földes Zsuzsa • Karl Gabor
 Halmy Miklós • Haraszty István • Heinzelmann Emma
 Horváth István • Jankovics Marcell • Jankovics Tibor • Kistelegdi István
 Klimó Károly • Kovács Attila • Kovács Imre • Kovács Johanna
 Kun Éva • Laborcz Flóra • Ludmány Ottó • Maghy Zoltán
 Melega István • Mészros Géza • Mohácsi Péter • Nagy Sándor Zoltán
 Nyári József • Oltai Péter • Ortutay Tamás • Papp György
 Pintér József • Polgár Ildikó • Réber László • Sajdik Ferenc
 André Szabó • Székelyhidi Attila • Szyksznian Wanda • Tamás Ernő
 Tamás Noémi • Tóth József (Füles) • Urbán Tamás • Várnai László
 Velényi Rudolf • Vilhelm Károly • Weisz Zsuzsa

Képek jegyzéke

10/1	Velényi Rudolf rajza, 1966	24/1	Az első kiállítás katalógusának címlapja.
10/2	Velényi Rudolf egy kiállítása megnyitóján, kb. 1967. Fotó: Gábor Károly		Vilhelm Károly festőművész kiállítása, 1976.
11/1	Velényi Rudolf portréja, 1967 körül. Fotó: Gábor Károly	25/1	Vilhelm Károly: Vázlat az est című képhez.
12/1	Velényi Rudolf: Máramaros	26/1	Cservenka Ferenc kiállítási katalógusa címlapja
13/1	Velényi Rudolf 2005 körül. Fotó: Balogh Zoltán	27/1	Cservenka Ferenc fotója: Motívum. Reprodukció a katalógusából
14/1	Fa. Velényi Rudolf felvétele	28/1	Cservenka Ferenc fotója: Kézenfogva. Reprodukció a katalógusából
14/2	Függönyfal, Frankfurt. Velényi Rudolf felvétele, 2000 körül	30/1	Weisz Zsuzsa: Rába-kanyar 10. Reprodukció kiállítása katalógusából
14/3	Homlokzatrészlet, Prága. Velényi Rudolf felvétele, 1998	32/1	Haraszty István kabócái. Kincses Károly fotó-szekvenciája Haraszty katalógusából, 1976
15/1	J. S. Bach: H-moll mise. Plakáttér: Velényi Rudolf, 1999	34/1	Pillanatkép a szabadságról, 1: Haraszty István: Kalitka (nyitva)
15/2	Újévi koncert. Plakáttér: Velényi Rudolf, 2005	35/1	Pillanatkép a szabadságról, 2: Haraszty István: Kalitka (zárva)
16/1	Vasajtó. Fotó: Velényi Rudolf, 1990-es évek	35/2	Haraszty István alkotása. Reprodukció kiállítása katalógusából
16/2	Pinceajtó. Fotó: Velényi Rudolf, 2002	36/1	Halmy Miklós kiállításának megnyitója. Balról jobbra: Velényi Rudolf, Hoppál Mihály és Halmy Miklós. Kincses Gyula felvétele, 1977
16/3	Logók. Velényi Rudolf tervei	37/1	Halmy Miklós: Csodafiúszarvas, 1969. (A Nap házából)
16/4	Velényi Rudolf: Rózsika. 2015. Fotó: Balogh Z.	37/2	Halmy Miklós: Variáció egy somogyi tükrösre. Király Zsiga emlékére, 1968. (A Hold házából)
17/1	Velényi Rudolf: Korpusz. 2015. Fotó: Balogh Z.		
17/2	Velényi Rudolf: Angyalok. 2015. Fotó: Balogh Z.		
18/1	Velényi Rudolf: Világfa is lehetne. 2015. Fotó: Balogh Z.		
21/1	„Aczél György köszöntése” – a Hajdú-bihari Napló egyik vezető híre. 1985. február 26.		

- 38/1 Halmy Miklós: Hajnali madár
- 39/1 Halmy Miklós: Szervátuszéknál. Fonat sorozat II., 1972. (A Nap házából)
- 40/1 Mintakendő, 1877. Beregi Múzeum, Vásárosnamény, ltsz.: 72.8.1. Fotó: Kincses Gyula
- 41/1 A beregi textildíszítésről rendezett kiállítás megnyitója. Joób Árpád vezetésével muzsikál a debreceni Délibáb Együttes. 1977. március 8. Fotó: Kincses Gyula
- 42/1 A beregi textildíszítés kiállításának részlete. Fotó: Kincses Gyula
- 42/2 Kisasszony figurás sordísz. Beregi Múzeum, Vásárosnamény, ltsz. 64.277.3. Fotó: Kincses Gy.
- 42/3 Páros galambos díszítősor részlete. Beregi Múzeum, Vásárosnamény, ltsz. 63.316.3. Fotó: Kincses Gyula
- 43/1 Komakendő, 1911. Beregi Múzeum, Vásárosnamény, ltsz. 71.24.10. Fotó: Kincses Gyula
- 43/2 A kiállítási installáció részlete. Fotó: Kincses Gy.
- 43/3 Egész felületén csillagos díszítésű díszpárna. Beregi Múzeum, Vásárosnamény, ltsz. 67.31.8. Fotó: Kincses Gyula
- 44/1 Kiállítása megnyitóján Sajdik Ferenc a katalógusát dedikálja, 1977. április 15. Fotó: Bodnár Imre
- 44/2 Sajdik Ferenc kiállításának installációja, 1977. Fotó: Bodnár Imre
- 45/1 A megnyitó résztvevői Sajdik Ferenc kiállításán, 1977. Fotó: Bodnár Imre
- 46/1 Sajdik Ferenc kiállításának installációja, 1977. Fotó: Bodnár Imre
- 47/1 Nézelődők Sajdik Ferenc kiállításán, 1977. április 15. Fotó: Bodnár Imre
- 48/1 Sajdik Ferenc kiállítása, 1977. április 15. Fotó: Bodnár Imre
- 49/1 Székelyhidi Attila kiállításának megnyitója, 1977. november 3.
- 49/2 Székelyhidi Attila alkotásának reprodukciója kiállítása katalógusából. Fotó: Bodnár Imre
- 50/1 Kiállítása megnyitóján Csáji Attila Székelyhidi Attilával (háttal) beszélget, 1977. december 2. Fotó: Bodnár Imre
- 51/1 Csáji Attila: Áttörés. 1970. Assemblage. Fotó: Bodnár Imre
- 51/2 Csáji Attila: Malomromok a Neckar partján. 1976. Assemblage. Fotó: Bodnár Imre
- 53/1 Csáji Attila kiállításának installációja, 1977. Fotó: Bodnár Imre
- 54/1 Kovács Imre grafikusművész kiállításának megnyitója, 1978. február 24. Középen Magi István, tőle jobbra Kovács Imre, mellette Velényi Rudolf. Fotó: Bodnár Imre
- 55/1 Kovács Imre: Háború. Reprodukció: Bodnár I.
- 55/2 Kovács Imre: Kondor Béla emlékére – Építkezés. Reprodukció: Bodnár Imre
- 56/1 Kovács Imre: Kondor Béla emlékére – Virág. Reprodukció: Bodnár Imre
- 56/2 Kovács Imre: Ünnepe. Reprodukció: Bodnár Imre
- 57/1 Kovács Imre: Háború II. Reprodukció: Bodnár I.
- 57/2 Kovács Imre: Földmadár. Reprodukció: Bodnár Imre
- 58/1 Az Országos Medikus Fotókiállítás installációja, 1978. Fotó: Seres Géza
- 58/2 Seres Géza: Régi autó 1. Fotográfia.
- 59/1 Seres Géza: Ontogenezis III. Fotográfia.
- 60/1 Kazsuba Attila: Gravitáció. Fotográfia.
- 61/1 A Debreceni Orvostudományi Egyetem elméleti tömbje, 1978. Fotó: Bodnár Imre
- 62/1 Paks, lakótelep, tulipános falrészlet. Fotó: Bodnár Imre
- 62/2 A Pécsi Építészeti iroda kiállításának installációja, 1978. április. Fotó: Bodnár Imre
- 63/1 Panyik István fotódokumentációs anyagának fotódokumentációja Bodnár Imrétől a Pécsi Építészeti iroda kiállításán, 1978. április
- 63/2 A Pécsi Építészeti iroda kiállításának installációja, 1978. április. Fotó: Bodnár Imre
- 63/3 A Pécsi Építészeti iroda kiállításának installációja, 1978. április. Fotó: Bodnár Imre
- 64/1 Makovecz Imre megnyitja a Pécsi Építészeti iroda kiállítását. Tőle jobbra Velényi Rudolf és Csete György. 1978. április 10. Fotó: Bodnár I.
- 64/2 A Pécsi Építészeti iroda kiállításának megnyitója: Makovecz Imre, Velényi Rudolf és Csete György. Fotó: Bodnár Imre
- 65/1 A Pécsi Építészeti iroda kiállításának megnyitóján Joób Árpád vezetésével muzsikál a debreceni Délibáb Együttes. 1978. április 10. Fotó: Bodnár I.
- 65/2 A Pécsi Építészeti iroda kiállításának installációja, 1978. április. Fotó: Bodnár Imre
- 66/1 A Pécsi Építészeti iroda kiállításának installációja, 1978. április. Fotó: Bodnár Imre
- 67/1 Csete Ildikó és Kun Éva kiállításának megnyitója, közreműködött Rácz Antal vezetésével a Gereben együttes. Állnak (balról jobbra) Kun Éva, Velényi Rudolf, Pap Gábor és Csete Ildikó. 1978. október 20. Fotó: Bodnár Imre
- 68/1 Csete Ildikó és Kun Éva kiállításának installációja, 1978. október. Fotó: Seres Géza
- 68/2 Csete Ildikó és Kun Éva kiállításának installációja, 1978. október. Fotó: Seres Géza
- 69/1 Csete Ildikó és Kun Éva kiállításának installációja, 1978. október. Fotó: Seres Géza
- 70/1 Csete Ildikó és Kun Éva kiállításának installációja, 1978. október. Fotó: Seres Géza
- 70/2 Csete Ildikó és Kun Éva kiállításának installációja, 1978. október. Fotó: Seres Géza
- 71/1 Borbás Tibor kiállításának megnyitója, 1979. február 23. Fotó: Seres Géza
- 72/1 Borbás Tibor: Ady Lédával c. szobrának részlete. Fotó: Bodnár Imre
- 72/2 Borbás Tibor: Ady Lédával c. szobrának részlete. Fotó: Bodnár Imre
- 73/1 Borbás Tibor: Ady Lédával c. szobrának részlete. Fotó: Bodnár Imre
- 73/1 Borbás Tibor: Ady Lédával c. szobrának részlete. Fotó: Bodnár Imre
- 75/1 Borbás Tibor kiállításának installációja, 1979. február. Fotó: Seres Géza
- 76/1 Múterembelső. Tamás Noémi a Tákép – behunyt szemmel című képe előtt. Fotó: Bodnár Imre
- 77/1 Tamás Noémi kiállításának megnyitója, 1979. május 18. Fotó: Seres Géza
- 79/1 Tamás Noémi: Zenehallgatás. Reprodukció: Bodnár Imre
- 80/1 Réber László gyerekek gyűrűjében a kiállítása megnyitója után, 1979. november 16. Fotó: Szávó Lajos
- 81/1 Réber László kiállításának installációja, 1979. november. Fotó: Szávó Lajos
- 81/1 Réber László kiállításának installációja, 1979. november. Fotó: Szávó Lajos
- 82/1 Ortutay Tamás kiállításának részlet, 1979. november. Fotó: Szávó Lajos
- 82/2 Ortutay Tamás: József Attila emlékére. Szobor részlete. Fotó: Ortutay Tamás
- 83/2 Ortutay Tamás kiállításának részlet, 1979. november. Fotó: Szávó Lajos
- 83/2 Ortutay Tamás kiállításának részlet, 1979. november. Fotó: Szávó Lajos
- 84/1 Múteremrészlet. Állványon: Pintér József: Gátszakadás c. festménye. Fotó: Hernádi Oszkár
- 84/2 Tiszapart. A festőállványon Pintér József: Egy fa című festménye. Fotó: Hernádi Oszkár
- 85/1 Pintér József: Felhős Tisza című festményének részlete. Fotó: Hernádi Oszkár
- 85/2 Pintér József kiállítása, DOTE Galéria, 1980. április 18. Fotó: Komarniczky Péter
- 86/1 Lufmány Ottó grafikája. Reprodukció: Bodnár I.
- 86/2 Ludmány Ottó a műtermében. Fotó: Bodnár I.
- 87/1 Almásy Aladár Fotó: Komarniczky Péter
- 88/1 Almásy Aladár: Olyan nyílt, mint a tű. Rézkarc
- 88/2 Almásy Aladár: Szomorú ember. Rézkarc

- 89/1 Heinzelmann Emma kiállításának részlete, 1980. december. Fotó: Bodnár Zoltán
- 90/1 Heinzelmann Emma kiállításának részlete, 1980. december. Fotó: Bodnár Zoltán
- 90/2 Heinzelmann Emma rajza. Fotó: Alföldi Nyomda Fotókontakt
- 91/1 Nagy Sándor Zoltán. Fotó: Bodnár Imre
- 91/1 Nagy Sándor Zoltán kiállításának részlete, 1981. április. Fotó: Eggmann Ferenc
- 92/1 Nagy Sándor Zoltán: Akt. Szobor. Fotó: Bodnár Imre
- 94/1 Bodó Károly. Fotó: Eggmann Ferenc
- 94/2 Csutoros Sándor. Fotó: Eggmann Ferenc
- 94/3 Önarckép. Fotó: Horváth István
- 94/4 Mohács Péter. Fotó: Eggmann Ferenc
- 94/5 Önarckép. Fotó: Urbán Tamás.
- 94/6 Velényi Rudolf. Fotó: Gábor Károly
- 95/1 Maghy Zoltán a műtermében. Fotó: Balogh Zsolt-Münnich Dénes
- 96/1 Maghy Zoltán kiállításának installációja, 1981. december. Fotó: Balogh Zoltán
- 97/1 Melega István portréja. Fotó: Bodnár Imre
- 97/2 Melega István alkotása.
- 98/1 Melega István: Váltott formák. Színes fa. Fotó: Bodnár Imre
- 98/2 Melega István: Technoventil. Tempera.
- 99/1 Kovács Johanna: Hátatfordítva. Vasmaratás. Részlet. Fotó: Alföldi Nyomda Fotókontakt
- 100/1 Kovács Johanna kiállítása, 1982. május. Fotó: Balogh Zoltán
- 101/1 Jankovics Marcell kiállításának megnyitója, 1982. június 4. Balról jobbra: Jankovics Marcell, Velényi Rudolf, Hoppál Mihály. Fotó: Balogh Z.
- 102/1 Fotómontázs Jankovics Marcell kiállítása kapcsán. Készítője ismeretlen. Eredetije Velényi Rudolf archívumában
- 103/1 Jankovics Marcell kiállítása, 1982. június. Fotó: Balogh Zoltán
- 103/1 Jankovics Marcell kiállításának installációja, 1982. június. Fotó: Balogh Zoltán
- 104/1 Mészáros Géza a műtermében. Fotó: Bodnár I.
- 104/2 Mészáros Géza kiállításának installációja, 1982. november. Fotó: Balogh Zoltán
- 104/3 Mészáros Géza kiállításának installációja, 1982. november. Fotó: Balogh Zoltán
- 105/1 Mészáros Géza: Kék torony. Papirrelief. Reprodukció: Bodnár Imre
- 105/2 Mészáros Géza: Malom. Vegyes technika. Reprodukció: Bodnár Imre
- 105/3 Mészáros Géza kiállításának részlete, 1982. november. Fotó: Balogh Zoltán
- 106/1 Bartl József. Fotó: Bodnár Imre
- 106/2 Bartl József: Jön a tavasz. Olaj. Reprodukció: Bodnár Imre
- 107/1 Bartl József: Lila szívforma. Olaj. Reprodukció: Bodnár Imre
- 108/1 Polgár Ildikó kiállításának installációja, 1983. február. Fotó: Balogh Zoltán
- 108/2 Polgár Ildikó kiállításának installációja, 1983. február. Fotó: Balogh Zoltán
- 109/1 Polgár Ildikó: Csendélet II. (Hétköznapi) Anyagában színezett porcelán. Fotó: Bodnár I.
- 109/2 Polgár Ildikó: Csendélet I. (Teás) Anyagában színezett porcelán. Fotó: Bodnár Imre
- 110/1 Polgár Ildikó: Idolváriánsok. Porcelán és agyag intarzia. Fotó: Mészáros István
- 111/1 Tóth József: „Élmény az ágyban...” Plakát.
- 112/1 Tóth József kiállításának megnyitóján, 1983. május 20. Fotó: Balogh Zoltán
- 112/2 Tóth József: Tehéntúró. Plakát.
- 113/1 Tóth József: Őszi megyei könyvhete. Plakát,
- 113/2 Tóth József: Temaforg kézimunkafonalak. Plakát
- 114/1 Tóth József kiállításának installációja, 1983. Fotó: Balogh Zoltán
- 114/2 Tóth József: Utazás '82. Plakát
- 115/1 Klimó Károly. Fotó: Balogh Zoltán
- 116/1 Klimó Károly: Kontrasztkiegyenlítés madártollal. Papírkollázs. Reprodukció: Balogh Zoltán
- 116/2 Klimó Károly: Menekülés. Részlet. Anyagkollázs (plexidoboz) Reprodukció: Balogh Zoltán
- 117/1 Klimó Károly: „Hommage a Freud”. Papírkollázs. Reprodukció: Balogh Zoltán
- 117/2 Klimó Károly alkotása. Reprodukció: Balogh Z.
- 118/1 Várnai László. Fotó: Balogh Zoltán
- 119/1 Várnai László alkotása
- 119/2 Várnai László alkotása
- 120/1 Sajdik Ferenc rajza. Reprodukció: Alföldi Nyomda Fotókontakt
- 121/1 Sajdik Ferenc: Hát (m)ilyenek a kutyák? c. könyvének címlapja.
- 122/1 Csendélet Sajdik Ferenc második debreceni kiállításán, 1984. április. Fotó: Balogh Zoltán
- 123/1 Deák György – Horváth István – Tamás Ernő – Velényi Rudolf közös kiállításának installációja. Fotó: Bakó János
- 123/2 Deák György – Horváth István – Tamás Ernő – Velényi Rudolf közös kiállításának installációja. Fotó: Bakó János
- 124/1 Deák György – Horváth István – Tamás Ernő – Velényi Rudolf közös kiállításának installációja. Fotó: Balogh Zoltán
- 124/2 Deák György – Horváth István – Tamás Ernő – Velényi Rudolf közös kiállításának installációja. Fotó: Balogh Zoltán
- 124/3 Deák György – Horváth István – Tamás Ernő – Velényi Rudolf közös kiállításának installációja. Fotó: Balogh Zoltán
- 125/1 André Szabó kiállításának részlete, 1985. február. Fotó: Seres Géza
- 126/1 André Szabó a műtermében. André Szabó fotója
- 127/1 André Szabó kiállításának részlete, 1985. február. Fotó: Bakó János
- 127/2 André Szabó: Az élet győzelme. Olaj. Reprodukció: André Szabó
- 128/1 André Szabó kiállításának részlete, 1985. február. Fotó: Bakó János
- 128/1 André Szabó kiállításának részlete, 1985. február. Fotó: Bakó János
- 129/1 Szyksznian Wanda kiállításának megnyitója, 1985. május 3. Balról jobbra: Velényi Rudolf, Szyksznian Wanda és Szulovszky János. Fotó: Bakó János
- 130/1 Szyksznian Wanda kiállításának részlete, 1985. május. Fotó: Bakó János
- 130/2 Szyksznian Wanda: Gyűrődés.
- 131/1 Szyksznian Wanda kiállításának részlete, 1985. május. Fotó: Bakó János
- 131/2 Szyksznian Wanda a műtermében. Fotó: Lukács János
- 131/3 Szyksznian Wanda kiállításának részlete, 1985. május. Fotó: Bakó János
- 132/1 Szyksznian Wanda kiállításának részlete, 1985. május. Fotó: Bakó János
- 133/1 Felcsúti László építész és felesége, Földes Zsuzsa belsőépítész. Fotó: Balogh Zoltán
- 133/2 Felcsúti László és Földes Zsuzsa kiállításának installációja, 1986. február. Fotó: Balogh Zoltán
- 134/1 Fotók a Felcsúti László és Földes Zsuzsa díjnyertes lakóházáról. Balogh Zoltán felvételei.
- 134/2 Fotók a Felcsúti László és Földes Zsuzsa díjnyertes lakóházáról. Balogh Zoltán felvételei.
- 134/3 Fotók a Felcsúti László és Földes Zsuzsa díjnyertes lakóházáról. Balogh Zoltán felvételei.
- 134/4 Fotók a Felcsúti László és Földes Zsuzsa díjnyertes lakóházáról. Balogh Zoltán felvételei.
- 135/1 Felcsúti László és Földes Zsuzsa kiállításának installációja. Fotó: Bakó János
- 135/2 Felcsúti László és Földes Zsuzsa kiállításának installációja. Fotó: Bakó János
- 136/1 Gábor Károly (Karl Gabor) kiállításának installációja. Karl Gabor: DOTE exhibition 015
- 136/2 Karl Gabor: DOTE exhibition 019-2

138/1 Karl Gabor: Featured 2.
 138/2 Karl Gabor: Brooklyn Bridge, Nee York
 139/1 Karl Gabor: Featured 3.
 140/1 Karl Gabor: Henry Kissnger
 140/2 Karl Gabor: Take off your mask
 140/3 Karl Gabor: June
 140/4 Karl Gabor: Milos Forman
 141/1 Karl Gabor: Born premature
 141/2 Karl Gabor: DOTE exhibition 016
 142/1 Halmy Miklós: Plazma XIX. (Jegyzetlap. Életfa)
 142/2 Halmy Miklós kiállításának megnyitója. Balról jobbra: dr. Kincses Gyula, Melis Gábor színművész, prof. dr. Péter Mózes, Cserép Zsuzsa, Halmy Miklós, prof. dr. Gomba Szabolcs és Velényi Rudolf. Fotó: Balogh Zoltán
 143/1 Halmy Miklós: Plazma Plazma XIV. (Hegyi éjszakák – KZ-nak) Részlet.
 143/2 Kép Halmy Miklós Plazma sorozatából
 143/3 Halmy Miklós a Plazma XI. (Ég és Föld) c. képe mellett.
 144/1 Halmy Miklós Plazmák és kőterek kiállításának részlete.
 144/1 Plazmák és kőterek c. kiállítás: balról jobbra: Halmy Miklós, prof. dr. Gomba Szabolcs és Madarász Gyula festőművész.
 145/1 Halmy Miklós: A nagyok vonulása. Kőterek sorozat VII. Fotó: Balogh Zoltán
 146/1 Laborcz Flóra: ékszerek. Fotó: Balogh Zoltán
 147/1 Laborcz Flóra és Vilhelm Károly kiállításának megnyitója, 1986. december 12. Balról jobbra: Vilhelm Károly, dr. Papp Tamásné, Velényi Rudolf és Laborcz Flóra. Fotó: Balogh Zoltán.
 148/1 Laborcz Flóra: ékszer. Balogh Zoltán felvétele
 148/2 Laborcz Flóra: ékszerek. Balogh Zoltán felvétele
 148/3 Laborcz Flóra: ékszerek. Balogh Zoltán felvétele
 149/1 Laborcz Flóra alkotása. Fotó: Balogh Zoltán

150/1 Laborcz Flóra és Vilhelm Károly kiállításának installációja és a közönség, 1986. december 12. Fotó: Balogh Zoltán
 151/1 Vilhelm Károly: Corpus. Fotó: Balogh Zoltán
 151/2 Vilhelm Károly festménye. Balogh Zoltán reprodukciói
 152/1 Dolányi Anna kiállításának installációja, 1988. december. Fotó: Balogh Zoltán
 153/1 Dolányi Anna kiállításának installációja, 1988. december. Fotó: Balogh Zoltán
 153/2 Dolányi Anna. Fotó: Balogh Zoltán
 154/1 Dolányi Anna kiállításának installációja, 1988. december. Fotó: Balogh Zoltán
 154/2 Dolányi Anna kiállításának installációja, 1988. december. Fotó: Balogh Zoltán
 155/1 Dolányi Anna kiállításának installációja, 1988. december. Fotó: Balogh Zoltán
 155/2 Dolányi Anna kiállításának installációja, 1988. december. Fotó: Balogh Zoltán
 156/1 Papp György. Fotó: Balogh Zoltán
 156/2 Papp György: Magyar népdal. Linó. Fotó: Balogh Zoltán
 157/1 Papp György: Emléktábla. Tűzzománc. Fotó: Balogh Zoltán
 157/2 Papp György műterme. Fotó: Balogh Zoltán
 158/1 Papp György: Házaspár. Részlet. Domborított zománc. Fotó: Balogh Zoltán
 161/1 nvdnf
 162/1 Csete György üzenete az általa tervezett tégláskerti református templom fényképének a hátoldalán. Címzett: Velényi Rudolf
 165/2 Állófogadás egy kiállítás megnyitása után (1986). Fotó: Balogh Zoltán

Irodalom

Apor Péter

2008 A mindennapi élet öröme. In: Horváth Sándor (szerk.): *Mindennapok Rákosi és Kádár korában. Új utak a szocialista korszak kutatásában.* Budapest: Nyitott Könyvműhely, 2008. 13-49.

Bakó Endre

1986 A mai magyar grafika kalapos királya. Almásy Aladár képi világáról. *Alföld*, 1986. 11. sz.
 2002 Ecset helyett számítógép. Velényi Rudolf grafikusművész portréjához. *Új Hónap*, V. évf. 8. sz. 10-12.

Balogh Tibor

2006 Hol a modernség mostanában? DEOL (Debrecen Online) 2006. január 26. Interneten: <http://www.deol.hu/main.php?c=6534>. (Utolsó letöltés: 2015. december 6.)

B[ényei] J[ózsef]

1965 A Napló tárlata. Velényi Rudolf (1940) *Hajdú-biharmegyei Népujság*, 1965. július 18.

B. Nagy Margit

1976 A mennyezetvita margójára. *Utunk*, 1976/10.

Bíró Friderika – Für Lajos

2013-2014 *Búcsú a parasztságtól I-III.* Budapest: Kairosz.

Csontos Tibor

1977 Sajdik ceruzája. *Egyetemi Élet*, XV. évf. 1977. május 12. 5. p.

Dankó István

1978 A népművészet továbbépítése a modern művészet eszközeivel. Beszélgetés a DOTE Galériáról Hajdú-bihari Napló, XXXV. évf. 263. sz. 1978. november 6. 8. p. [Velényi Rudolffal].

DNS

1976 Kinetikus kiállítás. *Egyetemi Élet*, XV. évf. 7. sz. 1976. dec. 9. 3. p.

Erdmann Gyula.

1992 *Begyűjtés, beszolgáltatás Magyarországon 1945-1956.* Békéscsaba: Tevan

Éles Csaba

1984 Képzőművészeti figyelő. Teremtett szivárványok. Hajdú-bihari Napló, XLI. 56. sz. 1984. március 7. 5. p. (Várnai László tárlatáról)

1984b Képzőművészeti figyelő. Művészek az esztétikus reklámért. Hajdú-bihari Napló, XLI. ?? sz. 1984. november 27. 5. p. (Deák György – Horváth István – Tamás Ernő – Velényi Rudolf kiállításáról)

1985 Képzőművészeti figyelő. Kompozíciók emlékekből. – Etikus, kontemplatív és erotikus víziók. Hajdú-bihari Napló, XLII. 57. sz. 1985. március 9. 5. p.

Fényi Ágnes

1977 Beregi textildíszítés. *Egyetemi Élet*, XV. 12. sz. 1977. márc. 31. 4. p.

Filep Tibor

2001 *A Politikai Rendőrség Hajdú-Biharban 1957-89. III/III.* Debrecen: szerző kiadása.

2002 *A Politikai Rendőrség Hajdú-Biharban 1957-89. II.* Debrecen: szerző kiadása.

Gönczy Judit

1978 Az V. országos medikus fotókiállítás. *Egyetemi Élet*, XVI. 12. sz. 1978. márc. 30. 5.

1979a A DOTE kulturális életéből. DOTE-Galéria. *Egyetemi Élet*, XVII. évf. 4. sz. 1978. nov. 9. 4. p.

1979b Borbás Tibor kiállítása a DOTE Galériában. *Egyetemi Élet*, XVII. évf. 12. sz. 1979. március 29. 6. p.

György Péter

2014 *A hatalom képzelete. Állami kultúra és művészet 1957-1980 között.* Budapest: Magvető.

Halmy Miklós

2002 *A motívum működése.* Budapest: Püski.

Hoppál Mihály

1966 Jegyzetek egy kiállításról. Velényi Rudolf tárta a Kossuth Egyetemen. *Hajdúbiharmegyei Népművészet*, 1966. ápr. 30.

1972 Velényi Rudolf képeiről. In: *Velényi Rudolf festőművész kiállítása. TIT Csokonai Klub, Debrecen, 1972. május 21 - június 4.* (Katalógus)

Jávor Kata – Molnár Mária – Szabó Piroška – Sárkány Mihály

2000 A falusi társadalom a szocializmus időszakában. In: Paládi-Kovács Attik szerk.: *Társadalom.* (Magyar Néprajz VIII.) Budapest: Akadémiai, 177–224.

Julow Viktor

1965 Velényi Rudolf kiállítása a Csokonai Klubban. *Hajdúbiharmegyei Népművészet*, 1965. dec. 4.

1972 Velényi Rudolf kiállítása Csokonai-klubban. *Alföld*, XXIII. 7. sz. 86-87.

K. É.

1976 DOTE Galéria az elméleti tömbben. *Egyetemi Élet*, XIV. 11. sz. 1976. márc. 12. 4. p.

Kiss Ádám

1976 Festett famennyezeteink siralmas krónikája. *Utunk*, 1976. 8. sz.

Klaniczay Júlia – Sasvári Edit (szerk.)

2003 *Törvénytelen avantgárd. Galántai György balatonboglári kápolnaműterme 1970–1973.* Budapest: Artpool – Balassi Kiadó.

Kürti Katalin

1963 Égerházi Imre és Velényi Rudolf kiállítása. *Alföld*, 1963. 12. sz. 79-80.

Lakatos István

1978 Ifjúsági Iroda, Pécs 1972-1978. *Egyetemi Élet*, XVI. 15. sz. 1978. május 11. 5. p.

Major Máté – Osskó Judit (szerk.)

1981 *Új építészet, új társadalom 1945–1978. Válogatás az elmúlt évtizedek építészeti vitáiból, dokumentumaiból.* Budapest: Corvina.

Nagy Netta

2013 *A cserevilágtól a padlóssöprésig. Falusi hétköznapiak a beszolgáltatás éveiben.* Budapest: Magyar Néprajzi Társaság.

Németh Ferenc

1976 Vilhelm Károly festett famennyezetei. *Élet és Tudomány*, 1976. március 30.

Ö. Kovács József – Horváth Gergely Krisztián (szerk.)

2012 *A paraszti társadalom felszámolása a kommunista diktatúrában. A vidéki Magyarország politikai társadalomtörténete 1945–1965.* Budapest: Korall.

N.N.

1980 Tárlat a DOTE galériájában. *Hajdú-bihari Napló*, XXXVII. évf. 123. sz. 1980. május 28. 5. p.

Simon Katalin

2006 A tulipán-vita. Lakótelep – humánium – organikus építészet. *Iskolakultúra*, 2006. 6. sz. 13-27.

Szatmári Zoltán

1978 Csáji Attila. *Egyetemi Élet*, XVI. 9. sz. 1978. febr. 16. 5. p.

Szabó Ernő

1976a Egy „alkalmazott” képtár. A DOTE Galéria terveiről. *Hajdú-bihari Napló*, XXIII. 138. sz. 1976. június 12. 5. p.

1976b Ember arcú gépek. Haraszty István kiállítása Debrecenben. *Hajdú-bihari Napló*, XXXIII. évf. 276. sz. 1976. november 21. 5. p.

1977a Járható utak. Halmy Miklós és Várnagy Ildikó kiállításáról. *Hajdú-bihari Napló*, XXXIV. 50. sz. 1977. márc. 1. 5p.

1977b Egyetlen szó: FEHÉR. Kiállítási séta a megyében. *Hajdú-bihari Napló*, XXXIV. 73. sz. 1977. március 27. 5. p.

1977c Egy év munkája. A DOTE-galériáról. *Hajdú-bihari Napló*, XXXIV. 115. sz. 1977. május 18.

1977d Népművészet – kortárs művészet. *Hajdú-bihari Napló*, XXXIV. 1977. november 10. 5. p.

1977e A természet előtt és után. Székelyhidi Attila és Topor András kiállítása. *Hajdú-bihari Napló*, XXXIV. 272. sz. 1977. nov. 19. 5. p.

1977f Avantgarde dolgok. /CSA és Nádler István kiállításáról/ Csáji Attila. *Hajdú-bihari Napló*, XXXIV. 296. sz. 1977. december 17. 5. p.

1978a Nyíl-emberkék között. Kovács Imre kiállítása. *Alföld*, XXIX. évf. 4. sz. 93-95.

1978b Műhely és személyiség. Három kiállításról. *Hajdú-bihari Napló*, XXXV. évf. 100. sz. 1978. április 29. 5. p. [Medgyessy-stúdió, Bihari Sándor, Pécsi Építészeti Iroda]

Székely András

2009 *Heinzelmann Emma.* Budapest: Holnap Kiadó.

Székelyhidi Ágoston

1966 Velényi Rudolf bemutató kiállítása. *Alföld*, XVII. 2. sz. 86-87.

Szilágyi Gábor

1979 Születés, szerelem, halál. Ortutay Tamás kiállítása a DOTE Galériában. *Hajdú-bihari Napló*, XXXVI. 303. sz. 1979. dec. 29. 5. p.

Szőnyei Tamás

2005 *Nyilván tartottak. Titkos szolgák a magyar rock körül. 1960-1990.* Budapest: Magyar Narancs – Tihany Rév Kiadó.

Szulovszky János

1980a DOTE G. 1980-81. *Egyetemi Élet*, XIX. évf. 3. sz. 1980. okt. 13. 5. p.

1980b DOTE Galéria. *Egyetemi Élet*, 1980. december 4. [Almásy Aladár kiállításáról és Heinzelmann Emma tárlatának beharangozója]

1980c DOTE Galéria. „Az ilyen aranyos dolgokat szeretem” *Hajdú-bihari Napló*, XXXVII. 304. sz. 1980. december 30. 5. p. [Heinzelmann Emma kiállításáról]

1981a Két kiállítás. Plasztikus képek – grafikák – struktúrák. *Hajdú-bihari Napló*, XXXVIII. 111. sz. 1981. május 14. 5. p. [Nagy Sándor Zoltán és Platthy György kiállításáról]

1981b Grafika, mobil, fotó. Kiállítás nyílt a DOTE-n. *Hajdú-bihari Napló*, XXXVIII. 125. sz. 1981. május 30. 5. p.

1981c DOTE Galéria – 21. Mohácsi – Velényi – Horváth – Csutoros – Bodó – Urbán. *Hajdú-bihari Napló*, XXXVIII. 134. sz. 1981. június 10. 5. p.

1982a A látvány megközelítései. A DOTE Galéria két kiállításáról. *Hajdú-bihari Napló*, XXXIX. 69. sz. 1982. március 23. 5. p. [Maghy Zoltán és Melega István tárlatáról]

1982b „Minden egész eltörött” Gondolatok Kovács Johanna kiállításáról. *Hajdú-bihari Napló*, XXXIX. 120. sz. 1982. május 25. 5. p.

1982c Fából vaskariká? Jankovics Marcell kiállításáról. *Hajdú-bihari Napló*, XXXIX. 142. sz. 1982. június 19. 7. p. [képpel]

1983a „A művészet az erőszak legszebb álruhája” Két kiállításról. *Hajdú-bihari Napló*, XL. 3. sz. 1983. január 5. 5. p. [Mészáros Géza és Bartl József kiállításáról]

helt, 8 XA 206015

- 1983b Ünnepi és hétköznapi csendéletek találva. Polgár Ildikó kerámiáiról. *Hajdú-bihari Napló*, XL. 83. sz. 1983. április 9. 7. p.
- 1983c Mitől jó egy kereskedelmi plakát? Kézirat, 1983. május
- 1983d Kozmikussá váló limlomok. Klimó Károly kollázsairól. *Hajdú-bihari Napló*, XL. 299. sz. 1983. december 20. 5. p.
- 1983e Asszociatív sorok – Tamás Noémi képeiről. *Egyetemi Élet*, XXI. 5. sz. 1983. november 24. 4. p.
- 1984a Asszociatív sorok – Sajdik Ferenc kiállításához. *Egyetemi Élet*, XXII. 12. sz. 1984. április 16.
- 1984b Pom-pom és társai. Sajdik Ferenc művészetéről. *Hajdú-bihari Napló*, 1984. június 19. 5. p.
- 1984c Ízlésformálók. *Egyetemi Élet*, XXIV. xxx. sz. 1984. december 18. 4. p. [Deák György – Horváth István – Tamás Ernő – Velényi Rudolf kiállításáról]
- 1985a Wanda. *Egyetemi Élet*, XXIV. 16. sz. 1985. május 21. 4. p. [Szyksznian Wanda kiállításáról]
- 1985b A felfedezés öröme. Bertha Zoltán és André Szabó kiállításáról. *Egyetemi Élet*, 1985. dec. 5.
- Tóth Ervin
- 1979a A látvány misztikuma. Tamás Noémi kiállításáról. *Hajdú-bihari Napló*, XXXVI. 131. sz. 1979. június 7. 5. p.
- 1979b Örömet fakasztanak. Réber László rajzairól. *Hajdú-bihari Napló*, XXXVI. 296. sz. 1979. dec. 19. 5. p.
- Vadász György
- 1979 Látogatás a „torzók” panteonjában. Borbás Tibor szobrászművész kiállítása a DOTE Galériában. *Hajdú-bihari Napló*, XXXVI. 53. sz. 1979. március 4.
- Valuch Tibor
- 1988 *Requiem a parasztságért*. Debrecen: KLTE.
- 2000 *Magyarország társadalomtörténete a XX. század második felében*. Osiris Kiadó, Bp..

Vilhelm Károly

1975 *Festett famennyezetek*. Bukarest: Kriterion.

Závada Pál

1986 *Kulákprés*. Budapest: Művelődéskutató Intézet.

Wehner Tibor

2008 *Rög-eszme. Almásy Aladár misztikus művésze-te*. Budapest: Árgyélus.

Vermes László

1976 Egy „alkalmazott” képtár. A DOTE Galéria terveiről. *Hajdú-bihari Napló*, XXIII. 138. sz. 1976. június 12. 5. p.

Zelnik József

1998 Az ördögűző Nagy László. In: Uő.: *A magyar kultúra selyemövezetei*. Budapest, 43–52.

X 247611

1976–1989

Kiállítás-politikáját – a művészetet és a művészeket az aczéli három T-be: ideológiai okok miatt támogatott, túrt, illetve tiltott csoportba sorolása idején – az jellemezte, hogy a direkt politizálást kerülve, ám gyakran a politikai tűréshatárt feszegetve, a bemutatott-felvállalt alkotó(k) egyéni kötődéseitől, világról vallott nézeteitől, személyes hovatartozásától függetlenül, csak a művészi produktumot szem előtt tartva, következetesen igyekezett helyet adni a másutt egyáltalán nem, vagy aránytalanul kevés teret kapó törekvéseknek.

Almásy Aladár • Bartl József • Bodó Károly
Borbás Tibor • Csáji Attila • Cservenka Ferenc
Csete György • Csete Ildikó • Csutoros Sándor
Deák György • Deák László • D. Blazsek Gyöngyvér
Dolányi Anna • Dulánszky Jenő • Felcsúti László
Földes Zsuzsa • Karl Gabor • Halmy Miklós
Haraszty István • Heinzelmann Emma
Horváth István • Jankovics Marcell
Jankovics Tibor • Kistelegdi István • Klimó Károly
Kovács Attila • Kovács Imre • Kovács Johanna
Kun Éva • Laborcz Flóra • Ludmány Ottó
Maghy Zoltán • Melega István • Mészáros Géza
Mohácsi Péter • Nagy Sándor Zoltán • Nyári József
Oltai Péter • Ortutay Tamás • Papp György
Pintér József • Polgár Ildikó • Réber László
Sajdik Ferenc • André Szabó • Székelyhidi Attila
Szyksznian Wanda • Tamás Ernő • Tamás Noémi
Tóth József (Füles) • Urbán Tamás • Várnai László
Velényi Rudolf • Vilhelm Károly • Weisz Zsuzsa